

Pedagogiczna
Biblioteka Wojewódzka
w Białymstoku

45

Biblioteka Pedagogiczna CEN
nr inw.: KG - 45

BC KSK / 45

KURATORIUM
OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO
W BIAŁYMSTOKU

KURATORIUM

Okręgu Szkolnego Białostockiego

REFERAT OŚWIATY POZASZKOLNEJ.

№ 3535.

45
KURATORIUM
OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO
W BIAŁYMSTOKU. **KURATORJUM**
REFERAT OŚWIATY POZASZKOLNEJ.

ARTUR RAPPAPORT

N° 3535.

PREPARACJA

DO WIĄZANKI WIERSZY

P. OWIDJUSZA NASONA

W OPRACOWANIU DRA SINKI

ZESZYT DRUGI OBEJMUJĄCY USTĘPY NIEUWZGLĘDNIONE
W PREPARACJI F. TERLIKOWSKIEGO

PAŃSTWOWA
Biblioteka Pedagogiczna
W BIAŁYMSTOKU

KSIĄŻNICA POLSKA
TOW. NAUCZYCIELI SZKÓŁ WYŻSZYCH
LWÓW — WARSZAWA

1923

871-1/091) 1871/091
AP

45

WYDZIAŁ
BIBLIOTEKI
KRAJOWEJ
W BIAŁYMSTOKU

KURATOR
OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO
W BIAŁYMSTOKU

NAJWAŻNIEJSZE SKRÓCENIA.

abl. = ablativus
acc. = accusativus
acc. c. infin. = accusativus
cum infinitivo
adv. adverb. = adverbium
cel. = celowe
cf. = confer (porównaj)
compar. = comparisonis
con. = coniunctivus
czas. = czasowe
dat. = dativus
exact. = exactum
f. = femininum
frequent. = frequentativum
futur. = futurum
genet. = genetivus
incoh. = incohativum
inf. = infinitivus
instr. = instrumenti
m. = masculinum
n, neutr. = neutrum
nominat. = nominativus
objectiv. = obiectivus
os. = osoba
particip., ptep. = participium
partitiv. = partitivus
passiv. = passivum
pers. = persona
pf. = perfectum

plpf. = plusquamperfectum
plur., pl. = pluralis
por. = porównaj
possessiv. = possessivus
potent. = potentialis
praep. = praepositio
praes. = praesens
pyt. = pytajne
qualit. = qualitatís
r. = rodzaj
sc., scil. = scilicet (domyślne,
to jest)
separ. = separationis
sing. = singularis
skutk. = skutkowe
sub. = subiectivus
superl. = superlativus
tempor. = temporis
tłum. = tłumacz
t. zw. = tak zwany
ust. = ustęp
uzup. = uzupełnij
v. = versus
voc. = vocativus
w. = wiersz
wzgl. = względne
zd., zdan. = zdanie
zob. = zobacz.

SPIS RZECZY.

Str.

A) Z Ksiąg „Przemian“ :

1. Penteus i Bachus, ust. 9.*) (III 339 nn.)	1
2. Medea odmładza Ezona, ust. 15. (VII 159 nn.)	13
3. Zemsta Medeji, ust. 16. (VII 297 nn.)	18
4. Meleager, ust. 18. (VIII 267 nn.)	23
5. Ceyks i Alcione, ust. 23. (XI 411 nn.)	45
6. Wróżba w Aulidzie. Ifigenja, ust. 24. (XII 1 nn.)	59
7. Pomona i Vertumnus, ust. 25. (XIV 622 nn.)	63
8. Eskulap w Rzymie, ust. 28. (XV 622 nn.)	68
9. Apoteoza Cezara, ust. 29. (XV 745 nn.)	75
10. Do czytelnika Przemian, ust. 31. (Trist. I 7, 35 nn.)	85

B) Z „Kalendarza“ :

1. Przybycie Euandra do Lacjum, ust. 1. (Fast. I 497 nn.)	85
2. Ołtarz Pokoju, ust. 3. (I 709 nn.)	89
3. Dzień zaduszny, ust. 7. (Feralia, II 532 nn.)	91
4. Porwane Sabinki, ust. 9. (Matronalia, III 179 nn.)	95
5. Święto Bachusa, ust. 10. (Liberalia III 713 nn.)	98
6. Święto pasterskie, ust. 13. (Palilia IV 721 nn.)	105
7. Nazwa maja, ust. 15. (V 1 nn.)	112
8. Podróże poety, ust. 16. (Ex Ponto II 10, 21 nn.)	117

C) Z Ksiąg „Żalów“ :

1. Posel z wygnania, ust. 1. (I 1)	118
2. Burza na morzu, ust. 2. (I 2)	125
3. Wiosna w Tomi i w Rzymie, ust. 6. (III 12)	132

*) Pominięto ustępy, opracowane przez Terlikowskiego w Preparacji do Wyboru pism Owidjusza.

D) Z „Listów z Pontu“:

1. Do Rufina (I 3)	137
2. Do Kotty (III 2)	142
3. Do Sekstusa Pompejusza (IV 5)	148

E) Z „Ksiąg Miłości“:

1. Nieśmiertelność poetów (I 15)	151
2. Na śmierć Tibulla (III 9)	153
3. Na śmierć papużki (II 6)	157
4. Pożegnanie pieśni miłosnych (III 15)	160

F) Z „Heroid“:

1. Laudamia Protesilao (Her. 13)	161
2. Penelope Ulixi (Her. 1)	167

DODATEK.

Albius Tibullus:

1. Życzenia poety (I 1)	171
2. Przeczucia chorego (I 3)	174
3. Wojna a Pokój (I 10)	179
4. Święto sielskie (II 1)	181
5. W dzień urodzin (II 2)	187

Sextus Propertius:

1. Ostatnia wola (II 13, 17 nn.)	188
2. Ucieczka (III 21)	191
3. Rzym dawniejszy i dzisiejszy (IV 1)	194
4. Tarpeja (IV 4)	201
5. Pociecha z za grobu (IV 11)	207

A) Z KSIĄG „PRZEMIAN“

9. PENTEUS I BACHUS (III 339 nn).

1. *celeber*, is, e, uczęszczany, ludny, sławny, głośny; *irreprehensus*, a, um (prehendo chwytam, reprehendo 3. di, sum, chwytam i zatrzymuję, ganię) nienaganny, prawdziwy; *responsum*, i (respondeo 2 di, sum) odpowiedź; *peto* 3. īvi, itum, dążyć, godzić, prosić; *popūlo petenti* uzup. oracūla (oracūlum wyrocznia) narodowi proszącemu o wróżby, ludziom szukającym porady; *sperno* 3. previ, pretus, gardzić, lekceważyć; *contemptor*, ōris (contemno 3 psi, ptum, gardzić) gardzący, *c. superum = superorum* gardzący bogami niebieskimi, bluźnierca; *praesagus*, a, um, przepowiadający przyszłość, wieszcz; *rideo* 2. si, sum, śmiać się, wyśmiewać; 5 *senex*, is, starzec; *tenēbrae*. arum, ciemność, ślepotą; *clades*, is, klęska, nieszczęście, kalectwo; *adīmo* 3. ēmi, emptum, odjąć, zabrać; *lux*, cis, blask, oko, wzrok; Łącz. unus ex omnibus Pentheus¹⁾ Echionides contemptor superum hunc spernit et ridet; *obicio* 3. iēcī, ctum (iacio 3. ieci, iactus rzucić) zarzucać, wyrzucać; *clades lucis ademptae* kalectwo polegające na stracie wzroku; *albeo* 2. (albus, a, um, biały) być białym, siwym; *tempus* ōris, skroń; *cānus*, a, um, siwy; *cānis* uzup. capillis (capillus, i, włos); *tempora albertia cānis* skronie bielejące od siwych włosów, głowa przyprószone siwizną; *lumen*, īnis, światło, oko; *orbis*, a, um, pozbawiony, osierocony, łączy się z abl.

¹⁾ W preparacji objaśniono tylko te imiona, które pominięto w „Słowniku imion własnych“ w wydaniu Sinki.

lub genet.; *ait* (3 osoba od *aio*, *ais*) rzecze; *Bacchica sacra* bachiczne uroczystości; *procul* daleko; *auguror* 1 i *auguro* 1, wróżyć, przeczuwać; *proles*, is, potomstwo, potomek; 10. *novus* a, um, nowy, nieznany; *dignor* 1. uznać za godnego, zaszczyścić; *templorum honore dignari* uznać za godnego zaszczytu świątyni (by mu świątynie budowano), zaszczyścić czcią w świątyniach, dopuścić do oddawania czci w świątyniach; *lacer*, era, erum, rozszarpany, rozdarty; *spargo* 3. si, sum, rozsypać, *spargere* = *spargō* 2. osoba sing. futur. passiv.; *foedo* 1. szpecić, splamić; *mille locis spargere*... na tysiącu miejsc będziesz rozsypywany..., niezliczoną ilość miejsc zaściesz strzępami podartego swego ciała, ...swem w strzępy podartem ciałem; *eveniet*, (co za czas?) na to wyjdzie, to się spełni; *nūmen*, inis, bóstwo; 15. *queror* 3. stus, skarżyć się, żalić się, narzekać (*querō* 3. futurum, od tego zależy accus. c. infin. *menimium vidisse*).

proturbo 1. odpędzać, odrzucać; *natus ex aliquo* zrodzony z kogoś, czyjś syn; *Echione ablativus originis* przy imieniu ojca bez przyimka zawsze, przy imieniu matki czasem, przed zaimekiem zawsze przyimek; *sequor* 3. cūtus, aliquem iść za kimś; *fides*, ei, wiara, wiarogodność, spełnienie; *dicta* (acc. plur. neutr.) *fides sequitur* za słowami wślad idzie ich spełnienie; *responso*, orum, odpowiedzi, tutaj nietyko odpowiedzi wieszczka na pytania, ale wogóle wróżby (choćby bez pytania); *vates*, is, wieszcz, wróżbita; *ago* 3. ēgi, actum, pędzić, działać, *responsa vatis aguntur* wróżby wieszczka dzieją się, sprawdzają się, dzieje się według przepowiedni wróżbity; *adsum*, adesse, adfui, affui, być obecnym, nadchodzić, zjawiać się; *festus* a, um, odświętny, uroczysty; *fremo* 3. ui, itum, huczeć, rozbrzmiewać; *ululatus*, ūs, wycie, zawođenje, okrzyk, pohukiwanie; *turba*, ae, tłum; *ruo* 3. ūi, rūtum, płynąć strumieniem, wpadać, śpieszyć; *misceo* 2. ui, xtum, mieszać; *mater*, is, matka, matrona; *nurus*, ūs (z dawniejszej formy *snurus*, porówn. niemieckie *Schnur*, greckie *vvός* z dawniejszej formy *ovvός*¹⁾) synowa, młoda niewiasta; *mixtae viris*... zmieszane z mężami..., lepiej po polsku zgodzić imiesłów ten z poprzednim rzeczownikiem *turba*, a ablativ.

¹⁾ Brzmiące s (polskie. z) w greckim między dwoma samogłoskami wypada, w łacinie przechodzi na r (rotacyzm).

viris zamienić na nominat.: śpieszy tłum bezładny, mężczyźni, matrony i młode niewiasty. 20. *vulgus*, i, r. nijaki pospólstwo; *procēres*, um, znakomici, dostojni obywatele; *ignōtus* (*nosco* 3. vi, tum, z dawniejszej formy *gnosco*, por. *cognosco*, *agnosco*¹⁾) nieznany; *fero*, *ferre*, *tuli*, *latum*, niosę, *feror* daję się unosić, śpieszę, zdążam, (tłoczę się; *furor*, oris, szal, zaślepienie; *attōno* 1 ui, itum, (tonō 1. huczeć, grzmieć) hukiem odurzyć, ogłuszyć, oszołomić; *anguigēna*, ae, (*anguis*, *gigno* 3. genui, itum) pochodzący od węża, smocze pokolenie; *Mavortia proles* potomstwo Marsa. (Kadmus, zabiwszy smoka (węża), zęby jego zasiał z rozkazu Minierwy na polu. Z tego zasiewu wyrosli zbrojni mężowie, którzy w morderczej walce wytracili się wzajemnie. Pięciu z nich tylko zostało, z którymi razem Kadmus założył Teby. Smok ten miał być synem Marsa, więc Tebanie, jako plemię wywodzące się ze smoczych zębów, są w dalszej linii potomstwem Marsa). *vestras mentes* wasze myśli, tłum.: was, por.: *milites corpora lavābant* żołnierze kąpali się, *dux militum animos cohortatus est* wódz upominał żołnierzy. *aes*, aeris, spiż, instrument ze spiżu (zwany w starożytności *tympānum* lub *cymbālum*, używany do gry podczas uroczystości bachicznych. Mówi się zwykle *cymbala* lub *tympāna*, gdyż do grania używano przeważnie pary takich instrumentów [kształtu płytkiej miednicy], uderzając jednym o drugi. Dlatego Owidjusz mówi *aera aere repulsa*); *repello* 3. reppūli, pulsus, odbijać, trącać; *valēo* 2. ui, mieć znaczenie, wywierać wpływ; *aduncus*, a, um, zakrzywiony, wygięty; *tibia*, ae, flet; *adunco cornu* abl. qual. flet zakończony wygiętym, krzywym rogami. (Jest to flet frygijski (Frygja, kraj w Azji Mniejszej), który składa się z fletu i rogu krzywego z szeroko rozdętym ujściem dla silniejszego wzmocnienia głosu); *fraus*, dis, oszustwo; *magicae fraudes* kuglarskie, czarodziejskie sztuczki, zwodnicze czary; *ensis*, is, m. miecz; 25. *stringo* 3. nxi, ctus, tknąć, dobyć, obnażyć; *telum*, i, pocisk, miecz; *feminēus*, a, um (femina) niewieści; *inānis*, e, próżny, pusty, marny; *tympānum*, i, bęben (tamburyn) zob. wyżej; *Szyk*: *aerāne aere repulsa* (czyż dźwięki spiżu uderzanego o spiż) et *tibia* et *magicae fraudes tantum valent*, ut (z dan. skutkowe) inania *tympāna* et *femineae voces vincant* (scil. vos), quos non terruerit *ensis tuba*.. *strictis a. telis* (abl. qualitat.); *citus*, a, um, szybki;

¹⁾ cum - gnosco, ad - gnosco.

ite citi (adjectivum pro adverbio) idźcie szybko; *famulus*, i, sługa; *attraho* 3. (ad-traho) xi, ctum, przyciągać, przywlec; *huc* tutaj (na pytanie dokąd, hic — na pytanie gdzie); *vincio* 4. nxi, nctus, (vinculum) wiąże, pętam; *mora*, ae. (moror 1. zwlekam) zwłoka; *segnis*, e, leniwy, powolny; *iussis mora segnis abesto* (iussus rozkazany, ten co otrzymał rozkaz) niech będzie daleko od was, coście otrzymali rozkaz, leniwa zwłoka, strzeżcie się leniwej zwłoki, kiedyście otrzymali rozkaz, ... leniwego zwlekania w wypełnianiu rozkazu; *ecce* oto; *redeo*, ire, ii, itum, wrócić; *cruento* 1. krwawić; *30. quaero* 3. sivi, itum, szukać, pytać (ex aliquo); *nego* 1. przeczyć, oświadczać, że nie; *Szyk*: domino quaerenti, ubi Bacchus esset (zd. pytajne zawisłe, ubi = gdzie), negaverunt (se) Bacchum vidisse (Pod wpływem języka greckiego zaimek se Owidjusz opuszcza. W prozie naśladować tego nie możemy); *comes*, itis, towarzysz, uczestnik; *trado* 3. didi, itum, wydać; *tradunt* sc. eum; *manus* 4. dłoń, garść; *ligo* 1. wiązać; *tergum*, i, grzbiet, plecy.

adspicio 3. exi, ctum, spoglądać; *ira*, ae, gniew; *tremo* 3. ui, itum, drżeć, trząść się, bać się; *tremendus* taki, którego należy się obawiać, budzący grozę; *quos ira tremendos fecerat* które gniew uczynił groźnymi; *vix* ledwie, z trudnością; *differo*, rre, distuli, dilatum, odkładać, odwlekać; *pereo*, ire, ii, itum, ginąć; *35. periturus* mający zginąć, przeznaczony, skazany na śmierć; *documentum* (doceo 2) dowód, przestroga; *tuaque* ablat. odnieś do morte; *edo* 3. didi, ditum, wydać, wyjawiać; *frequento* 1. (frequens, ntis, liczny) gromadzić, gromadnie uczęszczać, obchodzić, święcić; *metu* (ablat. separationis) *vacuus*, a, um, próżen obawy, wolny od uczucia strachu; *humili de plebe* z niskiego ludu, z prostego ludu; *40. durus*, a, um, twardy, wytrzymały, pracowity; *iuventus*, i, młodzik, w języku wieśniaków: byczek, młody wół; *arvum*, i, niwa; *colo* 3. ui, ultum, uprawiać; *laniger*, a, um, (lana gero) noszący wełnę, pokryty runem; *armentum*, i, bydło, stadnina; *relinquo* 3. qui, ctum, zostawić (domyślne: w spadku); *ve* (przyczepka) lub, albo; *Szyk*: pater non reliquit mihi arva, quae duri iuveni colerent... greges.. armenta. *Mox* wkrótce, wnet (oczywiście po śmierci ojca). *scopulus*, i, skała, ostry cypel skalny, skaliste wybrzeże; *haereo* 2. si, sum, tkwić, uparcie się trzymać; *addisco* 3. didici, douczyć się; (Acetes, jako mieszkanięc wybrzeża morskiego był

rybakiem, ale nie chcąc przebywać wiecznie w tej samej okolicy, nauczył się jeszcze żeglarstwa i został sternikiem); *regimen*, inis, (rego 3. xi, ctum, kierować, rządzić) kierowanie, ster; *moderor*! (modus miara, sposób) miarkować, utrzymywać w pewnej mierze, kierować; *dexter*, a, um i era, erum, prawy; *dextra* scil. manu; *flecto* 3. xi, xum, wyginać, odwracać, obracać; *sidus* oris, gwiazda, konstelacja; *pluvialis* (pluvia) deszczowy, dżdżysty; *45. Taygeten Hyadas, Arcton* accusativi z grecką końcówką; *noto* 1. zaznaczyć, zauważyć, widzieć; *forte* przypadkiem, raz; *petens Delon* dążąc do Delos; *tellus*, oris, f. ziemia; *ora* ae, wybrzeże; *aplico* 1. avi, atum, w późniejszej łacinie (po Cyceronie) cui, icitum, przybliżać, kazać przybić do brzegu passiv. zbliżać się, lądować, przybijając do brzegu; *litus*, oris, wybrzeże; *remus*, i, wiosło; *adducor dextris remis* — jestem doprowadzany prawymi wiosłami, kieruję statkiem na prawo do lądu; *adducor litora* w prozie *ad litora*; *levis*, e, lekki; *saltus*, us, skok; *ulus*, a, um, wilgotny, mokry; *harēna* i *arena*, ae, piasek; *immitto* 3. si, ssum, posłać dokądś; *immittor levi saltu* lekkim skokiem dostaję się na... *50. consumo* 3. psi, ptum, zużyć, spożyć; *nox ubi consumpta est* gdy noc minęła; *rubesco* 3. ui, rumienić się, różowieć się; *prim* zrazu, dopiero co; *exsurgo* 3. rrexii, ctum, powstać (ze snu); *latex* icis, m. plyn, woda; *recens*, ntis, świeży; *inferre* wnieść (na okręt słodką wodę do picia); *monstro* 1. pokazywać; *unda* fala (scil. źródła); *aura*, ae, powiew, wiatr; *tumulus*, i, pagórek, kopiec; *promitto* 3. si, ssum, zapowiadać, obiecywać; *voco* 1. zwolywać; *repeto carinam* wracam do okrętu; *Szyk*: ipse prospicio ab alto tumulo, quid mihi aura promittat. *55. praeda* ae, zdobycz, łup; *nanciscor* 3. nactus i nactus, przypadkiem dostać, osiągnąć, znaleźć; *desero* 3. ui, rtum, opuszczać; *virginēus*, a, um, (virgo, inis) dziewiczy; *forma*, ae, kształt, piękność; *que* przy ut odnieś do *deducit* i prowadzi; *Szyk*: et (que) ducit per litora puerum virginea forma (abl. qualit.) nactus, ut putat (jak sobie wyobraża, według swego mniemania) praedam...; *merus*, a, um, czysty; *mero* sc. vino (abl. causae) pod wpływem wina, nierozcieńczonego wodą; *titabo* 1. chwiać się, zataczać; *specto* 1. patrzę; *cultus*, us, uprawa, pielęgnowanie, strój; *facies*, ei, twarz; *gradus*, us, krok, chód; *60. nil* = nihil; *ibi* tam, w nim; *quod credi posset* co by mogło być uważane za; *sentio* 4. si, sum, odczuć, zrozumieć; *faveo* 2. favi, fautum, sprzyjać, być

laskawym; *adsum*, esse, adīi pomagam; *venia*, ae, łaska, przebaczenie; *precor* 1. prosić, modlić się; *mitto* = *omitto* (*verbum simplex pro contracto*) zaniechać; 65. *conscendo* 3. ndi, nsum, wspinać się; *ocior* (*superlativus ocissimus*, *positivus* nie istnieje, *adverb.* *ociter* porówn. greckie *ὄζα*) szybszy; *prendo* 3. di, sum, chwycić; *rudens*, tis, m. lina, sznur; *relabor* 3. psus, ześlizgiwać się, zsuwać się; *antenna*, ae, reja (reje, poprzeczne drążki, u szczytu masztu umieszczone, służące do rozpinania żagli); *quo* abl. *comparationis*, nad którego nikt nie był szybszy wspinać się, nikt nie umiał szybciej...; *flavus*, a, um, żółty, płowowłosy; *prorae tutela* opieka przodu okrętu, któremu przód okrętu był oddany pod opiekę, drugi sternik, (proreta), pomocnik sternika; *probo* 1. pochwałać; *requies*, etis, (*accusativus* *requiem*, *ablativus* *requie*) odpoczynek; *animorum hortator* napominacz dusz, kierownik. (Jeden z żeglarzy śpiewem (u Rzymian także zapomocą uderzania młotkiem) podawał takt wiosłowania (*modum*) i zaznaczał głosem, kiedy mieli przerwać (*requiem*). Porówn. u dzisiejszych robotników dźwigających belki okrzyk: hej! — rup!) 70. *caecus* a, um, ślepy; *cupido*, inis, pragnienie, żądza; *violo* 1. czynnie znieważać, pogwałcić, splamić; *pondus*, oris, ciężar; *pinus*, ūs, f, sosna, *metonimicznie* (sosoowy) okręt; *perpetior* 3. pessus (patior 3) ścierpieć, dopuścić; *pars mihi maxima iuris* = dla mnie największa część prawa, władzy, mam tu najwięcej władzy, prawa do rozkazu (jako sternik); *aditus*, ūs, wejście; *obsisto* 3. stiti, zastępuję drogę; *furo* 3. szaleć, wściekać się; *audax* acis, śmiały, zuchwały; 75. *pello* 3. pepuli, pulsus, wypędzić; *dirus*, a, um, zgubny, okropny, straszny; *caedes*, is, (*caedo* 3. *caecidi*, *caesum*) zabójstwo; *lao* 3. ui, luiturus (*lao*), odpokutować, płacić; *exilium poenam luebat* pokutował wygnaniem, za karę cierpiał wygnanie; *resto* 1. restiti = *resisto* 3. stawiać opór; *iuvenalis*, e, młodzieńczy, mocny, silny; *guttur*, ūris, gardło; *pugnus*, i, pięść; *rumpo* 3. upitum, zerwać, przełamać, zdławić; *exculto* 3. ssi, ssum, wstrząsać tak, by strącić; *excussum* (scil. me) *misisset* = byłby mnie strącił, wrzucił, zepchnął; *aequor*, oris, n. powierzchnia, przestwór morza; *si non* = w prozie nisi; *amens* bez myśli, nieprzytomny, bez zmysłów, oszłomiony; *funis*, is, m. sznur, lina; *haessem in fune* (po polsku w liczbie mnogiej) *retentus* gdybym nie utkwiał między linami zatrzymany.

gdyby mnie nie były zatrzymały liny i sznury, w które się zaplątałem, o które się oparłem.

impius, a, um, bezbożny; *turba*, ae, tłum, gromada; 80. *veluti* jakby; *solvo* 3. vi, lūtum, rozwiązać, uwolnić; *sopor*, oris, głęboki sen, odurzenie, oszłomienie; *clamore* abl. *causae*; skutkiem krzyku; *pectus*, oris, pierś; *a mero* po winie, po upiciu się; *a que* = *et a*, (w prozie nigdy tak się nie łączy), *redēant in rectora sensus* i jakby wracały zmysły do piersi, jakby odzyskiwał zpowrotem przytomność; *nauta* i *navita*, ae, żeglarz; *qua ope* = *cuius ope* za czyjem staraniem, w jaki sposób; *paro* 1. *deferre* gotuję się (gotów jestem) zawieźć, mam zamiar uprowadzić; *metus*, ūs, obawa; *pōno* 3. pōsui, pōsitum, kłaść, tutaj *verbum simplex pro contracto*: *depōne metum*, odłóż, zbyj się strachu, nie lękaj się; *contingo* 3. īgi, *tactum* (*tango* 3) dotknąć; *Szyk*: *ede*, *quos portus contingere velis* wyjaw, do jakiej przystani chcesz się dostać; 85. *sisto* 3. siiti, (rzadko *steti*), stātum postawić; przynieść, zawieźć, zatrzymać, nieprzechodnie: stanać; *sistere* druga osoba *pass.* = *sisteris*; *terra petita* ziemia żądana, ziemia, o którą prosisz; *cursus* (*acc. plur.*) *advertite* zwróćcie bieg, skierujcie się, *Naxon accusativus* z grecką końcówką; *domus*, ūs, dom, ojczyzna; *hospita* (używane tylko *femininum* na rodzaj męski: *hospes*, *itis* obcy, gość) obca, gościnną; *per mare iurant* na morze przysięgają; *fallax*, acis, kłamliwy, zwodniczy, oszust; *fore* = *futurum esse*; *pingo* 3. nxi, *ictum*, malować; (starożytni malowali zewnętrzne ściany okrętów, zwłaszcza przód okrętu zdobili malowidłami); *dare vela* scil. *ventis* dać żagle na wiatry, rozwinać żagle; 90. *linteum*, i, (*linteus*, a, um) płótno, żagiel; *demens*, ntis, pozbawiony rozumu, szalony; *quis te furor* (niedokończona myśl t. zw. *reticentia*, *aposiopesis* scil. *cepit* coś za szal (domyslnie: cię opanował); *significo* 1. *signum facio*) robić znaki; *susurro* 1. szemrać, szeptać; *aure* w ucho, do ucha, w prozie byłoby *in aurem*; *quid velit* zdanie pytające, zawiste od *susurrat*; *obstipesco* 3 = *obstupesco*, ūi, osłupieć, zdrętwieć; *que* łączy z *dixi*; *aliquis* ktoś inny; *moderamen*, inis, ster. (Większe okręty greckie miały dwa stery, dlatego *capiat moderamina* niech ujmie stery, po polsku lepiej brzmi *singularis*); *me removi* usunąłem się (*moveo* 2); *ministerium* usługa, pomoc; *scelus*, oris, zbrodnia; *ars*, tis, tu sztuka sterowania okrętem; *ministerio* (w prozie *a ministerio*); *sceleris artisque me removi* usunąłem się od pomocy zbrodni i sztuki, usunąłem się, by swą sztuką

sternika nie pomagać do wykonania zbrodni; 95. *incrēpo* 1. ui, itus (crepo 1 ui, itus) lając; *cunctus*, a, um, wszystek; *agmen* inis, szyk, gromada; *immurmūro* 1, szemrać na co; scilicet (scire wiedzieć, licet można) oczywiście; Szyk: in te uno scilicet omnis nostra salus ironicznie; *subeo* 4. ii, itum podejść, *subit* podchodzi scil. do steru, *opus*, ōris dzieło; *explet* (expleo 2 vi tum) *meum opus* wypełnia moje zadanie; *Naxo relicta* ablativ. absolutus; *diversus* a um różny, *diversa petit* dąży w kierunku wprost przeciwnym.

illūdo 3. (in ludo) si, sum, naigrawać się; *mōdo* a dv. dopiero co, niedawno; 100. *prospecto* 1. (prospicio) spoglądać; *fleo* 2. vi, płakać; *adūncus* cf. v. 23; *promitto* 3. si, ssu obiecać; *mihi rogata est* (dativ. auctoris) = a me rogata est nie o tę ziemię prosiłem; *merēo* 2 ii, itum i *mereor* 2. itus, zasłużyć sobie; *fallo* 3. fefelli, zwieść, oszukać; *iuvēnēs* dorośli (młodzieńcy) orzeczenie fallitis; 105. iamdūm już oddawna; *manus impia* bezbożna gromada; *propēro* 1. śpieszyć; *impellit aequōra properantibus remis* uderza śpiesznymi wiosłami morze, śpiesznie wiosłami uderza o morze; *praesens*, ntis, obecny, przytomny, bliski, *adiūro tibi per ipsum*, scil. illum deum, klę się przed tobą, przysięgam ci na samego ówego boga; *nec est deus praesentior illo* (ablativ. comparisonis), a niema boga bliższego swą obecnością niż on. (Acetes w ten sposób zagadkowy daje do poznania, że on sam jest tym bogiem); *refēro*, erre, rettūi i rettūli, relatum, odnieść, donieść, opowiadać; *me referre accusativ. cum infinitivo* zależny od adiūro; *maiora veri fide* abl. comparisonis większe niż wiara, że to prawda; jest to taką pewną prawdą, jak pewnem jest, że to opowiadanie jest zbyt niewiarogodne, że przekracza możność wierzenia w jego prawdę. 110. *haud* = nie (w klasycznej prozie rzadkie, częstsze u poetów); *siccus*, a, um, suchy, *siccum* i, suche miejsce, ląd; *navāle* (navalis, e) okręt; *admīror* 1. podziwiać, dziwić się, być pełnym zdumienia; *verber*, ōris, n. uderzenie, raz; *persto* 1. stiti, ciągle stać, dalej czynić; *in verbēre remōrum perstant* w uderzeniu wiosł trwają dalej, nie zaprzestają uderzania wiosłami; *vela deducunt* ściągają żagle; *gemīnus*, a, um, podwójny; *gemīna ope* przy pomocy obu tych środków (remorum et velorum). (Podczas wiosłowania zwinęto żagle, a teraz próbują pchnąć okręt naprzód przy pomocy wiatru i wiosłowania); *curro* 3. cucurri, cursum, bieć, mknąć, posunąć się; *tempto* 1 (tento) próbuję, usiluję, kuszę (się);

impedio 4. iui, itum, (pes) owijać, oplatać, wikłać (nogi), przeszkadzać; *hedera*, ae, bluszcz. (Bluszcz był poświęcony Bachusowi); *nexus*, ūs (necto 3. xi lub xui, xum) splót; *curvus*, a, um, wstecz wygięty, krzywy; *serpo* 3. psi, plum *serpo* czułgać się, pełzać; *distinguo* 3. nxi, nctum (tingo 3. nxi, nctum, tynktura) różnie barwić, zdobić, rozróżniać; *gravidus*, a, um, ciężki; *corymbus*, i, grono kwiatów bluszczowych; 115. *racemifer*, a, um (racemus, i, winna jagoda) dzwigający winne jagody; *frons*, tis, czoło, frontem acc. graecus zamiast abl. limitationis; *uva*, ae, winne grono; *circumdo*, āre, dēdi, dātum, otoczyć, uwieńczyć; *racemiferis frontem circumdātus uvis* pod względem czoła uwieńczony, z wieńcem z winogron na czole; *agito* 1. ruszać, wywijać, wymachiwać; *pampineus*, a, um (pampinus m. winna latorośl) z winnej latorośli, zdobny winogradem, liśćmi winogrodu; *frons*, dis, gałązka z liśćmi, liście; *velo* 1. (velum żagiel, zasłona) zasłonić, pokryć; *hasta*, ae, tyczka, żerdź, laska, drzewce włóczni, włócznia. (Laska owinięta bluszczem lub liśćmi winogrodu nazywa się thyrsus (cf. v. 154). Nosily takie laski kobiety, biorące udział w uroczystości na cześć Bachusa i przedstawiające niejako jego orszak, t. zw. bachantki czyli menady. Mickiewicz tłumaczy wyraz thyrsus przez: berło („Pan Tadeusz”).

„Leszczyna, jak menada z zielonemi berły,

Ubranemi, jak w grona, w orzechowe perły“.)

quem circa, połączenie relatywne = et circa eum a dokola; *tigris*, is, m. if. tygrys; *simulacrum*, i (simulo 1. similis) obraz, wizerunek, widziadło majak; *ināna simulācra* złudne majaki, zwodnicze mary, postacie; *lynx*, cis, acc. zawsze z grecką końcówką lynca m. if. rys. (Tygrysy i rysie są zwierzętami poświęconymi Bachusowi. — Bachus używał ich do zaprzęgu); *pictus*, a, um (pingo 3. nxi, ctum), malowany, pstry, plamisty, cętkowany; *panthera*, ae, pantera; *iaceo* 2. ii, leżeć; *ferus*, a, um, dziki; tłumacz: picta corpora ferarum pantherarum (transpositio epitheti); *exsilio* 4. ii, ulturus (salio 4. saltus), wyskoczyć, zerwać się; *insania*, ae (sanus) choroba umysłowa, szal; *sive sive* czyto — czyto; 120. *nigresco* 3. ui, czernieć, pokrywać się czarną barwą; *coepit flecti* w prozie coeptus est flecti; *spina*, ae, cieri, ość, stos pacierzowy; *exprimo* 3. essi, ssu (premo 3) wygnieść, wycisnąć; *exorsso spināe curvamīne flecti* wyginać się wygniecioną krzywizną stosu pacierzowego, stos pacierzowy zaczął się wyginać w wypukły

(wysoko sklepiony) kablak; *curvamen*, inis, (curvus, a, um, krzyw y) wykrzywienie, wygięcie.

incipit scil. dicere, *incipit*, gdyż słów swych już nie zdążył skończyć; *miraculum*, i, (mirus, a, um) cud, dziwowisko, dziw, cudaczne stworzenie; *verto* 3. ti, sum, obracać, zmieniać; *vertōris* jaki czas? *latus*, a, um, szeroki; *riktus*, ūs i rictum, i, rozwarte, rozdziawione usta, paszcza; *pandus*, a, um, wgięty, wciśnięty, wklęsły, wgłębiony; *naris*, is, nozdrze; *squama*, ae, łuska; *trāho* 3. xi, ctum, wlec, wlec za sobą, ciągnąć na siebie, dostawać, pokrywać się; 125. *intorquēo* 2 rsi, rsum, wpleść, wkręcić; *intortus* pleciony, skręcony; *bracchium*, ii, ramię, *dare braccia* wyciągnąć ramiona, zabierać się do jakiejś czynności około...; *truncus*, a, um, (truncus, i, pień) ogolony z konarów, obcięty, *truncoque corpore* i z ciałem bez rąk i nóg, a kadłub bez członków; *desilio* 4 ūi, zeskokczyć; *repandus*, a, um, wstecz ku górze wygięty; *falcatus*, a, um (falx, cis, kosa, sierp) zaopatrzony w sierpy, posiadający kształt sierpa; *novissimus*, a, um, najnowszy, ten co ostatnio (dopiero co) przybył, ostatni, końcowy; *cauda*, ae, ogon; *falcata novissima cauda est* koniec ogona przybrał kształt krzywego sierpa; *qualia cornua* jakie rogi, podobnie jak... rogi; *dimidius*, a, um, (dimidio dzielić w środku, przepołować, dis i medius środkowy) pół, *dimidia luna* pół tarczy księżyca; *sinūo* 1. (sinus, us) tworzyć łuk, wyginać się; *roro* 1. (ros, ōris rosa) rosić, sączyć kroplami; *aspergo*, inis, (aspergo 3. rsi, rsum, spargo 3. si, sum, bryzgać) bryzganie, *multa aspergine rorant* bryzgają deszczem kropel; 130. *emergeo* 3. rsi, rsum (mergo 3.) wynurzać się, wypływać na wierzch; *iterum* powtórnie, znowu; *rursus* znowu; *chorus*, i, chór, korowód taneczny; *species*, ei, wygląd, postać, *in speciem* nakształt, podobnie jak; *lascivus*, a, um, swawolny; *ludo* 3. si, sum, bawić się, igrać; *lasciva corpora iactant* rzucają swawolnemi ciałami, wykonywają swawolne ruchy; *patulus*, a, um (patēo 2. ūi) otwarty, szeroko rozwarty, szeroki; *efflo* 1. wydmuchiwac, pryskać; *acceptum* (accipio) mare połknięta woda morska; *de modo viginti* = de iis, qui modo viginti erant (modo niedawno); *ratis*, is, tratwa, statek, okręt; *resto* 1. stiti, pozostawać; *pavidus*, a, um (paveo) zatrzwożony, struchlały; *gelidus*, a, um, zimny, zdrętwiały; *tremo* 3. ūi, drzeć, trząść się; *pavidum* scil. me... mnie struchlałego, trzęsącego się zimnym dreszczem i ledwie panującego nad sobą,

ledwie czującego władzę w swych członkach; 135. *firmo* 1. (firmus) wzmacniać, skrzepiać na duchu; *excute metum* = depōne metum; *corde* (cor, dis, serce) abl. separt. *teneo* 2. ui, ntus, trzymam, trzymam się kierunku, steruję; *delatus* zaniesiony scil. falami, dopłynawszy; *accedo* 3. ssi, ssun, przystąpić, przyłączyć się, *accessi sacris Baccheaque sacra frequento* przystąpiłem do bachusowych obchodów i (uczęszczam na) święcę te uroczystości.

praebeo 2. ūi, itum, (z prehibeo — prae-habeo) trzymać przed kim, dostarczać, *praebeimus aures* nadstawiliśmy uszy, użyczyliśmy ucha, pozwoliliśmy cierpliwie sobie opowiadać; *ambages*, is (w sing. tylko abl. ambae, z wykle plural. ambages, um, z ambo i ago) określna droga, manowiec, rozwlekłe i zawile opowiadanie, niejasność, dwuznaczność (n. p. wróżb); *mora* jaki przypadek? *absamo* 3. mpsi, mptum (sumo 3.) zużyć, zniszczyć, *absumere vires* zniszczyć siły, strawić się, (o gniewie: ulecieć, rozwiązać się. Taki cel miało zdaniem Penteusa to całe zawile opowiadanie). 140. *praeceps*, itis, (prae caput, itis) pochylony głową w dół, spadający w przepaść, przepaścisty, nagły, *praecipitem rapite* porwijcie go szybko; *crucio* 1. (cruis, cis krzyż) dręczyć, męczyć; *tormentum* (torqueo 2. rsi, rtum, wykręcać) męka, tortura; *demitto* 3. si, ssun, zesłać na dół, strącić; *proinus* dalej, natychmiast, bezzwłocznie; *tectum*, i, (tego 3. xi, ctum) dach, budynek; *claudio* 3. si, sum, zamknąć; *solidus*, a, um, lity, mięszszy, masywny, mocny; *crudelis*, e, okrutny; *nex*, cis, (necol.) zabójstwo, mord; *instrumentum*, i, (struo 3. xi, ctum) narzędzie. (Żelazo i ogień są temi okrutnemi narzędziami mordu). Łącz: dum parantur crudelia instrumenta iussae necis. 145. *sponte sua* dobrowolnie, samo przez się; *patēo* 2. ūi, stanąć otworem; *fores*, ium, dwuskrzydłowe drzwi (foris sing. jednoskrzydłowe); *labor* 3. psus, ślizgać się, spadać; *lacertus*, i, ramię; *catena*, ae, kajdany, łańcuchy; *catenas* od czego, jest zależny ten accusativ. cum infinitivo? Na jakie zdanie najlepiej rozwinąć nullo solvente? *fama*, ae, wieść, sława; *solvo* 3. solvi, itum, rozwiązuje.

perstat nie porzuca (nie odstępować od) swego postanowienia; *vado* 3. si, sum, kroczyć; *eligo* 3. egi, ectum, wybrać; *cantus*, ūs (cano 3. cecini, ntus, canto 1.) śpiew; *sōno* 1. dźwięk wydawać, rozbrzmiewać; *clarus*, a, um, (pierwiaszek cla, clamo krzycze) głośny, donośny, wyraźny, jasny; *bacchor* 1. brać udział w uroczystości Bachusa,

być bachantką; *bacchantum* zwykła forma *bacchantium*; 150. *cingo* 3. *nxī, nctum*, otaczam; *ultimus*, a, um, (comp. *ulterior*, *positivus* nie istnieje) ostatni, końcowy; *ultima* acc. neutr. pluralis = *extremas partes campi* krańce, brzegi pola, polanki; *purus*, a, um, czysty; *spectabilis*, e, (specto 1.) widoczny, ściągający na siebie oczy, wspaniały; *campus undique spectabilis* pole zewsząd widoczne, otwarte dla oka, stanowiące otwarty widnokrąg; *hic* adverb. (dawniejszy locativus sigul.) tutaj; *cerno* 3. *ēvi, cretus*, (z dawniejszej formy *crino* *χρίνω*) dzielić, rozróżniać, poznawać, oglądać, przypatrywać się; *profanus*, a, um, (fanum świątynia) pozostający przed świątynią, niedopuszczony do świątyni, świecki, nieświęty, niewtajemniczony; *prima.. prima.. prima.. mater* t. zw. anaphora; *conciō* 2. *cīvi, concitum* i późniejsza forma *conciō* 4. *īvi, concitum* (cum - cieo) zwoływać, ściągać, ruszać, wzruszać, podniecać, podburzać; znaczenie: wprowadzać w ruch (najczęstsze w particip. pf. pass) *insāno concita cursu* wprowadzona w ruch szalonym biegiem, rzuciła się ku niemu w szalonym biegu; 155. *mater* = Agaue; *geminae sorores* obie siostry, Ino i Autonoe; *violō* 1. (vis) gwałt zadać, uderzyć, ranić; *misso thyrsō violāvit* tłumacz: misit... et... rzuciła nań i...; *thyrsus*, i, cf v. 116; *clāmo* 1. krzyczeć; *aper*, i, dzik, *ille maxinus aper mihi ferendus est* = muszę ugodzić tego tam ogromnego dzika; *erro* 1. błąkać się, waleśać się; *ferio* 4. uderzyć, zabić; *rao* 3. *ui, ūtum* (dawniej *gruo* f. *con-gruo* płynąć, wpadać, spadać, obalać; *coō*, ire, coli, coiturus (cum, eo, ire) zejść się, zgromadzać się; *trepidus*, a, um, strwożony; *violentus*, a, um, gwałtowny; 160. *damno* 1. (damnum grzywna, szkoda) skazać na grzywnę, skarać, potępiać; *pecco* 1. grzeszyć, sepeccasse acc. c. inf. zależny od fatentem; *fāteor* 2. *fassus* (fōr, fari, fatus, mówić) przyznawać się; *citus* a, um, (właściwie part. pf. pass. od *ciō* 2.) szybki, prędki; *frigus*, ōris, mróz, chłód; *tango* 3. *tetigi, tactum, tknąć*; *rāpio* 3. *ui, raptum*, porywać, zrywać; *altā arbore* abl. separationis; *membra* należy łączyć z *viri*; *diripio* 3. *ipui, reptum*, rozszarpać; *nefandus*, u, um (właściwie „ne“ i participium. passiv „fandus“ od *for* *fari*) nie do wypowiedzenia, okropny, okrutny, straszliwy; *monitae* part. pfect. od *monēo*, przestrzeżone; *tus*, uris, n. kadzidło; *colo* 3. *ui, ultus*, uprawiać, czcić; *ara*, ae, ołtarz; *sanctus*, a, um, święty.

15. MEDEA ODMŁADZA EZONA (VII 159 nn).

(Jazon, królewicz tesalski, wyprawił się do Kolchidy po złote runo na okręcie zwanym Argo. (Wyprawa Argonautów). Był to pierwszy okręt w świecie, dotychczas bowiem okrętów budować nie umiano. Król Kolchidy Aietes obiecał oddać Jazonowi złote runo po spełnieniu pewnych warunków. Córka króla Medea, rozkochawszy się w Jazonie, pomogła mu do spełnienia tychże. Dzięki jej czarnoksięskiej sztuce udało się Jazonowi zaprząć do pługa ogniem zięjące rumaki, zorać niemi pole i posiać smocze zęby. Z posiewu tego wyrosły zbrojne zastępy wojowników, ale te na skutek czarów Medei same się wzajemnie wytępiły. Smoka, który wśród wiecznej bezsenności strzegł złotego runa, uśpił Jazon czarodziejskimi ziołami, zabrał złote runo i uwiózł je razem z Medeą do domu do Tesalii. Nasz wiersz rozpoczyna się od opisu ofiar dziękczynnych, składanych w Tesalii z powodu szczęśliwego powrotu Argonautów.

gnatus, i, particip. pf. = *natus* (dawniejsza forma brzmi: *gnascor* 3, *gnatus* pt. pf. zachowane czasem w poezji i w formach złożonych: *agnātus, cognātus*) urodzony, syn; *recipio* 3. *cēpi, tum*, odzyskać. Tłumacz wedle wzoru Roma condita założenie Rzymu (participium attributivum); *donum*, i, dar, (na czym te dary polegają, czytamy niżej) ofiara; *grandaevus*, a, um (*grandis, aevum*: wiek) *congero* 3. *gessi, gestum*, razem znosić, nagromadzać; *congestaque* jaki przypadek? *flamma*, ae, płomień, *flamma* ablativ.; *tus, ris, n.* kadzidło; *liquefacio* 3. *fēci, factum, passiv. liquefio, fieri, factus* (liquēre być płynnym) zmieniać w płyn, topić; *tura liquefacio* palę kadzidła; *induco* 3. *xi, ctum*, wprowadzać, powlekać; *victima*, ae bydlę ofiarne, *victima inducta cornibus aurum* = cuius cornibus aurum inductum erat (czasownik złożony z przyimkiem in łączy się z dativ. zwykłe w znaczeniu przenośnym, lub powtarza się przyimek in z accusativ), bydlę ofiarne, którego rogi pozłożono. (Był zwyczaj pozłacać rogi bydła ofiarnych); *votum* i, (vovēo 2. ovi otum) ślub, *vota facit* spełnia ślub, w spełnieniu ślubu; *grator* 1. (*gratus*; poeci i późniejsi prozaicy używają tego słowa zamiast gratulor 1) życzyć szczęścia, cieszyć się, składać podziękowania; *abest grantibus* jest nieobecny wśród składających dziękczynne ofiary, brak na uroczystości dziękczynnej; 5. *propior* bliższy, zbyt bliski

(positivus nie istnieje tylko adv. prope, dawniej proque, czego ślad jeszcze w superlativ. proximus); *letum*, i, śmierć, zagłada; *fessus*, a, um (właściwie participium pfct. passiv. do fatisco 3., defessus do defetiscor 3. cf. fatigo 1) zmęczony, wyczerpany; *senilis*, e (senex) starczy, sędziwy, zgrybiały; *cum* scil. dicit, *cum inversum*; *Aesonides* syn Esona, nazwa po ojcu (patronymicon, porówn. rosyjskie Iwanowicz = syn Iwana); *debeo* 2, ūi (de habeo) mam od kogoś, winien jestem, zawdzięczam; *confiteor* 2. fessus (fateor 2. cō znowu urobione od particip. pfti fatus [for 1]) przyznać się; *cunctus*, a, um = wszystek; *coniunx*, ūgis, małżonek, małżonka; *cui (me) debere salutem confiteor*, której że zawdzięczam życie, przyznaję, a (połączenie relatywne cui = et tibi) przyznaję, że zawdzięczam ci (w prozie niedopuszczalne opuszczenie accusativ. me); *excedo* 3. ssi, ssum, wykraczać, przekraczać; *summa*, ae (supra, superior summus, a, um) ogólna liczba, suma, *summa tuorum meritorum excessit fidem* suma twoich zasług (łask, dobrodziejstw) przekroczyła wiarę, granice prawdopodobieństwa, jest niewiarogodnie wielką; *carmen*, ĩnis (powstałe przez dysymilację [cf. ście-lić — prześcieradło, a nie prześcieladło] z canmen, can z cano 3. cecini, cantum) formułka, zaklęcie, pieśń; *10. demo* 3 mpsi, mptum (z de emo) ująć; *lacrima*, ae, łza; *pietas*, ātis, poczucie obowiązku, pobożność, przywiązanie, miłość (synowska lub inna); *animum subire* przyjść na myśl; *Aeëta* łacińska forma greckiego imienia Aietes; *dissimilem* (Medea bez wahania opuściła swego starego ojca, jest więc niepodobna do Jazona, który swego rodzica tak gorąco miłuje. Mimo to, że sama takiego uczucia dla swego ojca nie żywiła, wzruszył ją u Jazona taki silny objaw miłości; mimo jej woli stanął przed jej oczyma obraz porzuconego przez nią ojca). *Tlumaticz*: i przed oczyma jej duszy, tak niepodobnej do Jazona, stanął obraz opuszczonego Eetesa; *affectus*, ūs (afficio 3. przejąć kogoś, nabawić) uczucie; *nec confessa* nie przyznała się do takich uczuć, zataiła... nie dała poznać po sobie; *excido* 3. cidi (cādo 3. cecidi, casum) wypaść; *sce-lus excidit ore tuo* co za zbrodnicze (okropne, grzeszne) słowa wypadły (wymknęły ci się z ust); *ergo* zatem; *15. spatium*, ii, przestrzeń, czas; *transscribo* 3. psi, ptum, przepisać, przenieść. Porównanie wzięte z języka kupców i kapita-

listów - bankierów: przepisać dług czyjś na inne nazwisko; *sino* 3. ivi, situm, pozwalać, dopuszczać; *videor* (scil. tibi) *posse* nominativ. c. infinitivo zdaje się tobie, że ja mogę; *peto* 3. ivi, itum, dążyć, godzić, prosić; *aequus*, a, um, równy, słuszny, sprawiedliwy; *isto* abl. comparationis; *experior* 4. tus (peritus periculum, περιῶν) próbować, doświadczać; *munus*, ĩris, obowiązek, służba, usługa, dar; *tempto* 1, zabierać się do czego, próbować; *aevum*, i, wiek; *socer*, ĩri, (ἐκγός z dawniejszej formy σ Fekvός cf. polskie: świekr) teść. Szyk: arte mea (sztuką czarodziejską) non annis tuis renovare temptabimur; *modo* byleby tylko; *diva trifomis* trójgłowa bogini czarów (Hekate); *20. adiuvo* 1. ūvi ūtum, wspieram, pomagam; *adnuo* 3. ūi, nūtum, skinać, życzliwym skinieniem zaznaczyć swą zgodę; *praesens*, ntis, obecny, pomocny, gotowy, chętny do łaskawej pomocy; *audeo* 2. ausus, śmiem; *ausum*, i, śmiały czyn, śmiałe przedsięwzięcie; *ingenuis ausis* (dat. po czasowniku, złożonym z ad, ann ūat) niesłuchanie śmiałemu przedsięwzięciu.

currus, ūs, wóz; *penna*, ae, skrzydło, pióro; *draco*, ōnis, wąż, smok; *lustrum* 1. (lustrum, w związku z tematem słowa lavo 1. avi autum — λύω, ofiara oczyszczalna, po której odbywał się przegląd wojska) składać ofiarę oczyszczalną, odbywać przegląd, przeglądać, oglądać, obchodzić, (odróżnij czasownik lustrum 1. luc-strum — luc-strum (w związku z luceo, oświetlać); *nona dies nonaque nox viderat (eam) curru penisque draconum lustrantem* dziewiąty dzień i dziewiąta noc widziały ją odbywającą przegląd ziem, jadącą na wozie, zaprzężonym w skrzydlate smoki; widziały, jak na wozie ciągnionym przez skrzydlate smoki objeżdżała.. *Cum rediit* nagle wróciła (cum inversum); *statuo* 3. ūi, tūtum, ustawić; *caespes*, ĩtis, murawa, darń; *binas* numerale distributivum, w prozie użyłoby się: duas; *dexteriore* poetyckie użycie comparativu, w prozie: dextra = po prawej stronie; *laevus*, a, um, lewy; *25. verbena*, ae, pręt, *verbenae* zielone gałązki (używane przy religijnych czynnościach); *silva*, ae, drwo, drzewo, krzak, las; *agrestis*, e, (ager) polny, w polu rosnący, dziki; *egero* 3. ssi, stum, wynieść, wykopać; *scrobis*, is, rów, dół; *tellure egesta (e) scrobibus* wyniósłszy ziemię z rowów, wykopawszy rowy; *incingo* 3. nxi, nctum, otoczyć, obłożyć naokoło; *haud procul* niedaleko, opodal; *haud* nie, częstsze w poezji i u późniejszych pisarzy niż

w klasycznej prozie; *culter*, i. nóż; *guttur*, ūris, gardziel; *vellus*, ōris runo, wełna; *conicio* 3. iēcī, iectum (iacio 3. ieci, iactum) wrzucić, wbić; *ater*, a, um, czarny; *guttura velleris atrī* (genetiv. qualitatis) gardziel o czarnej wełnie — gardziel owcy o czarnem runie. (Bóstwom podziemnym ofiarowano zwierzęta czarne, olimpijskim białe); *patulus*, a, um, szeroki, rozłożysty; *fossā* = *scrobis*; *perfunto* 3. fūdi, fūsum, zalewać; *sanguis*, īnis, krew; *liquidus*, a, um, płynny, jasny, czysty; *archesium*, i. kruż, (naczynie, zwężające się w środku, z uszami sterzczącymi ponad brzeg górny, a u dołu sięgającymi do dna); *carchesia* tłumacz przez *singularis*; *invergo* 3. przechylać, łać na co; *tepīdus*, a, um, ciepły; *altera carchesia* drugi kruż; *lać*, ctis, mleko; *verba simul fudi* równocześnie wygłosiła słowa (modlitwy, zaklęcia); *terrenus* (terra) ziemny, należący do ziemi; *nūmen*, īnis, bóstwo; *cīeo* 2. cīvī, cīum, wzywać; *umbrarum rex* król cieni = Pluto czyli Dis, *raptā* (Pluto porwał córkę Cerery Prozerpinę cf. 11. ustęp w wydaniu Sinki) *propēro* 1. śpieszyć; *artus*, ūs, staw, członek; *fraudo* 1. (fraus) oszukać, pozbawić alquem aliqua re; *placo* 1. przebłagać, zjednać; *preces*, cum (w sing. tylko dat. acc. abl.) prośby, modlitwa; *murmur*, ūris, szeptanie. (Reguły czarnoksięskie wymagały, by część modlitw wygłaszać wyraźnie, a część niezrozumiałym pomrukiem). 35. *effetus*, a, um, wyczerpany, bezsilny; *resolvo* 3. vi, lūtum, rozwiązać, rozluźniać, (sen pozwala człowiekowi, by jego członki spoczęły, więc niejako rozluźnia ich napięcie) *resolutum in plenos somnos porrexit* tłumacz przez dwa współrzędne orzeczenia: po- grążyła go w głęboki sen a następnie...; *exanimis*, e, rzadziej *exanimus* (przymiotnik utworzony z czasownika ex-animo 1. wyjmuję duszę) bez duszy, martwy; *sterno* 3. stravi, stratum, ścielić, *stratus herbis* na posłaniu z ziół; *porriġo* 3. rexi, rectum, rozciągać, rozkładać; *hinc* stąd, z tego miejsca; *minister*, i. sługa, pomocnik; *profanus*, a, um, (proifanum świątynia) znajdujący się poza świątynią, nieświęty, świecki, niewtajemniczony. (Niewtajemniczonych w obrzędy tajne wzywano do oddalenia się słowami: procul ite profani). 40. *diffugiunt iussu* rozbiegają się na ten rozkaz, (rozkazani); *capillus*, i, włos; *pando* 3. ndi, pansum albo passum, rozszerzać, rozciągać, rozpuszczać; *bacchantum* (zwykle: bacchantium) *ritu* obrzędkiem bachantek, na wzór, naksztalt bachantki; *flagro* 1. płonąć;

circumēo, īre, ii, ītum, także wymawiane i pisane *circueo* obchodzić; *fax*, cis, smolak, szczap smolny, pochodnia; *multifidus*, a, um, (findo 3. fidi, fissum lupać) rozłupany na wiele kawałków, drobny, *faces multifidae* szczypki smolne; *fossa sanguinis atra* na wzór: *fossa sanguinis plena* rów czarny od krwi; *tingo* 3. nxi, nctum, barwić, maczać w płynie; *inficio* 3. ōci, ectum, zapuścić, wsaczyć barwę, zabarwić; *accendo* 3. ndi, nsum, zapalić; *geminus*, a, um, podwójny; *geminae arae* oba ołtarze; *sulphur*, ūris, siarka; *lusiŕo* 1. oczyszczać. (Siarka, woda i ogień mają według wierzenia starożytnych moc oczyszczającą).

15 *validus*, a, um (valeo 2.) mocny; *medicamen*, īnis, lekarstwo, środek leczniczy; *posito*, scil. super ignem (pōno 3. ōsui, sītum, ustawić); *aenum* spiżowe naczynie, kocioł; *ferveo* 2. kipieć, wrzeć; *exsulto* (salto 1.) wyskakiwać, pryskać, buchać; *spuma*, ae, piana; *tumēo* 2. ui, puchnąć, nadymać się; *albēo* 2. ui (albus) być białym; *arēo* 2. ui (aridus) schnąć, usychać, więdnąć; *ramus*, i, gałązka; *iampŕidem* już oddawna, łącz z arenti; *mītis olīva* łagodne drzewo oliwne (gdyż owoc drzewa oliwnego jest łagodny); *confundo* 3. fūdi, fūsum, zmącić, zmieszać; *imus*, a, um, superlativus do inferior (także infimus) *confundit et immiscuit*... zmąciła wszystko i zmieszała najniższe rzeczy z najwyższymi, dokładnie wszystko zmieszała od wierzchu aż do dna; *calidus*, a, um, ciepły, gorący; *stipes*, itis, patyk, kół, pał, pień; *verso* (częstotliwe do verto 3.) obracać; 50 *viridis*, e, zielony; *primo* zrazu, z początku; *indūo* 3. ui, dūtum, wdziawać; *subito* nagle; *gravidus*, a, um (gravis) ciężki; *olivum*, i, oliwka; *frons*, ndis, liść, gałązka; *onēro* 1. obciążać; *quacumque* gdziekolwiek; *cavus*, a, um, wydrażony; *gutta*, ae, kropla; *cecidere* = ceciderunt (cado 3.); *caleo* 2. ui, być ciepłym, gorącym; *humus*, i, f. ziemia; *verno* 1. odmładzać się, przystrajać się w szatę wiosenną; *mollis*, e, miękki; *flos*, ōris, kwiat; *pabulum*, i, pasza, trawa; *surgo* 3. rrexī, rectum, powstać, rosnać; 55 *quae* neutr. pluralis; *simul ac* lub *simul atque* konjunkcja czasowa skoro tylko; *stringo* 3. nxi, ctum, tknąć, dobyć; *ensis*, is, m. miecz; *reclado* 3. si, sum (claudio 3.) odmykać, otwierać; *ingulūm*, i, gardło; *exire cruōrem* accusativ. c. infinitivo zależny od passa; *patior* 3. ssus, cierpieć, ścierpieć, pozwolić; *repleo* 2. ēvi, ētum, na nowo napęlnić; *sucus*, i, sok; *combibo* 3. bibi, (bibō 3.) wypić, wchłonać; *vulnus*, ōris, rana;

acceptos (sucus) tłumacz: przyjąwszy je; *barba*, ae, broda; *coma*, ae, włos; *canities*, ei, (canus) siwizna; *niger*, a, um, czarny; *rapio* 3. ui, ptum, porwać, *nigrum rapuere* (rapuerunt) *colorem* szybko przybrały czarną barwę; *60. macies* ei, wychudłość; *pulsa* fugit (praesens!) napędzona ucieka, precz znika; *abeo* 4. ii, itum, odchodzić, znikać; *pallor*, oris, bladeść; *situs*, ūs, pleśń (tu o brudno siwej barwie starej twarzy; można tłumaczyć:) siwa pleśń, zgrzybiała pleśń, ślady starości; *ruga*, ae, zmarszczka; *adićio* 3. iēcī, iectum, (ad iaciō 3.) dorzucać, dodawać; *cavae rugae suppleantur* (suppleo 2. uzupełniam) *adiecto corpore* zapadłe (wklęsłe, wydrażone) zmarszczki wypełniają się świeżo narastającym ciałem; *luxurio* 1. (luxus, us, zbytek) zbytownie się rozwijać, bujnie, wspaniale rozrastać się; *olim* niegdyś; *remniscor* 3. recordatus sum, przypominać sobie; *quater denos* cztery razy po dziesięć, czterdzieści; *hunc se scilicet fuisse accusativ. c. infinitivo* zależny od czego?

16. ZEMSTA MEDEI (VII 297 nn).

neve i aby nie; *dolus*, i, podstęp; *cesso* 1. (cedo 3. cessi, ssum) ustępować; *neve doli cessent* i aby podstępny nie ustępowały, nie chcąc zaniedbywać, poniechać podstępnych środków działania. (Medea posługiwała się wciąż podstępami, tak w czasie pobytu Jazona w Kolchidzie, jak i później w czasie ucieczki); *odium*, ii, nienawiść; *falsus*, a, um (fallo 3. fefelli) nieprawdziwy, obłudny; *assimulo* 1. (similis) upodabniać się, udawać; *Phasias*, fazyjskiej krainy mieszkanka, (gdyż rzeka Phasis płynie przez Kolchidę); *falsum odium assimulat* obłudnie udaje nienawiść do swego małżonka; *Pelias* genetiv. od Pellas, (Pelias, stryj Jazona, który pozabawił brata swego Ezona tronu, a bratanka Jazona wysłał po złote runo w nadziei, że go się w ten sposób pozbędzie); *limen*, inis, próg; *supplex*, icis, padający na kolana, błagający o opiekę, korny; *senectā*, ablat. = senectute: *excipio* 3. ēpi, ptum, przyjąć, podjąć; *nata* (nascor 3) urodzona, córka, *callidus*, a, um, chytry; *5 mendax*, ācis, kłamliwy; *imago*, inis, obraz, pozór; *cepit*... ujęła je sobie kłamliwym pozorem przyjaźni; *refero*, ferre, rettuli, relatum, odnosić nazad, odpowiadać, wyliczać; *meritum*, i, zasługa; *dum refert inter meritum maxima*, kiedy (Medea, skarżąc się na niewdzięczność swego męża) zalicza między swe największe przysługi (dobro-

działstwa) to, że (demptos esse situs Aesonis), że usunęła zgrzybiałość Esona, cf. ustęp poprzedni); *demo* 3. mpsi, mptum, ująć, usunąć; *situs*, ūs, pleśń, zgrzybiałość, cf. ustęp poprzedni v. 60; *moror* 1. bawić, zwlekać; *hac in parte moratur* i nad tem się rozwodzi; *virgo*, inis, dziewczica; *creo* 1. stworzyć, zrodzić; *Pellā* abl. originis zależny od *creatis*, a to particip. należy do *virginibus*; *spes est subiecta* (subicio 3) została podrzucona nadzieja, i tak chylkiem pobudziła je do nadziei, wzbudziła w nich nadzieję; *parilis*, e (par) równy, taki sam; *reviresco* 3. rui, na nowo rozzielenieć, odmłodnieć; *10. peto* 3. ivi, itum, dążyć, prosić; *pretium sine fine* nieograniczona cena, nagroda; *paciscor* 3. pactus sum, wymówić sobie, zgodzić się na co; *spatium*, ii, przestrzeń, czas; *brevi spatio* ablat. temp. or.; *sileo* 2. ui, milczeć; *suspensio* 3. ndi, nsum, zawieszać, trzymać w niepewności; *gravitas*, ātis, powaga, poważne zastanawianie się; *finjo* 3. nxi, fictum, zmyśleć, udawać; *animos rogantes* = animos rogantium po polsku: proszące utrzymuje w niepewności; *mo* wnet, wkrótce; *polliceor* 2. icitus, obiecać; *quo maior sit* zd. celowe = ut eo maior; *fiducia* ae, zaufanie; *munus*, oris, obowiązek, przysługa; *agnus*, i, baranek (agna jagnię) Szyk: (is) qui inter oves maximus aevo dux gregis vestri est; *15. medicamen*, inis, środek leczniczy; *aevum*, i, wiek.

protinus dalej naprzód, prosto, bezzwłocznie, natychmiast; *innumerus*, a, um (wyraz poetycki i w późniejszej prozie) niezliczony; *laniger*, i (lana, gero 3) noszący wełnę, baran; *attraho* 3. xi, ctum (ad-traho 3.) przywlec; *effetus*, a, um, zmęczony, znękany, wyczerpany; *flecto* 3. flexi, xum, wyginać, wykrzywiać; *cornu* tłumacz przez plural; *cavus*, a, um, wydrażony, wklęsły. W poezji łacińskiej stale dodawane jako przydawka do skroni; *tempus*, oris, skroń; *circum* naokoło (z accusativ.); *ut* zdanie czasowe (po czem poznaje się, że nie celowe, ani skutkowe?), *culter*, tri, nóż; *haemonius* hemoński (stara nazwa Tesalji, Tesalja była rozgłosna jako siedziba czarownic); *guttur*, ūris, gardło; *marceo* 2. cui, być osłabłym, obwisłym, bezsilnym; *fodio* 3. di, fossum, kopać, grzebać, przebijać; *exiguus* a, um, drobny mały, *exiguo sanguine* kilku kroplami krwi; *maculo* 1. plamić; *pecus*, ūdis, bydłę; *sucus*, i, sok, płyn; *20. venefica*, ae, czarownica, truciela; *mergo* 3. rsi, rsum, pograżyć; *aes cavum* spiż wydrażony, kocioł; *exsilio* 4. ilui, ulturus, wyskakiwać; *mirantibus*

scil. illis, ablativ. absolutus; *lascivio* 4. być swawolnym, *lascivire fugā* brykać swawolnie; *quaero* 3. sivi, itum, szukać; *uber*, is, n. wymię; *lactans*, ntis (lac) dający mleko; *obstipesco* 3. ui, zdumiewać się, osłupieć; *sēro* 3. sēvi, sātum, siać, plodzić, *satae Pelīā* (ablativ. originis) córy Peljasa; *promitto* 3. si, ssum, wysłać naprzód, obiecywać; *exhibeo* 2. iiii, itum (ex habeo 2.) pokazywać; *promissa exhibuere* (= exhibuerunt) *fidem* obietnice pokazały wiarę, okazały się wiarogodnymi.

tum vero wtedy dopiero; *insto* 1. stiti, nastaję, nalegać; *impensus*, a, um, (impendo 3. wydawać pieniądze) drogi, znaczny, usilny, adverb. usilnie, gorąco, natarczywie; 25. *jugum*, i. jarzmo; *Hiberum flumen* morze oblewające Hiberję (Hiszpanję) [ocean Atlantycki]. *Ter iuga...* trzy razy Febus zdjął jarzmo z koni zanurzonych = (trzy dni minęło); *radio* 1. i *radior* promienieć; *mico* 1. ui, drgać, migotać, błyszczyć; *sidus*, ōris, gwiazda; *cum cum inversum*; *rapidus*, a, um, rwący, gwałtowny; *fallax*, ācis, (fallo 3.) zwodniczy, podstępny; *Aeētiās*, dis, cōra Eetesa (patronymikon = nazwanie po ojcu); *latex*, icis, m. płyn, woda; *purum laticem et...* czystą wodę i zioła nieobdarzone żadną mocą; *nex*, cis, zabójstwo, śmierć; 30. *custos*, ōdis, stróż, straż; *resolvo* 3. vi, lūtum, rozluźnić, uwolnić. *Szyk*: somnus neci similis habebat regem resolutum corpore = sen podobny do śmierci pogryzł króla w spokojnej niemocy (pozwalając na rozluźnienie napięcia członków, zwykłego na jawie); *cantus potentiaque magicae linguae* zamawiania (śpiewy) i potęga czarodziejskiego języka, potęga czarodziejskich zamawiań, słów; *intro* 1. (intrārant = intravērant) wejść; *natae iussae* córki na rozkaz..., otrzymawszy rozkaz; *ambio* 4. ii, itum, obchodzić naokoło, okrążyć; *torus*, i, wezłowie, łożę; *iners*, tis (ars, tis) beczynny, leniwy, *aio*, ais, powiadać; *stringo* 3. nxi, rictum, tknąć, dobyć; *gladius*, ii, miecz; *haurio* 4. si, stum, wyczerpać, wyczerzyć; *cruor*, ōris, krew; 35 *repleo* 2. vi, tum, znowu napelnić; *vacuus*, a, um, pusty, próżny; *vena*, ae, żyła; *officium praestare* oddać usługę, *officium* (z opi-facium, opus-facio) czynność należąca, usługa, obowiązek; *telum*, i, pocisk, broń zaczepna; *exigo* 3. ēgi, actum, wypędzić; *santes*, ei (starościami) zepsuta krew, ropa, materja; *conicio* 3. iēci, iectum, wbić; *coniecto ferro* wbitem żelazem, silnym ciosem; *his hortatibus* (ablativ. causae) na skutek tych napomnień; *ut quaeque pia est* w miarę jak

która jest pobożna, każda co najpobożniejsza; 40. *ne sit scelerata facit scelus* by nie być zbrodniarką, popełnia zbrodnię; *haud* nie (w poezji i poklasyycznej prozie); *ictus*, ūs, cios, raz, uderzenie; *reflecto* 3. xi, xum, odwracać; *saevus*, a, um, srogi; *caecaque dant...* odwróciwszy się, ślepe zadają ciosy wrogami dłońmi, nie patrząc, zadają rany; *artus*, ūs, staw, członki; *allevo* 1. (ad levo 1.) podnosić, wspierać; *cubitus*, i, i *cubitus*, i, łokieć; *semilacer*, a, nawpół rozsiekany, prawie posiekany; *consurgo* 3. surrexi, ctum, powstać; *tempto* 1. próbować, usiłować; 45 *inter tot gladios medius* środkowy między tylu mieczami; wśród tylu mieczy; *palleo* 2. ui, być bladym; *bracchium*, ii, ramię; *tendo* 3. tetendi, tentum, wyciągać, napinać; *gnata* = nata (dawniejsza forma brzmiała gnascor 3. gnatus cf. cognatus podobnie gnosco 3 vi, późniejsze nosco, cf. cognosco); *fatum*, i, przeznaczenie, los, zguba; *armo* 1. uzbrajać; *cecidere* (3. pers. plur.) *animi manusque* opadła ich odwaga i opadły im ręce (Zeugma, cf. po polsku gryzł pióra i nauczycieli); *loquor* 3. cūtus, mówić; *plura locuturo* tłumacz: plura locuturus erat, sed ei...; *gutturā* tłumacz przez singular. *Colchis* iŋdis, Kolchidyjka, mieszkanka Kolchidy; *aufero* 3. erre, abstuli, ablatum, odbierać, ucinąć; *calidus*, a, um, ciepły, gorący; *lanio* 1, posiekać, poszarpać.

50. *quodnisi* = nisi, quod służy tylko dla połączenia; *penna*, ae, pióro, skrzydło, *pennatus*, a, um, skrzydlaty; *serpens*, tis (właściwie part. od serpo 3. si, ptum, pełzać, serpens płaz) wąż, gad; *in auras ire* wznieść się w powietrze; *eximo* 3. ēmi, mptum, wyjąć, *non exempta foret poenae* nie byłaby wymknęła się karze, nie byłaby uszła przed karą; *alta* adiectivum pro adverbio; *umbrōsus*, a, um, (umbra) cienisty; *Pelion* góra w Tesalji (na półwyspie Magnezja); *tectum*, i (tego 3. xi, ctum pokrywać) dach, dom, mieszkanie; *Philyria tecta* appositio do Pelion; *loca nota* zależne od super = ponad, eventu zależne od nota; *eventus*, ūs, = wynik, koniec, śmierć; (Poeta ma tu na myśli przemianę Ceramba w chrabąszczka). [Owidjusz nie powiada wyraźnie, że Peljasa odmlodzenie nie nastąpiło, czytelnik ma się tego sam domysleć. Opis ucieczki Medeji wyzyskuje do wzmianki krótkiej o kilku przemianach.] *vipera*, ae, żmija, gad. *Pirenida* accusativ singular z grecką końcówką. 55. *contingo* 3.

tigi, tactum, (tango 3. tetigi, tactum) dotknąć, przybyć, stanąć w...; *aevo vetères* wiekiem starzy, starożytni: *vulgo* 1. (vulgus, i, n. tłum, pospólstwo) rozpowszechniać między tłumem, rozgłaszać: *mortalia corpōra* śmiertelne istoty: *edo* 3. dīdī, itum, wydać na świat; *fungus*, i, grzyb; *pluvialis*, e, (pluvia) deszczowy, rosnący po deszczu (grzyby rodzą się po deszczu); *ardeo* 2. sī, sum, spłonać, spalić się; *venenum*, i, trucizna, jad; *nova nupta* (nubo 3. psi, ptum, alcuī, iść za mąż) panna młoda: *Colchis* abl. plur. adiectivi od Colchus, a, um, należy do *venēnis* (Colchis, mieszkanka Kolchidy, ma i krótkie. Końcówka dativus i ablativ. is jest długa, jako powstała z ais I dekl., ois w II dekl.); *flagro* 1. płonąć: *utrumque mare vidit domum regis flagrantem* oba morza.... (Korynt, na Istmie, leżący, jest oblany dwoma morzami, [bimaris Corinthus] zatoką koryncką i saroncką); *impius ensis perfunditur* bezbożny miecz zlewa się, broczy się; *ulciscor* 3. ultus, zemścić się; *male* źle, srogo, okrutnie; *mater* oczywiście Medea. (Medea uciekła z Jazonem do Koryntu, Jazon porzuca ją i poślubia królową koryncką, Medea obłudnie posyła pannie młodej dary, czarodziejskim jadem przepojone, mianowicie suknię i wieniec. Gdy królowa suknię ubrała, ogarniają ją płomienie. Ginie w strasznych męczarniach; ofiarą ognia pada też zamek królewski. By jeszcze boleśniej dotknąć wiarołomnego swego małżonka, ona, matka—morduje swe dzieci i ucieka przed Jazonem do Aten). Owidjusz krótko zbywa to całe opowiadanie, gdyż obszernie ten temat opracował w niezachowanej tragedji p. t. Medea. Ten sam temat opracował przed nim grecki poeta Eurypides (umarł 406 a. Ch.) Zachowany jest też dramat Seneki, nauczyciela Nerona, pod tym samym tytułem). 60. *excipio* 3. ēpi, eptum, przyjąć; *damno* 1. skazywać, potępiać, ganić, *facto in uno* (z tego jednego powodu, że przyjął zbrodniarkę); *hospitium*, ii, gościna; *thalāmus*, i, komnata małżeńska, małżeństwo; *foedus*, ēris, przymierze; *nec satis*.... i nie poprzestał na użyczeniu jej gościny, lecz nawet połączył się z nią związkiem małżeńskim; *ignārus*, a, um, czynnie: nieświadomy, nieznający, biernie: nieznany. (Tezeusz był synem Egeusza i Etry, córki króla Trojzeny (wschodnie wybrzeże Argolidy). — Egeusz, wracając do Aten, ukrył miecz i sandały pod olbrzymim odłamek skały i zapowiedział Etrze, jeżeli powinien i wychowa syna, niech mu go przysła do Aten, kiedy potrafi odwalić ów głaz i wydobyć miecz i sandały. Ten miecz będzie dla niego dowo-

dem jego pochodzenia. Tezeusz właśnie teraz przybywa i Medea usiłuje go otruć. Po drodze, nim doszedł do Aten, dokazał wielkich czynów, tępiąc groźnych rozbójników). *bimāris*, e, leżący między dwoma morzami; *paco* 1. (pax) uśmierzyć, zaprowadzić pokój; 65. *aconiton* grecka końcówka gener. neutr. po łacinie: *aconitum* jadowita roślina, trucizna. Łącz: in huius exitium (na jego zgubę) Medea miscet (miesza do napoju) aconiton, quod attulerat; *porrigo* 3. rexi, ctum, wyciągnąć, podać; *nato* dativus; *sumo* 3. mpsi, mptum, wziąć; *ignara dextra* jaki przypadek? *poculum*, i, puhar; *cum pater cognovit* gdy wtem... (cum inversum) *capulus*, i, (capio 3.) rękojeść; *eburnus*, a, um, w poezji, eburneus w prozie (ebur, óris) z kości słoniowej; 70 *signum*, i, znak, godło, herb; *excutio* 3. cussi, ssim, (quatio 3. quassi, trząść) wytrącić; *facinus*, ōris, czyn, zbrodnia, tu: zbrodniczy napój; *nebula*, ae, chmura, *nebulis motis per carmina* chmurami wzruszonymi przez zaklęcia, zakrywając się czarodziejskimi chmury.

18. MELEAGER (VIII 267 nn.)

spargo 3. rsi, sum, rozsiewać; *Argolicus*, a, um, przymiotnika tego używa poeta zamiast Graecus, podobnie *Achaia* = Graecia; *vagus*, a, um, (vago 1.) błędny, wędrujący; *fama*, ae, wieść, rozgłos, sława; *Theseos* grecki genitivus; *vaga fama sparserat Theseos nomen per urbes Argolicas* błędna sława rozsiała Tezeusza imię po miastach greckich. (Mianowicie Tezeusz zabił na Krete potwora Minotaura, któremu Ateńczycy byli obowiązani dostarczać na żer po siedm młodzieńców i tyleż dziewcząt co roku); *dives*, itis, bogaty; *capio* 3. epi, aptum, chwytac, mieć w sobie; *imploro* 1. błagać, prosić; *huius opem imploravere* = ab hoc opem... *magnis periculis* = in magnis periculis; *Meleagron* accus. grecki; 5. *sollicitus*, a, um, zaniepokojony, stroskany; *prex*, w singularis używane tylko dat. accusativ. abl. precī, precem, prece, zresztą plur. *preces*, cum, prośba; *supplex*, icis, zginający kolana, korny, błagający; *sollicita* ablativ; *sus*, is, świnia, dzik, odyniec, *infestus*, a, um, niespokojny, wrogi, nieprzyjazny; *famulus*, i, sługa; *vindex*, icis, mściciel; *Oenēa* accusativus z grecką końcówką; *ferunt* = dicunt, od tego zależy accusativ. cum infinitivo *Oenēa libavisse; pleni successi-*

bus anni = *successibus* zależne od pleni, zob. niżej; *successus*, *ūs*, (*succedo* 3) powodzenie, plon, zbiór; *frux* *gis*, owoc plon; *primitiae*, *arum*, pierwociny; *sua vina Lyaeo* Bachusowi wino, jakie mu się należało; *latex*, *icis*, m. płyn; *Palladius*, a, um, adiectivum, *Palladius latex* płyn Pallady = oliwa; *libo* 1. czerpać, wylewać na ofiarę *Oeneamque ferunt... anni* (*genetivus partitivus*)... Bo — powiadają — Eneus z roku (pełnego) bogatego w zbiory składał w ofierze dla Cerery pierwociny z plonów, Bachusowi należne mu wino...; *flavus*, a, um, żółty, płowy, złotowłosy; *ambitiosus*, a, um, taki, o którego ubiegają się, z pragnienia czci wyczekiwany, upragniony; 10. Łącz: *ambitiosus honor coeptus ab agricolis (scil. deis) pervenit ad omnes* cenne (upragnione) te oznaki czci zaczęto oddawać najpierw bogom opiekującym się rolnictwem, a potem zkolei i innym niebianom; *solus*, a, um, sam, jedyny; *tus*, *ris*, n. kadzidło; *cesso* 1, zwlekać, stać beczynnie; *praeterēo*, *ire*, ii, *itum*, pominąć; *Latoīdos* grecki *genetivus* patronymici córki Latony; Łącz: *ferunt solas aras praeteritae Latoīdos relictas sine ture cessasse* jedynie — jak powiadają — ołtarze Lato nowej córki (Diany), którą pominęto, pozostawione bez ofiar stały w opuszczeniu.

tango 3 *tetigi*, *tactum*, dotykać; *ira*, ae, gniew; *impūne* (*poena*, ae) *ferre* znosić bezkarnie; *inultus*, a, *ultum*, (*ulciscor* 3. *ultus*) niepomszczony; *quaeque inhonoratae non et dicemur...* (*pluralis maiestatis*) ja która (domyślne *dicemur* będę się zwała) nieposzanowaną, nie będę się zwała niepomszczoną; choć mię obrażono, nie będę się zwać niepomszczoną. 15. *inquit et misit* rzekła i posłała, po tych słowach zesłała; *spreta* *scil. dea sperno* 3. *sprevi*, *spretum*, wzgardzić; *aper*, i, dzik; *herbīdus*, a, um, (*herba*) bogaty w zioła, zarosły bujną trawą; *taurus*, i, byk; *arvum*, i, niwa; *quanto* *ablativus comparationis aprum* (*tantum*) *quanto*... dzika takiej wielkości, że większych nad niego byków nie posiada pełny bujnej paszy Epir, ale mniejsze z pewnością mają sycylijskie niwy. (Epirskie byki były sławne ze swej wielkości, na drugim miejscu po nich stały byki sycylijskie); *mico* 1. ui, drgać, łyskać; *sanguine et igne micant oculi* ogniem łyskają krwią nabiegłe oczy; *rigeo* 2. ui, sztywnieć, być sztywnym, jeżyć się; *horridus*, a, um, (*horreo* 2. jeżyć się, wzdrygać się) jeżący się, nastroszony, straszny, okropny; *cervix*, *icis*, kark; *riget horrida*

cervix kark jeży się nastroszoną szczecina; *fervidus*, a, um, (*ferveo* 2.) wrzący, kipiący, gorący; *raucus*, a, um, chrapliwy; *stridor*, *ōris*, szmer, szelest, pomruk; *armus* i, łopatką; 20. *spuma*, ae, piana; *fluo* 3. xi, *citum*, spływać; *aequo* 1. wyrównywać; *aequor* 1. równać się; *dentes Indi* zęby (kły) słonia; Łącz: *fervida spuma fluit cum rauco stridore per latos armos*; *fulmen*, *inis*, piorun; *frons*, *ndis*, liść, gałązki zielone; *adflatus*, us, (*flo* 1.) tchnienie, oddech, podmuch; *ardeo* 2. arsi, *arsum*, płonąć, palić się; *modo... nunc* („*varietas*“ zamiast: *modo... modo*) bądźto... bądźto; *seges*, *ētis*, f. zasiew, zboże; *proculco* 1. (*calco* 1. deptać, *calx* pięta) zdeptać, stratawać; *in herbis* w zielonych źdźbłach, zieloną jeszcze ruń; *matūrus*, a, um, dojrzały; *meto* 3. *messum* fęci, *messum*, kosić, żąć, zbierać; *votum*, i, ślub, życzenie, nadzieja; *colonus*, i, (*colo* 3. *agricola*) uprawiający rolę, rolnik, ziemianin; *fleo* 2. vi, *tum*, płakać, *fletūri colōni* po polsku przez zdanie względne; *Ceres*, *ōris*, metonimicznie zamiast *fruges*; *spica*, ae, kłos, in *spicis* przeciwstawione do in *herbis*; *intercipio* 3. *ēpi*, *eptum*, ze środka chwytać, porywać, zabierać; *area*, tok, klepisko (na którym młóca zboże); *frustra* nadaremnie; 25. *exspecto* 1. *wyglą* am, wyczekuję; *promitto* 3. *misi*, *ssum*, posłać naprzód, obiecać, zapowiedzieć; *horreum*, i, spichlerz; *messis*, *is*, (*meto* 3.) żniwo, zbiory; *sterno* 3. *stravi*, *stratum*, zaścielać, kłaść pokotem; *gravidus*, a, um, ciężki, pełny, brzemienny; *calmes*, *itis*, m. winna latorośl, winna macica; *fetus*, *ūs*, narodzony płód, pęd, owoc; *baca*, ae, jagoda; *ramus*, i, gałązka; *frondeo* 2. (*frons*, *ndis*) być pokrytym liśćmi, zielenić się; *oliva* ae, drzewo oliwne; *saevio* 4. *ivi*, *itum*, srożyć się; *pecus*, *ūdis*, bydło, *pecūdes*, um, trzody (owiec, kóz); *ve-ve* (*przyczepka*) albo - albo; *pastor*, *ōris*, pasterz; *canisve* *scil. defendere potest*; *defendo* 3. *ndi*, *nsum*, obronić; *amentum*, i, bydło; plur. *stadniny* (krów i wolów), *amenta* *obiectum* do *defendere*; *trux*, *cis*, dziki, śmiały, luty; 30. *diffugio* 3. *ūgi*, *fugitum*, rozbiegać się, uciekać w różne strony; *anā* razem, równocześnie; *donec* aż, zdanie czasowe; *Meleagros* grecki *nominativus*; *coeo*, *ire*, ii, (*cum eo*) zejść się; *cupido*, *inis*, pragnienie, żądza, *cupidine* *ablativus causae*.

frequens, *ntis*, częsty, gęsty, liczny; *trabs*, *is*, belka, pień drzewa; *caedo* 3. *cecidī*, *caesum*, wycinać; *aetas*, *ātis*, wiek; *planus*, a, um, płaski, *a plano incipit* zaczyna się na

plaszczyźnie; *devexus*, a, um, (właściwie particip. pf. passiv. od *devēho* 3.) schodzący na dół, spadzisty, pochylły; *prospicio* 3. exi, ctum, wyglądać, mieć widok, spoglądać; 35. *quo* = et eo i tam; *vēnere* = venerunt; *rete*, is, sieć; *tendo* 3. tetendi, tentum, napinać, rozpinać; *pars tendunt* constructio ad sensum, podmiot w singularis ale orzeczenie stosuje się do treści i stoi w liczbie mnogiej. *adīmo* 3. ēmi, mptum, odjąć, zdjąć; *vinculum* i, więzy, smycz; *prēmo* 3. pressi, ssum, wygniatać; *signum*, i, znak, ślad; *repērio* 4. reppēri, repertum, wyszukać, znaleźć (invenio 4. o przypadkowem znalezieniu; reperio o zamierzonym); *periculum* = periculum (mianowicie to niebezpieczeństwo przedstawia dzik); *concavus*, a, um, dookoła wydrążony, głęboko wklęsły; *vallis*, is, dolina; *adsuesco* 3. uēvi, suētum, przyzwyczajając się adsuērant = adsueverant; *pluvialis*, e, (pluvia) deszczowy; *quo rivi pluvialis aquae se demittere consueverant* dokąd zwykle spływały potoki (rivus, i) utworzone z deszczowej wody; *īmus*, a, um (także infimus superlativ. do inferior niższy, inferi) najbardziej dolny, spodni; *īma* = imam partem; *teneo* 2. ui, tentum, trzymać, zajmować, zarastać, *tenet* = contēgit; *lacūna*, ae, wgłębienie, *īma lacūnae* spód, dno wgłębienia; 40. *lentus*, a, um, wiotki, giętki; *salix*, icis, wierzba; *ulva*, ae, trawa błotna, szuwar; *levis*, e, lekki; *iuncus*, i, sitowie; *paluster*, tris, e, (palus, diſ) bagienny; *vimen*, īnis, wiklina; *canna*, ae, szuwar; *harundo*, īnis, trzcina; *Szyk*: et parvae cannae sub longa harundine; *excito* 4. (r z a d k o excieo 2) civi, citam, wypędzić, nagnać, spłoszyć; *violentus*, a, um, (vis) gwałtowny, rozjuszony; *fertur in medios hostes* rzuca się w środek nieprzyjaciół; *hinc* stąd należy do excitus; *excitio* 3. cussi, cussum (quatio 3.) wytrząsać, gwałtownie potrząsać; *elido* 3. isi, isum, (laedo 3.) przez uderzenie wytrącić, skrzesać; *elisi ignes (ex) excussis nubi bus* (ablativ. separat.) ognie wytrącone z chmur wstrząsanych (burzą), błyskawice wypadające z chmur burzą rozchwypanych; *sterno* 3. stravi, stratum, ścielić pokotem; *incursus*, ūs, bieg na coś, uderzenie, napór; *nemus*, ōris, las, gaj; *propello* 3. pūli, pulsum, pędzić przed sobą, obalać; 45. *silva*, ae, tu drzewa; *fragor*, ōris, loskot; *praetendo* 3. tendi, tentum, wyciągnąć przed siebie, nadstawiać; *telum*, i, pocisk; *latus*, a, um, szeroki; *vibro* 1. drgać, migać, polyskiwać. *Szyk*: et (iuvenes) tenent forti dextrā praetenta tela vibrantia lato ferro

dzierżą w dzielnej prawicy wyciągnięte oszczepy szerokiem luskające żelazem; *ille* = aper; *ruo* 3. ui, rūtum, pędzić; *spargo* 3. rsi, rsum, rozprószyć, rozpędzić; *furo* 3. szaleć; *obsto* 1. stiti, stanąć na drodze, zastąpić drogę; *ut quisque* w miarę jak; *latro* 1. szczebrać, ujadać; *obliquus*, a, um, skośny (dzik atakuje w skośnym kierunku); *ictus*, ūs, cios; *dissipo*, 1. rozpraszać, rozpędzać; *obliquo*... i rozpędza ujadającą sforę wskos zadawanemi ciosami.

cuspis, idis, grot, oszczep; *contorqueo* 2. torsi, tortum, z rozmachem rzucić; *lacetius*, i, ramię; 50. *vānus*, a, um, próżny, marny, bezskuteczny, chybiający; *truncus*, i, pień; *acernus*, a, um, (acer, ēris, klon) klonowy. (Echion trafia w pień klonu zamiast w dzika); *tergum*, i, grzbiet; *nimius*, a, um, zbyt, zbyt wielki; *haereo* 2. si, sum, utkwąć, wbić się; *Konstrukcja*: proxima (cuspis) si non (= nisi) usa foret (= esset) nimis viribus mittentis, visa est haesura scil. fuisse (= haesura fuit lub haesisset, ut visum est); następny (najbliższy) oszczep, gdyby się nie był posługiwał (gdyby nie pchnięty) zbyt wielką siłą, byłby się wbił — tak się wydawało — w grzbiet, na który godził; *longius*, it po polsku dodać ale: ale oszczep poszedł (praes. historicum) za daleko; *auctor*, ōris, sprawca; *auctor teli* strzelec, myśliwy, ten kto miota pociskiem, — *auctor praedicatum* do Jazon; *colo* 3. lui, cultum, uprawiać, czcić, szanować, oddawać cześć; *coluique colloque* = et colui et colo; 55. *do*, āre, dēdi, dātum, w poezji z inf. pozwolić; *certus*, a, um, pewny; *contingo* 3. tigi, tactum, (tango 3) dotknąć, wywodzić, trafić; *quod petitur* to na co się godzi, zamierza, cel; *quā* (scil. parte albo via) którą, gdzie, o ile; *adūo* 3. ui, ūtum, skinąć potwierdzająco, przytaknąć, spełnić; *ico* 3. ici, ictum praes. nieużywany, najczęściej part. perfecti passivi ugodzić, razić, trafić; *ictus est aper* (quidem) *sed* dzik wprawdzie został ugodzony, ale nie odniósł rany, dzika ugodził, ale nie zranił; *volo* 1. latać; *aufero*, erre, abstūli, ablātum, odjąć, usunąć; *iaculum*, i, pocisk; *lignum*, i, drwo, drzewce; *acumen*, īnis, (acuo 3. ostrzyć, acus, us, igła) grot; *ferus*, a, um, dziki, tu użyte feri rzeczownikowo; *lenis*, e, łagodny; *ira mota est et arsit*... podrażniło to dzika do jeszcze większego gniewu, który rozpalił się nielagodniej od piorunu, srożej od piorunu. 60. *emico*, 1. micui, micātum, luskąć skądś, flamma, ae, płomień; *spiro* 1. dyszeć, buchać; *pectus*, ōris, pierś, pectore ablativ. se-

parat. w prozie e pectore: *flamma emicat spirat quoque* płomień łyska z oczu a także z piersi bucha ogień. (Mimo że Apollo spełnił prośbę syna Ampyka, dzik nie otrzymał rany. Mianowicie bogów obowiązuje prawo, że żaden z nich nie może niweczyć czynności drugiego. Więc skoro Apollo życzliwie odniósł się do prośby swego wieszczka, nie może Diana przeszkodzić temu, aby rzut był celny. Ampycides zatem dzika trafia, a Diana w inny sposób musi starać się o niedopuszczenie do zabicia odyńca. Odłamując grot w czasie lotu oszczepu, nie przeszkadza trafności rzutu (więc spełnienie prośby nie jest udaremnione), lecz czyni cios bezskutecznym; *ut* jak, zaczyna porównanie; *moles*, is, masa, ciężar, odłam skały (przesadne wyrażenie zamiast duży głaz); *adduco* 3. xi, ctum, doprowadzić, napiąć, naprężyć; *nervus*, i, ścięgno, cięciwa; *concio* 2. cīvi, cītum, mocno rozruszać, wyrzucić; *plenas milite* = *plenas militum*; (Mowa tu o kuszach obłęźniczych, zapomocą których miotano na nieprzyjacielskie mury lub wieże wielkimi kamieniami. Zobacz Cybulskiego tablice № 9 i objaśnienia w tekście do nich p. t. Sztuka wojenna Greków i Rzymian str. 29); *impetus*, ūs, rozpęd, *impete* (peto) starsza forma ablativu zamiast impetu; *vulnificus*, a, um (vulnus facio) zadający rany, zabójstwem dyszący; *Hippalmon*, *Pelagōna* greckie accusativi; *pro stereo* 3. stravi, stratum, zaścielić, obalić; *tueor* 2. tuītus lub tutus, patrzeć, baczyć, strzec, bronić; *cornu*, ūs, róg, skrzydło; (Myśliwi tworzą pewnego rodzaju linję bojową, otaczając odyńca półkołem). 65. *socius*, ii, towarzysz; *rapuere* — abripuerunt unieśli precz; *iaceo* 2. ui, leżę, *iacentes* accus. plur. przedmiot do *rapuere*; *letifer*, a, um, (letum ten sam pierwiastek w de-leo) przynoszący śmierć, śmiertelny; *ictus*, us, cios; *Hippocoonte* abl. originis; *sātus* (sero 3. sēvi, sātum) zrodzony, syn; *trepido* 1. dreptać, drzeć ze strachu; *terga vertere parantem* gotującego się odwrócić grzbiet, zwracającego się do ucieczki; *succido* 3. cīsi, cīsium (sub-caedo) podcinać, przerwać; *linquo* 3. liqui, lictum (w prozie relinquo) opuścić, porzucić; *poples*, itis, podkolanie, ścięgni pod kolanem; *Łącz*: *nervi succiso poplite* (ablativ. absol) reliquerunt paventem ścięgni pod podcięciu podkolanania opuścili drżącego... drżącemu i zwracającemu się do ucieczki dzik przeciał zębem ścięgni pod kolanem, skutkiem czego nogi odmówiły mu posłuszeństwa; *forsitan* (fors-sit-an) może; *perēo*, ire, ii, itum, zginąć; *citra*

z tej strony, przed. (Myśl: Gdyby Nestor pylijski był zginął w czasie tej oblawy, nie brałby później udziału w wojnie trojańskiej). 70. *Troiana tempora* czasy wojny trojańskiej; *sumo* 3. mpsi, mptum, wziąć; *pōno* 3. pōsui, positum, położyć, oprzeć; *conamen*, inis, wysilek, rozmach; *insilio* 4. ui, (salio) wskoczyć; *ramus*, i, konar, gałąź; *ramis*, dat. zależny od czasownika złożonego z in, w prozie raczej in ramos; *quae stabat proxima* adiectivum pro adverbio; *loco* ablat. instrumenti; *tutus* a, um, (właściwie part. pfti od tueor 2.) bezpieczny, zabezpieczony; *despicio* 3, exi, ctum, spoglądać z góry, tu bez znaczenia pogardy. (Nestor więc uratował się w ten sposób, że oparłszy włócznię o ziemię, użył jej jako drążka do powiększenia rozmachu skoku. Dzięki temu udało mu się skoczyć tak wysoko, że dostał się na konar najbliższego drzewa i mógł z tego bezpiecznego miejsca spoglądać na nieprzyjaciela, przed którym uciekł). *Szyk*: *Pylius sumpto conamine a posita hasta insiluit ramis arboris, quae proxima stabat et tutus loco despexerat hostem, quem fugerat. ferox*, ōcis, dziki, rozjuszony; *quernus*, a, um, (quercus, us) dębowy; *stipes*, itis, pień; *tēro* 3. trīvi, trītum, trzeć, ocierać, ostrzyć; *dentibus tritis* ablativ. absol.; *imminēo* 2. ui, sterzec nad czemś, grozić; *exitium*, ii, (ex eo) zagłada, śmierć; *imminere exitio alicuius* grozić czyjejs śmierci, grozić śmiercią, nieść zagładę; *recens*, ntis, świeży, nowy, świeżo naostrzony. (Mianowicie dzik potarłszy zęby o pień dębu niejako świeżo je sobie wyostrzył); *arma*, orum, broń, oręż; *fido* 3. fisis, ufać, być pełnym ufności; 75. *rostrum*, i, (rodo 3. si, sum, gryźć) narząd do gryzienia, dziób, ryj; *aduncus*, a, um, krzywy; *haurio* 4. ausi, haustum, czerpać; *femur*, ōris, udo, *femur hausit* rozszarpał udo. Dzik zanurzył swe kły w udo Eurytydesa, podobnie jak ktoś zanurza dzban w studnię, by naczepać wody. Dlatego użył poeta czasownika haurio.

persēquor 3. cītus, puszczać się w pościg; *studium*, ii, zapał, *studio* abl. causae; *incautus*, a, um, (caveo 2, avi, cautum) nieostrożny, nie zważający; *pronus*, a, um, pochylony naprzód, na twarz; *radix*, icis, korzeń, *Telamon... cecidit retentus ab arborea radice* z zapalu nie zważając na to, jak idzie, padł na twarz zatrzymany przez (potknąwszy się o) korzenie drzewa; *lēvo* 1. (levis) czynić lekkim, podnosić; *celer*, ōris, re, szybki, chyży; *sagitta*, ae, strzała; *imponere nervo*

założyć na cięgiwę; *expello* 3. pūli, pulsum, wypędzić, wypuścić; *sināo* 1. (sinus łuk, wygięcie) wygiąć naksztalt półkola; *arcus*, ūs, łuk, arcu abl. separ. 80. *figo* 3. xi, xum, wbić; *auris*, is, ucho; *destringo* 3. nxi, trictum, lekko dotknąć, drasnąć; *harundo*, inis, trzcina, jako pars pro toto (synekdoche) strzała; *summum* (superlativus do superior, supra) *corpus* = summam partem corporis najwyższą część ciała, wierzch skóry; *saeta*, ae, szczecina; *exiguus*, a, um, mały, drobny; *rubefacio* 3. fēcī, factum (ruber, a, um) czynić czerwonym, rumienić, różowić; *exiguo sanguine* kilku kroplami krwi; *laetus*, a, um, wesoły, uradowany; *successus*, ūs, powodzenie, skuteczność; *Meleagros* grecki nominativus (Myśl: Skuteczność strzału więcej uradowała Meleagra niż samą Atalantę), *ostendo* 3. ndī, ntum, pokazać; *cruor*, ōris, krew; *putatur vidisse et ostendisse* (nominativ. c. infinitivo) jak się zdaje pierwszy zobaczył i wskazał towarzyszom krew, którą zobaczył. 85. *dixisse* także zależne od putatur; *mereor* 2. itus i *mereo* 2. merui, itum, zasłużyć; *feres meritum honorem* ... zyskasz należną ci (zasłużoną) cześć za swą dzielność; *erubesco* 3. ui (ruber, a, um) zarumienić się; *exhortor* 1. zachęcać; *addo* 3. dīdī, dītum, dodawać; *cum clamore* wśród krzyków; *iacio* 3. iēcī, iactum, rzucać, miotać; *sine ordine* bez porządku, bezładnie; *impedio* 4. īvī, itum (pes) zawiązać nogi, przeszkadzać; *turba*, ae, tłum, bezładna gromada; *turba* (scil. iacientium) *hōcet iactis* (scil. telis) *et ictus, quos petit, impedit* bezładny tłum sam osłabia pewność pocisków, przeszkadzając trafianiu, do którego dążą, (jeden drugiemu przeszkadza trafić w upragniony cel). 90. *iaculum*, i, pocisk; *casus*, ūs, przypadek; *immeritus*, a, um, ten co sobie nie zasłużył, niewinny; *fatum*, i (for 1. mówię) wyrok losu, przeznaczenie, zguba; *ilia*, ium, jelita, dolna część ciała, słabizna; *Łącz*: quod (accusativ.) casus ab illo (scil. apro) vertit = avertit, et (teraz quod jest podmiotem)(in) tellure fixum est ...inter ilia coniectum... rzucony przez słabiznę, wbił się w ziemię poprzez słabiznę, przeszywszy słabiznę przygwoździł ją do ziemi; *vario* 1. mieć rozmaite powodzenie; *missis duabus* (hastis) abl. absolut. zwykle unikamy go, jeśli podmiot (hasta) musi się w dalszym ciągu powtarzać w zdaniu; *terra, tergo* w prozie z przymiśnią in; *nec mōra* scil. est po polsku przysłówkiem: bezwzględnie; *dum saevit* scil.

aper; *saevit* 4. srożyć się; *corporā versat* = se versat; *verso* 1. (intensivum do verto 3.) obracać kręcić; 95. *strideo* 2. (i strido 3.) idi, syczeć, rechotać; *spuma* cf. v. 20. *fundo* 3. fudi, sum, lać; *cum novo sanguine* z nową krwią, gdyż raz już się krew z niego polała cf. v. 81. *vulneris auctor* sprawca rany; *irrito* 1. drażnić, podniecać; *condo* 3. dīdī, dītum, razem dać, ukryć, zatopić, wbić głęboko; *venabulum*, i, (venor 1. poluję) oszczep myśliwski; *splendidus*, a, um, lśniący, błyszczący; *armus*, i, łopátka; *adversus*, a, um, (ad-vertō 3.) odwrócony do czegoś, wprost naprzeciw, przeciwny; *adversos armos* łopátki wprost naprzeciw niego stojącego zwierza; *gaudium*, ii, uciecha, radość; *testor* 1. (testis) zaświadczać, objawiać; *secundus*, a, um, (właściwie part. futuri od seqor 3 sequendus) następujący, drugi; pomyślny (w języku żeglarzy: wiatr następujący za okrętem lub prąd niosący w tym kierunku, w którym statek płynie, nazywa się secundus, więc: pomyślny, szczęśliwy, a z języka żeglarzy przedostało się to znaczenie do języka potocznego i literackiego); *clamore secundo* pochwalnymi okrzykami; *victrix*, icis, f. *victor*, ōris, m. (vinco 3.) zwycięski; *petunt* = cupiunt; *coniungere... dextram dextrae* (dativ.) złączyć zwycięską prawicę z prawicą, uścisnąć dłoń zwycięzcy; 100. *immānis*, e, ogromny, olbrzymi, okropny; *multa tellure iacentem* który leżąc zajmował duży szmat ziemi; *adhuc* dotychczas, jeszcze teraz; *Łącz*: non putant esse tutum hunc contingere że jest rzeczą bezpieczną go dotykać; *cruento* 1. plamić krwią, nurzać we krwi. (Myśliwi nie mogą odmówić sobie tej dziecinnej satysfakcji, by nie kłuć oszczepami zabitego zwierza); *ipse* = Meleager; *exitibilis*, e, (exitium, ii,) przynoszący zgubę, zgubny; *prema* 3. ssi, ssum, gnieść; *pede imposito caput pressit*, postawiwszy nogę przycisnął głowę, stopą przydeptał głowę; postawiwszy stopę na głowie dzika, przygniótł ją. (Na znak, że jest zwycięzcą); *spolium*, ii, ściągnięta skóra, łup, zdobycz; *spolium mei iuris* zdobycz, która jest moją własnością, do mnie należy; *sumo* 3. mpsi, mptum, brać, wziąć; 105. *gloria veniat in partem tecum* niech moja sława przyjdzie w część z tobą, niech się dzieli z tobą, sławę chcę podzielić z tobą; *protinus* a dv. naprzód, bezpośrednio potem, natychmiast; *exuviae*, arum, (exuo 3. zdziwam) ściągnięta skóra ze zwierzęcia, łup; *rigidus*, a, um, sztywny, sterczący;

horreo 2. ui, jeżyć się; *terga dat exuvias* jako lup daje skórę z grzbietu zdartą; *insignis*, e, odznaczający się, ozdobiony; *os*, oris, pysk, ora głowa.

illi = Atalantae; *munus*, ōris, obowiązek, usługa, dar; *laetitiae est* (dativus skutku) *cum munere muneris* auctor radość jej sprawia (miły jej) nietylko dar ale i sprawca daru; *invideo* 2. di, sum, zażrzyć, zazdrościć; *toto agmine* (abl. loci) *erat murmur* w całym zastępie rozlegał się (podniósł się) szmer, pomruk; 110. *tendentes brachia* (Thesiā dae) wyciągając ramiona; *pone* = depōne; *age* służy do wzmocnienia trybu rozkazującego: hej, półoś to. Atalanta widocznie podniosła darowany lup; *femina* vocativus; *intercipio* 3. ēpi, eptum, w środku zabrać, chyłkiem wziąć, kraść; *titulus*, i, tytuł, napis, powód do sławy, sława, cześć; *nostros* (gdyż taka cześć należy się tylko mężczyznom); *fiducia*, ae, zaufanie, pewność siebie, ufność; *forma*, ae, kształt, piękność; *decipio* 3. cēpi, ceptum, oszukiwać, zwodzić, zawodzić; *longē* daleko; *sit* = absit; *auctor* (scil. muneris) *ne sit...* by nie był od ciebie daleko sprawca daru, bo ci nie pomoże sprawca daru; *et huic* = Atalantae; *illi* = Meleagro. (Wujowie Meleagra uważają, że zdobycz jest własnością całej rodziny, jeżeli Meleager sam z niej rezygnuje) 115. *non tulit* (fero) nie zniósł tego, nie ścierpiał tego; *tumidus*, a, um, (tumeo) nadęty, napęczniały, wezbrany; *frendo* 3. — fresum, zgrzytać. *Mavortius* (zwie się Meleager, gdyż pradziadkiem jego miał być Mars; także mówiono o Meleagrze, że ojcem jego jest bóg wojny); *mina*, ae, groźba; *disto* 1. stać zdala, w odosobieniu, różnić się. *Łącz*: discite, raptore alieni honoris, quantum (z daniem pytaj. zawisłe) facta minis (abl. separat.) distent; *disco* 3. didici, uczę się, poznać; *raptor*, ōris, (rapio 3.) rabuś; *nefandus*, a, um, (for 1.) nie do wypowiedzenia, okropny, okrutny, przekłety; *ferro nefando hausit pectora Plexippi nil tale timentia* zatopił okrutnie żelazo w piersiach P. nie obawiających się niczego takiego, w piersiach Pleksyppa, który niczego podobnego się nie obawiał; *dubium, quid faciat* niepewnego co ma uczynić, wahającego się...; *pariter* równo, równocześnie; 110. *ulciscor* 3. ultus, mścić się, pomścić się; *fraterna fata* los brata; *dubito* 1. wahać się; *calidus*, a, um, gorący, ciepły; *recalfacio* 3. fēcī, factum, na nowo ogrzać; *consors, tis*, (sors) mający wspólny los, braterski, siostrzany; *caedes*, is, (caedo 3.) zabójstwo, rzeź, posoka. *Łącz*: (Meleagrus) haud

(= non) patitur, następuje zależny od tego accusativ c. inf. Toxēa (accus. z grecką końcówką) diu dubitare et telum calidum (= jeszcze ciepły) caede prioris (fratris) recalfecit consorti sanguine.

donum, i, dar; *deum templis* = deorum templis, dativ. zależny od ferebat; *nato victore* (ablativ. absol.) wobec tego, że syn ostał się zwycięzcą (w tem polowaniu. Widocznie wieść o wyniku polowania doszła już do królowej); *cum videt* cum inversum: Altea niosła dary... gdy wtem ujrzała, że; *extinguo* 3. nxi, nctum, zgasić, zabić; *refero*, erre, rettūli, relātum, odnosić zpowrotem, nosić do domu; 125 *quae* = Althaea; *plangor*, ōris (plango 3. = uderzać) uderzanie się w piersi na znak żałoby, szlochanie; *maestus*, a, um, (maereo 2. smucę się) smutny, *maes us clamor* głośnie zawodzenie; *impleo* 2. ēvi, tum, napełnić; *auratus*, a, um, pozłocony; *vestis*, is, szata; *ater*, ra, um, czarny; *muto* 1. zamienić (coś na coś alquid alquare); *mutavit vestibus...* i zmieniła złotem tkane szaty na czarne (vestem mutare w prozie: wdziawać żałobę); *simul* = simulac spójnik czasowy; *nex*, cis, zabójstwo, mord; *edo* 3. dīdi, dītum, wydać, podać, obwieścić; *excido* 3. cīdi, (cādo) wypaść, zniknąć, ulecieć; *luctus*, us, (lugeo 2.) smutek, żałoba; *lacrima*, ae, łza; *amor poenae* pragnienie kary, pomsty. *Szyk*: luctus a lacrimis versus est in amorem poenae; *stipes*, itis, pień, polano, głównia; *partus*, us, (pario 3.) poród; *enitor* 3. nisus i nixus, wysilać się, z trudem wydawać; *partum eniti* rodzić; *cum partus enixa iaceret* kiedy leżała w płożu; 130 *triplices sorores* trzy siostry (strzegące przeznaczenia). [Parki (Parcae) Klotho, Lachesis i Atropos; te przydzielają człowiekowi los jego, przędą nić jego żywota i przecinają ją. Ich postanowienia są niezmiennne, ulega im nawet Jowisz. Zjawily się u Altei w czasie porodu i włożywszy polano w ogień, przepowiedziały, że nowonarodzone dziecko będzie żyło, póki ten kawał drzewa nie spłonie]; *stamen*, inis, (sto) snuta nić; *imprimo* 3. essi, ssum, przyciskać; *fatalis*, e, związany z przeznaczeniem, *fatalia stamina* nici przeznaczenia; *pollex*, icis, m. duży palec; *neo* 2. nēvi, netum, prząść, snuć; *lignum*, i, drewno; *o mōdō nate* o ty niedawno zrodzony; *carmen*, inis, zaklęcie, czar, pieśń, wróżba; *excedo* 3. essi, ssum, wyjść, oddalić się; *flagro* 1. płonąć; *ramus*, i, konar, gałąź; 135 *eripio* 3. ipūi, eptum, (rapio 3.) wyrwać, wyciągnąć; *spargo* 3. si, sum, posypać, obryzgać, skropić;

liqueo 2. liqui lub licūi, być płynnym; *liquentibus undis* płynnymi falami, strugami wody; *Łącz:* (Quo = et eo) Et postquam deae eo carmine dicto excesserunt, mater flagrantem ramum ab igne eripuit et... Ille scilicet ramus; *penetralia*, ium, (penetralis, e, wewnątrzny) wewnątrz domu, komnaty; *abdo* 3. didi, ditum, dać na bok, ukryć; (in) *penetralibus imis* w najgłębszym zakątku domu, w najgłębszym zakątku we wnętrzu domu (może w piwnicy lub pod podłogą); *servatus...* i zachowany, zachował twoje, młodzieńcze, junaku, lata (poeta przemawia tu do bohatera w drugiej osobie); *profero*, ferre, tūli, lātum, wynieść, wydobyć; *genetrix*, icis, f. (genitor, oris, m.) rodzicielka, matka; *taeda*, ae, łuczywo, smolak, pochodnia; *fragmen*, inis, (frango 3.) kawał, drzazga, szczypka; *poni* inf. praes. pass. po „imperat“, użytym na wzór składni słowa iubeo; *admoveo* 2. ōvi, ōtum, przysuwać, podsuwać; *positis* (scilicet taedis et fragminibus) dativ. po czasowniku złożonym z ad, w prozie raczej powtarza się przyimek: ad posita... *inimicus*, a, um, wrogi, nieprzyjacielski, (gdyż niszczy te drewna i zniszczy też z owym polanem i życie Meleagra). 140 *conor* 1. usiłować; *coepta* tenuit wstrzymała swe przedsięwzięcie. (Poeta przedstawia walkę duchową jaką toczy Altea: jako siostra chce pomścić swych braci, nakazuje jej to także prawo krwawej zemsty (do dziś przestrzegane na Bałkanie, u szczepów arabskich, Kurdów i t. d.), jako matka pragnęłaby ocalić syna). *duo nomina trahunt diversa* dwie te nazwy (mater soror) ciągną jedną pierś w różne strony (diversa jest dopełnieniem orzeczenia trahunt, w liczbie, przypadku i rodzaju zgadza się z podmiotem nomina.) dwa te uczucia ciągną jedną pierś...; *diversus*, a, um, (verto 3.) zwrócony w różne strony, rozmaity; *germanus*, a, um (germen, inis, zarodek), rodzony, brat; *germana*, siostra; *parens*, ntis, rodzicielka, matka; parente ablativ. comparisonis; *consanguineus*, a, um, krewny; *lento* 4. ivi, itum, ułagodzić, przebłagać; *umbras* (fratrum) cienie, dusze (braci); 145 *impietate* (ablat. causae, w prozie zwykle dodaje się ducta, mota, impulsa); *pia est* skutkiem swej zbożności zdobywa się na bezbożny czyn, w swej miłości popełnia czyn bezmiłosny; *pestifer*, a, um, (pestis) przynoszący zagładę, zgubny; *convalesco* 3. valui, wzmacnić się, przybrać na siłach, wzmocnić się; *rogus*, i, stos; *cremo* 1. spalić; *viscus*, ěris, częściej plur. *viscera*

wnętrznosci, tu: plód mojego żywota, część z mego ciała (= mego syna). *utque tenebat* i tak jak...; *dirus*, a, um, okropny, okrutny; *sepulcralis*, e (sepulcrum: grób) grobowy, *sepulcralis ara* ołtarz z ofiarami za zmarłych; *asto* 1. astiti (ad sto) stanąć przy czymś; *poenarum deae triplices* trzy mściwe boginie, (Aleko, Tyzfone i Megera, zwane Eryniami lub eufemistycznie Eumenidami. Altea wzywa bogiń zemsty, gdyż składa ofiarę, która jest poświęcona pomście); *furialia sacra* ofiara poświęcona pomście; 150 *adverto* 3. verti, versum, zwrócić dokądś; *vultus*, ūs, oblicze; *ulciscor facioque nefas* mszczę się za zbrodnię (jako siostra za zabicie braci) i popełniam zbrodnię (jako matka, gotująca zagładę dla syna); *pio* 1, przebłagać, odpokutować, *mors morte pianda est* śmierć musi być pokutą za śmierć; *in scelus addendum est scelus* zbrodni trzeba piąć na zbrodni; *funus*, ěris, pogrzeb; *coacervo* 1. (acervus, i, stos) układać na stos, gromadzić; *per coacervatos luctus pereat impia domus* niech ginie bezbożny dom ten (ród) skutkiem nagromadzonych wypadków żaloby; *et mihi!* biada mi; *quo raptor?* dokąd daję się swym myślom porwać (odnosi się to do treści następujących wierszy: nie może się matka zdobyć na wykonanie zemsty); *ignosco* 3. ōvi, ōtum, (nie chcieć o czymś wiedzieć) przebaczyć; 155 *deficio* 3. eci, ectum, odpadać, słabnąć, odmawiać posłuszeństwa; *coeptum*, i (coepi) przedsięwzięcie, zamiar; *fateor* 2. fassus, przyznać się. *Łącz:* fatemur illum meruisse cur pereat (= że zasłużył sobie na śmierć); *displiceo* 2. ūi, itum, nie podobać się; *auctor mortis* wykonawca kary śmierci (że ja matka mam to wykonać). *ergo* zatem; *impune feret* nieś będzie bezkarnie, ujdzie mu to bezkarnie; *tumidus*, a, um, nadęty, dumny, pyszniący się; *successus*, ūs (succedo 3.) powodzenie; *ipso successu* i tem właśnie powodzeniem się, i udaniem się tego właśnie czynu...; *cinis*, ěris, m. popiół, *cinis exiguus* garstka popiołu; *gelidus*, a, um, zimny; 160 *haud equidem* (wzmocnione quidem) *patiar* nie, ja tego nie ścierpię do tego nie dopuszczę; *sceleratus*, a, um, zbrodniczy, zbrodnią skalany; *ruina*, ae, upadek, zagłada; *me miseram!* accusativ. wykrzyknienia; *male vincetis sed vincite* okropnie zwyciężycie, ale zwyciężcie, okropnem będzie wasze zwycięstwo, ale niech będzie wasze zwycięstwo. *Szyk:* dummodo (byleby tylko) ipsa sequar solacia, quae vobis dederō, vosque (to znaczy bym syna i braci nie przeżyła na długo); *solacium*, ii, pociecha (tu polegająca na spełnieniu świętego

obowiązku zemsty, co ma być pociechą dla zabitych). *dextra tremēti aversā contēcit...* gdzie ablativ. a gdzie nominativ.? *tremo* 3. ui, drzeć; *averto* 3. ti, sum, odwrócić; *165 fanērēus*, a, um, pogrzebowy, zgubę niosący; *torris*, is, m. płonące polano, głównia

gemītus, ūs, jęk; *visus est...* zdawało się, że jęknęło; *corripio* 3. ipiū, eptum, (rapio 3.) pochwycić; *invitus*, a, um, niechętny. (Poeta przedstawia tu płomienie jako obdarzone ludzkimi uczuciami). *inscius*, a, um, nieświadomy, nic nie wiedzący, nie przeczuwający (tego, co się dzieje); *uro* 3. ussi, ustum, palić; *torreo* 2. torrui, tostum, suszyć, palić; *caecus*, a, um, ślepy, czynnie i biernie a) niewidzący, b) niewidoczny. *sentit viscera torreri caecis ignibus* czuje, że niewidoczne ognie palą (pożerają) mu wnętrzności; *170 ignāvus*, a, um, leniwy, niesławny; *maereo* 2. ūi, smucić się, martwić się; *dicīt felicia* mieni szczęśliwemi; *grandaevus*, a, um, sędziwy; *pia soror* kochająca siostra; *socia tori* towarzysza łoża, małżonka (imieniem Kleopatra; żal za zmarłym małżonkiem przypisał ją o rychłą śmierć). *ore supremo* ostatniem tchnieniem ust; *forsitan*, (fors sit an) może. *Szyk*: *maeret tamen quod cadat ignavo et sine sanguine* (określenie przyimkowe do *leto*) *leto et...* *dicīt...* *et vocat...* *175 languesco* 3. gui, słabnąć; *iterum* zaowu; *simul est exstinctus* (exstinguo gaszę) *uterque* (= et ignis et dolor) równocześnie...; *paulatim* zwolna; *spiritus*, us, oddech, tchnienie; *cānus*, a, um, siwy, szary; *prūna*, ae, żarzący się węgiel; *velo* 1. zasłaniać, pokrywać; *favilla*, ae. (z *fovilla*, *foveo* 2. grzeję) gorący, pełen iskierek popiół, popiół; *cana favilla velante* ablativ. absolutus.

21. ŚMIERĆ ORFEUSZA (XI 1 nn).

(Orfeusz, straciwszy bezpowrotnie ukochaną swą małżonkę, szuka pociechy w samotności i swej sztuce. Śpiewa więc w ustronnem miejscu długie pieśni, których treść stanowią różne przemiany).

carmine tali ducit odnosi się do wyżej wspomnianych pieśni; *Threicius vates* wieszcz tracki = Orfeusz; *saxum*, i, głaz; *saxa sequentia ducit* = ducendo efficit, ut sequantur nęcił do siebie, prowadził za sobą. *Sequentia* jest użyte proleptycznie: Orfeusz nie nęci drzew już idących rzanim, lecz tak je nęci,

że idą; co ma być skutkiem, wzięte jest już jako istniejące; *ecce oto*; *nurus*, us, (z dawniejszej formy *nusus*=*snurus*, cf. greckie (ο)νυ(σ)ος=νύος, niemieckie Schnur) synowa, młoda niewiasta; *lymphātus*, a, um, szalony, owładnięty szaleń; *vellus*, ōris, runo, wełna, skóra; *ferina vellera* skóry z dzikich zwierząt; *pectus*, ōris, pierś, *tectae lymphata pectora ferinis vellēribus* nakryte (tego 3. *texi*, *tectum*) co się tyczy piersi (*accusativ.* względem t. zw. *acc. graecus*) skórami z dzikich zwierząt, niewiasty, które swe w szalę wprawione piersi pokryły skórami dzikich zwierząt. (Są to bachantki czyli menady, trackie kobiety wprawione w szalę bachiczną; w taki szalę wpadają podczas uroczystości bachicznych. Strój ich stanowiły zwyczajnie skóry z jelenków (*vellera ferina*) *tumulus*, i, wzgórek, mogiła; *vertex*, icis, m. (*verto* 3.) obrót, wir, punkt, naokoło którego coś wiruje, u człowieka szczyt głowy, przenośnie (*metaphora*) szczyt góry, wierzchołek; *ceruo* 3. *crevi*, *cretus*, oddzielać, rozróżniać, poznawać, spostrzegać. *5 Orphēa accūs* z grecką końcówką; *percūtio* 3. *cussi*, *cussum* (q u ā t i o 3.) uderzać; *socio* 1. sprzymierzać, łączyć, dawać za towarzysza; *nervus*, i, ścięgno, struna; *sociantem carmina percussis nervis* łączącego pieśni z uderzonemi strunami, jak śpiewał przy wtórze (palczką) potrącanych strun; *e quibus* scil. *nuribus* (po unus nie kładzie się z zasady *genetiv. partitiv.*) *iacto* 1. (*frequent.* do *iacio* 3.) rzucać, rozpuszczać; *crinis*, is, włos; *lēvis aura* lekki powiew wiatru; *en oto*; *nostri* *genet. obiectiv.* zaleźny od *contemptor* w zgardziciel, taki co gardzi. (Bachantki oburzają się, że Orfeusz nie zważa ani zwraca uwagi na uroczyste obchody na cześć Bachusa). *hasta*, ae, tyczka, żerdka, tyrs, cf. ustęp 9. v. 116; *vocalis*, e. (*vox*) dźwięczny; *vates Apollinēus* (Orfeusz uchodził za syna Apollina, tu może dlatego wyraźnie zaakcentowane dla zaznaczenia, że teraz więcej służy Apollinowi (gdyż śpiewa i gra), niż dba o Bachusa). *Łącz*: *misit hastam in vocalia ora vatis Apollinei* = rzuciła...; *folium* ii, liść; *nota*, ae, znak, znamię, piętno, blizna; *praesūo* 3. ui, ūtum, z przodu szyć (Ponieważ tyrs jest obszyty przodu liśćmi, opór powietrza osłabia siłę rzutu. Na twarzy śpiewaka zostaje więc tylko lekka blizna jako ślad ciosu, ale nie rana). *1) alterius telum* (*praedicatum*) *lapis* (*subiectum*) *est*; *aër*, is, powietrze; *concentus*, us, wspólny śpiew, wspólny głos, harmonja; *victus*, kamień ulega

(dał się zwyciężyć głosowi śpiewu i dźwiękom lutni). *velut* jakby; *supplex*, icis, zginający kolana, korny, błagający o łaskę, o przebaczenie; *furiālis*, e, szalony, obłądny; *ausum*, i, (audeo 2.) śmiały czyn, zuchwalstwo; *iaceo* 2. ui, leżeć, legnąć; *temerarius*, a, um, nierozważny, płochy; *cresco* 3. vi, etum, rosnać; *modus abit* odchodzi miara, ginie pomiarkowanie; *regnat Erinys* króluje Erynja, (tutaj nie jako bogin mszcząca się za dokonaną zbrodnię, lecz podlegająca do dokonania zbrodni). *insānus*, a, um, niezdrowy, szalony; *sed enim* dwa spójniki są tu na pierwszy rzut oka niezrozumiałe, gdyż się wzajemnie wykluczają: *sed* przeciwstawia się poprzedniej myśli, *enim* zaś ją wyjaśnia. Tłumaczy się to użycie obu spójników tem, że poeta miał dwie myśli, które wyraził w skrócony sposób: rzucony kamień padł do nóg Orfeuszowi nie jako prosząc o przebaczenie, lecz (*sed*) (to zdarzenie nie wywarło żadnego wrażenia na Bachantkach¹⁾), gdyż (*enim*) wzmaga się nierozważne napadanie (*bella*)... Po polsku raczej uwzględniamy przeciwstawienie: ale mimo to... 15 *mollio* 4. iui, itum, miękczyć, złagodzić; *cunctus*, a, um, wszystek; *forent* = essent; *tibia*, ae, flet; *Berecynthia* (flet nazywa się berecynijskim zamiast frygijskim, gdyż posługiwanie się fletem pochodzi z uroczystości na cześć Wielkiej Matki bogów, Kybeli Ma, odbywających się na górze Berekynthos we Frygji). *infringo* 3. ēgi, actum, załamać, zagiąć, zakrzywić; *tibia infracto cornu* (abl. qualit.) (frygijski flet kończy się wygiętym rogiem, który wzmaga odgłos fletu, cf. ustęp 9. v. 23. *adunco tibia cornu*); *tympānum*, i, cymbały, bęben; *plausus*, us, (*plaudo* 3) oklask; *Bacchei* (adiectiv.) *ululatus* (nominat. plur.) bachiczne okrzyki; *obstrepo* 3. ui, huczeć przeciw czemu, zahuczeć, zagłuszyć; *sonus*, i, dźwięk; *cithāra*, ae, cytra (instrument o 4 strunach, lyra o 7); *rubesco* 3. ui, rumienić się, różowieć; *non exauditi vatis* nie wysłuchanego wieszcz; 20 *attōno* 1. ui, itum, grzmieć; *attonitus*, a, um, rażony piorunem, przejęty; *etiamnum* (*etiam nunc*) jeszcze teraz, jeszcze ciągle; *cāno* 3. cecini, (cantum), śpiewać; *innumērus*, a, um, niezliczony; *volūcer*, cris, e, lotny, *volūcris* (scil. bestia) ptak; *anguis*, is, wąż, gad; *agmen*,

¹⁾ Nawiasy zamykają ową niewyrażoną słowami myśl.

inis, zastęp, szereg, gromada; *rāpio* 3. ui, raptum, porwać, znieść, opanować; *Szyk*: Ac primum Maenades rapuere (z *rapuerunt*) innumeras volucres... etiamnum attonitas (oczarowane) voce canentis, do tego jako dopowiedzenie: *titulum Orphēi theatri*, (titulus, i, tytuł, napis wstawiający, sława) sławę, chlubę Orfeuszowego teatru gromady słuchaczy; *inde* stąd, następnie; *cruento* 1. krwawić; *coelo*, ire, ii, iturus, schodzić się, gromadzić się, skupiać się; *lux*, is, blask, światło, dzień; *luce* abl. temporis; *vagor* 1. (*vagabundus* part. fut. passiv.) wataśać się, błąkać się; 25 *noctis avis* ptak nocy, nocny ptak, sowa (*noctua*); *quando* kiedy; *struo* 3. xi, ctum, budować, *structum utrimque theatrum*, łacińskie tłumaczenie greckiego *amphiteatrum ἀμφιθέατρον*), amfiteatr. (Jest to podłużny, okrągły budynek, który wyglądał jakby był złożony z dwóch teatrów tak, że linia ograniczająca widownię tworzyła krzywą naksztalt koła), *ceu* jakby, podobnie jak, (cum jest błędem drukarskim!); *cervus periturus* jeleni mający zginać, skazany na zagładę; *matutinus*, a, um, poranny; *harena*, ae, (*arena*) piasek, boisko, arena cyrkowa; *praeda*, ae, zdobycz. (Widowiska w amfiteatrze zaczynały się bardzo wczesnym rankiem (*matutina*). Pierwszym punktem programu było ściganie dzikich zwierząt, drugim walki gladiatorów. Plac w amfiteatrze, na którym to się odbywało, zwał się areną, gdyż boisko posypywano piaskiem). *matutinā* po polsku tłumacz przez określenie przysłówkowe; *vatem repētunt* znowu godzą na wieszcz; *virēo* 2. być zielonym, *fronda virentes thyrsi* tyrsy pokryte zielonym liściem; *conicio* 3. iēcī, iectum (iacio 3.) miotać; *munus*, ēris, usługa, służba, obowiązek, cel; *glæba*, ae, skiba, bryła ziemi, gruda; *diripio* ipūi, eptum, rozrywać, odrywać; *arbore* = ab arbore, ablativ. separat.; *ramus*, i, konar, gałąź; 30 *pars* (scil. earum) *torquent* constructio ad sensum. *torqueo* 2. torsi, tortum, okręcić, z rozmachem rzucić, miotać; *silex* icis, m. rzadziej f. krzemień, glaz; *neu* (= *neve*) *desint tela furōri* = i aby nie brakło pocisków dla szału: zd. zamiarowe zależne od subigebant a mimo to mamy tu con. praesentis zamiast imperfect, gdyż myślowo jest to zależne od czasu głównego = *neu deesse putes hoc addam. fors* (i abl. *forte*) przypadek; *vomis*, ēris, m. i *vomer*, is, lemiesz, plug; *subigo* 3. ēgi, actum, (sub-ago 3.) podbijam, uprawiam (o roli); *presso vomere subigere terram*

orać ziemię plugiem głęboko go wcisnąwszy; *procul* zdala; *fructus*, us, (fruor 3.) używanie, plon, owoc; *hinc* stąd; *sudor*, ōris, pot; *paro* 1. przygotowywać, pracować na co; *arvum durum* twarda niwa; *fodio* 3. fodi, fossum, kopać; *lacertosus*, a, um (lacertus, i, ramie, mięsień) muskularny, mający silne mięśnie; *colonus*, i (colo 3.) rolnik; *arma op̄eris sui relinquunt* porzucają narzędzia swej pracy; 35 *vacuus*, a, um, pusty, opuszczony; *dispergo* 3. rsi, rsum, rozprószyć, rozrzucić; *sarcūlum*, i, motyka, graca, (mała i lekka, służąca do plewienia chwastów); *raster*, i, i *rostrum*, i, motyka; *ligo*, ōnis, m. motyka (są to ciężkie motyki służące do kopania gleby i rozbijania brył ziemi); *sarcūlaque rāstrique* czytaj pierwsze *que* jako długie w arzie. Tak Owidjusz czasem używa *que*, łącząc dwa bezpośrednio po sobie następujące wyrazy z pomocą *que*. *que*; *quae* accus. przedmiot do *rapuere*; *ferae* scil. Maenades; *minax*, ācis, groźny; *cornu* abl. limitationis, *cornu minaces* po polsku koncessywnie: mimo ich groźnych rogów; *boves accusat.*, przedmiot do *divulsere*; *divello* 3. velli, vulsum, rozszarpać, rozerwać; (Bachantki, obchodzące uroczystości na cześć Bachusa, wpadały w szal, który tak pomnażał ich siły, że rzucały się nawet na bardzo silne zwierzęta i rozszarpały je, a czasem mięso rozdartych zwierząt spożywały na surowo). *ad valis fata recurrunt* biegną zpowrotem do losów wieszczka, biegną znowu na wieszczka, którego miał spotkać los śmierci z ich ręki (przeznaczeniem Orfeusza jest ponieść śmierć od bachantek). *tendo* 3. tetendi, tentum, napinać, wyciągać; 40 *irritus*, a, um, (in-ratus z reor 2. ratio) nieważny, bezskuteczny, daremny; *sacrilega*, ae, (sacra legere) świętokradca. (Zabójczynie poety popełniają świętokradztwo swoim czynem, gdyż pieśniarz cieszy się szczególną opieką boską). *perimo* 3. ēmi, emptum, całkiem zabrać, zniszczyć, zabić; *nec quicquam voce movēre* nie wywoływać swym głosem żadnego wrażenia; *perque os auditum saxis* (dativ. auctoris = a saxis) *intellectumque ferarum sensibus* (dat. auctoris) *anima exhalata recessit in auras* dusza wyzionęta przez (którą wyzionęły) usta słyszane... i rozumiane... znikła w powietrzu; *exhalo* 1. wydać tchnienie, wyzionąć; *recedo* 3. ssi, ssum, ustąpić, oddalić się, zniknąć.

maestus, a, um, (maereo 2.) smutny; 45 *rigidus*, a, um, (rigeo 2.) zdrętwiały, sztywny, twardy; *fleo* 2. vi, tum,

plakać, oplakiwać; *Szyk*: silvae saepe carmina (tua) secutae te flevērunt = oplakiwały cię lasy, które..; *positis* = depositis; *tondeo* 2. totondi, tonsum, strzyć; *coma*, ae, włos; *lugeo* 2. xi, żalobę odczuwać, oplakiwać; *tonsa comas accusativus* t. zw. graecus ostrzyżona pod względem włosów, z ostrzyżonymi włosami (strzyżenie włosów było oznaką żaloby). Myśl: oplakiwało (luxit) cię drzewo z ostrzyżonymi włosami, które (na znak żaloby) porzuciło owe liście (ogolociło się z liści) [liść = włos drzewa]. *dicunt flumina increvisse lacrimis suis* mówią, że rzeki wezbrały od swoich łez; *increSCO* 3. crevi, wrosnąć, narosnąć, wzbierać (o wodzie); *lacrima*, ae, łza; *carbāsus*, i, f. pluralis: *carbāsa*, orum (używaną jakby plurale tantum) tkanina bawełniana, muslin, tkanina, płótno żaglowe, żagiel, szata (tutaj o lekkich szatach, jakimi odziewają się nimfy). *pullus*, a, nm, ciemny, czarny; *pullum*, i, ciemna tkanina, szarfa; *obstrudo* 3. si, sum, trącić o coś, *obstrusa carbāsa pullo* szaty obramowane czarnym szlakiem, carbāsa = obiectum do habuere; *pando* 3. ndi, ssum, roztwierać, rozpościerać; *capillus*, i, włos, *passi capilli* rozpuszczone włosy; 50. *diversus*, a, um, zwrócony w różne strony, różny, *membra iacent diversa locis* (ablativ. limitat.) członki leżą jako różne pod względem miejsca, leżą porozrzucane na różnych miejscach; *caput accusat.*, obiectum do *excipis*; *excipio* 3. ēpi, eptum, (capio 3.) przyjąć, podjąć, (poeta zwraca się do rzeki w drugiej osobie); *labor* 3. psus, toczyć się, ślizgać się, płynąć; *amnis*, is, m. rzeka; *flebilis*, e, (fleo 2.) płaczliwy, żaloszny; *nescio quid* = aliquid, nescio podkreśla nieokreśloność zaimka, a nie jest verbum finitum, od którego byłoby zależne zdanie pytajne zawiesłe. W przeciwnym razie byłby wymagany coniunctivus nie *queritur* tylko *queratur*; *queror* 3. questus sum, (querella skarga) skarżyć się, żalić się; *lingua*, ae, język; *exanimis*, e, bez duszy, martwy; *ripa*, ae, brzeg; *inveho* 3. xi, ctum, uwozić; *invehor* wjechać, dostać się, łączy się z samym *accusat.* jak tu: mare, dostać się do morza, lub z *dativ.* lub z *incum accusativ.*; *popularis*, e, (pōpulus, i), ludowy, z tego samego ludu, rodak, *flūmen populāre* strumień rodak. (Orfeusz jest Trakiem a rzeka Hebrus jest tracką, zatem wieszcz i strumień są rodakami). 55. *potior* 4. zawładnąć, *potiuntur litōre* dobijają do brzegu; *litus*, ōris, brzeg morza, wybrzeże;

Methymnaea Lesbos metymnejska Lesbos; (Lesbos jedna ze Sporad ma dwa sławne miasta Metymnę i Mity enę, z Metymny pochodził sławny poeta Arjon, z Mityleny zaś Alkajos i poetka Safo). *hic* adverb. tutaj; *anguis*, is, m. wąż; *os*, ōris, usta, głowa; *Szyk*; ferus anguis petit os expositum peregrinis harenis (dat. z ależny od expositum); *expōno* 3. pōsui, positum, wyłożyć, wyrzucić; *peto* 3. īvi, itum, z accus. godzić na coś; *spargo* 3. si, sum, skropić, zbryzgać; *ros*, ris, rosa, krople wody, woda; *stillo* 1. ściekać kroplami, sączyć się; *Tandem Phoebus adest* wreszcie zjawia się z pomocą Febus (Można się było spodziewać, że jako ojciec prędejszy sobie powinien był go przypomnieć; dlatego mówi Owidjusz wreszcie). *morsus*, ūs, (mordeo 2. momordi, morsum) ukąszenie; *arceo* 2. ui, wstrzymywać; *rictus*, i, i rictum, i, rozwarła usta, otwarta paszcza; *aperio* 4. ui, rtum, otwierać; *lapis*, idis, m. kamień; *serpens*, ntis, (serpo 3. pełzam) płaz, gad, wąż; *congelō* 1. (gelu) zamrozić, w lód obrócić, kazać zastygnąć; 60. *patūlus*, a, um, (pateo 2) szeroki, rozłożysty; *hiatus*, ūs. szczelina, otwór, rozdziawienie paszczy; *indūro* 1. kazać twardnieć, nadawać twardość, utrwać. *Szyk*: apertos rictus serpentis congelat in lapidem et patulos hiatus (ita), ut erant, indūrat = z woli jego (Apollina) szeroko rozwarła paszcza gada zastyga w kamień i rozdziawienie jej takie, jakie właśnie było, sztywnieje na wieki; *umbra* scil. Orphei; *subire terras* iść pod ziemię; *recognosco* 3. ōvi, znowu poznać, przypominać sobie; *Łącz*: cuncta loca, quae ante (przodem) viderat recognoscit. (Orfeusz już raz przodem był pod ziemią, gdy chciał uprosić bogów podziemnych, by pozwolili zmarłej jego małżonce Eurydyce powrócić do życia). *quaero* 3. sīvi, itum, szukać; *arva piōrum* niwy pobożnych. (Jest to miejscowość, w której przebywają dusze błogosławionych. Zwie się także fortunatorum insulae lub Elysium). *invēnio* 4. vēni, ventum, znaleźć; *Eurydīcen* accus. z grecką końcówką; *amplector* 3. xus, objąć, uściskać; *cupīdus*, a, um, chciwy, stęskniony; *ulna*, ae, (ὀλένη, niemieckie: der Ellenbogen) ramię, łokieć; *spatiōr* 1. (niemieckie: spazieren) przechadzać się; *coniungo* 3. nxi, nctum, łączyć; *passus*, ūs, (pando 3.) 1) rozstawienie rąk, sążeń rzymski 2) rozstawienie nóg, krok; *coniunctis passibus* krocząc obok siebie; *ambo*, ae, o, oboje razem; 65. *modo... nunc... nunc* bądźto... bądź... lub; *praecedo* 3. ssi, ssum, iść przodem; *sequor* 3. cūtus, postępować, za kimś alquem; *praeuius*, a, um,

wyprzedzający w drodze; *anteo*, īre, ii, iść przed kimś, anfeit czyta się dwuzgłoskowo = antit, e nie wymawiano, a czasem nawet nie pisano. *Eurydīcen* acc. z grecką końcówką; *respcio* 3. xi, ctum, oglądać się, znowu patrzeć; *tutus*, a, um (właściwie part. pf. do tueor 2.) bezpieczny, spokojny, bez obawy, po polsku tłumacz przez przyszłówek). [Gdy Orfeuszowi żona umarła zstąpił do podziemia i pieśnią swą tak wzruszył Plutona i Prozerpinę, że pozwolili mu Eurydykę zabrać ze sobą na świat górny. Dołączony był jednak do tego warunek, by Orfeusz w czasie drogi nie oglądał się ani razu za małżonką, w przeciwnym razie Eurydykę utraci na nowo i nie będzie mógł po raz drugi dostąpić tej łaski, jaką go bogowie teraz darzą. Niecierpliwy małżonek nie mógł wytrzymać, by nie oglądać się, a skoro tylko wzrok odwrócił, Eurydyka znikła na zawsze. Teraz jednak, gdy Orfeusz jest również nieboszczykiem, może bez obawy oglądać się za postępującą za nim Eurydyką, już jej nie straci, jest jego na wieki]. *impūne* (poena, punio 4.) bezkarnie.

Szyk: Lyaeus non sinit hoc scelus impune esse; *sino* 3. sīvi, situm, pozwalać; *amisso vate* abl. causae do dolens (doleo 2. ui), bolejąc nad utratą wieszczą; *vates sacrorum* po polsku przez zdanie względne, wieszcz który częściej jego głosił, do jego czci wzywał. [Kult boga Bachusa zwolna zdobywał sobie uznanie w świecie, pomaluchem rozszerzył się w Grecji, nie bez zająć ubolewania godnych (cf. ust. 9.) w Tracji, w Azji Mniejszej (cf. ust. 22. v. 9.) Kult Bachusa w Tracji i Frygji miał zaprowadzić właśnie Orfeusz (Trakowie, Trojanie, Frygijczycy stanowią jeden szczep, poczuwający się do wspólności narodowej)]. *prolūnus* adv. natychmiast; *matres* niewiasty; 70. *quae vidēre nefas* (vidēre = vidē runt) które widziały zbrodnię, które brały udział w zbrodni; *radix*, icis, korzeń; *torqueo* 2. torsi, tortum, skręcać; *ligo* 1. wiązać, pętać; *utque* i jak, rozpoczyna porównanie; *laqueus*, i, (z pierwotnego laquo, f. niemieckie locken) pętlica, sidło, pułapka; *callidus*, a, um, chytry; *abdo* 3. dīdi, dītum, dać na bok, skryć; *auceps* aucūpis (z avis — capio) ptasznik; *crus*, ris, goleń, noga; *committo* 3. si, ssum, razem zebrać, dopełnić, powierzyć, dopuścić; *sentio* 4. si, nsum, odczuwać, zauważyć; *plango* 3. nxi, nctum, uderzać; *volūcris plangitur* ptak (tłucze się) uderza skrzydłkami; *trēpido* 1. poruszać się trwożnie, trwożyć się; *adstringo*

3. nxi, ctum, przywiązać, ściągnąć węzeł; *Szyk*: utque volucris (podmiot wspólny dla zdania głównego i pobocznego), ubi crus laqueis... commisit sensitque tenēri scil. se (zdanie czasowe), plangitur... = jak ptak, kiedy wstąpi nóżką w sidło i poczuje że jest schwytany, skrzydłkami bije i trzepocąc się zacieśnia pętlę swym ruchem, podobnie...; *ut quaeque harum* w miarę jak która z nich; *cohaereo* 2. si, sum, z czymś łączyć się; *defigo* 3. xi, xum, wbić, przytwierdzić; *solum*, i, ziemia; (in) *solo defixa cohaeserāt* wrosła głęboko w ziemię; 75. *exsterno* 1. (consterno) przerazić; *frustra* (z pierwiastka frus=fraus, dis, i, końcówk. tra na wzór in-tra, ex-tra) błędnie, nadaremnie, bezskutecznie; *tempto* 1. próbować, usiłować; *at* spójnik ten wyraża przeciwstawienie do poprzedniej myśli: próbowała wprawdzie uciec, ale zatrzymywała ją... W naszym miejscu, wobec tego że poprzednie verbum finitum temptat ma przy sobie określenie frustra, nie da się w tłumaczeniu zachować spójnik przeciwstawny; można go położyć przy przysłówku, a nowe zdanie rozpocząć spójnikiem przyczynowym, wyjaśniającym: próbowała ucieczki ale na próżno, albowiem (gdyż); *lentus*, a, um, giętki, wiotki; *coërceo* 2. ūi, cītum, (arceo 2.) razem trzymać, wstrzymywać; *exsulto* 1. (salto 1) wyskoczyć, *exsultantem* (de conatu) usiłującą skoczyć; *ubi sint* zdanie pytajne zależne od quaerit; *quaero* 3. sivi, situm, szukać, pytać; *dīgītus*, i, palec; *unguis*, is, m. paznokiec; *aspicio* 3. exi, ctum, ujrzyć, spostrzec; *teres*. ētis, okrągławo podłużny, kragły, smukły; *succedo* 3. ssi, ssum, następować, wstępować w czyjeś miejsce, zmieniać się; *sūra*, ae, łydka; *lignum*, i, drwo, drzewo; *femur*, ōris, udo; *maereo* 2. ūi. (maestus) smucić się; *conata* tłumacz: usiłując; 80 *robur*, ōris, dąb, twarde drzewo, siła; *percūtio* 3. ssi, ssum, (quātio 3.) uderzać, tłuc; *pectus robōra fiunt* i piersi się zmienia w dębinę. fiunt stosuje się w liczbie nie do podmiotu lecz do bliżej stojącego rzeczownika robora; *umērus*, i, bark, ramię; *porrigo* 3. rexi, ctum, wyciągać, rozpościerać; *bracchium*, i, ramię; *ramus*, i, gałąź; *pūtes* con. potentialis; *fallere* = fallēris 2. os. fut. passivi.

23. CEYKS I ALCJONE (XI 411 nn).

anxius, a, um, (ango 3. dusić) trwożny, zaniepokojony; *prodigium*, ii, znak cudowny, cudowne zjawisko; *turbo* 1. (turba) niepokoić; *anxia turbatus pectōra* acc. limitationis czyli t. zw. graecus, zaniepokojony pod względem niespokojnych piersi (przymiotnik użyty proleptycznie = ita pectōra turbatus, ut anxius esset — to co jest skutkiem, jest wyrażone jako już współczesne) głęboko zaniepokojony; *oblectamen*, inis, (oblecto 1. delecto 1.) zabawa, uciecha, pociecha; *sors*, tis, (sēro 3. ūi, rtum, układać jedno po drugim, łączyć) los, tabliczka do losowania, wróżba na tabliczce wypisana, wyrocznia. (Odpowiedzi wyroczni pisano na tabliczkach, stare rzymskie „losy“ były złożone nitką lub drucikiem [sero 3.]).

(Ceyks mocno zaniepokojony cudami, jakie mu się przydarzyły, chce zasięgnąć wyroczni. Mianowicie brat jego po śmierci swej córki zmienił się w jastrzębia. Gdy zaś gościł u niego Peleus, ojciec Achillesa, napadł wilk na trzody gościa i urządził rzeź wśród nich straszliwą, aż wreszcie skamieniał).

Szyk: Ceyx turbatus anxia pectōra prodigiis, parat ire (wybiera się) ad Clarium deum, ut consulat sacras sortes, (aby poradzić się świętej wyroczni) hominum oblectamina (appositio do sortes). *profānus*, a, um, (fānum, i, świątynia) pozostający przed świątynią, nieświęty, świecki, bezbożny, bezecny; *invius*, a, um, bezdrożny, niedostępny; *templa invia facere* świątynię (singul. w polskim) czynić niedostępną, odcinać, uniemożliwiać dostęp do świątyni. *Szyk*: profanus Phorbas cum Phlegyis templa Delphica faciebat invia; 5. *ante* a d v. przedtem; *fidissima* (fidus, a, um, wieczny) *Alcyōne* vocativus; *certante facit consilii sui* = certior te facit de consilio suo, *certiorem facere* passiv. certior fio uwiadomić, donieść, opowiedzieć; *frigus*, ōris, mróz, dreszcz; *intima ossa receperunt frigus* najwewnętrzniejsze (interior intimus) kości przyjęły mróz, zimny dreszcz przejął ją aż do kości; *buxus*, i, f. i buxum, i, bukszpan, drzewo bukszpanowe; *buxo simillimus* = buxi pallori; *pallor*, ōris, (palleo 2. pallidus, a, um) bladość; *obēo*, ire, ūi, itum, obchodzić; *pallor obit ora* bladość powlekła oblicze, podobna do barwy bukszpanowego drewna. (Drewno bukszpanu ma barwę blado żółtą, ogorzała

cera ludów południa, blednąc, staje się blado żółta). *gena*, ae, zwykle plur. (f. γένυς, niemieckie kinn) szczeka, policzek, oczodół; *maresco* 3. ūi, (mađidus) wilgotnieć, rosić się; *profundo* 3. fudi, fusum, wylewać; *fletus*, ūs, (fleo 2.) płacz; *rigo* 1. skraplać; 10. *singultus*, ūs, łkanie; *interrumpo* 3. rupi uptum, przerywać, *singultu interrumpente* abl. absol.; *pia querella* skarga dyktowana miłością, wynikająca z miłości; *quae mea culpa...* *vertit tuam mentem* jakoż moja wina zmieniła twą myśl, w czymże zawiniłam, że się tak twe uczucie względem mnie zmieniło; *Szyk*: ubi est cura mei (gen obiectivus) quae prior (adiectiv. pro adverbio) esse solebat; *Alcyone relictā* ablativ. absolut.; *abesse* zależne od potes; *securus*, a, um, (se-cura bez troski) spokojny, bezpieczny; *via*, ae, podróż; *absens carior tibi sum* kiedy mnie niema blisko ciebie, wtedy ci jestem droższa; 15. *at puto* ale uważam, „ale“ wprowadza pozorony argument, któremu się potem z tem większą siłą zaprzeczy; ale — uważam — nie ma powodu tak bardzo się przejmować, przecież podróż ma się odbyć lądem, przykro mi będzie i tęskno, ale przynajmniej będę wolna od uczucia obawy. Nieprawda, jedziesz przez morze, śmierć czyha na ciebie w głębinach, obawa o twoje życie nie opuści mnie ani na chwilę. *careo* 2. ui, z abl. być pozbawionym, być wolnym od czego; *aequor*, ōris, n. powierzchnia, przestwór morza; *pontus*, i, (πόντος wyraz obcy) morze; *tristis*, e, niebezpieczny, groźny, smutny, ponury; *imāgo*, ĩnis, obraz; *quodsi* (poeta dzieli quod... si) a jeżeli (quod służy do połączenia); *sententia*, ae, myśl, zamiar; *flecto* 3. xi, xum, zginać, odmieniać; *prex* (preci precem prece tylko dat. acc. abl. używane w sing zresztą preces, cum) prośba; *nimius*, a, um, zbyt; *certus eundi es* masz (stałe, niezachwiane) postanowienie pójścia, wybrania się w podróż; *coniunx*, iūgis, małżonek, małżonka; *Szyk*: Quodsi tua sententia, care coniunx, (vocatīv.) nullis precibus flecti potest...; 20 *tollo* 3. sustūli, sublātum, zabrać; *simul* razem; *certe* z pewnością, przynajmniej; *unā* adv. razem, *iactabimur una* razem będziemy miotani scil. falami, razem nas będzie kołysała fala; *nec metuam nisi* (ea) *quae patiar* i nie będę obawiała się niczego, prócz tego co wycierpię, na co będę narażona. (Jeżeli nie pojedę z tobą, lecz zostanę w domu, oba-

wiać się będę nie tylko tych niebezpieczeństw, jakie cię rzeczywiście spotkają, ale także wyobrażać sobie będę wszystkie niebezpieczeństwa i trapić się temi urojeniami. *pariterque feremus, quidquid erit, pariter super aequora lata feremur* (gra słów) razem (jednakowo) znosić będziemy, cokolwiek wypadnie i razem unosić się będziemy ponad szerokimi wodnemi przestworami.

talibus dictis movetur daje się wzruszyć takimi słowy; *siderēus*, a, um, (sidus, ěris, gwiazda) od gwiazd ród swój wiodący. (Ceyks jest synem Lucyfera: lucifer niosący światło, jutrzienka, gwiazda zaranna); *ignis*, is, ogień, miłość gorąca; 25. *propōno* 3. pōsui, pōsitum postawić naprzód, wytknąć, zamierzyć; *pelāgus*, i, n. morze; *dimitto* 3. si, ssum, odesłać, zaniechać; *pelagi cursus* genet. obiectiv. bieg po morzu, podróż morska; *adhībēo* 2. ui, ĩtum, (ad-habeo) mieć do czego, używać, dopuszczać, *in partem adhibere* dopuszczać do udziału; *solor* 1. wzmacniać, pocieszać; *respondit multa solantia timidum pectus* odpowiedział wiele (słów) pocieszających trwożną pierś, i wieloma słowami pociechy starał się wlać otuchę w trwożną pierś; *probo* 1. próbować, badać, uznawać, skłonić do uznania, udowadniać; *neque causam probat* nie może sprawy tak przedstawić, by znalazła w jej oczach uznanie, nie zdołał jej przekonać; *idcirco* (id i ablativ. od circus dookoła tego) dlatego; *lenimen*, ĩnis, (lenio 4.) uspokojenie, uspokajające słowo; *quo sōlo flexit amantem* którym jedynie doprowadził do zmiany usposobienie kochającej; 30. *mora*, ae zwłoka, *longa est...* dla nas jest każda zwłoka za długa. (Ponieważ się kochamy, to tęsknimy do siebie, choćbyśmy się mieli tylko przez krótki czas nie widzieć); *iuro tibi per patrios ignes* przysięgam ci na ognie ojcowskie (ojcem jego jest Lucifer = jutrzienka); *si modo fata me remittant* jeśli mi tylko przeznaczenie wrócić zezwoli; *ante reversurum* scil. me acc. c. infinitivo zależny od iuro; *luna bis implet orbem* księżyc dwa razy wypełnia swój krąg, swą krągłą tarczę, księżyc dwa razy się odmienia.

promissum, i, (promitto 3.) obietnica, przyrzeczenie; *recursus*, ūs, bieg wstecz, powrót; *admoveo* 2. ōvi, ōtum, przysunąć, przybliżyć; *spem admovere* przybliżyć nadzieję; *navale*, is, warsztat okrętowy, doki; *tingo* 3. nxi, nctum, maczać, barwić; 35. *armo* 1. uzbroić, zaopatrzyć; *pinus*, ūs, f. sosna, okręt z drzewa sosnowego; *armamenta, torum* sprzęt, rysz tunek okrętowy; *Szyk*: iubet pinum eductam navalibus

(= *edūcīnavalibus* et..., acc. cum inf. passivi po iubeo, gdy niema wymienionej osoby, której się rozkazuje). *aequōre tingi armarique suis armamentis* natychmiast każe wyprowadzić z doków statek, spuścić na morze i zaopatrzyć w odpowiedni sprzęt żeglarski. *Qua visa* scil. nave czy pinu ablativ. absolut.; *rursus* znowu łącz z *horruit* (*horreo* 2.) wzdrygnęła się, przeraziła się. *velūti* jakgdyby; *praesagus*, a, um. wieszcz, przeczuwający; *oborior* 4. ortus, zjawić się, powstać; *emisit lacrimas obortas* wybuchnęła łzami; *amplexus*, ūs, (am plector 3) uścisk, objęcie; *collabor* 3 lapsus, całem ciałem upaść, runąć; 40. *ast coniunctio adversativa*, atoli, lecz, tymczasem. Nie jest identyczna z *at*. W klasycznej prozie tylko przed samogłoskami i zaimkami. Kładzie się też po zdaniach warunkowych. Po największej części jest używane przez poetów. *iuvēnes* młodzieńcy, tu: majtkowie; *mora*, ae, zwłoka; *Ceyce quaerente moras* abl absolut. podczas gdy Ceyks szuka zwłoki, stara się zwlekać; *remus*, i, wiosło; *geminus*, a, um, bliźniaczy, podwójny; *aequālis*, e, (aequus) równomierny, miarowy; *ictus*, ūs, (od pierwotnego ico lub icio 3) cios, uderzenie; *scindo* 3. scīdi, scissum, łupać, rozcinać, pruć; *Szyk*: *iuvēnes* *geminis ordinibus ad fortia pectora remos reducunt aequalique ictu freta scindunt* = majtkowie w dwu szeregach (po obu stronach okrętu) do dzielnych piersi odprowadzają wiosła (poetyczne opisanie wiosłowania zapomocą przedstawienia ruchu) i jednakowem uderzeniem prują morze, majtkowie siedzący w dwu szeregach prują miarowem uderzeniem wody, raz po raz zbliżając wiosła do silnych piersi. *fretum*, i, cieśnina, morze; *tollo* 3. sustūli, sublatum, podnieść; *illa* Alcjone; *umeo* 2. być wilgotnym, mokrym; *in puppe* na rufie, abl. z końcówką *e* ze względów metrycznych; *końcówka i byłaby długa*. *maritus*, i, małżonek; *concūtio* 3. cussi, ussum, (quatio 3.) zderzać, *concussā manu* zderzaniem dłoni; *signum*, i, znak; *nota*, ae, znak; *prima* należy do *signa* pierwsze (co widzi to są) znaki małżonka; *tłumacz*: Skoro podniosła wilgotne (od łez oczy), pierwszym, co zobaczyła (po omdleniu), były znaki, które z rufy wygiętej dawał jej mąż przez uderzanie dłoni; odpowiedziała mu więc tak samo; 45. *recēdo* 3. ssi, ssum, ustępować wstecz (z punktu widzenia żeglarzy na okręcie ziemia ustępuje wstecz).

nequeo, īre, quivi, itum, nie móc; *vultus*, ūs, twarz, rysy twarzy; *lumīne insequitur* = oculis... ściga oczyma, dum licet póki można, pinum = navem; *ut quoque haec* sc. pinus *haud* (= non) *poterat videri* z dan. czasowe. *summoveo* 2. ōvi, ōtum, (sub moveo 2.) usuwać; *spatium*, ii, przestrzeń; *spatio summōta haud poterat videri* skutkiem wielkiego oddalenia nie można jej było widzieć, znikła z oczu; *velum*, i, (zamiast *vex-lum* z *veho* 3. xi, wieźć) żagiel; *specto* 1. oglądać, patrzeć; *fluito* 1. (frequent. do fluo 3.) pływać, bujać, chwiać się, splywać, zwisać; *malus*, i, m. maszt (*mālus*, a, um, zły, *mālus*, i, f. jabłoń, *mālum*, i, jabłko; *māla*, ae, szczeka; *mālo* *ma vis* mavult = *magis volo*); *summus malus* szczyt masztu; 50 *rudens*, tis, (właściwie particip. od *rudo* 3. ivi, skrzypieć) mocna lina, sznur; *latus*, ěris, bok; *navita* = nauta, *navita obvertit latēri pendentes remos* żeglarz zwraca ku bokowi okrętu wiosła zwisające, opiera wiosło o bok okrętu tak, że zwisają wzdłuż ściany pokładu. (Skoro wiatr dać począł, wiosłowanie już jest zbyt ciężkie, trzeba użyć do jazdy żagli). *cornūa* scil. antemnarum rogi rei, tu: pars pro toto = antemnas reje (poprzeczne drążki umieszczone na szczybie masztu, służące do rozpinania żagli). *loco* 1. umieścić; *arbore* = malo (maszt); *carbāsus*, i, f. plur. *carbāsa*, orum, tkanina bawelniana, tkanina, żagiel; *totāque carbāsa dedūcīt* ściąga żagle wszystkie (dotychczas na rejach zwinięte); *venientes accipit auras* chwyta nadchodzące podmuchy wiatru; *seco* 1. secui, sectum, ale secaturus, siekać; *Szyk*: *aequor secabatur aut minus (quam) medium aut certe (z pewnością, przynajmniej) non amplius (= plus) sc. quam medium...* morski przestwór był siekany mniej niż w środku (między krajem Ceyksa Trachiną, a jońskim miastem Klaros) albo przynajmniej nie więcej jak w środku, już okręt ich siekł morze w odległości albo mniejszej, w każdym razie nie większej, jak połowa drogi zamierzonej i był zdala (*erat* = *ab erat*) od obu krain (Trachiny i Klaros). 55. *cum inversum* tłumacz: gdy wtem; *tumidus*, a, um, (*tumeo* 2.) nadęty, wezbrany, piętrzący się; *albesco* 3. bui, (*albus*) bieleć; *fluctus*, ūs, fala, bałwan; *praeceps*, itis, (*prae, caput*) spadający głową wdół, przepaścisty, gwałtowny; *spiro* 1. tchnąć, dąć; *valens*, ntis, (*valeo* 2.) silny, potężny; *Eurus* (wiatr wschodni dmie w kierunku wprost przeciwnym, niż jazda z Tesalji do Azji Mniejszej wymaga). *aequoreus*, a, um, (*aequor*,

ōris, n) morski; *misceo* 2. scui, xtum, mieszać, mącić, burzyć; *careo* 2. ui, być pozbawionym, nie mieć (łączy się z abl.); *ignis*, is, ogień, tu = stella; *sidus*, ōris, gwiazda; *aether*, ōris, górna warstwa powietrza, niebo; *hiems*, is, burza, zawierucha, zima; *caeca nox praeitur tenebris hiemis* (tenebrisque) *suīs* ślepa noc jest gnieciona ciemnościami burzy i ciemnością swoją własną, ślepa noc dławi ciemność burzy i własna jej ciemność (noc, która i tak jest ciemna, staje się skutkiem burzy jeszcze ciemniejszą). 60. *discutio* 3. cussi, ssum, (quatio 3.) rozbić, rozstrząsać, rozpraszać; *has* scil. tenēbras; *mico* 1. ui, drgać, łyskać, migotać; *Szyk*: fulmina micantia praebent lumen; *fulminēus*, a, um, (fulmen) od piorunu pochodzący, piorunowy; *ardesco* 3. arsi, zacząć płonąć, buchnąć płomieniem; *dat saltus* (= salit) daje skok, skacze; *cavus*, a, um, wydrażony, wklęsły; *textum*, i, (texo 3. ui, xtum) tkanina, budowa (spleciona); *carīna*, ae, kadłub okrętowy, okręt; *cava texta* (plur.) *carīnae* sklepiona ściana okrętu, wygięty bok okrętu, (od tramu wychodzi w górę belkowanie sklezione, stanowiące niejako żebra okrętu). *fluctus* jest podmiotem do dat; *ut..... sic* porównanie; *praestans*, ntis, (praesto 1) dobry, doskonały, dzielny; *praestantior omni numero* sc. commilitonum (abl. comparationis) dzielniejszy od całej liczby (domyślne) towarzyszy bojowych, wojowników; *adsilio* 4. ui, (salio 4) przyskakiwać, rzucać się na coś; *defendo* 3. ndi, nsum, (domyślne simplex fendo 3. bić, cf. of-fendo 3. urazić,) bronić, odpierać; *moenia*, ium, mury, obwarowania; *adsiluit moenibus* = adsiluit ad moenia; *defensae urbis* = urbis, quae defenditur; 65 *spes*, ei, nadzieja, przedmiot, cel nadziei; *potior* 4. z ablat. zawiadać, osiągnąć; *potitur* Owidjusz odmienia niektóre formy tego słowa według konjugacji trzeciej *potitur*, *potimur*, *potēter* (forma *potērentur* występuje też u Liwjusza); *accensus amore laudis* rozplomieniony (zapalony) miłością chwały; *occūpo* 1. (capio 3.) zająć; *pulso* 1. (frequent. do pello) uderzać, tłuc; *arduus*, a, um (ὄρθος) stromy, wysoki; *vastus*, a, um, pusty, niezmierny, ogromny; *insurgo* 3. surrexi, surrectum, powstać; *ubi pulsarunt...* kiedy dziewięciokrotnie uderzyły bałwany o wysokie boki, wali się dziesiątej fali napór, podnoszący się w większych rozmiarach, kiedy.. dziesiąta, z większym ogromem wznosząca się fala potężnie napiera; *absisto* 3. stiti, odstąpić, zaniechać, przestać; *fessus*,

a, um, zmęczony, skołatany; *oppugno* 1. oblegać; 70. *descendo* 3. ndi, nsum, zstępować z góry, schodzić; *velut in moenia captae urbis* wkracza niejako w mury zdobytego okrętu (velut odnoś do moenia) (Dziesiątą falę [fluctus decumanus] uważali Rzymianie za szczególnie niebezpieczną); *frango* 3. frēgi, fractum, łamać; *incursus*, ūs, napór; *nimbosus*, a, um, (nimbus, i) chmurny, burzliwy, deszczowy; *turbo*, īnis, wir, wicher, burza; *arbor* tu: maszt; *regimen*, īnis, (rego 3.) ster; *spolium*, ii, łup, zdobycz; *animosus* (= superbus) dumny, wbity w dumę; *spoliis animosus* (abl. causae) = (mālo et gubernaculo); *superstes*, ītis, (sto 1.) stojący nad czymś, pozostający przy życiu; *unda superstes* fala wznosząc się w górę; *victor*, ōris, m. *victrix*, icis, f. zwycięzca, zwycięski; *despicio* 3. exi, ctum, patrzeć z góry, dumnie spoglądać, gardzić; *sinuo* 1. wyginać w łuk, wydymać; *Szyk*: unda animosa spoliis superstes sinuatque velut victrix despicit undas = dumna z tych łupów fala, wznosząc się do góry i wydymając, jakby zwycięzca wzgardliwie patrzy na inne fale; *levis*, e, lekki; *revello* 3. velli, vulsum, oderwać; 75. *everto* 3. ti, sum, wywrócić, strącić, wrzucić; *praecipito* 1. zrzucać głową wdół, spadać; *pariter* (par) zarówno, równocześnie; *pondus*, ōris, ciężar; *ictus*, ūs, uderzenie; *mergo* 3. rsi, rsum, zanurzyć, wtłoczyć pod wodę; *in ima* = in imam partem maris (im us = infimus) w najniższą część morza, w otchłań, na dno; *ratis*, is, tratwa, statek, okręt. *Szyk*: nec levius praecipitata cadit (scil. ea decima unda), quam si quis (porównanie) Athon (grecka końcówka) Pindumve suā sede revulsos (pluralis, gdyż odnosi się do dwóch gór Atos i Pindus; po polsku tłumacz współrzędnie, jakby było revellerit et...) totos (eos montes) in aequor apertum everterit, pariterque et pondere et ictu ratem in ima mergit... = i równocześnie ciężarem swym i siłą swego uderzenia włacza statek na dno, *cum qua* = et cum ea rate, (połączenie relatywne). *gurgēs*, ītis, wir, prąd, głębina, topiel; *aëra* accusativ z grecką końcówką; *fungor* 3. nctus, załatwić się z czymś, spełniać coś; *fato fungi* spełnić swoje przeznaczenie, znaleźć śmierć przeznaczoną; *Konstrukcja*: magna pars viro- rum... functa est = wielka część ludzi, przywalona ciężką masą topieli, nie wróciła (już) na powierzchnię wody [i niezwrócona światłu... dosłownie: nie oddana na powietrze] (lecz) wypełniła swój los, (znalazła śmierć losem sobie pisaną); *alii* przeciwstawione podmiotowi: *magna pars*.

80. *truncus*, a, um, ociosany z gałęzi, oblamany, zgruchotany; *Szyk*: alii tenent partes (accus.) et trunca membra carinae = inni trzymają części i połamane członki statku, trzymają się szczątków pogruchotanego okrętu; *fragmen*, inis, (frango 3.) odłamek, okrucz; *navigium*, ii, statek, okręt; *socer*, eri, (ἐκνός z dawniejszego σφεκνός świekr) teść; *heu!* ach, niestety; *Szyk*: ipse Ceyx fragmina navigii tenet (eā) manu, qua sceptra (tenēre) solebat; *sceptrum*, i, berło; *frustra* napróżno nadaremnie; (Ceyks wzywa na pomoc teścia swego Eola, boga wiatrów, za jego bowiem córkę uważa Owidjusz Alcjone, jak to z tego miejsca wynika [inaczej Sinko na str. 172 pod Aeōlus] i ojca swego Lucyfera, boga Jutrzenki). *plurima in ore coniunx Alcyōne* najlichniesza w ustach..., najczęstszem w ustach... było imię małżonki Alcjony; *no* 1. pływać; *illam refert* powtarza jej imię. *Szyk*: optat (scil. Ceyx) ut fluctus (podmiot zdania celowego) corpora sua (= Ceycis) ante illius (Alcyones) oculos agant (ago 3. przypędzić). 85. *et...* dalszy ciąg zdania celowego wyrażającego życzenie; *exanimis*, e, bez duszy, trup, zmarły; *tumūlo* 1. (tumulus, i,) składać w mogile, grzebać; *exanimis tumuletur manibus amicis* (adiectiv.) aby jego trupa przyjacielskie ręce złożyły w mogile; *hisco* 3. (incohativum do hio 1.) roztwierać się, otwierać usta; *sino* 3. sivi, situm, pozwalac; *quotiens* ilekroć, *fluctus...* podmiot; *niger arcus aquarum* czarny łuk wód, ciemne sklepienie wodne; *mersum* (prolepsis) *obruit rupta unda* = ita obruit ut mergat = obruendo mergit pogrążoną głowę zalewa urwaną falą, pogrąża zalewając..., zatapia w.; podmiotem jest arcus aquarum = oto ponad połową balwanu pęka czarne wód sklepienie i topi go zalewając jego głowę urwaną falą, pogrążając... w urwanej fali. 90. *Lucifer* (ojciec Ceyksa,) *obscurus fuit nec quem cognoscere posses* = et talis ut eum cognoscere non posses = ciemny był i nie do poznania; *non licuit excedere caelo...* nie wolno mu było zstąpić z nieba na pomoc synowi, dlatego na znak żałoby zakrył chmurami oblicze; *densus*, a, um, gęsty; *tego* 3. xi, ctum, pokryć.

Aeolis = córka Eola, Alcjone (patronymicon); *dimūmro* 1. liczyć (cf. przyrzeczenie Ceyksa w. 32); *ignarus*, a, um, nieświadomy, niewiedzący; *indūo* 3. ui, utum, wdziwać; 95. *festino* 1. śpieszyć, śpiesznie przygotowywać; *reditus inānis* powrót próżny, powrót, który niestety nie ma nastąpić;

promitto 3. si, ssum, obiecać. *Szyk*: Aeolis festinat vestes, quas ille induat (= Ceyx ubi reverterit) et quas ipsa (= Alcyone) gerat, ubi ille (= Ceyx) venerit (= fut. exact.) et promittit sibi reditus inānes (pluralis zamiast singularis). *tus*, ris, n. kadzidło, *pia tura ferebat* po polsku przysłówki: pobożnie składała kadzidła; *ante cunctos* scil. deos (Junonę czci Alcjone najbardziej jako opiekunkę małżeństw). *pro viro, qui nullus erat, veniebat ad aras* przystępowała do ołtarzy (z modlitwą) za męża, który był żaden, niczem, którego już nie było na świecie; 100. *utque foret* = zależne od optabat; *sospes* itis, nieuszkodzony, ocalony, będący przy zdrowiu; *nullam sibi praeferret* scil. feminam (w prozie neve ullam...) i aby żadnej niewiasty nie wołał nad nią, nie przenosił...; *votum*, i, życzenie; *eontingo* 3. igi, tactum, (tango 3.) dotknąć, osiągnąć, dostąpić.

ultra dalej, więcej; *functus morte* ten, który załatwił się z śmiercią, zmarły; *non sustinet rogari* nie wytrzymuje być proszonym, nie może nadal znosić tego, by ją proszono; *funes-tus*, a, um, (fūnus, eris, pogrzeb) śmiercią skażony, żałobny. *arceo* 2. ui, wstrzymać; *aris* ablativ. separat. zależny od arceat. (Kto miał umarłego w domu lub zetknął się z trupem, uchodził za nieczystego i nie mógł przystępować do świętych obrzędów. Dopiero po pogrzebie, odbytym wedle nakazów religii, oczyszcza się rodzina w przepisany sposób. (Mianowicie składa Rzymianin ofiarę oczyszczalną dla Larów [Lares bogowie opiekujący się domem] z barana, uczestników pogrzebu oczyszczano przez skropienie ich wodą.) Grek wylewa na grobie libację z wina, mleka i miodu a czasem zabija bydlę ofiarne. Po 30 dniach żałoby składa się na grobie ofiarę). 105. *Szyk*: Iri, (vativ.) fidissima nuntia meae vocis; *viso* 3. visi, (frequent do video) oglądać, zwiedzać, udać się dokądś; *soporifer*, a, um, niosący sen, usypiający; *velox*, ōcis, chyży, szybki; *aula*, ae, dziedziniec, dwór, pałac; *extinguo* 3. nxi, nctum, zgasić; *iube mittat* po iubeo kładzie się w klasycznej łacinie accusativ. cum infinitivo, w języku codziennym też coniunctivus na wyrażenie życzenia lub częściej nawet zdanie celowe na wzór składni po impero. *imāgo*, inis, obraz, postać; *somnium*, ii, sen, mara senna; *Szyk*: iube mittat (scil. Somnus) ad Alcyonem somnia (marę senną) imāgine (ablativ. qualitalis: w postaci) extincti Ceycis (zgasłego Ceyksa) narrantia (= quae

narrent zd. wzgl. cel.) veros casus (= tłumacz któryby w sposób wiarogodny, zgodny z prawdą, opowiedział co zaszło); *Morphēa* accus. z grecką końcówką; *Szyk*: Somnus eligit Morphēa, qui (= ut względno celowe) perāgat (aby dokonał) Thaumantidos (genetiv. grecki) edita (wydane słowa, zlecenia); 110. *rursus* znowu; *languor*, ōris, ocieężałość, senność; *mollis*, e, miękki, miły; *solvo* 3. vi, ūtus, uwolnić, rozluźnić; *languore solutus* zmożony ospałością (rozluźniony, gdyż sen rozluźnia napięcie członków). *stratum*, i, (sterno 3. stravi, stratum, ścielić) pościel, poduszka, łóże; *depōsuit caput stratōque recondidit alto* opuścił na dół głowę i ukrył ją w wysokiej pościeli. *ille* = Morpheus; *strepitus*, ūs, szelest, szmer; *ala*, ae, skrzydło; *Szyk*: ille volat alis facientibus nullos strepitus = leci na skrzydłach nie sprawiających żadnego szelestu; *morae tempus* zwłoki czas, chwila = temporis mora; *intra breve tempus morae* w obrębie krótkiego czasu zwłoki, za małą chwilę; *urbs Haemonia* = (tesalskie miasto Trachina); *positis* = depositis; *penna*, ae, pióro u skrzydła (lotka), skrzydło, pióro; 115. *facies*, ei, postać, wygląd, twarz; *abit in faciem* przechodzi w postać, przybiera postać; *sumptaue figura scil. illius* przyjąwszy jego kształt; *luridus*, a, um, blade żółty, blade; *tōrus*, i, łóże; *udus*, a, um, wilgotny, mokry; *barba*, ae, broda; *madidus*, a, um, mokry, wilgotny; *capillus*, i, włos, *capillis fluere* w prozie de capillis spływać z...; *lectus*, i, łóże; *incumbo* 3. ubui, ubitum, kłaść się na co, przykładać się, nachylać się nad czym; *fletus*, ūs, płacz, łzy; *profundo* 3. ūdi, sum, wylewać; 120. *aio*, ais, powiadać; *agnosco* 3. ōvi, gnitum, poznać; *Ceyca* acc. z grecką końcówką. *muto* 1. zmieniać; *respice! nosces* oglądaj się a poznasz; *nil* (= nihil) *opis tulerunt tua vota* żadnej pomocy nam nie przyniosły twe ślubowania; *occido* 3. cidi, paść, zginać; *noli promittere* (= ne promiseris, conjunction. prohibitionis) *tibi me* (= meum reditum) *falso* (adverb.) nie obiecuj sobie fałszywie mego powrotu; 125. *nubilus*, a, um, chmurny, gromadzący chmury; *deprendo* 3. ndi, nsum, i *deprehendo* 3. chwycić, zaskoczyć; *Auster*, i, wiatr południowy; (sprzeczność z w. 57., gdzie tym wiatrem ma być Eurus, wiatr wschodni. Wiatr południowy, wiejący od morza, przynosi zwykle w Grecji i Italji deszcze). *solvo* 3. solvi, solutum, rozwiązać, s. *navem* okręt rozbić; *flamen*, inis,

(flo 1.) podmuch, wicher, wiatr; *ora nostra* obiectum zależne od *impleverunt*; *ambiguus*, a, um, (ambo, ago 3) skłaniający się na obie strony, niepewny; *auctor*, ōris, (augeo 2. pomnażać) ten, co pomnaża, popiera, wiarogodny świadek, pewny posłaniec, kierownik, sprawca; *ista* neut. plur. obiectum do *audis*; *vagus*, a, um, (vago 1) blakający się, wałęsający się, niepewny, ogólnikowy; *ramor*, ōris, okrzyk, pogłoska; 130 *naufragus*, i, (navis, frango 3.) rozbitek; *ipse praesens edo tibi mea fata* sam (będąc obecny) zjawiam się przed tobą i opowiadam ci o moich losach; *surgo* 3. surrēxi, surrectum, powstać; *age* dodane do imperativu ejze, nuże; *lugubris*, e, (lugeo 2.) żałobny, *lugubria* scil. vestimenta; *indeploratus*, a, um, nieopłakany; *sub inania Tartara mitte* nie zsyłaj pod ziemię (sub) do (inania Tartara = Tartareas umbras) próżnego Tartaru, do Tartaru zaludnionego cieniami. Tartara: pars pro toto podziemie; *adici* (his scil. omnibus rebus quibus Ceycem simulabat) *vocem, quam* (zd. względno-skutkowe) do tego [wszystkiego czem naśladował Ceyksa] dodał jeszcze głos taki, że ona wierzyła iż...; 135. *gestus*, ūs, (gero 3.) ruch, gest; *manus* genetivus zależny od gestum.

ingemo 3. ūi, wdychać nad czym; *lacrimas movet et lacertos* (dzeugma; po polsku oddać verbum przez dwa czasowniki, gdyż dzeugma brzmi w polskim niedobrze [komicznie] n. p. „gryzł pióra i nauczycieli“) leje łzy i wyciąga ramiona; *laceratus*, i, ramię; *corpus petens amplectitur auras* starając się uścisnąć cielesną istotę, obejmuje wiatr, próżnię; *maneo* 2. nsi, mansum, zostać; *quo te rapis* dokąd się śpieszysz (siebie porywasz); *una* adv. razem; *divino* 1. mieć boskie natchnienie, przecucie, wieszczyć, przeczuwać; *hoc erat quod... timebam... et rogabam, ne me fugeres, ventos sequerere* (= sequerēris) to było... czego obawiałam się i dlatego prosiłam... tego właśnie obawiało się me przeczuć pełne serce i dla tego to powodu prosiłam, byś nie uciekał ode mnie, wiatry goniąc; (byś nie stronił od żony a szukał natomiast towarzystwa wiatrów (w łacinie oba orzeczenia są bez spójnika [asyndeton])). 140. *at certe vellem, quoniam...* Atoli chciałabym przynajmniej, kiedy już (quoniam = cum iam) odchodziłeś na śmierć (peritūrus), byś był mnie także zabrał (życzenie spełnić się nie mogące w prze-

szłości wyrażone przez *con. plqpf.* *multum utile* (acc. neutr. = adv. bardzo) bardzo pożyteczny; *discerno* 3. *crēvi*, *crētum*, rozdzielić; *neque enim de vitae tempore quicquam non simul egissem* albowiem ani coś z czasu życia nie byłabym przepędziła nierazem, ani chwilki życia nie byłabym spędziła nierazem z tobą, bez ciebie; 145 *absens perii, iactor* (1. osob. praes. passivi) *quoque fluctibus absens* nieobecna zginęłam i miotana jestem falami nieobecna, choć nie przy tobie zginęłam, mną także miotają bałwany, choć nie przy tobie. (Szyk: *absens perii, iactor absens a. b. b a.* zwie się *chiasmus*); *et sine me me pontus habet* i beze mnie ma mnie morze, i mnie morze pochłonęło, choć nie pochłonęło mej osoby. (Myśl: śmierć mego małżonka jest jednocześnie moją śmiercią; ja również utopiłam się tak jak on, choć w rzeczywistości fale morskie ciała nie pochłonęły. Mąż mój nie zabierając mnie ze sobą, dbał o moje ocalenie, ale mnie zgubił narówni z sobą, bo jego śmierci nie przeżyję, a nawet jeszcze dodał katusze do śmierci, bo gdybym była z nim razem, miałabym tę osłode, że razem umieramy). *crudelis*, e, okrutny; *pelagus*, i, n. morze; *nitor* 3. *nixus*, młodsza forma *nisus* (pierwotnie *gnitor*, f. polskie *gniote*) opierać się, cisnąć o co, starać się usiłować; *pugno superesse dolori* walczyć o to, by zostać po bólu, staram się, pragnę usilnie przeżyć ból (*pugno* z inf. używają tylko poeci). Szyk: *mens sit mihi crudelior ipso pelago* (ablat. comparat.), si vitam longius ducere nitar et pugnem... zdanie warunkowe (*potentialis*) = umysł mój byłby jeszcze od morza samego okrutniejszy. (Morze przedstawia już szczyt okrucieństwa). *neque pugnabo* scil. *superesse*; *miserandus*, a, um, (*miseror* 1.) godny pożałowania; 150 *saltem* przynajmniej; *comes*, itis, (cum, eo, ire) towarzysz, towarzysza; *sepulcrum*, i, grobowiec, grób; *littera*, ae, litera, tu napis grobowy; *plura* (scil. *quominus loquatur*) *prohibet dolor* ból nie pozwala jej więcej mówić; *intervēnio* 4. wejść między co, wpaść, przeszkadzać, nie dopuszczać; *plangor*, ōris, (*plango* 3.) uderzenie, bicie się w piersi, głośne narzekanie; *attonitus*, a, um, (*tōno* 1.) piorunem rażony, pozbawiony zmysłów, osłupiały, przerażony; *gemitus*, ūs, jęk, westchnienie; *cor*, rdīs, n. serce; *traho* 3. xi, ctum, ciągnąć, wlec, *attonito e corde gemitus trahuntur* ze zdrtwiałej od bólu piersi dobywają się jęki.

155. *mane* ranek (nieodmienny rzeczownik, używany tylko *nomin. acc.* i *locativus* = *ran-kiem*); *tectum*, i, (tego 3) dach, dom; *egredior* 3. *gressus*, (*gradior* 3.) wychodzić; *maestus*, a, um, smutny; *locum repeto* wracam do...; *spectarat* = *spectaverat*; *remīniscor* 3. przypominać sobie; *acta notata locis* to co się stało (= *acta*), zanotowane przez miejsce, szczegóły zdarzenia tego (tak tłumaczymy *pluralis acta* = szczegóły zdarzenia to jest pożegnania i odjazdu), które jej miejscowość wraziła w pamięć, przywodziła na pamięć (n. p. tu pożegnał się ze mną, tu oglądał się, tam podniósł kotwicę); *fretum*, i, cieśnina, morze; *prospicio* 3. *ēxi*, ctum, patrzeć w dal, wyglądać; *spatio distante* w pewnym oddaleniu; *tueor* 2. *tuitus* i *tutus*, widzieć, patrzeć; *liquidus*, a, um, płynny, jasny; *in liquidā* łącz z *aqua*; *nescio quid* *nescio* służy do wydatnienia nieokreśloności *zaimka quid*; *nescio quid quasi corpus* coś podobnego do ciała (ludzkiego); *dubius*, a, um, wątpliwy, niejasny; Szyk: *primo dubium erat, quid illud esset*; 160. *paulum* trochę, nieco; *appello* 3. *pūli*, *appulsum*, przypędzić; *et* dalszy ciąg zdania czasowego, orzeczenie: *liquebat*; *quāvis* w prozie klasycznej z *coni*; *liquet* jest rzeczą jasną; *ignorans qui foret* (= *esset*) po polsku zdanie przyzwolone; *omine mota est, quia naufragus* scil. *erat*, wzruszył ją ten boski znak; *omen*, inīs, znak boski, przepowiednia: (Alcjone miała sen, że małżonek jej utonął, a teraz widząc, że fale właśnie teraz pędzą do niej trupa jakiegoś rozbitka, spostrzega w tem nowy znak boski na dowód, że małżonek jej utonął jako rozbitek). *miser quisquis es, et* (scil. *miserā coniunx*) *si qua est tibi coniunx*; *prope* blisko; *corpus fit actum* = *corpus agitur*; 165. *hoc minus et minus est mentis sua* tem mniej i mniej jest swoja pod względem myśli, coraz bardziej i bardziej traci przytomność; *iamque propinqua terrae admotum* = *ita terrae admotum*, ut *esset* terra propinqua już przypędziło blisko lądu; *quod*. *posset* zdanie wzgl. skutkowe tak blisko, że...; *coma*, ae, włos; *vestis*, is, szaty, *lacero* 1. szarpać; *tendo* 3. *tetendi*, tentum, napinać, wyciągać; *tremo* 3. *ui*, drzeć, trząść się; 170. *adiacet undis moles manu facta* leży, rozciąga się przy falach grobla, masa; *praedelasso* 1. przedtem osłabić; *insilit huc* skacze tu, wskakuje na nią (groblę); *mirum potuisse* scil. *eam insilire*; *volabat* leciała, po polsku: wtrącić coś

przedtem n. p. a dalej, już; 175. *percussio* 3. ssi, ssum, (quatio 3. ssi, ssum) uderzać, przecinać; *levem aëra* grecka końcówka accusativi, lekkie powietrze; *pennis modo natis* skrzydłami dopiero co niedawno wyrosłemi; *stringo* 3. nxi, nctum, dotykać, muskać; *ales*, itis, skrzydlate stworzenie, ptak; *miserabilis*, e, budzący litość, żaloszny; *summa unda* powierzchnia fali, grzywa fal; *querella*, ae, (queror 3.) skarga; *sonus*, i, dźwięk, głos; *tenuis*, e, (τάρύω, niemieckie dünn) cienki, długi, mały, słaby; *crepito* 1. (frequent do crēpo 1.) trząsać, grzechotać, klekotać; *Szyk*: ora tenui rostro crepitantia dedere sonum similem maesto (scil. sono) plenumque querellae = usta cienkim dzióbkiem klekocące wydają do smutnego głosu podobny dźwięk i pełen skargi; (zimorodek posiada dziób cienki i w porównaniu do wielkości swego ciała niezwykle długi. Starożytni uważali, że głos jego brzmi tonem skargi). *ut* zaczyna zdanie czasowe; *vero* adv. w istocie, zaprawdę; *coniunctio adversativa*: ale; jako spójnik przeciwstawny kładzie się (na drugim miejscu w zdaniu) dla silniejszego potwierdzenia po poprzednim zdaniu stwierdzającym. *sine sanguine* = exsanguis, przydawka do corpus, martwy; *mutus*, a, um, niemy; 180. *dilego* 3. ēxi, ctum, (z dis-lego wybieram z pomiędzy kogo) cenić, miłować, kochać; *artus*, ūs, staw, człon; *amplector* 3. xus, obejmować, ściskać; *ala*, ae, skrzydło; *recens*, ntis, świeży, nowy, *recentibus alis* świeżo wyrosłymi skrzydłami; *frigidus*, a, um, (frigus; ōris) zimny; *osculum*, i, (os, oris) pocałunek; *frigida oscula* zimne pocałunki, gdyż nie mogły u martwego wzbudzić gorętszego uczucia; *nequiquam* nadaremnie, (gdyż trup nie mógł ich ani czuć ani oddawać) Nequiquam i frigida byłoby w pewnej mierze pleonazmem, powtarzaniem tego samego, ale poeta chce wprowadzić potem kontrastujące zdanie: atoli trup to odczuł = at ille senserat. *senserit* zdanie pytajne zawisłe od dubitabat, coniunctiv. pfti po czasie historycznym, więc nie według consecutio temporum. *Szyk*: populus dubitabat senserit hoc Ceyx (dodaj po polsku (re vera =) w rzeczywistości) an (dodaj w tłumaczeniu (tantum =) tylko) visus sit tollere vultum motibus undae = ...był niepewny czy... czy... tylko skutkiem ruchów fali wydało się, że podnosi twarz;

tandem odnosi się do *miserantibus* (miseror 1.) *superis miserantibus* abl. absol. tłumacz przez zdanie główne; 185. *alite mutantur* zmieniają się w ptaki, (ablativ. pretii zamienić coś za coś, jak kupić coś za coś). *obnoxius*, a, um, podległy, poddany; *coniugialis*, e, (coniugium, i, iungo 3.) małżeński; *foedus*, ōris, przymierze, związek; *solvo* 3. solvi, solūtum, rozwiązać, rozluźnić, osłabić; *querulus*, a, um, skarżący się, żalostliwy; *placidus*, a, um, pogodny, spokojny; *hibernus*, a, um, zimowy; *incubo* 1. leżeć na czemś; *nidus*, i, gniazdo; *pendeo* 2. pependi, wisieć, kołysać się; *incubat nidis* (dativ.) *pendentibus aequore* wysiada je jaja na gnieździe kołyszącym się na morskim przestworzu; 190. *unda maris iacet* fala morska leży, spoczywa; *custodio* 4. (custos, dis) strzec; *arceo* 2. ui, wstrzymywać, wzbraniać; *egressus*, ūs, wyjście; *nepos*, ōtis, wnuk. (Alcjone jest córką Eolą, więc jej dzieci są jego wnukami). *aequor*, ōris, n. tu właściwe znaczenie: spokojna powierzchnia morza; *praesto* 1. stiti, dostarczać, użyczać, okazać, ręczyć za co; (Starożytni mniemali, że zimorodek gniazda swe ma na powierzchni morza, gdyż widzieli takie gniazda, kołyszące się na fali. Fale czasem takie gniazda na skale podmywają i unoszą. Zimorodek miał budować gniazdo przez siedm dni i przez tyleż dni wysiadywać młode. Te dni były najzupełniej pogodne t. zw. dies alcyonēi lub alcyonides).

24. WRÓŻBA W AULIDZIE. IFIGENJA. (XII 1 nn).

(Z opowieścią o przemianie Ceyksa i Alcjony w ptaki łączy Owidjusz podanie o podobnej metamorfozie Esakosa, syna Priama, króla Troi. Esakos mianowicie starał się dopędzić uciekającą przed nim nimfę, w której się kochał. Podczas biegu ugryzła nimfę jadowita żmija, tak że trup już padł na ręce ścigającego. Z rozpaczy, z powodu straty ukochanej i to z własnej winy poczęści — gdyż ją ścigał — rzuca się Esakos w morze. Ale nie znalazł śmierci w falach, gdyż z woli bożej zmienił się w ptaka. Nie stracił jednak dawnego uczucia, schudł nadmiernie z miłości, a rozpacz każe mu ciągle rzucać się w wodę i próbować, czy przecie nie uda mu się utopić. Ptak ten nazywa się nurkiem (mergus, i, nurek). To podanie służy Owidjuszowi do nawiązania z podaniami, odnoszącymi się do Troi).

adsūmo 3. mpsi, mptum, przybrać; *ala*, ae, skrzydło; *lugeo* 2. xi, oplakiwać, smucić się, oddawać się żalobie. *Szyk*: Priamus pater (scil. Aesāci) nescius (= qui nesciebat, nie wiedząc o tem, że) Aesācon vivēre adsumptis alis (abl. absol.) lugebat (praedicatum do Priamus); *tumulus*, i, pagórek, mogiła, grobowiec; *nomen habenti* (grobowiec posiadał tylko imię Esakosa, nie mieścił zaś jego ciała, gdyż trupa oczywiście nie można było nigdzie znaleźć. W takich wypadkach stawiali starożytni zmarłemu grobowiec próżny, tumulum inānem po grecku t. zw. kenotafjon). *inferiae*, arum, ofiary składane ceniom zmarłych (składano je przed grobowcem także i przed kenotafjon). *inānis*, e, próżny, czczy, nieuzasadniony (gdyż brat ich Esacos żyje); *officium triste* smutna usługa (= składanie tych ofiar); *desum*, esse, fui, brakować, być nieobecnym; *praesentia*, ae, obecność; 5. *postmōdo* wkrótce potem. *Szyk*: qui postmōdo cum rapta coniuge longum bellum in patriam attulit. (Parys więc w tym czasie udał się był w podróż morską, z której wnet miał wrócić z porwaną Heleną (rapta coniunx), córką Tyndara a żoną Menelaosa, króla Sparty i stać się powodem wojny trojańskiej). *coniurātus*, a, um, (coniūro 1. iuro 1. ius, ris) sprzysiężony, przysięgą związany; *ratis*, is, tratwa, statek, okręt; *commune gentis Pelasgae* wspólna siła pelagijskiego szczepu (τὸ κοινὸν τῶν Πελαγίων); *simul* razem, równocześnie; *gentis Pelasgae* należy równocześnie i do *mille naves* równocześnie w pościg za nim idzie tysiąc okrętów pelagijskich, związanych przysięgą i wspólna moc całego ich szczepu. *diffēro*, erre, distuli, dilātum (jedno l gdyż s przed spółgłoskami w śródgłosie znika pozostawiając wzdlużenie zastępcze dis-latus dilatus, dis-numero dīnumero) odkładać, odwlekać; *vindicta*, ae, kara, zemsta; *inviūs*, a, um, bezdrożny, niedostępny; *saevus*, a, um, srogi; *Szyk*: nisi saevi venti aequōra invia fecissent (po l w ójny accusativus) et Boeōta tellus puppes itūras tenuisset (= gdyby srogie wiatry nie były uczyniły morza niedostępnem i ziemia beocka nie była ich zatrzymała w Aulidzie. 10. *piscosus*, a, um, rybny, bogaty w ryby; *hic* tutaj; *de patrio more* według ojcowskiego zwyczaju; *ut vetus ara* .. zdan. czasowe; *incandesco* 3. ui, stawać się białym, rozrzarzać się do białości, rozgrzewać się; *accendo* 3. ndi, nsum, zapalić, podpalić; *serpo* 3. psi, ptum, pełzać, czołgać się; *draco*, ōnis, wąż; *caerūleus*, a, um, (dysymilacja z caelulus: caeru-

lus, caelum niebo) niebieski, siny, ciemny; *videre* = videre, *serpere draconem* accus. c. inf. zależny od videre; *platānus*, i, f. jawor; 15. *nidus*, i, gniazdo; *volūcer*, ris, re, lotny; *volucris*, is, f. ptak; *bis quattuor* w prozie bis quaternarum, ośmiu, genitiv. possessiv.; *arbore summa* w prozie = in arbore summa; *volo* 1. latać; *circum* wkoło, dookoła; *damnum*, i, szkoda, klęska, tu przedmiotem, w którym stara samica ponosi szkodę, są młode pisklęta, tłumacz więc: dookoła piskląt, które miała stracić; *corripio* 3. ūi, reptum, (rapio 3.) porwać, pochwycić; *avidus* a, um, chciwy, żarłoczny; *abscondo* 3. didi, dītum, skryć; *obstupesco* 3. osłupieć, zdrętwieć; *augur*, ūris, wieszcz (z lotu ptaków); *providus*, a, um, przewidujący; *providus veri* przewidujący prawdę, wróżący nieomylnie przyszłość; 20. *mora*, ae, zwłoka, *mora nostri laboris erit longa* długo trwać będzie nasz trud; *digero* 3. gessi, gestum, dzielić na części, wskazywać pokolei, tłumaczyć; *novem volūces in belli annos* liczy każdego z dziewięciu ptaków za jeden rok wojny; *ille* = draco; *ut...* zd. czasowe; *viridis ramus* zielona gałąź; *amplector* 3. xus objąć, oplatać; *lapis*, idis, m. kamień; *saxum* kamień, skała, skamieniałość; *serpens*, ntis, m. i f. pełzający zwierz, gad, wąż; *servat saxum serpentis imagine* (abl. qualit.) zachowuje skamieniałość (saxum) o węża postaci, i jako głaz zachowuje postać węża.

Nereus permānet violentus Nereus (morze) pozostaje nadal gwałtowny, trwa nadal w swej gwałtowności..., burzy się sroży się; 25. *bella non transfert* nie przenosi wojny (floty), nie pozwala na przejazd wojowników, na przeniesienie wojny na tamtą stronę; *Szyk*: sunt qui credant Neptūnum parcere Troiae; *parco* 3. peperci alicui oszczędzać; *moenia fecerat* (Neptun i Apollo zbudowali dookoła Troi mur za króla Laomedonta, który im potem odmówił zapłaty. Za karę zesłał Neptun powódź olbrzymią na cały kraj, a potwór morski porwał córkę króla Hezjonę. Uwolnił ją Herakles, ale nie otrzymawszy umówionej zapłaty zburzył razem z Telamonem, bratem Peleusa, mury Troi. Telamon pojął za żonę Hezjonę, podczas gdy brat jego zaślubił Tetydę córkę Nereusa). *at non* scil. id credidit; *sanguine virgineo placandam esse iram deae virginis* krwią dziewiczą należy przebłagać gniew bogini dziewiczej (bogini dziewicza = Diana czyli Phoebe). (Agamemnon obraził boginię Dianę przez zabicie lani, która była jej poświęcona. Ten czyn miał teraz odpokutować ofiario-

waniem swej córki Ifigenji). *postquam pietatem* (patris erga filiam) *publica causa rexque patrem vicit* gdy wzgląd na sprawę publiczną zwyciężył miłość ojcowską a poczucie królewskiego obowiązku przemogło uczucia ojca, odniosło zwycięstwo nad...; 30. *castus*, a, um, czysty, nieskalany; *cruor*, ōris, krew; *flentibus ministris sc. sacrorum* (abl. absol.) pobudzając do płaczu pomocników, posługujących przy ofierze; *victa dea est* bogini dała się zwyciężyć, ulitowała się, wzruszyła się; *nubem obiecit oculis* (scil. eorum qui adērant) rzuciła chmurę na oczy obecnych, zasłoniła mgłą oczy... (aby nie spostrzegli zjawienia się bogini). *turba*, ae, = *strepitus*, ūs, szmer, hałas; *precor* 1. prosić, modlić się; *suppono* 3. pōsui, pōsitum, podłożyć, podstawić, podsunąć; *cerva* ae, lania; *inter officium* (sacri) *et strepitum sacri et voces precantum* (proza: precantium) *fertur* (= dicitur scil. dea) *mutasse Mycenida* (accus. z grecką końcówką) *supposita cervā* (ablativ. pretii zamienić coś za coś jak kupić coś za coś) wśród składania ofiary (officium służba, obowiązek) i wśród połączonego z tem hałasu i głosów modłów (modlących się) miała bogini zamienić Mycenkę za podsunętą lanię..., podsunąć w zamian za... (Ifigenię uniosła bogini na Cherzones taurydzki (Krym), gdzie królewna została jako jej kapłanka). 35. *ergo* zatem, *lenio* 4. łagodzić; *caedes*, is, zabicie, zarżnięcie, ofiara; *Szyk*: ubi Diāna lenīta est (ea) caede, qua decuit (i d est caede cervae) = skoro przebłagało się Dianę ofiarą taką, jaką się składać godziło. *et pariter Phoebe*s (genetiv z grecką końcówką) *pariter maris ira recessit* i równocześnie ustąpił gniew i Feby i morza; *recedo* 3. ssi, ssum, cofnąć się, ustąpić w tył; *accipio* 3. ēpi, ptum, dostać, otrzymać; *tergum*, i, grzbiet, tył; *Szyk*: mille carinae accipiunt ventos. (Wiatr z tyłu okrętu wiejący jest wiatrem pomyślnym); *perpetior* 3. pessus, (pātor 3.) wycierpieć, *multaque perpessere* scil. carinae i wiele przecierpiawszy, i po wielu przejściach; *potior* 4. (z ablativ.) zawładnąć, osiągnąć; *harēna* i młodsza forma *arēna*, ae, piasek tu = litus harenosum, tłumacz. przez pluralis osiągają frygijskie piaski. *Phrygia* Troja należy do Frygji, krainy w pln.-wschodniej Azji Mniejszej.

25. POMONA I VERTUMNUS (XIV 622 nn.)

(Po zburzeniu Troi przez Greków znalazł Eneasza wraz z niedobitkami trojańskimi w Italji nową ojczyznę. Syn jego Askanjusz zwany też lulusem zbudował miasto Alba Longa, a potomkowie jego przez długie lata królowali nad Albą i wogóle nad Latynami).

Palatina gens lud mieszkający naokoło Palatynu (= Latini); *summa gentis* (cf. *summarerum*, *summa imperii*) naczelną władza nad ludem, rządy królewskie...; *qua ablativ. comparationis*; *Hamadryas*, ādis, boginka drzewa, której życie kończy się równocześnie z życiem drzewa (ἀμαδρυάς). Tutaj wogóle nimfa; *sollers*, tis, (sollus, ars) bardzo zręczny, umięjętny; *studiosior arborei fetus* starający się z większym zamiłowaniem (gorliwiej) o drzewne owoce, o owocowe drzewa; 5. *unde tenet nomen* i stąd (unde = et inde) otrzymała (trzyma) swe imię (pomum, i, owoc); *amnis*, is, m. rzeka; *rus*, ris, wieś; *ramus*, i, gałąź; *felix pomum* smaczny owoc; *non silvas illa nec amnes, rus amat* (asyndeton) = ...amnes, sed rus amat; *iaculum*, i, pocisk, oszczep do rzucania; *nec iaculo gravis est* sc. dextra = *gravata est* (prawica) nie jest obciążona, nie dźwiga (inne nimfy, górskie i leśne, są zamiłowane w polowaniu); *aduncus*, a, um, krzywy, wygięty; *falx* cis, kosa, sierp, nóż ogrodniczy; *luxuries*, ēi, i *luxuria*, ae, bujny rozrost; *premo* 3. ssi, ssum, gnieść, przytłumiać; *spatior* 1. (spatium, i) rozprzestrzeniać się, *spatiari contra* rozprzestrzeniać się, rozpościerać przed siebie dowolnie, rozrastać się w przeciwnym (dowolnym) kierunku; *compesco* 3. escūi, ograniczyć, ukrócić; *bracchium* ii, ramię, gałąź; *findo* 3. fidi, fissum, rozciąć, rozłupać; *cortex*, icis, m. kora; *modo... modo* bądźto.. bądźto; *insero* 3. ui, rtum, zasadzić, umieścić; *insero* 3. sēvi, sītus, siać, szyć, i, drewno, tu latorośl (sadownicy zwą taką latorośl „zraz”); 10. *sucus*, i, sok; *alumnus*, i, wychowanek; *praesto* 1. dostarczam. (Mowa tu o szczepieniu drzew, Pomona przecina korę dziczki i wszczepia w nią latorośl (zraz) z innego drzewa (lignum = drewno) i doprowadza soki dziczki (praestat) do wszczepionej latorośli z innego ściętego drzewa [alieno alumno]). *sitis*, is, pragnienie; *nec patitur sitim sentire* podmiotem jest: *radicis fibras* (acc. c. inf.); *que* = lecz; *bibulus*, a, um, (bib 3.) pragnący napoju, chciwie pijący, chłonący wilgoć; *repurgo* 1. oczyszczać, plewić; *radix*,

icis, korzeń; *fibra*, ae, włókno, pędy korzenia; *lrrigo* 1. skraplać, podlewać; *labentibus* (labor 3. psus) *undis* płynącymi falami. (W Italji mało jest wody i dlatego od najdawniejszych czasów było w użyciu sztuczne nawadnianie ogrodów. Wodę ze strumyka doprowadzano do grządek zapomocą rowków (kanalików). Z tego powodu używa poeta wyrażenia „płynącymi falami“ [jakby rzeki]).

saltatibus apta iuventus do tańców nadająca się odpowiednia młodzież, ochocza do piasów, *saltatus*, ūs, (salto 1. salio 4) taniec; *quid non fecere* (= fecerunt) czegoż to nie wyprawiali... byle tylko nią zawładnąć, ją pościć, (ut eā potirentur); *pinus*, ūs, sosna, *pinu praecincti cornua* (accusativ. limitationis t. zw. acc. graecus) *Panes* (= Fauni) Faunowie uwieńczeni pod względem rogów sosną, z wieńcem sosnowym na rogach (sosna była poświęcona Faunowi); 15. *suis annis* ablativ. comparationis; eā jaki przypadek? *illis* ablat. comparationis; *habitus*, ūs, postawa, wygląd, postać, strój; *durus*, a, um, twardy, wytrzymały, spracowany; *messor*, ōris, (meto 3.) żniwiarz; *arista*, ae, kłos; *corbis*, is, f. kosz; *fuit imāgo* był obrazem, przedstawiał obraz; 20. *tempus*, ōris, skroń; *faenum*, i, siano; *recens*, tis, świeży; *religo* 1. przywiązać, owinać; *deseco* 1. cui, sectum, obcinać, ścinać, kosić; *gramen*, inis, trawa; *verso* 1. (frequent do verto 3) obracać; *poterat videri* (ille) *versasse* nom. c. infinitivo zależny od *videri*. (Po skoszeniu obraca się trawę, by dokładniej wyschła). *rigidus*, a, um, (rigeo 2.) sztywny, szorstki; *stimulus*, i, bodziec (używany zamiast bicia tzw. oścień; poganiacz kłuł nim woły, można tłumaczyć bicz, batóg); *iurares* coni. w zdaniu skutk. mógłbyś być przysiąc, że; *mođo* dopiero co; *disiungo* 3. nxi, nctum, rozłączyć, wyprząć, *illum disiunxisse* accusat. c. inf. zależny od *iurares*; *fessus* = defessus zmęczony; *iuvenus*, i, młodzian, w języku rolniczym byczek; *falce datā* gdy mu się dało, wzięwszy w ręce nóż ogrodniczy; *frondator*, ōris, (frons, ndis) obcinacz gałęzi; *vitis*, is, winorośl, pęd winorośli; *putator* ten co obcina od puto 1. (cf. ampūto) obcinać, tłumacz: ogrodnik obcinający pędy winorośli; 25 *scala*, ae, drabina; *induo* 3. ui, ūtum, wdziać, wiać na siebie (na plecy); *putares* coniunctiv. potentialis dla przeszłości; *lecturum poma* scil. illum acc. c. inf. że będzie zbierał (lego 3.) zrywał owoce; *gladius*, ii, miecz; *gladio* scil. sumpto ablativ.

absol.; *piscator*, ōris, (pisci, im) rybak; *harundo*, inis, i młodsza forma *arundo* trzcina, pręt u wędki, wędka; *denique* wreszcie, wkońcu, zamykając i streszczając wyliczanie: krótko mówiąc, jednym słowem; *per multas figuras saepe sibi repperit aditum* pod rozmaitemi postaciami znalazł sobie dostęp, często potrafił sobie zdobyć dostęp, udało mu się zbliżyć do niej; *forma*, ae, kształt, piękność, *ut caperet gaudia spectatae formae* aby chwycić uciechę oglądanej piękności, czyli aby rozkoszować się widokiem jej piękności; *redimio* 4. obwiązywać, opłacać; *pictus*, a, um, (pingo 3.) malowany, pstry; *picta* jest przydawką do czego? *tempora* acc. t. zw. graecus obwiązawszy skronie, z obwiązaniem skroniami; *mitra*, ae, zawój, turban, chustka do zawiązywania (zawija się nią głowę i zawiązuje pod szyją); 30. *innitor* 3. nixus lub nixus, opierać się; *baculum*, i, rzadko baculus, i, laska, kij; *canus*, a, um, siwy, *positis ad tempora canis* scil. capillis ułożywszy na skronie siwe włosy, z ułożonymi na skroniach... przyglądziwszy...; *adsumo* 1. (similis) upodabniać się do kogo, przybrać czyjaś postać; *anus*, ūs, staruszka, baba; *intro* 1. wejść; *cultus* (cōlo 3.) *hortus* starannie uprawiony ogród; *tanto potentior* (que odnosi się do inquit) scil. quam opināta sum o tyle potężniejsza (ś) niż przypuszczałam): jest to z codziennego języka wzięty wzrost, który się utarł na wyrażenie pochwały. Po polsku można powiedzieć: nadzwyczajnie, nadzwyczajnie; *osculum*, i, pocałunek; *vera* łącz z *anus* prawdziwa staruszka nie byłaby tak gorąco całowała; *glæba*, ae, skiba; *incurvus*, a, um, wygięty, krzywy, zgarbiony, *incurva* scil. anus; *resido* 3. usiąść; 35. *suspicio* 3. exi, ctum, spoglądać w górę; *pandus*, a, um, (pando 3.) wygięty; *pondus*, ōris, ciężar; *ramus*, i, gałąź; *autumni pondere* abl. causae = pomis; *ulmus*, i, f. wiąz; *speciosus*, a, um, (species, ei) piękny, okazały; *niteo* 2. ui, błyszczyć, jaśnieć (nitōr 3. opieram się, ma i długie); *uva*, ae, grono, winogrono. (Winograd rosnąć, musi opłacać się o jakąś podpórke, podobnie jak fasola owija się naokoło tyczek. Starożytni sadzili w brózdach obok winnej macicy drzewa, zwykle wiązy, i pędy winorośli opierały się o tę podpórke i rosły, pnąc się po pniu drzewa. Utarło się nawet powiedzenie, że ten związek wiązu i winorośli to małżeństwo, wiąz sam nazywano wdowiem drzewem lub beżżennem). *como* 3. mpsi,

mptum, (z co-em o) razem brać, wiązać, łączyć, o włosach: czesać, schludnie utrzymywać; *quam postquam...* [= et postquam] *eam* (ulmum) *pariter...* *probavit* i kiedy... pochwaliła; *caelebs*, i, b, bezżenny; *palmes*, itis, m. (utworzony wyraz od palma jak ales od ala) latość, winna latość; *truncus*, i, pień; *nil praeter frondes haberet, quare peteretur* prócz liści nie byłoby (nie miałby) żadnego powodu, dla którego miałby być pożądan; 40. *Konstrukcja*: haec quoque vitis, quae requiescit in iuncta ulmo (na wiązcie, który się z nią połączył) iaceret adclinata terrae (adclino 1. opieram, dativ. po czasowniku złożonym z in), si non nupta foret (= nisi nupta [zameżna] esset). *non tangēris exemplo* nie jesteś tknięta przykładem, nie bierzesz sobie przykładu; *procus*, i, zalotnik; *sollicito* 1. niepokoić, podniecać, zabiegać o względy; *movēre proelia* wywoływać walki. (O rękę Heleny, córki spartańskiego króla Tyn-dareusa, ubiegało się dwudziestu dziewięciu książąt i królów greckich. Wszyscy zobowiązali się pomagać temu, kogo los wybierze na jej męża. To też gdy Parys porwał Helenę, wszyscy Grecy pośpieszyli jej mężowi Menelausowi z pomocą. Jeszcze Helena nie była mężatką, porwał ją był Tezeusz, ale odbili ją jej bracia Kastor i Polluks. — Piritous, król Lapitów w Tesaliji syn Iksjona, poślubił Hippodamję, dziewicę niezwyklej piękności. Na ucztę weselną zaprosił swego przyjaciela Tezeusza, Nestora, znakomitych Tesalczyków a między nimi centaurów, potworów, których ciało od pasa w górę miało kształt ludzki, a reszta ciała miała postać konia. Jeden z centaurów (Eurytus), będąc już pijanym, tak się roznamiętnił, zobaczywszy pannę młodą, że porwał ją za włosy i włókł ją za sobą, inni Centaurowie, idąc za jego przykładem, porywali kobiety, każdą, która mu się podobała. Skutkiem tego weselisko zmieniło się w krwawą bójkę, zakończoną klęską centaurów). 45. (O rękę Penelopy, żony Ulissesa, króla Itaki (wyspy na morzu Jońskim), ubiegało się wielu zalotników. Ulises wróciwszy do domu po dziesięcioletniej tułaczce, wszystkich wymordował. Ulises ma zwyczajnie przydomek „chytry“, wobec zalotników jednak nie użył żadnego podstępu, lecz swej odwagi. Ich nie miał potrzeby obawiać się, gdyż w porównaniu z nim byli tchórzami. Dlatego poeta nazywa audax timidis śmiały wobec tchórzy, nie chcąc zresztą zrobić mu ujmy: wobec odważnych śmiały i chytry). *aversor* 1. (frequent. do avertō 3.) odwracać się, *cum averseris petentes* chociaż (cum con-

cessivum) odpychasz (odwracasz się od) starających się; *semideus*, i, półbóg; *numen*, inis, bóstwo; *Szyk*: et numina (scil. cupiunt te) quaecumque Albanos montes tenent. *iungo* 3. nxi, nctum, łączyć; *si te bene iungere voles* (jaki czas?) *et hanc anum* (pokazuje na siebie) *audire* (scil. velle)... jeżeli zechcesz dobrze wyjść za mąż i posłuchać mnie starej baby, która cię kocham; 50. *omnibus illis* ablativ. comparationis; *vulgaris*, e, pospolity, zwyczajny, lichy; *reicio* 3. iēci, iectum (iācio 3.) odrzucić; *taeda*, ae, łuczywo, pochodnia, używana w czasie obchodu weselnego, gdy weselne, małżeństwo (metonimja). *seligo* 3. lēgi, ctum, wybrać, obrać; *tōrus*, i, łożo, małżeństwo; *socius tori* małżonek; *pignus*, ōris, zastaw, poręka; *notior comparativus* do notus bardziej znany; *passim* po różnych miejscach, tu i ówdzie; *orbis*, is, krąg (terrārum) świat; *vagus*, a, um, blakający się; *vagus erro* 1. bląkam się bez celu; 55. *nec loca magna colit* nie zamieszkuje (= incolit) jakiegś znacznej miejscowości; *uti* — ut porównawcze; *mōdō* tylko; *ardor*, ōris, (ardeo 2.) zapal, miłość, przedmiot miłości; *devoveo* 2. vōvi, vōtum, poświęcać, ofiarować; *adde* dodaj (do powyższych zalet); *decor*, ōris, (deceť, odróżnij decus, ōris, ozdoba) przystojność, godność, wdzięk; *naturale munus decōris habet* ma naturalny dar wdzięku, wdziękiem obdarzyła go natura; *fingo* 3. nxi, ictum, wymyślać, tworzyć, układać; *apte* odpowiednio, stosownie, w sam czas, zręcznie (aptus = właściwie particip. pfti do apio 3. i apiscor 3. ująć); 60. *erit iussus* (będzie rozkazany) otrzyma rozkaz; *licet* konjunkcja przyzwolona choćby; *amātis idem* macie te same zamięłowania; *poma quae tibi coluntur* (dativ. auctoris — a te coluntur) *primus habet. munus*, ōris, dar. (Vertumnus jest bogiem plonów). *fetus*, ūs, plód, owoc; *demo* 3. mpsi, mptum, zdjąć; *alo* 3. ui, altum, żywić; *sucus*, i, sok, smak; *mitis*, e, łagodny, miły; 65. *misēre ardentis* ulituj się nad płonącym, nad taką gorącą miłością; *crede ipsum praesentem precari ore meo...* że sam osobiście przez moje usta błaga cię o to, czego pragnie (= małżeństwo); *Szyk*: Time (co za tryb?) Idalien (acc. z grecką końcówką) et memorem iram; memor pamiętny, zapamiętał. (Grozi jej karą bogini miłości i bogini sprawiedliwości, jeżeli odepchnie takie szczere i gorące uczucie). *fastus*, ūs, duma, opór dumny, nieprzystępność; *iungere* (imperativ. praes. passivi) *amanti* złącz się

z tym co cię kocha; 70. *sic* tak, rozpoczynają się tym wyrazem życzenia, jakie ktoś po wypowiedzeniu swej prośby składa komuś na wypadek spełnienia jej. *vernus*, a, um, (ver, ris, n.) wiosenny; *frigus*, ōris, mróz, chłód, przymrozek; *aduro* 3. ussi, ustum, przypalić, zwarzyć, zmrozić; *nil* = nihil; *nascenia* (nascor 3. tus, rodzić się) należy do *poma*; *rapidus*, a, um, gwałtowny; *excūtio* 3. ssi, ssum, (quātio 3.) strząść; *florentia* scil. poma, niech ci mróz wiosenny (nie) nigdy nie zwarzy rosnących owoców, ni wiatr gwałtowny kwiatów z drzew owocowych nie strąci, ...owoców gdy rosną ani gdy kwitną, niech ci ich wiatry...

nequiquam nadaremnie, na marne; *anilis*, e, (anus) niewieści, babski; *deus aptus anili formae* bóg przywiązany (aptus jako particip. piti zobacz wyżej w. 59.) do babskiej postaci, bóg, który wziął na siebie postać staruszki; *Szyk*: ubi deus... haec (scil. verba) nequiquam edidit... demit instrumenta anilia zdejmuję z siebie oznaki (narzędzia) starej niewiasty (chustkę, siwe włosy, przestaje się garbić, odrzuca kij, którym się podpierał). *apparet* 2. ui, pokazuje się; 75. *nitidus*, a, um, jasny, piękny, błyszczący; *oppōno* 3. oppōsui, sītum, przeciwstawić, zasłaniać; *obsto* 1. stīti, stać na przeszkodzie; *reluceo* 2. xi, znowu zaświecić, znowu błysnąć; *Szyk*: talis apparuit illi (dativ.), qualis nitidissima imago solis, ubi oppositas nubes evicit, nulla-que (nube) obstante reluxit... = jak najjaśniejszy obraz słońca, kiedy przewyciężywszy zasłonę chmur bez żadnej już z ich strony przeszkody znowu błysnie promieniami; *vim parat sed non est opus vi* chce uciec się do przemocy ale nie trzeba przemocy; *in figura dei capta est* ujęła ją, zdobyła nimfę postać boga; *mutuus*, a, um, wzajemny; *vulnus*, ōris, rana; *mutua vulnera sensit* wzajemne odczuła rany, i wzajemną zapłonęła miłością. (Bóg Amor przeszywa serce strzałą, stąd uczucie miłości można nazwać raną).

28. ESKULAP W RZYMIE (XV 622 nn.).

pando 3. pandi, pansum lub passum, rozciągać, rozpościerać, otwierać, ogłaszać, obwieszczać, wyjaśniać; *nūmen*, inis, (nūo 3. skinać) skinienie, wola, wola boska, istota boska, bóstwo; *praesens*, ntis, obecny, pomocny, wspierający; *vates*, is, m, i f. (genet. plur. vatūm) wieszcz, poeta; *fallo* 3.

tefelli (σφαλλω) obalać, zwodzić, uchodzić czyjeś wiadomości, być dla kogoś tajemnicą; *vetustas*, ātis, starożytność; *spatiōsus*, a, um, (spatium, i) przestrzenny, ogromny, odległy, *spatiōsa vetustas* odległa, zamierzchła starożytność. (Wiersze te odnoszą się do zdarzenia z roku 291 przed Ch.). *Corōniden* accus. z grecką końcówką, poeta używa tej formy, ponieważ imię Aesculapius z powodu iloczasu swych zgłosek — () — nie może pomieścić się w heksametrze; *circumflāus*, a, um, oblany falą dookoła; *altus*, a, um, wysoki, głęboki; *insūla*, ae, (może z in-salo na morzu; salum morzerozfalowane *ἡ ἐν ἁλὶ*) wyspa; *adicio* 3. iēcī, iectum, (i acio 3.) dorzucić, dodać; *Szyk*: Pandite (co za tryb?) nunc, Musae unde (zdanie pytajne zawiesłe = skąd, z jakiego powodu)... insūla (świątynia Eskulapa znajdowała się na wyspie Tybru „insūla Tiberina“) adiecit Coroniden sacris (dat. po adiecit) Romuleae urbis (= sacra Coronidae adiecit sacris urbis) = objawcie, z jakiego powodu... wyspa... do bóstw w Romulusa grodzie czczonych dodała jeszcze cześć dla syna Koronis (do kultu — do dała kult).

5. *dirus*, a, um, zgubny, straszliwy, okropny; *lues*, is, (luo 3. lūo) zaraza, mór; *vitio* 1. (vitium, ii) psuć, zanieczyszczać; *pallidus*, a, um, (pallor, ōris, pallo 2) blade; *exsanguls*, e, bezkrwisty, blade; *squaleo* 2. być szorstkim, najeżonym, pełnym, być niechlujnym, pełnym brudu; *tabum*, i, (tabeo 2. roztopiać się, gnić) zgnilizna ociekająca wilgocią, ropa, posoka, zarodki choroby, jad choroby, ropiący wrzód; *pallida corpora squalebant exsangui* tabo blade ciała (prolepsis: bladeść jest dopiero skutkiem wycieńczenia przez chorobę) niechlujnie się jeżyły bezkrwistym (białym) ropiącym się wrzodem, obrzydliwe białawe, ropiace się wrzody wycieńczały ciała aż do bladeści; *funus*, ōris, pogrzeb, *fessus*, a, um, = defessus, a, um; *cerno* 3. crēvi, cretum, widzieć, poznać, przekonać się; *temptamentum*, i, (tempto 1.) próba, usiłowanie; *medeor* 2. z dat. leczę, medentum = medentium w prozie; *artes* środki, usiłowania sztuki (lekarskiej); *caelestis*, e, (caelum, i) niebiański, boski; *media humus orbis* (genet.) środkowa ziemia okręgu (ziem), środkowy punkt, środek, świat. (Delfy według wierzenia starożytnych leżały dokładnie w środkowym punkcie świata). 10. *adeo*, ire, ii, alquem lub

ad alquem (alquid) udać się do; *oraculum*, i, wyrocznia; *salutifer*, a, um, przynoszący zbawienie, zbawienny; *succurro* 3. curri, cursum, nadbiec, śpieszyć z pomocą; *sors*, rtis (sēro 3. rui, łączyć, wiązać), [starożytne rzymskie losy były złożone (nanizane na) nitką lub drutem] los, tabliczka do losowania, wyrocznia na takiej tabliczce wypisana; *Szyk*: Postquam funeribus fessi (scil. Romani) cernunt (praes. historici) nihil (posse) mortalia temptamenta, nihil posse (że są bezradne, bezskuteczne) artes medentum (= medicorum), [kończy się accus. c. infinit. zależny od orzeczenia zdania czasowego, teraz następuje zdanie główne ściągnięte:] petunt auxilium caeleste (que = et explicativum objaśniające poprzednie powiedzenie a nie dające żadnego nowego szczegółu = mianowicie) et adēunt Delphos tenentes (= quae tenent) mediam humum orbis, oracula Phoebi, (appositio et orant, ut (zdanie celowe) velit miseris rebus (= nie szczęściu) succurrere salutiferā sorte (abl. instr.) atque finiat (zakończył, położył kres) mala (acc. plur.) tantae urbis (= Romae). *laurus*, i, f. czasem i według dekl. IV. laur, wawrzyn. (Drzewo poświęcone Apollinowi. W Delfach obok posągu Apollina w przenaświętszej części świątyni rósł prastary laur). *pharetra*, ae, (φαρέτρα) kołczan, sajdak, (tu przez pozycję mierzy się przedostatnią długo); *intremo* 3. ūi, itum, zdrzeć, zatrzęść się, drgnąć (Trzęsienie ziemi w świątyni oznacza zjawienie się i obecność bóstwa). *Szyk*: intremuere (= intremuerunt) et locus et laurus (tu mierzone długo ūs, choć nominativ. ma z reguły ūs krótkie. Takie przedłużenie jest przed cezurą dopuszczalne) et pharetrae, quas ipse (= Appollina posąg) habet; *cortina*, ae, kościół, podobny do kotła trójnog, na którym siadała Pytja, wróżba; tu tłumaczyć: kapłanka siedząca na trójnogu; *adytum* (zwykle plur. ἄδυτον δόω wyraz obcy w łacinie = miejsce niedostępne) przenaświętszy przybytek; *imo adyto* = ex imo adyto (Pytja siadała na trójnogu w przenaświętszym przybytku, tam gdzie rosło owo prastare drzewo laurowe) z głębi.... 15. *pavefacio* 3. fēci, factum, przejać grozą, przepoić lękiem; *propior*, ius, comparativus (prope blisko) bliższy; *petisses* = tibi petendum erat; (Owem bliższym miejscem, jak się później pokazuje, jest Epidaurus w Argolidzie.. Droga dla Rzymian, okrążających w swej

jeździe do Delfi Peloponez od wschodu, prowadzi niedaleko Epidauru. Bliżej więc im było tedy do Epidauru niż do Delfi). *nec est vobis* (dat.) *opus Apolline, qui minuat* (zdanie wzgl. celowe) *luctus* (accus.) *sed Apolline* (abl. originis) *nato* (scil. opus est) nie trzeba... by zmniejszył (kres położył) żalobę..... syna; *avis*, is, ptak, *bonis avibus* z dobrą wróżbą, pod dobrym znakiem; *accerso* 3. ūi, itum, wezwać;

20 *postquam prudens senatus accepere* (3 persona plur. pfti) *explorant* jest to tak zwana constructio ad sensum, senatus = senatores. W klasycznej prozie dopuszczalna dopiero w następnych zdaniach więc n. p. senatus... accepit. Tum explorant... *exploro* 1. wybadać, wysledzić, dowiedzieć się; *explorant, quam urbem Phoebeus iuvenis* (= syn Feba) *colat*... = incolat. *mittunt* (scil. viros), *qui petant*... = ...aby zdążyć z wiatrami (= na okręcie) do... *Quae* = et ea. *Szyk*: Et simul (coniunctio czasowa: skoro tylko) missi (legati) ea (litōra) tetigerunt incurvā carinā, adierunt concilium Graiosque patres (= hendiadys: Graiorum patrum, rada greckich ojców [miasta czyli radnych miejskich] tłumacz: uzyskali posłuchanie u rady (senatu) tego greckiego grodu) et oraverunt (= prosili), (ut) darent deum; 25. *qui praesens finiat funera Ausoniae* gentis któryby swoją obecnością kres położył... Zdanie względno-celowe. Orzeczenie, położone w coni. praes. finiat, każe nam zapomnieć o poprzednich czasach historycznych: oraverunt ut darent iotem, że to oratio obliqua. Zdaje się nam, jakobyśmy teraz słyszeli posłów przemawiających. *certas ita dicere sortes* tak mówią pewne przepowiednie (ciąg dalszy orationis obliquae). *dissideo* 2. siedzieć na różnych miejscach, różnić się, nie zgadzać się; *vario* 1. być różnym, odmiennym; *sententia* scil. patrum Graiorum też *pars* sc. patrum Graiorum. *nego* 1. przeczyć, odmawiać; *non putat negandum esse auxilium* przeczenie przy verbum finitum po polsku przy odpowiednim słowie: uważa, że nie należy... *retinere* (scil. eum deum) *suamque opem* (tłumacz: swego opiekuna) *non emittēre nec suādent tradere numina* (= odradzają) (*suādeo* 2. z infinitiv. jest tylko w użyciu u poetów). *dum dubitant* podczas tego wahania się; *crepusculum*, i, zdrobniałe od

domyślnego crepus = *νέφας*) mrok, zmierzch, ciemność; *sērus*, a, um, późny; *pepulere* = *pepulērunt*, napędzili; *umbra induxerat tēnēbras orbi tellūris* cień powłókł ciemnością cały okrąg ziemi (świat); *cum... inversum* gdy wtem; *opifer*, a, um, (qui fert opem) pomocny; *torus*, i, łóże; *visus in somnis* zdawało się we śnie (przez sen), że bóg, dawca pomocy, staje przed twojem Rzymianinie łóżem; *aedis*, is, f. świątynia pl. dom; *sed* ale; przeciwstawione do późniejszego opowiadania, że bóg przybrał postać węża (ale tym razem miał postać taką, jak wyglądają jego posągi w świątyni); *baculum agreste* chłopski (wiejski) kij, wiejska laska; 35. *caesaries*, ei, (staroindyjskie *késara-s* włosy, grzywa) wyraz poetyczny, w prozie późno używany i rzadko, czupryna, włosy; *barba*, ae, broda; *deducere dextrā caesariem longae barbae* (infinitiv. zależny w dalszym ciągu od *visus*) i zdawało mu się, że prawą ręką gładzi długie włosy brody (bujną swą brodę). *placidus*, a, um, gładki, spokojny, łagodny, łaskawy; *vox*, cis, głos, słowo; *emittere* zależne od *visus*; *pone metas* (accus. plur.) *veniam* (futurum) = ne metueris...; *simulacrum*, i, obraz, posąg; *simulacraque nostra relinquam* porzuć swój kształt (z wyczajny i przybiorę inną postać, que można tu tłumaczyć przez „ale“); *perspicio* 3. *ēxi*, ctum, nawskroś przeglądać, przypatrzeć się dokładnie; *noto* 1. zapamiętać sobie; *nexus*, ūs, (necto 3.) splot; *ambio*, ĩre, ambii, ĩtum, obchodzić, obwijać Szyk: *perspice modo* (= tylko) *hunc serpentem et nota* (scilic. oculis) *usque* (= tak, aż) *ut possis cognoscere visum* (= si eum vidēris fut. exact.). *usque* ciągle, aż do. (Eskulapa przedstawiano z długą brodą, z sękatym kosturem w ręce, dookoła którego owijał się wąż).

40. *vertar* fut. pass. *tantus videbar...* będzie się wydawało, iż postać ma posiadać takie rozmiary, jak wielkie powinna posiadać, kiedy w nią się zmieniają niebiańskie istoty; *ex templo* adv. (ex templo = z miejsca, templum święte, ograniczone miejsce obserwowania lotu ptaków) natychmiast, zaraz; *cum voce...* ze zniknięciem głosu znikł i bóg, a z głosem i bogiem i sen; *almus*, a, um, (alo 3.) żywiący, życiodajny, łaskawy, dobroczynny; *lux* cis, blask, światło.

posterus, a, um, następny; *p. Aurōra* jutrenka następnego dnia bezpośrednio po nocy; *sidereus*, a, um, (sidus,

ōris) gwiazdzisty = *siderum*; 45. *procēres*, um, starołacińskie *prōci* od *prō* przodujący, przekształcone według wzoru *paupēres*) znakomitsi, przedniejsi z obywatelstwa; *incerti quid agant* w niepewności, co mają uczynić; *convēniunt ad operosa templa petiti dei* schodzą się w (starannie i z wielkim trudem zbudowanej) pięknej świątyni boga, o którego proszono; *operosus*, a, um, czynny, mołozny, pełen sztuki; *quaque...* et in qua; Szyk: et orant, (ut) ipse indicet signis caelestibus (abl. instr.), qua sede ipse morari velit (zd. pyt. zależne); *indico* 1. wskazać, zdradzić (odróżnij *indico* 3. *ixi*, ctum, zapowiedzieć, ogłosić). *moror* 1. (mora) zwlekać, bawić, przebywać; *vix* ledwie co; *desino* 3. *ii*, ĩtum, przestać; *crista*, ae, grzebień, czub; *praenuntius*, a, um, przepowiadający, zapowiadający naprzd; *sibilus*, i, pluralis u poetów *sibila* ōrum, świst, syk; *deus aureus altis cristis* (ablativus limitationis) zależny od *aureus*: złoty pod względem wysokiego grzebienia) gdy wtem (*cum inversum*) bóg w węzu, lśniąc złotem z wysokich grzebieni wydał syk naprzd zapowiadający jego wolę. 50. *adventu...* (zjawienie się boga objawia się w trzęsieniu ziemi); *signum*, i, piętno, znak, posąg boga, obraz; *foris*, is, drzwi, *fores*, ĩum, drzwi dwuskrzydłowe; *solum*, i, ziemia, tu posadzka (*sōlus*, a, um, sam, *sōlum* tylko); *fastigium*, *ii*, wzniesienie, szczyt, szczyt dachu; *tenus* praep. z ablativ. czasem z genet., aż po (w związku z *tendo* *napinam*; *napinając* się, pierwotnie rzeczownik *tenus*, *ōris*, rozpięty sznur); *sublimis* (z *sub-limen* dosłownie: wiszący na górnej belce nad drzwiami, równoległej do progu. Takie tworzenie wyrazów nazywa się hypostazą n.p. w polskim: „nagrobek“, z „nagrobie“) wiszący w górze, unoszący się wgórę; *pectoribusque...* *constitit atque...* *circumtulit...* zatrzymał się w środku świątyni, podnosząc się aż po piersi i powiódł dookoła oczyma luskającymi ogniem; *paveo* 2. *avi*, lękać się, truchleć; *castus*, a, um, czysty, nieskalany, budzący poszanowanie; 55. *evincio* 4. *nxi*, nctus, uwieńczyć; *vitta*, ae, przepaska; *crinis*, is, m. włos; *albeo* 2. być białym. Szyk: *sacerdos evinctus castos crines* (accusativ. względu t. zw. *graecus*) *albente vitta* = kapłan białą opaską na świętych włosach przepasany; *faveo* 2. *avi*, fautum, (poboczna forma od *foveo* 2. *grzać*) być życzliwym, nie mówić

nic złego. (Podczas ofiar trzeba było wystrzegać się każdego złego lub złowrózkiego słowa, inaczej ofiara była nieważna. Najlepiej było wogóle milczeć, bo tak z pewnością można było złego słowa uniknąć. Wyrażało się to zwrotem *favere linguis* (ablativ.) = zachować zbożne milczenie). *animis linguisque favete* (serce) myśl i (usta) słowa zatopcie w zbożnym milczeniu; *quisquis adest* = omnes qui adsunt; *venëror* 1. oddawać cześć; 60. *gemino* 1. podwoić, *verba geminata referre* mówić wyrazy powtórzone, powtarzać słowa za kimś; *pium favorem praestant et mente et voce* = favent linguis et animis jak w yżej, zbożnego dochowują milczenia tak w słowie jak i w myśli; *adnuo* 3. ūi, ūtum, skinać komuś, dozwolić skinieniem, obiecać; *ratus*, a, um, (reor 2.) obliczony, pewny; *pignus*, ōris, zastaw, zakład, poręka; *vibro* 1. wywijać, obracać; *Szyk*: deus adnuat his et motis cristis dedit rata pignora et repetita sibila vibratā linguā = bóg to im obiecał (o co prosili t. j. ut sit feliciter visus et ut iuvet populos ipsius sacra colentes) i przez poruszenie grzebieniami dał pewną porękę (że te prośby spełni) [Skinienie głowy jest ze strony bóstwa najpewniejszą poręką] i wydał drgającym językiem powtórny syk; *delabor* 3. ślizgać się na dół, posuwać się; *nitidus*, a, um, tłusty, gładki, lśniący; *gradus*, ūs, krok, często w plur. stopnie, schody *delabitur gradibus* ześlizguje się po lśniących stopniach na dół; *ora retro flectit* odwraca głowę wstecz; 65. *salutat habitata templa* żegna świątynię (singul. zamiast plur. poetyczne.) w której mieszkał (*habito* 1.); *adsueta domus* swój zwyczajny dom, dom do którego przywykł (*ad-suesco* 3.); *adoperio* 4. ūi, rtus, nakrywać, zasłaniać. *Szyk*: inde ingens serpit per humum adopertam iniectis floribus flectitque sinus = stąd w całym swym ogromie pelza po ziemi za-styglej narzuconymi kwiatami i zatacza łuki (i czolga się dalej, zwiwając swe ciało w kręgi). *Incurvus agger*, is, wygięta grobla; 70. *resistit hic* tu przystanął; *officium*, ii, obowiązek, usługa (tu polega na odprowadzaniu całym orszakiem dostojnej istoty); *agmen spum* swój pochod jako objaśnienie do tego służą następane słowa *turbæ*..... wydawało się, że z łaskawym wyrazem oblicza odesłał (pożegnał) swój orszak, składający się z usługowego tłumu (*officium* orszak i obowiązek tłumu czyli obowiązkowy tłum); *sensit* (sentio 4.) *onus* odczuł statek ciężar bóstwa; *caedo* 3. cecidi, caesum, zarznąć; *taurus*, i, byk; 75. *retinaculum*,

i, coś co służy do zatrzymywania, lina, powróż; *torqueo* 2. torsi, tortum, kręcić, pleść; *solvo* 3. vi, lūtum, odwiązywać (odwiązują kręconą linę, która okręt przytrzymwała).

coronatus uwieńczony (z powodu szczęśliwego załatwienia sprawy); *caput*, itis, głowa, stolica; *rerum* = mundi, świata; *intraverat* s.c. serpens; *erigo* 3. ōxi, ctum, wyprostować, podnosić; *adclinis* e, (*adclino* 1.) opierający się; *malus*, i, m. maszt; *collum*, i, szyja; *circumspicit sedes aptas sibi* ogląda się za odpowiednią dla siebie siedzibą, szuka odpowiedniej...; *scindo* 3. scidi, ssum, dzielić, kłuć, *scinditur circumfluus* (proleptycznie to jest skutkiem podziału na dwie części) *in geminas partes* dzieli się rzeka na dwie części tak, że płynie dookoła tego miejsca. 80. *insula nomen habet* a zwie się ono (to miejsce) Insula (Wyspa); *porrigo* 3. ōxi, ctum, wyciągać; *latus*, ōris, bok, *latèrum e parte duorum* = utrimque, z obu stron; *aequalis*, e, jednakowy; *lacertus*, i, ramię; *latèrum e parte duorum porrigit aequales lacertos media tellure* (abl. absol.) z obu stron jednakowo wyciąga ramiona (rzeka), podczas gdy w środku jest ziemia; *pinus*, ūs, sosna, okręt z sosnowego drzewa; *anguis*, is, wąż; *se conferre* udać się, przybyć; *salutifer*, a, um, przynoszący zbawienie *Szyk*: et resumpta caeleste specie (poeta używa w ablativ. przymiotnika ē zamiast i czasem, gdy mu potrzeba krótkiej zgłoski) *luctibus finem imposuit et...* = przybrawszy na powrót postać boską, położył kres wypadkom żałoby i stolicy przyniósł zbawienie.

29. APOTEOZA CEZARA (XV 745 nn.).

Hic = Aesculapius, (dla połączenia z poprzednim ustępem wprowadza Owidjusz przeciwstawienie: Eskulap jako obcy dostąpił czci w Rzymie, ale Cezar jest bogiem w swoim ojczystym (in sua urbe) mieście). *accedo* 3. ssi, ssum, przystąpić, dołączyć się, przybyć; *delubrum*, i, (de-luo 3. zmyć się, wykonać ofiarę oczyszczalną) świątynia; *advēna*, ae, (v ēnio 4.) obcy, przybysz; *deus* (nie tylko lud wierzył, że Cezar zmienił się w kometę. Senat urzędowo uchwałę powziął, mocą której uznano Cezara bogiem). *toga*, ae szata rzymska pokojowa, dlatego przez metonimję: *toga* = pax; *praecipuus*, a, um, (*praecipio*; quod ante capitur)

szczególny, wybitny, wyszczególniający się. *non magis... quam* nietylko... jak; *res domi gestae* czyny domowe, pokojowe zaśluga; *propere* 1. śpieszyć, *properata gloria rerum* szybko zdobyta sława z dokonanych czynów; 5. *sidus novum* (gwiazda, która okazała się po śmierci Cezara; była więc nową); *vertere* = *vertērunt*. *stella comans* gwiazda z warkoczem, z włosiem, kometa; *cōma*, ae, włos, *comans* owłosiony; *que* (explicativum, objaśniające) mianowicie; *progenies*, ei, potomstwo. (Jest to adoptowany syn Cezara Oktawjan, później tytułowany Augustus. Myśl: Największą zasługą Cezara było posiadanie takiego syna jak August i ten syn znakomity jest głównym powodem ubóstwienia Cezara. Inne zasługi są wprawdzie wielkie, ale w porównaniu z pozostawieniem takiego syna nikłe). *actum*, i, (ago 3.) czyn; *existo* 3. stiti, wynurzyć się, stać się; w pf. logicum być (czynność dokonana, której skutek istnieje); *scilicet* (scire-licet) oczywiście (wyraz nie ironji, lecz głębokiego przekonania); *aequoreus*, a, um, (aequor, ōris) morski; *domo* 1. ūi, itum, poskromić; *papyrifer*, a, um, rodzący papyrus; *septemflūus*, a, um, płynący siedmioma ramionami; 10. *victrix*, femin. do victor, *victrices egisse rates* zwycięskie poprowadzić okręty; *rebellis*, e, odnawiający wojnę, buntowniczy; *Cinyphius* (od rzeki Cinyps w Afryce) tłumacz: afrykański; *Mithridates* (szereg królów Pontu nosił to imię. Najślawniejszy z nich Mitr. VI, pokonany przez Pompejusza). *tumeo* 2. ūi, nadymać się, wzbijać się w dumę; (Cezar pobili Brytanów w 54 r. przed Ch., króla Egiptu Ptolemeusza w 47, numidyjskiego Jube, który popierał przeciwników jego, pod Tapsus w r. 46 i zamienił Numidię na rzymską prowincję, syna Mitradata Farnacesa w Kappadocji w r. 47. Triumf odprawił Cezar pięć razy). *adicio* 3. iēci, iectum, dorzucić, dodać, jeszcze zdobyć; *gigno* 3. ēnūi, nītum, zrodzić, mieć syna. Pytanie retoryczne, odpowiedź: oczywiście że nie. *praeses*, idis, (sedeo 2.) przewodniczący, kierownik; *quo praeside rerum...* przez danie takiego kierownika świata okazaliście, niebianie, dosyć łaski dla rodu ludzkiego (nadal nie macie potrzeby się oń troszczyć, on już będzie kierował losami ludzkości). 15 *hic* = Augustus; *foret* = esset; *cresco* 3. ēvi, cretum, rosnać, czasownik nieprzech. ale ptp. pfti pass. często używany, *ne foret cretus* aby nie pochodził; *semen*, inis, nasienie, pochodzenie; *ille* = Cezar; *ut* zd. czasowe; *aurēa Aenēae genētrix* złota rodzicielka

Eneasza. (Wenera ma ozdobną przydawkę „złota“, w złoto strojona; jest pramatką rodu julijskiego jako matka Eneasza). *pontifex*, icis, (Cezar był arcykapłanem pontifex maximus od roku 64, t. j. kiedy skończył edylat kurulny. Poeta wyraźnie tę godność podkreśla, by zaznaczyć, że zabicie Cezara było zbrodnią także i przeciw religji). *letum*, i, śmierć; *coniurata arma* = arma coniuratorum; *pallesco* 3. llui, zblednąć; *et cunctis...* — *dicebat* i mówiła do wszystkich bogów, jakich tylko spotykała. *moles*, is, ogrom, masa, wysiłek; *parentur coniunc. praes. passiv.* (dlaczego? jakie to zdanie?). *mihi* (zasadka grozi jej potomkowi, Wenus tak się przejmując, że mówi „mnie“). *fraus*, dis, podstęp, zdrada, *caput petitur* godzi się na głowę; *solum restat* jedynie mi zostaje po...; *solāne* czy ja jedna...; *exerceo* 2. ui, citum, (ex i arx, wyprowadzić wojsko z zamku) wprawić w ruch, dreczyć, męczyć, wykonać, ćwiczyć; *quae videam natum* ja (która) mam patrzeć na syna pędzonego na długich błakaniach, nękanego długą tułaczką; *iacto* 1. rzucać, miotać; *fretum*, i, cieśnina, morze; *iactari* (natum, acc. c. inf. zależny od videam) tłumacz: miotanego falami morza; *intrare sedes silentium* (że wchodzi) wchodzącego do siedzib milczących cieni. (Eneasza za życia wstąpił do podziemia, aby zobaczyć się ze swoim zmarłym ojcem). *fateor* 2. fessus, przyznać. (Junona prześladowała Eneasza i niedobitków trojańskich, obrażona sądem Parysa). *quid recordor antiqua damna* pocóż przypominam sobie dawne klęski (szkody) mego rodu. *timor hic non sinit* obawa obecna (o los Cezara) nie pozwala pamiętać o dawniejszych; 30. *sino* 3. sivi, situm, pozwalać; *acuo* 3. ūi, (acūtus) [acus, ūs, igła] ostrzyć; *ensis*, is, miecz, *acui enses*, acc. c. inf. zależny od *cernitis*? (= czy widzicie); *cerno* 3. crevi, etus i certus, widzieć; *sacerdotis*, (pontifex maximus jest najwyższym przełożonym westalek, dlatego mówi Wenus: krwią kapłana nie gaście płomieni Westy. Zagaśnięcie wiecznego ognia w świątyni Westy uchodziło za przepowiednię wielkiego nieszczęścia).

nequiquam nadaremno; *anxius*, a, um, trwożny; *verba iacit* (iacio 3. iēci, iactum) słowa rzuca; *moveo* 2. vi, tum, wzruszać; *rumpo* 3. rupi, rūptus, zerwać, zniszczyć, odwołać; 35. *ferreus*, a, um, żelazny (żelazo, ferrum, jest symbolem niezmienności, nieugiętości); *vetēres sorores* sędziwe siostry (= Parki, trzy siostry, co przędą nić żywota ludzkiego. [Kloto, Lacheis i Atropos]). *decretum*, i, postanowienie; *dant*

haud (= non) *incerta* (litotes, dwa przeczenia dają twierdzenie) *signa futuri luctus* dają pewne znaki przyszłej żałoby; *ferunt* opowiadają, wieść niesie, od tego zależy acc. cum inf. arma.. tubas.. cornua praemonuisse; *niger*, a, um, czarny; *crepito* 1. szczerkać; *caelo* = in caelo; *praemoneo* 2. ui, itum, naprzd upomnieć, przestrzegać, przepowiadać; *nefas* (nieodmienne) zbrodnia, niegodziwość; *tristis imago solis* smutny obraz słońca; 40. *luridus*, a, um, bladeżółty, mętny; *sollicitus*, a, um, (sollus) żłoscały, cieo 2. podniecam: całkiem podniecony) zaniepokojony, tu proleptycznie: niepokój jest skutkiem tego, że słońce dawało blade mętne światło. *fax*, cis, (φάος) smolak, pochodnia; *ardeo* 2. si, sum, płonąć; *astrum*, i, (wyraz obcy ἀστρον) gwiazda, *sub mediis astris* w środku nieba pod gwiazdami; *nimbus*, i, chmura, ulewa; *gutta*, ae, kropla; *cruentus*, a, um, krwawy; *caerulus*, a, um, (w caelulus dysymilacja, [caelum]) niebieski, ciemny; *ferrugo*, inis, (ferrum) rdza na żelazie, rdzawa barwa; *ater*, a, um, czarny; *spargo* 3. si, sum, skropić, posypać; *lunaris*, e (luna) księżycowy; *currus*, ūs, wóz, w poezji plural. *Szyk*: Lucifer erat caerulus (był ciemny, miał ciemną barwę) et sparsus vultum (iobryzgany na twarzy, t. zw. accus. graec.) ferrugine atra, (et) lunares currus sparsi erant. (Bogini księżycy jedzie na wozie dwukonnym przez sklepienie niebieskie, podobnie jak jej brat Febus). 45. *omen*, inis, znak, przepowiednia; *bubo*, ōnis, puhacz; *ebur*, ōris, kość słoniowa; *lacrimo* 1. łzawić się. (Ilekrć posągi z kości słoniowej w świątyniach się pocily, uważano to za złą przepowiednię. Wyrażano się, że kość słoniowa płacze). *cantus feruntur* (= dicuntur) *auditi* (scil. esse) nom. c. infinitivo opowiadają, że słyszano śpiewy, głosy wieszczce; *lucus*, i, (lūceo) prześwieczeniem; polanka, rzadki las) gaj; *minor* 1. grozić; *victima*, ae, (gotyckie weiha, niemieckie weihen) bydlę ofiarne; *lito* 1. (może w związku z *liti* prośba) ofiarować wśród pomyślnych wróżb; *victima nulla litat* żadna ofiara nie rokuje pomyślnej przyszłości (z wnętrzości zwierząt zabitych na ofiarę wróżono; wróżbita taki nazywał się haruspex; ten zwyczaj i umiejętność wróżenia przyjęli Rzymianie od Etrusków). *insto* 1. nastawać, grozić; *tumultus instare* acc. c. inf. zależny od *monet* nie zagrażają wielkie niepokoje, zamieszki; *fibra*, ae, włókno, włókno

we wnętrzościach (jelitach), wnętrzości; *exta*, ōrum, wnętrzości; *repērio* 4. ppēri, certum, znaleźć, znachodzić; *caedo* 3. cecidi, caesum, ciąć; *caput* scil. iecoris (iecur, ōris, lub cinōris wątroba), (tak nazywano nabrzmiałość na prawym płacie wątroby, jeżeli ofiarujący nożem tę nabrzmiałą część płata wątrobianego przeciął (caesum caput), uchodziło to za złą wróżbę. Tak samo i każde naruszenie nożem szlachetnych wnętrzości uważano za zły znak). 50. *forum*, i, rynek; *ululo* 1. wyć; *umbras silentum* (silentium) cienie milczących (sileo 2. ui), zmarłych; *tremor*, ōris, (tremo 3.) trzęsienie ziemi; *Szyk*: ferunt (= dicunt) canes nocturnos ululasse..

venturus = futurus; *Szyk*: praemonitus (podmiot przepowiednie) deum (= deorum) non potuere (= potuerunt) vincere...; *stringo* 3. nxi, ctum, dobyć; *gladius*, ii, miecz; 55. *templum*. (Tak nazywa się każde poświęcone miejsce. Budynek posiedzeń senatu czyli kurja jest także poświęcony, bo tylko na poświęconem miejscu mogą się odbywać obrady senatu (także w świątyni jakiegoś boga). Mordu Cezara dokonano w curia Pompeia). *ad faciūm diramque caedem* do tej potwornej zbrodni; *facinus*, ōris, czyn, postępek, zbrodnia; *percussit utraque manu pectus* (accus.) uderzyła (percussio 3.) się.. (na znak żałoby, rozpaczy); *molior* 4. (molest, is) starać się ruszyć wielką masę, przedsiębrać, usiłować; *condo* 3. didi, itum, skryć; *infestus*, a, um, zagrożony, zagrażający, wrogi, nieprzyjacielski; *ensis*, is, miecz. (Wenera uratowała swego ulubieńca Parysa od śmierci z rąk Menelausa (syna Atreusa), pod Troją zakrywając go chmurą i uniósłszy precz z pola walki. Tak samo ocaliła swego syna Eneasza od miecza Diomedesa, jednego z najdzielniejszych Greków w zapasach pod Troją. Opowiada o tem Homer w ks. III. i V. Iljady). 60. *talibus hanc genitor* (rodzic = Jowisz) sc. verbis alloquitur (przemawia); *insuperabilis*, e, nie do pokonania, niezwykły; *movere* wstrząsnąć, odmienić; *nata* = filia; *intres coni. hortativus*; *tecta*, orum, przybytek; *trium sororum* = Parcarum. *molimen*, inis, natężenie sił, przedsięwzięcie; *molimine vasto* wielkiego ogromu, masywnej budowy (abl. qual.); *solidus*, a, um, lity, szczerzy, czysty, (nie dęte żelazo) mięszczy; *tabularium rerum* archiwum losów świata, komnata, w której przechowują się wyrte na tablicach losy świata. (Poeta wyobraża sobie, że na Olimpie w mieszkaniu bogiń przeznaczenia istnieje, podobnie jak w urzędach rzymskich, archiwum na dokumenta, także archiwum,

w którym przechowuje się spisane losy całego świata). 65. *quae* = tabularia; *concussus*, ūs, (concutio 3. ssi, ssum) wstrząśnięcie, trzęsienie; *fulmen*, ĩnis, piorun; *ira*, ae, gniew; *tutus*, a, um, (*tueor* 2. tutus) bezpieczny; *aeternus*, a, um, wieczny; *ruina*, ae, (ruo 3.) upadek, zguba; *incido* 3. si, sum, wyrzwać, wyrwać; *adamas*, antis, m. acc. adamantā (*ἀδάμας* niepokonany) stal; *perennis*, e, (per-annus) trwający cały rok, wieczny, niezniszczalny, niespożyty; (Pochodzi to od nazwy źródła niewysychającego w lecie. Jeśli źródło latem nie wyschnie [w Italii taka woda w lecie nie wysychająca jest rzadkością], to jest wieczne). *referam* futur. *referre* mówić, przytoczyć; *etiamnum* jeszcze teraz, do tej pory; *ignara futuri* nieświadoma przyszłości, nieobznajomiona z przyszłością; 70. *laboro* 1. cierpieć, boleć, pracować; *debeo* 2. ūi, ĩtum, (de-habeo) jestem winien; *Szyk*: hic, pro quo labōras, ...complēvit sua tempōra, perfectis annis, quos terrae debuit = ten, nad którym bolejesz... dopełnił swego wieku, ukończywszy (przeżywszy) lata, jakie ziemi był winien (na ziemskie życie przeznaczone). *ut* zależne od facies, by jako bóg przystąpił do nieba i cześć odbierał w świątyniach, do tego doprowadzisz ty i syn jego własny; *hērēs*, ēdis (*ἕρως* sierota) dziedzic, spadkobierca (po adopcji nazywa się C. Iulius Caesar, z dawnego nazwiska Octavius tworzy się przydomek Octavianus. Podobnie: Emilius, adoptowany przez Scypiona, nazywa się Publius Cornelius Scipio Aemilianus); *impōsītum* (impōno 3.) *onus feret* będzie dźwigał nałożony ciężar (obowiązków, które nań spadną z imieniem i stanowiskiem Cezara). 75. *ultor*, ōris, (ulciscor 3. ultus) mściciel. *Szyk*: fortissimus ultor caedis (genet. obiect. do ultor) parentis (genetiv. obiect. do caedis) in bella habebit nos suos (dopełnienie orzeczenia zgodzone w liczbie, rodzaju i przypadku z przedmiotem nos) jako najdzielniejszy mściciel zabójstwa ojca będzie do wojen nas (= bogów) miał jako swoich, i występując jako bardzo dzielny mściciel.... będzie miał w wojnach nas po swej stronie, nas za sprzymierzeńców; *auspiciū*, ii, (avis, specio 3. czasownik w klasy. cznej łacinie tylko w złożeniach conspicio 3. adspicio 3.) wróżba z lotu ptaków, naczelne dowództwo, (tylko naczelny wódz ma prawo zasięgać wróżby przez obserwowanie lotu ptaków). *Szyk*: Illius auspiciis victa moenia

obsessae Mutinae petent pacem... = za jego naczelnego dowództwa prosić będą o pokój zwyciężone mury oblezionej Mutyny... poczuje go... po raz wtóry zwilżą się krwią...; *obsideo* 2. sēdi, sessum, oblegać; *iterum* znowu, poraz drugi; *maefacio* 3. feci, factum, passiv — *fio* (ma dēo 2.) zwilżać; 80. *tāda*, ae, łuczywo, pochodnia, wesele (orszak weselny miał pochodnie), małżeństwo; *fido* 3. sus, ufać, *coniunx*..... egipska małżonka rzymskiego wodza padnie, zaufawszy, nie na swoje szczęście, w swe małżeństwo, pokładając ufność nie na swe szczęście w małżonku; *frustra* (na wzór ex-tra, in-tra urobione z fraus oszustwo) nadaremnie; *minor* 1. grozić; *Szyk*: *nostra Capitolia servitura* (esse) *suo* (= Cleopātrae) *Canōpo*; *servio* 4. służyć, być w niewoli, ulegać.

(Wspomniane tu wypadki nie ze wszystkim ściśle poeta opowiada, ale wróżby nigdy nie są zupełnie jasne. W Mutynie oblegał Antoniusz zamkniętego tam Decjusza Brutusa, namiestnika Galii Przedalpejskiej, jednego z morderców Cezara. Senat ogłosił Antoniusza wrogiem ojczyzny i wysłał przeciw niemu wojsko pod dowództwem obu konsulów Hirtjusza i Pansy w r. 43. Do nich przyłączył się Oktawjan za zgodą i poleceniem senatu. Gdy obaj konsulowie zginęli, Oktawjan był naczelnym wodzem całej armii. Narazie oswobodził Oktawjan Mutynę i spiskowca przeciw swemu ojcu, ale wkrótce potem pogodził się z Antoniuszem. W roku 42. obaj pobili pod Filippi w Macedonii wojska spiskowców, pozostające pod dowództwem Marka Junjusa Brutusa (Decjusz Brutus już zginął z rąk siepaczy Antoniusza, opuszczony przez swoje legiony w drodze do Macedonii do Marka Brutusa) i Kasjusza. Owidjusz powiada, że: Oktawjana poczuje okolica farsalska, to znaczy (= que explicativum tak objaśnia poeta) ematyjskie (= macedońskie) Filippi po raz wtóry zwilżą się krwią. Pod Farsalus (Pharsalus) pobił Cezar na głowę Pompejusza a po raz wtóry na tych polach odbywa się walka pod Filippi. To jest nieściśle, gdyż Farsalus leży w Tesalii a Filippi w Macedonii, nie jest to więc ta sama okolica i nie te same pola zwilżają się krwią po raz wtóry. Błędem tego jednak nazwać nie można, tylko nieściśłością, gdyż nazwą Ematja, która początkowo oznaczała pewną okolicę Macedonii, w późniejszych czasach oznaczano czasem całą północną Grecję z Macedonią i Tracją. — Gdy Antoniusz objął władzę nad Wschodem, a Oktawjan nad Italią z zachodem, miał Oktawjan jeszcze ciężką przeprawę ze synem Pompejusza Sekstusem, który również jak ojciec jego przyjął przydomek

Magnus (magnum nomen). Opanowawszy Sycylię i zasilając swe szeregi nawet zbiegłymi niewolnikami, dawał się we znaki Italii, gdyż niedopuszczał dowozu żywności. Wreszcie pobił go admirał Oktawjana, Agryppa, w r. 36 prz. Ch. — Gdy Antoniusz porzucił swą żonę Oktawię, siostrę Oktawjana i pojął Kleopatę, królową Egiptu, do tego stopnia zapomniał o godności Rzymianina, że w testamencie zapisał państwo rzymskie dzieciom Kleopatry. Oktawjan, ogłosiwszy treść tego testamentu, wydał wojnę Kleopatrze. W bitwie pod Akcjum w r. 31 zwyciężył Oktawjan i ścigał Kleopatę aż do Egiptu, gdzie królowa popełniła samobójstwo. Po roku 31. zapanował pokój, świątynię Janusa, w której lud rzymski podczas wojny modlił się o pokój, zamknięto, jak to było zwyczajem, gdy nie było wojny, wypadek w dziejach rzymskich dotąd niesłychanie rzadki: po królu Numie Pompiljuszu zdarzył się dwa razy w r.: 235. po pierwszej wojnie punickiej i w 29. po bitwie pod Akcjum.

barbaries, ei, i *barbaria*, ae, barbarzyńskie krainy, *gentes ab utroque iacentes* narody (zamiast kraje) mieszkające (leżące iaceo 2.) nad oboma oceanami (wschodnim i zachodnim. Mowa o Partach i Germanach, przeciwko którym za Augusta podejmowano wyprawy); *habitabilis*, e, (*habito* 1.) mieszkalny, zamieszkały; 85. *sustineo* 2. ui, entum, (*subteneo* 2.) podtrzymywać, nosić, dźwigać; *huius* genet. possessiv.; *pontus*, i, morze; *pace data* (ablat. absolut.) *animum suum vertet ad iura civilia*... zwróci swą uwagę na obywatelskie prawa, na prawodawstwo dla obywateli; *leges feret* będzie wydawał ustawy; *auctor*, ōris, (*augéo* 2. pomnażam, więc pomnożyciel) sprawca, twórca, tu prawodawca; *rego* 3. xi, ctum, rządzić; *exemplo* — swoim przykładem będzie rządził (wskazywał drogę) obyczajami (ajom); *nepos*, ōtis, wnuk; *Szyk*: *prospiciens in aetatem futuri temporis et venturorum nepotum iubebit*... prolem... suum nomen curasque ferre = spoglądając w (troszcząc się o) epokę przyszłą i czasy wnuków, rozkaże potomstwu, zrodzonemu ze świętej małżonki, dźwigać swe imię i troski. (August pojął za małżonkę Liwę, żonę Tyberjusza Klaudjusza Nerona, której syna tegoż imienia adoptował (ferre nomen iussit) i dopuścił go do udziału w rządach (curas). Liwę nazywa poeta świętą, choć charakterem swoim ta „ciężka dla domu Cezara macocha“ (jak mówi Tacyt) nie zasługiwała na taką nazwę). 90. *aequo* 1. dorównać, wyrównać; *Szyk*: *nec tanget aetherias sedes cognataque sidera, nisi (= chyba), cum senior... aequaverit* (fut.

exact.); *senex* comparativ. senior w poezji = sędziwy starzec; *Pylios annos* (Nestor, król Pylos, przeżył trzy pokolenia ludzi i sprawował władzę królewską nad czwartem); *aetherius*, a, um, niebiański. (August po życiu najdłuższemu ma zostać bogiem). *cognatus*, a, um, (*cum i gnatus*, starsza forma od *natus*) spokrewniony, złączony węzłem krwi. (Mianowicie Juliusz Cezar zostanie gwiazdą, więc August będzie spokrewniony z gwiazdami). *anima*, ae, dusza, *interēa* tymczasem, narazie, teraz: *raptam de caeso corpore* (sc. Caesaris) *factum* aacz jakby było rape (imperat.)... et fac; 95. *iubar*, āris, światło, gwiazda; *animam fac iubar* (podwójny accus.) duszę zmień w gwiazdę; *divus*, a, um, boski, (taki tytuł dostał Cezar, wybudowano mu świątynię (aedes, is) na forum). *excelsus*, a, um (*excellō* 3. odznaczać się) wyniosły.

vix zaledwie; *for* 1. mówić; *cum* — *inversum*; *almus*, a, um (ało 3. żywie) żywiący, dobroczynny, łaskawy, czcigodny; *nulli cernenda* niewidoczna dla nikogo; *eripuit membris sui Caesaris (animam)* wyjęła z członków swego... wyjęła z ciała duszę; *āra*, accusat. z grecką końcówką; *solvo* 3. vi, lūtum, rozwiązać, rozluźnić, pass. rozplnąć się, rozwiąć się; 100. *anima recens* świeża dusza, dusza, która opuściła świeżo ciało; *nec passa* (*patior* 3.) *recentem animam*... wyjęła duszę z ciała swego Cezara i nie pozwoliła jej, kiedy wyszła świeżo z cielesnej powłoki, rozwiać się w powietrzu, lecz zaniosła ją...; *lumen capere* chwytać światło, nabierać światła; *ignesco* 3. (*ignis*) zaogniać się, rozplomieniać się; *sinus*, ūs, łuk, fałd sukni, zanadrze, lono, *sinu* = e *sinu*; *lunā* abl. compar. *illa* = *anima*; *flamifer*, a, um, niosący płomienie, płomienisty; *spatiosus*, a, um, (*spatium*, i) przestrzenny, długi; *limes*, itis, poprzeczna droga, granica, tor; *crinis*, is, m. włos; *stella*, ae, (zdrobniałe ze *sterla* cf. staroindyjskie *stār* gr. *ἀστήρ*, niemieckie Stern) gwiazda; *mico* 1. ui, drgać, łyskać, błyszczeć; *bene facta* (ponieważ *facta* jest właściwie czasownikiem, lepiej powiedzieć *bene facta* niż *bona facta*) piękne czyny; *fateor* 2. fassus, przyznawać; 105. *suis* scil. *factis* abl. comparat.; *maiora* sc. *ea facta nati* (czyny syna); *gaudeo* 2. gavisus, cieszyć się, *gaudet vlnci ab illo* raduje się, że on go zwycięża... przewyższa.

praefero, erre, tūli, lātum, przedkładać, wyżej stawiać; *paternus*, a, um, ojcowski; *Szyk*: quamquam hic (= Augustus) vetat sua acta praeferri (acc. c. inf. pass. według reguły po iubeo i veto) paternis (actis) tamen fama libera...; *obnoxius*, a, um, (noxa wina, noceo 2. szkodzi) podlegający karze, podległy, zależny; *issum*, i, rozkaz; *invitus*, a, um, niechętny, *invitum praeferret*... wyżej stawia go (nad ojca) wbrew jego woli, w tym jednym tylko względzie mu się sprzeciwia; *cēdo* 3. ssi, ssum, ustępować; *titulus*, i, napis, tytuł, zaszczytne imię, zaszczyt, sława (n. p. napis na posągu jest zaszczytem i sławą dlatego, komu ten posąg postawiono, titulis [dat.] = gloriae). 110. *Aegēa* i *Pelēa* bierniki z grecką końcówką. *denique ut utar exemplis aequantibus ipsos* (Caesarem et Augustum) wreszcie, abym użył przykładów im dorównujących, abym się powołał na równe im przykłady. (Cezar i August należą do rzędu bogów). *Jove* abl. comp.: *arx aethera* zamek niebieski; *tempēro* 1. (tempus) czynić coś letniem, ostudzać, doprowadzać do odpowiedniej miary, rządzić, kierować; *mundus*, i, porządek świata, świat; *triformis*, e, trójształtny, potrójny (świat = ziemia, niebo, morze); *terra sub Augusto*... (August więc jest namiestnikiem Jowisza na ziemi); *rector*, ōris, (rego 3.) kierownik, rządca, władca.

115. *precor* 1. prosić, modlić się; *comes*, itis, towarzysz. (Bogowie są towarzyszami Eneasza, gdyż uchodząc z pałacej się Troi, zabrał ze sobą wizerunki bogów. Dlatego poeta mówi, że ustąpiły przed nimi płomienie i miecze). *di indigētes* (indu przyimek, później in i temat gen. z gigno tubylczy, tu zrodzony) bogowie rodzimi. (Bogowie rzymscy dzielą się na indigētes t. j. na stare italskie bóstwa i na novēsidēs, bóstwa nowe, wprowadzone z Grecji. W mieście Lavinium czczony był Iuppiter Indiges lub Pater Indiges, którego później identyfikowali z Eneaszem ubóstwionym). *Quirine, genitor urbis et Gradive, genitor invicti Quirini* Kwirynie, (Romulus) ojciec miasta i Gradywie (Mars), ojciec niezwyciężonego Kwiryna; *Tarpeiae aedes* (Kapitol, na którym Jowisz miał świątynię). *Vesta*.... — (Pontifex Maximus musiał mieszkać obok świątyni Westy w domu zwanym „regia“ (tam miał mieszkać Numa Pompiliusz, regia = królewski dom). Gdy August w r. 12. przed Ch. został pontyfiksem, przeniósł regję na Palatyn do swego mieszkania i założył na Palatynie drugą

świątynię Westy. W taki sposób jest Westa niejako boginią domową Augusta razem z Penatami jego (sacrata inter Penates, poświęcona między...). Tak samo i Apollo doznaje czci od cesarza, jako bóg domowy, bo i jemu August zbudował na Palatynie świątynię, która tworzyła pewną część palacu cesarskiego). 120. *quos appellari vati fas plumque est* których wzywać dla wieszczu godziwem jest i pobożnem,.... wieszczowi nakazuje pobożny obowiązek; *tardus*, a, um, powolny, odległy, późno przychodzący; *serus*, a, um, późny, *serior nostro aevo* (abl. comparat.) późniejszy od naszego wieku; *qua* scil. die, kiedy; *Augustum* = adiect. tłumacz: osoba Augusta; *orbis*, is, świat. *relicto orbe* (abl. absolut.) *quem tempērat, accedat caelo*.. wstąpi do nieba; *faveat*... i nie bawiąc już na ziemi (absens), niech (sprzyja) łaskawie wysłuchuje modłów (modlących się ludzi).

DO CZYTELNIKA „PRZEMIAN“ (Trist. I 7, 35 nn.).

orbis, a, um, z ablativ. u poety też z genet.) (cf. ὀρεῖ-αρός, das Erbe spadek po niemiecku) osierocony, pozbawiony; *volūmen*, inis, (volvo 3.) zwój, księga, tom; *saltem* przynajmniej; *Szyk*: quicumque tangis volumina orba suo parente, — his... in vestra urbe detur locus — *quoque magis faveas* (= atque ut magis faveas domyslnie scias): abyś tem bardziej był życzliwy, wiedz...; *haec non sunt edita ab ipso* (= poetā, parente horum voluminum) [dodaj haec przed non, opuszczone w wydaniu Sinki skutkiem błędu drukarskiego] *sed quasi rapta*... lecz niejako porwane (wyratowane) z pogrzebu swego (tych ksiąg) pana; 5. *vitiū*, ii, błąd, *quidquid vitii* genet. partitiv.; *rūdis*, e, nieopracowany, nieobrobiony, surowy; *emendo* 1. poprawić; *licet*, ere, licuit, wolno. (Bieg myśli jest następujący: ktokolwiek weźmiesz te księgi w ręce, pobrażaj błędom, jakie może gdzieś spotkasz, gdyż autor nie wykończył dzieła ostatecznie. Gdyby miał sposobność, byłby z pewnością te błędy usunął).

B. Z „KALENDARZA“.

1. PRZYBYCIE EUANDRA DO LACJUM (I 497 nn.).

Vox, cis, glos, słowo; *firmiter* 1. utwierdzić, wzmocnić, pokrzepić; *mens*, ntis, umysł, duch, myśl; *parens*, ntis, rodzicielka, matka; *seco* 1. iii, ctus, secatūrus, sieć; *fluctus*, ūs

bałwan, fala; *Hesperia* kraj zachodni, tu Italja; *teneo* 2. ui-
ntum, trzymać, trzymać się kierunku, zdążać; *Szyk*: Euander
firmata mente vocibus parentis nave secat fluctus (accus.)
= Ewander skrzepiony na duchu słowami...; *ratis*, is, tratwa,
statek; *doctus* (doceo 2.) uczony, biegły, wieszczy (o wróżce);
monitus, ūs, napomnienie, wskazówka, polecenie, *monitu*
abl. causae; *amnis*, is, rzeka; *ago* 3. ěgi, ctum, pędzić,
skierować; *obuius ibat aquis*... (dat.) płynął przeciw biegowi
etruskich wód; 5. *illa* = Carmenta; *adspicio* 3. ěxi, ctum,
spoznać; *vadum* i, mielizna, bród (vado 3. si, sum, kro-
czę, więc miejsce, które dy można przejść); *latus*,
ěris, bok, strona; *iungo* 3. nxi, nctum, łączyć się, przytykać
do, być przy czym; *spargo* 3. si, sum, skropić, rozsypać;
sola loca, orum, opustoszała okolica; *casa*, ae, chata; *utque*
erat immissis capillis sterit ante i tak, jak była, ze spuszcz-
nemi (na barki) włosami stanęła przed...; *capillus*, i, włos;
torvus, a, um, (τάρβος) dziki, ponury, surowy, *torva* (scil.
Carmenta) *continuit manum regentis iter* (= gubernatōris)
dzikim patrząc wzrokiem (wróżka wpada w prorocze natchnie-
nie) chwyta za rękę sternika; *procul* daleko, wdał; *tendo*
3. tetendi, napinać, wyciągać; *bracchium*, ii, ramię; *ripa*, ae,
brzeg; 10. *pineus*, a, um, (pinus, ūs) sosnowy; *textum*, i,
(texo 3.) tkanina, rzecz pleciona, belkowanie, belki; *sanus*,
a, um, zdrow, trzeźwy, *non sanus* szalony, natchniony; *ferio*
4. uderzać, trącać; *Szyk*: pinea texta insano pede ter ferit;
neve = et ne; *saltus*, ūs, skok; *propĕro* 1. śpieszyć; *insisto*
(stiti) *terrae* stanąć na ziemi; *vix* ledwie; *Szyk*: vix vixque
est retenta manu Euandri, ne daret saltum...; *salveo* 2. (salvus)
być zdrowym; *salve* bądź pozdrowion, witaj; *di petitōrum*
locōrum bogowie tych miejsc, do których dążyliśmy; *tuque*
terra datara caelo novos deos. (Kraina ta ma dać niebu no-
wych bogów, gdyż Eneas, Romulus, Caesar i August zostaną
bogami). 15. *hospitius*, a, um, obcy, gościnny; *tellus*, ūris, f.
ziemia; *tellus utitur fluminibus* ziemia korzysta z rzek, zie-
mia cieszy się rzekami, wyposażona...; *nemus* ěris, gaj, (poeta
mówiąc o nimfach lasów, ma na myśli wogóle nimfy, nie tylko
leśne, z wyjątkiem nimf wodnych, bo te wymienia osobno jako
chóry (gromady, korowody) Najad). *avis*, is, ptak, wróżba
z lotu ptaka (= auspiciū); *este bonis avibus visī nato*
mihique (dat. auctōris) byśmy pod dobrą wróżbą oglą-
dali, zobaczyli was, mój syn i ja; *ripaeque ista sit tacta fe-*
lici pede byśmy tego brzegu dotknęli (tango 3. tetigi,

tactum) szczęśliwą stopą; *fallo* 3. fefelli, oszukiwać, zwo-
dzić, mylić; *fallo an...*? myślę się, łudzę się, czy też naprawdę;
moenia, ium, mury, obwarowania, warownia; *collis*, is, pagó-
rek; *Szyk*: hi colles fient (staną się) ingentia moenia;
ingens, ntis, ogromny; 20. *ius*, ris, prawo; *ceterus*, a, um,
część w plur. reszta. *Szyk*: *cetera terra petet iura*
ab hac terra reszta krajów z tego kraju czerpać będzie prawa;
olim niegdyś, oddawna; *promitto* 3. si, ssum, obiecać, *totus*
orbis promittitur... tym górcom oddawna jest obiecany cały
świat (orbis). (Rzym wznosił się na pagórkach). *tantum fati*
tyle przeznaczenia (gen. part.), *quis credat locum habere*...
któżby wierzył (con. potent.) że tyle przeznaczenia czeka na
to miejsce; *litus*, ěris, brzeg, wybrzeże; *pinus*, ūs, sosna tu
= navis; *hic quoque femina erit causa novi Martis* tu także
niewiasta będzie powodem nowej walki. (Eneas uchodzi z Troi,
która padła w wojnie wszczętej z powodu kobiety. Mianowicie
królewicz trojański Parys porwał Helenę, żonę Menelausa, króla
Sparty. Kiedy Eneas przybędzie do Lacjum w Italji, znajdzie
gościnne przyjęcie u króla Latinusa i pojmie córkę jego Lawinę
za żonę. Dawniejszy naręczony Lawiny, Turnus, król Rutulów,
rozpocznie z tego powodu wojnę z Trojanami. W ten sposób
także i tu w Italji będzie się toczyła wojna z powodu kobiety).
35. *carus*, a, um, drogi; *nepos*, ōtis, wnuk; *induo* 3. ūi,
ūtum, wdziąć; *arma*, orum, zbroja; *funestus*, a, um (funus,
ěris, pogrzeb) żałobny, zgubny; *vindex*, icis, mściciel;
caedo 3. cecidi, caesum, ciąć, zabijać; *non humili vindice*
caesus eris kiedy mściciel nie niski będzie, zostaniesz zabity,
zginiesz, ale znajdziesz dostojnego mściciela, śmierć twa znaj-
dzie... (Euander wyszle swego syna Pallasa na pomoc Enea-
szowi. Pallas padnie z rąk Turnusa. Eneas mszcząc się śmierci
swego sprzymierzeńca zabije w pojedynku jego mordercę).
everto 3. ti, rsum, wywrócić, obalić, zburzyć; *resurgo* 3. sur-
rēxi, rrectum, znowu wstać, zmartwychwstać; *obruo* 3. ūi,
ūtum, zasypać, przysypać; *ruina*, ae. (ruo 3.) upadek; *hos-*
tilis, e, wrogi, nieprzyjacielski, *ista ruina obruet hostiles*
domos, ten upadek obali... gruzy te przysypią nieprzyjacielskie
domy. (Zmartwychwstała Troja to Rzym. Zmartwychwstała
Troja ujarzmi i pobije kiedyś Greków, którzy Troję zdobyli
swego czasu i spalili ze szczętem). *uro* 3. ssi, stum, palić;
urite co za tryb? *victor*, m. *victrix*, icis, f. zwycięski;
flamma, ae, płomień; *Neptunia Pergama* (Neptun z Apolli-
nem zbudował mury trojańskie dla króla Laomedonta). acc.

przedmiot do urite; *num* czy (spodziewamy się odpowiedzi przeczącej); *cinis*, ēris, m. popiół; 30. *num hic cinis est minus altior toto orbe* abl. compar. czy ten popiół (Rzym) jest mniej wysoki (skutkiem spalenia Troi) od całego świata; *pius*, a, um, pobożny; *Aeneas adferet sacra et patrem, altera sacra* Eneas nieść będzie świętości i jeszcze jedną świętość: swego ojca. (Eneas po upadku Troi opuścił płonące miasto z ojcem Anchizesem, którego dźwigał na barkach. Wyratował także z płomieni świętości trojańskie, mianowicie palladium (wizerunek Pallas Ateny), penatów Troi i ogień święty miasta (znicz). Anchizes w drodze umarł a trojańskie świętości umieszczono w świątyni Westy). *tueor* 2. tuius, tutus, baczyć, strzec; *cum* = quo tempore; *idem* (August jako pontifex maximus, więc jako najwyższy przełożony Westalek, szczególniejszą opieką otaczał kult Westy). *et fient sacra ipso deo colente* (ea sacra) i będą się odbywały ofiary, kiedy sam bóg (= August) będzie je składał, odprowadzać się będzie służbę bożą pod okiem samego boga. 35. *penes praepositio* (właściwie dawny locativus od *penus*, ōris, zapas żywności) we wnętrzu, w mocy, w rękę; *Augustos* u następców Augusta; *tutela*, ae, (*tueor* 2.) opieka; *maneo* 2. nsi, zostać; (do opieki nad ojczyzną należy: troska o bogów). *fas* tylko nom. i acc. (cf. for 1. mówić, fātum) boskie prawo, przeznaczenie; *frenum*, i, lejce, wędzidło; *Szyk*: *fas est hanc domum tenere* (acc. c. inf. po *fas est*) frena imperii = jest przeznaczeniem, by ten ród kierował państwem; *inde* stąd, następnie; *nepos natusque dei* wnuk i syn boga. (Jest to Tyberjusz, następca Augusta i adoptowany jego syn. Ponieważ Juliusza Cezara uznano bogiem w 42. przed Ch., nazywa go poeta synem boga (Augusta) i wnukiem boga [Cezara]); *recūso* 1. (causa, ae) wzbraniać się, wymawiać się; *licet ipse recuset* choćby się sam od tego wymawiał. (Tyberjusz po śmierci Augusta udawał, że nie chce wziąć na siebie ciężaru rządzenia państwem i chciał, żeby wyglądało, jakoby przyjmował rządy tylko pod przymusem senatu). *pondus*, ēris, (pendo 3. ważyć) ciężar. *Szyk*: *caelesti mente feret paterna pondēra* = przy pomocy swego boskiego umysłu będzie dźwigał ojcowski ciężar (rządzenia państwem). (Wiersze te wtrącił poeta dopiero na wygnaniu przy przerabianiu swego dzieła już po śmierci Augusta [cf. Sinki wstęp str. VIII i nn.]). *perpetuus*, a, um, (peto 3. dążyć) bez przerwy biegnący, ustawiczny, wieczny; *nūmen*, inis, (nuo 3. skinąć)

wola boża, bóstwo; *Szyk*: *utque ego olim sacrabor in perpetuis aris sic Iulia Augusta novum numen erit* = i jak ja będę po wieczne czasy odbierała cześć u ołtarzy, tak (pewnie) i Julia Augusta będzie nowem bóstwem. (Carmenta była czczona nie tylko jako bogini źródeł ale też jako opiekunka kobiet mających rodzić. Julia Augusta, o której tu mowa, nie jest ową osławioną córką Oktawjana (zobacz słownik imion własnych w wydaniu Sinki), lecz jego żoną (trzecią) a matką Tyberjusza (z pierwszego małżeństwa z Tyberjuszem Klaudjuszem Neronem). Cesarz August umierając w testamencie nadał jej imię Julia Augusta, do ubóstwienia jej nie dopuścił Tyberjusz, stało się to dopiero za cesarza Klaudjusza, więc około ćwierć wieku po śmierci Owidjusza). 40. *descendo* 3. di, nsum, zstąpić; *substo* 1. stiti, przystając, zatrzymać się; *praescius*, a, um, (scio 4.) wiedzący naprzód, świadomy przyszłości, wieszcy; *lingua*, ae język; *sonus*, i, (sono 1.) dźwięk, wyraz; *Szyk*: *ut (z d. czas.) talibus dictis descendit in nostros annos (czas y Owidjusza) substitit praescia lingua in medios sonos* = kiedy doszła takimi słowy... nagle język... przerwał w środku wyrazów (potok wyrazów); *exsul*, is, wygnaniec = Euander; *herba*, ae, zioło, kwiat; *cui ille locus exsilium fuit* dla którego kraina owa była miejscem wygnania; 45. *mora*, ae, zwłoka, *nec...* po niedługim czasie; *tectum*, i, (tego 3.) dach, budynek, dom; *montibus Ausoniis* = in montibus Ausoniis abl. loci; *Arcade* (= Euandro) abl. comparisonis.

3. OŁTARZ POKOJU (I 709 nn.).

Ipsum nos carmen deduxit sama pieśń nas doprowadziła, sam wątek pieśni...; *ara*, ae, ołtarz; *pax*, cis, pokój; *mensis*, is, miesiąc; *haec dies erit a mensis fine secunda* dzień ten (w którym ma się odbyć ofiara na ołtarzu) będzie drugim od końca (pierwszym od końca jest ostatni = 31. stycznia), (dzień) poświęcony mu, to przedostatni dzień miesiąca; *frons*, ndis, liść; *como* 3. mpsi, mptum, razem spletać, układać, czesać; *redimio* 4. obwiązać, spletać; *capillus*, i, włos; *adsum*, esse, adfui, być obecnym, zjawiać się, przybyć; *mitis*, e, łagodny, łaskawy; *maneo* 2. nsi, nsum, zostać; *orbis*, is, m. okrąg (ziemi), świat. *Szyk*: *ades (imperativ.), Pax (vocativ.) redimita comptos capillos* (acc. względu czyli graecus: pod względem uczesanych włosów przewiązany liściem, z liściem na lokach)

et mitis mane (pozostań w swej łaskawości) in toto orbe. (Włosy uporządkowane starannie są oznaką porządku i spokoju. Liście z Akcjum to wawrzyn zwycięski; po bitwie pod Akcjum (r. 31) zapanował pokój w świecie). 5. *dum* byłoby tylko; *desum*, esse, defūi, zbywać, brakować, niedostawać, nie być; *ducibus* = cesarzom; *bello* abl. comparat.; (Pokój jest dla wodzów większą chwałą niż wojna, gdyż widocznie obawiają się ich wszyscy, skoro nie śmieją wszczynać z nimi wojny. Oni zaś sami są zbyt sprawiedliwi, by wojnę komuś wydawać); *gero* 3. ssi, stum, nosić; *coerceo* 2. ui, ctum, (cum—arceo) wstrzymywać, hamować, trzymać na wodzy; *Szyk*: miles gerat (ea) arma sola, quibus arma (hostium) coerceat = żołnierz niech jedynie w tym celu nosi oręż, by oręż nim odpierać. (Więc tylko defenzywne walki Rzym odtąd prowadzić będzie). *fēra tūba* dzika trąba. (Jestto długa, prosta trąba, z której dawano znak do ataku lub odwrotu, w pokoju używano jej na uroczystych obchodach). *canto* 1. (frēquent. do cano 3.) śpiewać; *pompa*, ae, (wyraz obcy πομπή) uroczysty pochód; *cantetur... nil nisi pompa* jedynie przy uroczystych pochodach niech brzmi dzika trąba; *horreo* 2. ui, jeżyć się, wzdrygać się, obawiać się; *primus et ultimus orbis* najbliższe krainy i najdalsze krańce świata; *10 parum* mało, za mało; *tus*, ris, n. kadzidło; *sacerdos*, ōtis, kapłan; *pacalis*, e, pokojowy, (przez Owidjusza urobiony przymiotnik do pax); *addo* 3. dīdi, dītum, dodać, dorzucić, rzucić; *flamma*, ae, płomień; *Szyk*: sacerdotēs, addite tura paealibus flammis... = w ogień płonący na ołtarzu Pokoju; *albus*, a, um, biały; *percussio* 3. ssi, ssum, (quatio 3.) uderzać, zabić przez uderzenie; *victima*, ae, bydlę ofiarne; *frons*, tis, czoło, *percussa fronte* abl. absolut. [fronde błąd drukarski]; *cado* 3. cecidi, casum, padać, cadat niech pada (con. hortativ.). (Białe zwierzęta ofiarowano bogom niebieskim, czarne podziemnym. Zabijano je zapomocą uderzenia toporem). *praesto* 1. dostarczać; *perenno* 1. (per-annus) trwać przez lata; *votum*, i, życzenie, ślub; *rogo* 1. prosić; *pius*, a, um, pobożny; *propensus*, a, um, (pendeo 2.) zwi-sający w dół, skłaniający się; *propensus ad pia vota* chętnie do pobożnych życzeń się skłaniający; *Szyk*: rogāte deos ad pia vota propensos, ut perēnnet cum pace domus (= ród) quae eam (pacem) praestat. (Ołtarz pokoju postawić na Marsowem polu postanowił senat w r. 13, przed Chrystusem. Poświęcono ten ołtarz w r. 9, przed Ch.).

7. DZIEŃ ZADUSZNY (FERALIA, II 522 nn.).

[538 błąd drukarski].

Et = etiam; *tumulus*, i, (tumeo 2. wzdymać się, więc wzdęcie, nabrzmiałość) kopiec, mogiła; *est honor et tumulis* i mogiły mają swą cześć, dodaj: a mia-nowicie; *placo* 1. ubłagać, łagodzić, przejednać; *animas pater-nas* dusze ojców (= maiorum); *placare* tłumacz przez rzeczownik albo przez zdanie czasowe: kiedy się przejednywa; *exstruo* 3. xi, ctum, (struo 3.) wy-stawić, zbudować; *munus*, ōris, usługa, dar; *pyra*, ae, (πυρά) stos pogrzebowy, grobowiec (= tumulus); *manes*, ium, (sta-rolaciński wyraz mānus, a, um, dobrotliwy) dusze zmarłych; *parva petunt* niewiele żądają; *pietas*, tis, (pius) pobożność, tkliwe uczucie (n. p. syna do rodzi-ców); *pietas grata est pro divite munere* miła im pobożność a nie bogaty dar, zamiast bogatego daru; *avidus*, a, um, (aveo 2.) chciwy, łakomy; *imus* = infimus, najniższy, podziemny; *Szyk*: ima Styx habet non avidos deos (= ma-nes ci zwa się też divi Manes); 5. *tegula*, ae, (tego 3) dachówka, cegła, płyta; *corōna*, ae, wieniec; *por-ricio* 3. porrectum (por-iciō 3. potem proicio) wy-raz używany tylko o ofiarach) rzucać na ofiarę, składać; *velo* 1. (velum, i, żagiel) zasłaniać, pokrywać; *satis est* dość jest, wystarczy; *spargo* 3. rsi, rsum, rozsypać, posypać, bryzgać; *frux*, ugis, plon; *parcus*, a, um, (parco 3. peperci) oszczędny, skąpy, drobny; *mica*, ae, okruszyna, odrobina; *sal*, is, sól; *merus*, a, um, niezmieszany, czysty; *merum*, i, sc. vinum czyste wino. (Starożytni pili zwyczajnie wino zmieszane z wodą); *mollio* 4. (mollis) miękczyć, na-moczyć; *Ceres*, ōris, Ceres, zboże, chleb; *viola*, ae, fiołek; *solūtus*, a, um, (solvo 3. vi, lūtum, rozwiązać) luźny, (składają więc fiołkinie związane w wieńce lub bukieciki tylko luźnie). *testa*, ae (torreo 2. ui, ostum, suszę) skorupka, gliniane naczynie; *media via* abl. absol. podczas gdy droga jest środkowa, z obu stron drogi, po prawej i lewej stronie drogi. (Grobowce rzymskie były poza bramami miasta i ciągnęły się wzdłuż lewej i prawej strony dróg. Dziś jeszcze można je widzieć z obu stron drogi, zwanej via Appia). *relinquo* 3. iqui, ctum, pozostawić; *haec habeat...* to niech zawiera skorupka pozostawiona (na grobow-cach) po obu stronach drogi; *veto* 1. ūi, itum, zakazywać,

bronieć; *placabilis*, e, (plāco 1.) dający się przejednać; *nec maiora veto sed et his placalibis umbra est* nie bronie ci składania większych ofiar, ale cień (= dusza zmarłego) i tem się daje przejednać; 10. *prex*, sing. tylko dat. acc. abl. *preces*, um, prośby, modlitwy; *suus*, a, um, swój, ten który się należy, należy, powinny; *focus*, i, ognisko, miejsce, na którym spalono trupa, grobowiec; *pōno* 3. sūi, itum, stawiać; *auctor*, ōris, (augeo 2. xi, ctum, pomnażam więc pomnażacz) pomnożyciel, twórca, powaga, wzór; *idoneus*, a, um, zdalny, stosowny, niewątpliwy, pewny. (Eneasz, sławny z pobożności, ma nawet w poezji stały epitet (przydawkę): pobożny). *genius*, i, (gigno 3 genūi, itum) duch opiekuńczy człowieka, dusza. (Duch opiekuńczy rodzi się z człowiekiem i mieszka w nim, pełen łaskawej i pogodnej dlań życzliwości¹). Po śmierci zatem — możnaby uważać — stanowią „manes“ dalszy ciąg bytu genjuszy, dlatego też spotykamy tu „genio“ w znaczeniu duszy zmarłego ojca). *donum*, i, (do 1.) dar; *sollemnis*, e, (sollus = solus cały, jedyny, annus raz do roku, w roku) doroczny, uroczysty, odświętny; *hinc* stąd, następnie, potem; *ritus*, ūs, (staroindyjskie rta święty zwyczaj) obrządek, święty zwyczaj; *edisco* 3. didici, nauczyć się; 15. *at* atoli, lecz; *pugnax*, ācis, wojowniczy; *quondam* kiedyś, raz; *desero* 3. ūi, rtum, opuścić, zaniedbać, zapomnieć opieszale, *deseruere* 3. pers. plur. pfti; *subiectum* = populi = Latini; *parentales dies* lub *parentalia* (sacra) dziady, dzień zaduszny, ofiary za dusze ojców. (Dni zaduszne trwały od 13 do 20 lutego i nazywały się *parentalia*, obchodziły je rodziny poszczególne; dniem zadusznym powszechnym, obchodzonym przez wszystkich Rzymian, był 21 lutego t. zw. *feralia*). *impūne* (poena, ae) bezkarnie; *omen*, īnis, wróżba, złowróżebne zdarzenie, wypadek, (w innym związku może oznaczać wróżbę dobrą); *ab* od, skutkiem; *suburbanus*, a, um, (urbs, is) podmiejski, leżący pod miastem, w pobliżu miasta; *incālesco* 3. ui, (caleo 2. calidus) rozgrzewać się; *rogus*, i, stos. *Konstrukcja*: Roma dicitur incaluisse nom. c. inf. (Myśl: Skutkiem zaniedbania złożenia ofiar należnych duchom ojców, objawił się gniew boży w niesłychanej śmiertelności obywateli rzymskich. Trupy palono według zwyczaju poza miastem na grobie lub przynajmniej

¹) Tylko mężczyzna posiada swego genjusza; duch opiekuńczy niewiasty zowie się juno.

w pobliżu grobu. Od gęstych stosów pogrzebnych aż na samo miasto było gorąco). *via* ledwie; *equidem* zaprawdę; *credo* 3. dīdi, dītum, wierzyć; *bustum*, i, miejsce gdzie spalono trupa, grób (ūro 3. ussi, ustum, palić, amburo 3. opalać dokoła; *coamburo* ściągnięte w *comburo* 3. spalić doszczętnie, od tego urobione na nowo simplex (com) *bustum*: *bustum*, choć simplex właściwie powinno brzmieć *ustum*). *feruntur* = *dicuntur* według podania, opowiadają że; *exeo*, īre, īi, itum, wyjść; 20. *tacitus*, a, um, (taceo 2. ūi, itum) milczący, cichy; *queror* 3. stus, żalić się, skarżyć się; *avus*, i, dziadek, przodek. *Szyk*: *avi feruntur exisse et questi (esse) tempore* (= podczas) *tacitae noctis*; *ulūlo* 1. wyć, jęczeć; *deformis*, e, (forma) zniekształcony, szkaradny, nieposiadający kształtu, mający; *vulgus*, i, n. tłum, lud; *inānis*, e, próżny, marny, czczy, *vulgus ināne* bezcielesny tłum; *Szyk*: *et ferunt (esse) dicunt* *animas deformes, vulgus inane (appositio) ulūlasse* (*animas ulūlasse* = acc. c. inf. zależny od *ferunt*) *per... a... post ea* potem (*postea*, przysłówek, składa się z prepozycji *post* i *ea*, które jest przysłówkiem a właściwie skostniałym przypadkiem. Taki skostniały przypadek nie ulega już deklinacji, więc łącząc się z przyimkiem nie przybiera przypadku tego, którym przyimek rządzi n. p. tutaj 4; cf. *post-hāc*, *post-modo*. Poecie tu potrzebny daktyl, więc zamiast *pōstēā*, które żadnym sposobem nie może się pomieścić w heksametrze, używa dwóch wyrazów *pōst ēā* = potem wszystkim). *praetereo*, īre, īi, itum, przejść obok, pominąć, zaniedbać; *Szyk*: *redduntur tumūlis praeteriti honōres* oddają grobom objawy czci, których zaniedbali; *prodigium*, īi, (prodigium w związku z aio powiadam) przepowiednia, cud, dziwne zjawisko; *funus*, ōris, pogrzeb, wypadek śmierci; *modus*, i, miara, kres; 25. *dum haec fiunt* (*haec* = *parentalia*) podczas gdy się to (ta uroczystość) odbywa; *viduus*, a, um, (divido 3. cf. niemieckie Witwe) wdowi; *puella*, ae, (puer, z puerla) dziewczyna, *vidua puella* wdowa; *cesso* 1. (frequent. do cedo 3.) zostać z tyłu, ustępować, czekać, ociągać się; *expecto* 1. (specto 1.) wyglądać, czekać; *purus*, a, um, czysty, wolny od żaloby, *puros* łącz z *dies*; *pinus*, a, um, (pinus, ūs) sosnowy; *taeda*, ae, łuczyno,

pochoďnia, pochoďnia palona na weselu, wesele; (pannę młodą odprowadzano do jej nowego domu przy świetle pochoďni). (W starożytności, tak samo jak i za naszych czasów, uważano, że niektóre dni są nieszcześnie i nie wolno podczas nich zawierać małżeństw. Do takich dni, w których nie można urządać wesela, należą i feralia (i parentalia, które Owidjusz łączy z feralia i w tem samym znaczeniu parentalia = feralia używa). Owidjusz wspomina o wdowach osobno a osobno o pannach, gdyż bywały czasem dni, w których tylko wdowom dozwolone było wychodzić za mąż a pannom nie). *cupīdus*, a, um, (cupio 3.) chciwy, niecierpliwy; *matūrus*, a, um, wczesny, dojrzały, dorosły; *videbēre* = videbēris 2. pers. sing. fut. pass. como 3. mpsi. mptum, (co-emo 3.) razem łączyć, układać, porządkować, czesać; *virginēus*, a, um, (virgo, inis) dziewiczy; *hasta*, ae, żerdź, drzewce, włócznia, lanca; *recurvus*, a, um, wygięty, krzywy, zagięty; *coma*, ae, włos (na głowie). (Pannie, która wychodziła za mąż, czesano w dniu zaślubin włosy przy pomocy wygiętej lancy i układano w 9 loków czy splotów. Czesanie włosów lancą miało być symbolem, że wychodząc zamaż, przechodzi pod opiekę męża [lanca = władza]). *Szyk*: nec tibi, quae matura videbēris matri cupīdae (scil. comendi: chciwej czesania = wydania córki za mąż) recurva hasta comat virginēas comas = a także i tobie (dziewczyno), która będziesz się niecierpliwej matce wydawała dojrzała, krzywa włócznia dziewiczych włosów niech nie czesze; *condo* 3. dīdi, dītum, złożyć razem, skryć; *fax*, cis, szczap smolny, żagiew, głównia płonąca, pochoďnia; *aufēro*, erre, abstūli, ablātum, nieść precz, zabrać, usunąć, oddać; *ater*, a, um, czarny, ciemny, ponury; *maestus*, a, um, smutny; *sepulcrum*, i, (sepelio 4) grób; *ignis*, is, ogień; *ignis ater* czarny ogień; (mowa tu o tem, że bóg wesela nie jest odpowiednim gościem na uroczystości pogrzebowej. Ponury ogień jest to ogień stołu pogrzebowego albo raczej ogień pochoďni pogrzebowych (maesta sepulcra habent alias faces, mówi poeta). Pogrzeby odbywały się w nocy przy świetle pochoďni, stąd zatrzymano ten zwyczaj nawet w uroczystych pogrzebach odbywanych za dnia). 30. *foris*, is, skrzydło u drzwi, *fores*, ium, drzwi; *cēlo* 1. zasłaniać, taić, kryć; *operio* 4. ūi, rtum, nakryć, zamykać; *tus*, ris, n. kadzidło; *vāco* 1. być pustym, być pozbawionym (czego abl.); *ara*, ae, ołtarz; *focus*, i, ognisko, kominek, miejsce na ogień ofiarny; *tenūis*, e, (tendo 3.) wydłużony, cienki, lotny, bezcielesny; *fungor* 3. netus, aliqua

te, załatwić się z czem; *corpora functa sepulcro* ciała, które załatwiły się z grobem, istoty, które już mają za sobą grób; *erro* 1. błąkać się; *pōno* 3. sui, itum, zastawić; *umbra* cień zmarłego; *pasco* 3. avi, stum, paść się, karmić się; *cibus*, i, pokarm. (Duszom ofiarowano jadło i napoje, wprost zwyczajny obiad zastawiano na grobie).

9. PORWANE SABINKI (MATRONALIA, III 179 nn.).

elementum, i, pierwiastek, żywioł, początek; *refero*, rre, retūli i rettūli (z retetuli), relātum, nieść zpowrotem, wspominać, wrócić we wspomnieniach do...; *hic*, *haec*, *hoc* ten dzisiejszy, *huius* sc. Romae; *moenia*, ium, mury, *moenia angusta popūlis futuris* mury dla przyszłego zaludnienia zbyt wąskie; *amplus*, a, um, obszerny; *credo* 3. dīdi, dītum, wierzyć, passiv. uchodzić; 5. *regia*, ae, (rex, gis) zamek królewski, dwór; *nātus*, i, (nascor 3. nātus) syn; *canna*, ae, trzcina; *strāmen*, inis, (sterno 3. travi, tratum, ścielić) podściółka, słoma; *Szyk*: si quaeris (= jeśli pytasz), quae fuerit regia nostri nati, adspice... = jeżeli chcesz wiedzieć, jaki... *nostri nati* = (Romuli, gdyż ten ustęp jest opowiadaniem Marsa, który sam na prośbę poety tłumaczy mu, dlaczego właśnie niewiasty zameżne czczą dzień 1. marca, pierwszy dzień miesiąca poświęcony bogu wojny). *stipūla*, ae, żdzblo, słoma; *placidus*, a, um, spokojny, błogi; *mānus*, ōris, obowiązek, służba, dar; *carpo* 3. psi, ptum, zrywać; *carpere munera placidi somni* zrywać dary błęgiego snu (porównanie z kwiatami), rozkosznie zażywać spokoju, którym sen darzy; *astrum*, i, (ἀστρον wyraz obcy) gwiazda; *torus*, i, wezłowie, poduszka, łóże; *locus*, i, miejsce, obszar, loco abl. compar.; 10. *coniunx*, iūgis, m. i f. (con. + iug, iug jest pierwiastkiem w temacie iungo 3; nominativus pod wpływem czasownika otrzymany przed x) małżonek, — nka; *socer*, eri, ἐκκρόος ze σF εκκρόος, polskie świekr, staroindyjskie śwasiuras, niemieckie Schwieger) teść; *sperno* 3. previ, etum, gardzić; *gener*, i, zięć; *vicinia*, ae, (vicinus sąsiedni, vicus gospodarstwo, wieś) sąsiedztwo, sąsiedzi, *vicinia spernebant constructio ad sensum*: subiectum w singularis, praedicatum w pluralis; *inops*, is, (ops, is, nom. i dat. tylko używane jako nomen proprium [= imię własne] bez bo-

gactwa, niezamożny, ubogi; *male* = źle, mało, niedostatecznie, niebardzo; *male credebatur sanguinis auctor* Mavors niedostatecznie w to wierzone, że ja, Mars, jestem praojcem rodu (sprawcą krwi); *stabulum*, i, (sto 1.) stajnia; *habito* 1. mieszkac; *pasco* 3. vi, pastum, paść; *noceo* 2. ūi, itum, szkodzić, tłumacz: szkodziła im ta okoliczność, że kiedyś (pftum)...; *iugum*, i, morg, włoka; *incultum* (colo 3.) *solum* nieuprawna ziemia, odlóg, ugor; *teneo* 2. ūi, ntum, trzymać, dzierżyć, posiadać; 15. *exterior*, ius, comparativ. superl. *extremus*, zewnętrzny, dalszy; *conubium*, ii, (cum-nubo 3.) prawo zawierania związków małżeńskich; *nubo* 3. psi, ptum, alcu, wyjść za mąż; *Szyk*: nulla fuit, quae vellet nubere Romano (zd. wzgl. skutk.); *indolesco* 3. dolui, (incohativum do doleo 2.) zabołec; *patriam dedi tibi mentem* (1 osoba, gdyż Mars opowiada sam) natchnąłem cię (dałem ci) ojcowskim (= wojowniczym) duchem; *tollo* 3. sustuli, sublātum, podnieść, usunąć, porzucić, zaniechać; *precēs*, um, (w sing. tylko dat. acc. abl.) prośba; *quod petis...* to, o co się starasz, da ci oręż (= podmiot); *festum*, i, uroczystość, święto; *Szyk*: Consus dicet tibi cetera illo die facta, dum sua (= Consus) sacra (= obchód świąt jego) cānes. (Zkolei wypadłoby opowiedzieć o porwaniu Sabineki w czasie uroczystości na cześć Konsusa. Ale poeta chce to przedstawić w opisie święta tego boga, to znaczy odkłada sobie tę historię na Consualia, wypadające 21 sierpnia. Dlatego Mars powiada: resztę opowie ci sam bóg Consus, kiedy będziesz opiewał jego święto. Poeta miał więc zamiar w VIII ks. wprowadzić boga Konsusa opowiadającego, tak jak tu Marsa. Konsusa uważali Rzymianie mylnie za boga dobrej rady (dał dobrą radę Romulusowi), wywodząc consus a consiliis. Raczej należałoby łączyć to imię ze słowem condo 3. składać, skrywać w śpichlerzu: byłby to bóg ziemi, płodności i plonów, świętem jego dożynki w sierpniu. Dał Romulusowi dobrą radę nie chcąc, by Rzymianie wyginęli bezpłodnie i bezpotomnie). 20. *intumesco* 3. ūi, (incohativum do tumeo 2.) nadymać się, nabrzmić, do głębi się oburzyć; *attingo* 3. tigi, tactum, (tango 3.) dotknąć; *et* (ei scilicet.) *quos idem dolor attigit*; *tum primum intulit arma* wtedy po raz pierwszy wydał wojnę... (Po raz drugi wydał też wojnę zięciowi w roku 49 przed Ch., mianowicie Cezar Pompejuszowi). *fere* prawie, przeciętnie, po największej części, z reguły. *Szyk*: raptae habebant fere nomen matrum; *propinquus*, a, um, krewny, *bella propinqua*

tracta sunt longa mora przedłużała się ta wojna między krewnymi skutkiem długiej (znacznej) zwłoki; 25. *convenio* 4. vēni, entum, zejść się; *in dictam aedem Iunonis* do umówionej świątyni Junony, do świątyni Junony tak, jak się umówiono; *quas inter* = et inter eas; *nurus*, ūs, (νύος ze snysos, łacini. nurus ze snusus, spoczątkowe odpada, środkowe przechodzi w r [rotacyzm], niemieckie Schnur) synowa; (moja synowa = żona Romulusa, Hersylia). *ordior* 4. orsus, (ordo, inis, dodać pokolei) zacząć; *loquor* 3. cūtus, mówić; *pariter* zarówno, jednakowo; *hoc commune tenemus* trzymamy to wspólne, to jest wspólnem nam wszystkim, wspólnie nas to spotkało, wspólny ten nas los łączy; *ultra* dalej, dłużej; *lentus*, a, um, giętki, ciągnący się, leniwy, ospały, obojętny, beczynny; *non possumus lentae esse pie* nie możemy pobożnie być leniwymi dalej, na dalszą naszą beczynność nie zezwala święty obowiązek (małżonki wobec męża, matki wobec dzieci, córki wobec ojców); dalsza beczynność nie mogłaby być zgodną ze świętem uczuciem przywiązania i miłości; *acies*, ei, (aceo 2. acer ostry, gorzki) ostrze miecza lub wojska, ostrze, bystrość, szyk bojowy; *rogo* 1. prosić, modlić się; *Szyk*: eligite, pro utra parte (zd. pyt.) di sint rogandi = wybierajcie, za którą stroną z ich obu należy prosić bogów; 30. *hinc* z tej strony; *quaero* 3. sivi, itum, szukać, pytać, zastanawiać się; *viduus*, a, um, (divido 3. niemieckie Witwe) wdowi, *vidua*, ae, wdowa; *orbis*, a, um, (cf. niemieckie Erbe = spadek) osierocony; *pareo* 2. ūi, paritūrus, słuchać, być posłusznym; *resolvo* 3. vi, ūtum, znowu rozwiązywać, rozplatać, rozpuszczać; *maestus*, a, um, (maereo 2.) smutny, pełny żaloby; *funereus*, a, um, (fūnus, ēris) pogrzebowy, żalobny; *maestaque funerea corpora veste tegunt* które wyrazy są w ablativie? *vestis*, is, szata; *tego* 3. xi, ctum, zakrywać; 35. *acies ferro mortique paratae* szyki gotowe do żelaza i śmierci, szyki gotowe na śmiertelny bój; *signum pugnae* znak do boju, hasło do walki; *lituus*, i, krzywa laska, krzywa trąba, róg. Tu użyty ten wyraz w znaczeniu summa bojowa wogóle, (ale zwyczajnie oznacza on instrument dęty, zakrzywiony, o wysokim tonie, używany przez konnicę); *cum raptae* (mulieres sc.) *veniunt cum inversum*, kiedy wtem...; *sinus*, ūs, łuk, fałd sukni, zanadrze, lono; *pignus*, ōris, zastaw, zakład, o dzieciach jako o zastawach miłości małżeńskiej; *ut tetigere* = tetigerunt (zd. an.

c z a s.) *medium campi* środek pola bojowego; *pando* 3. pandi, passum, rozszerzać, rozpuszczać; *capillus*, i, (caput, itis) włos; 40. *procumbo* 3. ublii, bitum, (cubo 1.) pochylić się naprzód, paść; *genu*, ūs, kolano, *posito genu procubuerē* (3. osob. pl. pf.) położywszy kolano, padły; padły na kolana. *sentio* 4. sensi, sensum, czuć, myśleć, rozumieć; *blandus*, a, um, (blandior 4.) przymilający się, milutki; *nepos*, ōtis, wnuk; *clamor*, ōris, krzyk; *clamo* 1. krzyczę; *tendo* 3. tendi, tentum, napinać, wyciągać; *avus*, i, dziadek; *bracchium*, ii, ramię; *szuk*: et nepotes (cum) blando clamore tendebant parva braccia ad suos avos, quasi (illi nepotes scil.) sentirent; *clamabat avum tunc denique visum* krzyczał dziadka, którego wtedy nareszcie zobaczył, wołał dziadziu, na dziadka...; *vix* ledwie, z trudnością; *cogo* 3. ēgi, actus, (cum ago 3) spędzić, zmusić, *coactus erat posse* był zmuszony (potrafić) do tego; 45 *telum*, i, pocisk, broń; *cado* 3. cecidi, casum, padać; *tela viris* (dat.) *animique cadunt* (dzeugma) oręż i duch opada, opada mężom zbrojna dłoń i zapal ostyga (cadunt tłumaczymy dwukrotnie osobno tela cadunt i animi cadunt); *gladius*, ii, miecz; *removeo* 2. ōvi, ōtum, usuwać, odstawić, (miecz schować do pochwy); *dant soceri generis* (dat. plur. od generi zięć) *manus et accipiunt* (eas) ściskają sobie dłonie, wymieniają wzajemny uścisk dłoni teściowie z zięciami; *laudatas tenent natas* chwalone trzymają córki, biorą w objęcia córki, które zasypują pochwałami; *scutum*, i, (coś co zakrywa, ob-scu-rus zakryty, ciemny) tarcza, (in) *scuto fert* na tarczy dźwiga, niesie; *hic usus scuti* taki użytek z tarczy; *dulcis*, e, słodki, miły.

10. ŚWIĘTO BACHUSA (LIBERALIA III 713 nn.).

Idus, uum, (ze starego słowa iduo = divido dzielić, dzień dzielący miesiąc na dwie połowy) 13 dzień miesiąca; w marcu, maju, lipcu i październiku 15. (Według rzymskiego zwyczaju liczy się dzień po idach jako drugi po idach, więc 17/III = tertius dies post Idus. W prozie liczyłoby się wstecz od I/IV). *lux*, cis, światło, dzień; *celeber*, bris bre, licznie odwiedzany, święcony, obchodzony; *faveo* 2. vi, autum, sprzyjać, być łaskawym; *vates*, is, wieszcz, prorok, poeta; *festum*, i, i plur. święto, uroczystość; *cāno* 3. cecini, śpiewać, opiewać; *opus*, ōris, dzieło, zadanie; *expōno* 3. pōsui, pōsitum, wyłożyć, wytłumaczyć, *carminis*

huius opus expōnere quare zadaniem tej pieśni objaśnić przyczynę dłaczego, ... wytłumaczyć z jakiej przyczyny; *vilis*, e, tani, lichy, ubogi; *anus*, ūs, staruszka, baba; *populos* = multos homines; *libum*, i, placek, kołacz ofiarny (z tartego sera, mleka, jaj i białej maki, pieczony na oleju i posmarowany miodem. W czasie Liberaliów staruszki uwieńczone bluszczem sprzedawały takie kołacze i miały przy sobie małe ołtarzyki, z których kupujący mógł zaraz skorzystać, składając na nich ofiarę dla Libera). 5. *ortus*, ūs, (orior 4.) wschód, urodzenie; *honor*, ōris, cześć, objaw, czci, ofiara; *gelidus*, a, um, (gelu, ūs) zimny; *focus*, i, ognisko, miejsce na ogień, ołtarz; *reperio* 4. ui, rtum, (pario 3.) znaleźć; *in gelidis focis herba reperta* znachodzono zielska rosnące na zimnych pale-niskach (objaw najwyższego zaniedbywania ołtarzy); *memōro* 1. wspominam; *oriens*, ntis, sc. sol (orior 4. ortus, ūs) wschód; *subigo* 3. ēgi, actum (āgo 3.) podbić, ujarzmić; *primitiae*, ārum, (primus, ire) pierwociny z pierwszych plonów ofiara; *sepōno* 3. pōsui, pōsitum, odłożyć, zachować; (Bachus zdobywa dla swego kultu wielką część świata aż do Indji. Mitologia przekazuje wiele podań o jego zwycięskim pochodzie); *cinnānum*, i, cynamon; *tus*, uris, kadzidło; *captivus*, a, um, wzięty do niewoli, zdobyczny; 10. *triumpho* 1. odnieść triumf, zwyciężyć, zdobyć; *viscēra*, um, wnętrzności (serce, wątroba, język); *torreo* 2. ui, ostum, suszyć, piec; *libāmen*, īnis, ofiara płynna, ofiara; *szuk*: a nomine auctōris ducunt nomen libamina libāque. quod inde. (= z tego, z niego) pars datur sacris focis = od imienia twórcy (tych ofiar) [które brzmi Liber trzeba dodać w tłumaczeniu] wywodzą swą nazwę libamina ofiary i liba placki, [dodaj: a placki zwą się liba] dlatego, że z nich daje się część na ofiarę. (Owidyusz więc wywodzi wyraz libāmen i libum od imienia Liber, placek nazwano ofiarą libum, gdyż często składa się go na ofiarę. Taka etymologia jest błędna: libāmen i libum stoją w związku z czasownikiem libo 1. (λείβω) a tymczasem Liber jest staroitalskim bóstwem urodzajów i przypomina wyraz liberi dzieci, rosnące potomstwo. Jest więc w bliskim związku z boginią plonów Cererą i z boginią Liberą. Wnet utożsamiono z bóstwami greckimi Liber = Bacchus czyli Dionysos, Libera = Persephone, Ceres = Demeter. Kult tych trzech bóstw już w stałym związku ze sobą przejęto z Grecji, w r. 493 poświęcono niedaleko Circus Maximus świątynię, która zwyczajnie zwała się nie imionami trójcy tej, lecz tylko

aedes Cerēris Rzymianie, identyfikując Libera z greckim bogiem wina, tłumaczyli sobie liber = uwalniający od trosk i smutków, podobny grecki przydomek brzmiał: Lyaeus λυαῖος). *fiunt* = = sacrificantur, składa się na ofiarę (wiec facio czasem = sacrifico 1.); *sucus*, i, sok; *idem* = deus = Liber, Bacchus; *gaudeo* 2. visus, cieszyć się; *mel*, llis, miód; *ferunt* = dicunt; 15. *harenōsus*, a, um, (harēna, ae, młodsza forma arēna, ae) piaszczysty, pełen piasku; *comito* 1. częściej jako deponens towarzyszyć; *comitatus* (a) *Satyris* w towarzystwie Satyrów; *fabūla*, ae, (for 1.) opowiadanie, bajka; *iocus*, i, żart; *iam erat ventum* nieosobowo, już się przybyło, doszło; *floridus*, a, um, (flos, ris, floreō 2.) kwiecisty, bogaty w kwiaty; *aerifer*, a, um, (aes, fero) niosący spiz, (cymbały spizowe), potrząsający spizem; *comes*, itis, towarzysz; *concrepo* 1. ui (crepo 1. ui, itum) łoskot wydawać, szczekać, grzechotać; *manus*, ūs, dłoń, garść, ręka; (Orszak Bachusa zaopatrzony jest w hałaśliwe instrumenty cymbala = spizowe niejako miednice, któremi bito o siebie, i tympana = bębny, tamburyny, ze skóry naciągniętej na drewnianą obręcz, o które bito dłonią. Hałas tych instrumentów ma być rzekomo pszczołom bardzo miły. Tak twierdzi nawet Arystoteles w swej zoologii). *ecce* oto; *coeo*, ire, ii, iūrus, schodzić się, gromadzić się; *volūcer*, cris, cre, (volo 1.) lotny; *volūcris* rzeczownik, lotne stworzenie, ptak; *tinnitus*, ūs, (tinnio 4. dzwonić) brzęk; *āgo* 3. āgi, actum, pędzić, spędzać; 20. *sonitus*, ūs, (sono 1. ui, itum) dźwięk; *apes*, is, pszczoła; *Szyk*: et apes sequuntur sonitus (acc. plur.), quos aera movent i pszczoły lecą za dźwiękiem, jaki (wznecają) wydają spizowe cymbały; *colligit* podmiot Liber; *inānis arbor* puste, wydrążone drzewo, dziupło drzewa; *praemia* (acc. plur.) *inventi mellis* (genet. sub.) *habet* ma nagrodę w wynalezionym miodzie, w wynalezieniu miodu; *ut tetigere* skoro dotknęli, zakosztowali (tango 3.); *levis*, e, gładki, lśniący, łysy (odróżnij: lēvis, e, lekki); *levis senex* = Silēnus, zobacz słowniczek imion własnych w wydaniu Sinki. *sāpor*, ōris, (sapio 3. i vi, lub ii) smak, słodycz, łakocie; *quaero* 3. sivi, itum, szukać; *flavus*, a, um, płowy, żółty; *nemus*, ōris, gaj, las; *favus*, i, plaster miodu; 25. *exesus*, a, um, (exēdo 3. ēdi, esum) wyjedzony, wyżarty, wydrążony; *stridor*, ōris, (strideo 2. di) brzęk, szelest; *examen*, inis, (z ex-agmen, āgo 3. wyprowadzenie się [z mie-

szkania, ula] rój; *ulmus*, i. f. wiąz (drzewo); *cera*, ae, воск, plastr; *dissimūlo* 1. (similis, e) czynić niepodobnym, udawać że nie, zatajać, kryć się z czem; *senex* = Silenus; *utque* i tak jak; *piger*, ra, um, (piget) leniwy, opieszaly; *pandus*, a, um, wygięty; *tergum*, i, grzbiet, tergo w prozie in tergo; *resideo* 2. sēdi, sessum, (sedeo 2.) siedzieć; *asellus*, i, (asinus, i) osiołek; *applico* 1. āvi, ātum, i applicui, icitum, (plecto 3. xi lub xui, xum, splatać, plico 1. ui, składać w fałdy, przywiązywać) przybliżać, przypierać, przywiązać; *cortex*, icis, m. kora, skorpupa, pień; *cavus*, a, um, wydrążony, pusty; *super* adv. z góry, ponad tem (na osle); *ramōsus* a, um, (ramus, i) gałęzisty, rozrosły w konary; *stipes*, itis, pień; *nitor* 3. xus, i nesus, (z gnitor 3.) opierać się, wspierać się; 30. *truncus*, i, pień; *avidus*, a, um, (aveo 2.) chciwy, łakomy; *condo* 3. dīdi, dītum, składać, chować, kryć; *trunco* w pniu, w dziuple (abl. loci w prozie in); *pēto* 3. i vi, itum, dążyć, szukać, sięgać, wybierać; *crabro*, ōnis, szerszeń; *vertex*, icis, (verto 3.) punkt obrotu, szczyt osi, szczyt głowy, ciemie, głowa; *nudus*, a, um, nagi, goły; *spicūlum*, i, (zdrobniałe do spicum = spica, ae, kłos) ostrze, grot, żądło; *defigo* 3. xi, xum, z góry wbić, zapuszczać; *os*, ōris, usta; *ora*, um, oblicze; *simus*, a, um, (σιμός) płaskonosy; *noto* 1. dawać znak, naznaczać piętnem, piętnować; *praeceps*, itis, (prae-caput) głową w dół, na łeb na szyję; *calx*, cis, pięta, kopyto; *ferio* 4. bić, uderzać; *inclamo* 1. wzywać krzykiem; *auxilium rogat* prosi o pomoc; 35. *turgeo* 2. si, pęcznieć, puchnąć; *parens*, ntis, (pario 3.) rodzic, ojciec (Sylen jest ojcem Satyrów). *rideo* 2. si, sum, śmiać się, wyśmiewać; *percutio* 3. ssi, ssum, (quatio 3) mocno uderzyć, stłuc; *claudico* 1. (claudus kula wy) kuleć, utykać; *genu*, ūs, kolano; *limus*, i, muł, szlam, błoto; *induco* 3. xi, ctum, naprowadzić, przykładać; *monstro* 1. wskazywać, dać wskazówkę, polecać, radzić; *monstro* z inf. zamiast ut na wzór iubeo; *pāreo* 2. ui, być posłusznym, słuchać; *monitum* i, (moneo 2.) wskazówka, rada; *lino* 3. līvi lub lēvi, lītum, smarować, mazać; *lātum*, i, błoto, muł; (Do obrzękłych miejsc przykładają na wsi dziś glinę, co łagodzi ból powstały z ukłucia żądłem i usuwa spuchliznę). *pater* ojciec (= Liber, Rzymianie chętnie zwą tak bogów z powodu ich troski o ród ludzki, a szczególnie dają ten przydomek Liberowi, cf. Diespiter, Iuppiter [w drugiej części złożenia mieści się wyraz pater]). *melle pater*

fructur ojciec Liber rozkoszuje się miodem. [Skończywszy wesolą anegdotkę o przygodzie Sylena, nawiązuje poeta dalej do wiersza 13 i 3 nn., mianowicie dlaczego składa się owe „liba“ Bachusowi. Bieg myśli jest następujący: Bachus nauczył ludzi składania ofiar, więc od jego imienia Liber nazwano ofiary libamina i liba (liba placki, gdyż i one stanowią często ofiarę na ołtarzu bóstwa). Liba składa się Bachusowi dlatego, gdyż jest wynalazcą miodu i miód bardzo lubi, a liba są posmarowane miodem. Pozostaje do wytłumaczenia, dlaczego sprzedają je staruszki w bluszczowych wieńcach]. *infundo* 3. fūdi, fūsum, nalać, polewać; *caleo* 2. ui, być ciepłym; *Szyk*: dāmus repertōri candida mēla libo calenti (d a t.) infusa; 40. *iure* (ius, ris) słuszenie, sprawiedliwość; *repertor*, ōris, (reperio 4.) wynalazca, odkrywca; *candidus*, a, um, (candeo 2) biały, lśniący; *presso* 1. (frequent do prēmō 3.) wygniatać, ugniatać, mięcić, ugniatać ciasto, sporządzać pieczywo, piec; *ratio*, ōnis, (reor 2. rātus) rachunek, wyrachowanie, powód, przyczyna; *opērio* 4. ui, rtum, zasłaniać, zakrywać, zataić; *rationis opertae* gen. qualitatis *feminēus*, a, um, (femīna) niewieści; *thyrsus*, i, tyrs, (laska bluszczem i winoroślą owinięta, cf. z Przemian ust. 9 w. 116 i 154); *concito* 1. podburzać, wprować w szal; *chorus*, i, taniec, korowód, gromada. (Obok satyrów stanowią orszak Bachusa niewiasty, tak zwane menady lub bachantki. Niewiasty te wpadały w upojenie i w szal, i w ten sposób (orgjastyczny, orgja = obchód na cześć Bachusa) czciły boga). *vinōsus*, a, um, (vinum, i) zamięłowany w winie, lubiący pić; *gravidus*, a, um, (gravis) obciążony, rześisty, bujny; *vitis*, is, winorośl, winna macica; *munus*, ōris, obowiązek, służba, dar; *Szyk*: haec aetas (ten wiek = starość) est vinosior (= nimis amat vinum) et amat munera gravidae vitis. 45. *hedera*, ae, bluszcz; *cingo* 3. nxi, nctum, otaczać, okalać, wieńczyć; *mora*, ae, zwłoka; *dicere nulla mora est* powiedzieć nie jest zwłoka, można powiedzieć bez zwłoki; *Nyseis*, idis, i *Nysias*, adis, nyzejski, (Nysa lesista góra w Indji lub w Tracji, gdzie miał się wychowywać Bachus). *noverca*, ae, macocha; *frons*, ndis, gałązka, liście; *cunae*, arum, kołyska; *oppōno* 3. pōsui, pōsitum, przeciwstawić, zasłonić; *Szyk*: ferunt (= dicunt) Nysiasdas Nymphas hanc frondem opposuisse cunis noverca quaerente (abl. absol. = cum noverca quaereret) puerum; *restat ut inveniam* pozostaje abym wynalazł, muszę jeszcze wynaleźć; *Lucifer* jutrzienka, dzień; *candide Bacche* jasny Ba-

chusie, uroczy B.; [Na wytłumaczeniu związku między bluszczem a Bachusem (bluszcz mianowicie skrył Bachusa, kiedy był jeszcze niemowlęciem przed oczyma szukającej go mачochy Junony i w ten sposób ocalił mu życie) wyczerpał poeta swe zadanie sformułowane w wierszu 3. Ale pozostaje do wyjaśnienia jeszcze jeden szczegół. W tym dniu właśnie, to znaczy podczas Liberaljów odbywała się uroczystość wdziwania togi męskiej, zwanej po łacinie toga virilis, pura lub libera. Przywdziewał ją chłopak siedemnastoletni lub szesnastoletni na znak, że od tej chwili jest dorosłym mężczyzną. Było to połączone z uroczystością rodzinną. Chłopak składał oznaki dziecinnego wieku (insignia pueritiae), to jest togę bramowaną purpurowym szlakiem (toga pretexta) i złotą puszkę, którą nosił na szyi, jako amulet chroniący go przed złośliwymi duchami i nieszczęściami (bulla aurea; nosili ją tylko chłopcy z lepszych rodzin), a otrzymywał zwyczajną tunikę (tunica recta) i białą czystą togę. W tymże dniu wpisywano go na listę obywateli, rodzina odprowadzała go przytem na Forum, a stąd na Kapitol, gdzie składał ofiarę Liberowi. Odtąd nie podlegał władzy (potestas) ojca lub opiekuna i był pełnoletnim człowiekiem, wstępował jako rekrut (tiro) do wojska, lub przygotowywał się pod czyjś kierownictwem do działalności politycznej czy sądowej na Forum].

50. *sive... sive* (seu) czyto... czyto; *videris* (videor) wydajesz się; *aetas est tibi media inter utrumque* (= puerum et iuvenum) i wiek twój jest pośrednim między jednym a drugim; *pignus*, ōris, zastaw, zakład, (dzieci są zastawem poręczającym miłość małżeńską), tłumacz: swoje pociechy; *commendo* 1. (mando 1. manus — do) oddaję w ręce, polecam; *nūmen*, inis, (nūo 3. skinać, używane tylko w composita) skinienie, wola boska, opieka boska; 55. *samo* 3. mpsi, sumptum, brać, przywdziewać; *iter liberiōris vitae* droga swobodniejszego życia, swobodniejszy sposób życia, (gdyż już się jest pełnoletnim i niezależnym od ojca, opiekuna, nauczycieli); *priscus*, a, um, (prīmus powstałe z pris-mus) staroświecki, starożytny, *prisci* przodkowie; *studiōsus*, a, um, zamięłowany, *studiose* z zamięłowaniem; *rus*, ris, wieś; *patrio rure* na wsi po ojcach oddziedziczonej; *fascis*, is, m. wiązka, plur. pęki różg (które nosili liktorowie [woźni] przed konsulami, pretorami lub dyktatorem). *curvus*, a, um, krzywy; *arātrum*, i, plug, *et capere consul fascēs a curvo aratro* i konsul chwycił za pęki różg,

odchodząc od pluga, (Lucius Quinctius Cincinnātus [w r. 458] otrzymał wiadomość, że go mianowano dyktatorem, by ratować wojsko rzymskie otoczone przez Ekwów (Aequi), właśnie w tej chwili, kiedy sam orał swój zagon). 60. *crimen*. inis, oskarżenie, zarzut, ujma; *durus*, a, um, twardy, spracowany; *rusticus*, a, um, (rus, ris) wiejski, wieśniaczy; *urbs*, is, miasto, stolica Rzym; *ludus*, i, zabawa, uroczystość, igrzysko; *Tłumacz*: an quia i dalszy ciąg *rusticus* popūlus veniebat in urbem ad ludos, cum prisci.....; *studium* zamilowanie, tu ochota do zabawy; *luce sua* w swoim dniu = podczas Liberaliów 17/III; *uva*, ae, winogrono; *commentor*, ōris, (commis-cor 3. commentus sum, memini, mens) wynalazca; *taedifer*, a, um, niosący pochodnie (Ceres szukając Prozerpiny porwanej przez Plutona, zapaliła u Etny dwie pochodnie i niosła je w obu rękach). — W dawnych czasach obchodzono dzień święta Libera zabawami i igrzyskami* (ludi Liberales). Gdy Liber Libera i Ceres zostali złączeni razem, odbywano igrzyska ku czci tej trójcy w kwietniu od 12. do 19. pod nazwą ludi Cereāles lub Cereāles. Ludi Liberales z 17. marca wtedy odpadły). 65. *ergo* zatem, więc; *tiro*, ōnis, rekrut, młody żołnierz, początkujący, młody obywatel; *celebro* 1. licznie odwiedzać, gromadnie odprowadzać; *frequentia*, ae, (frequens, ntis, gęsty, liczny) liczny tłum; *alienus*, a, um, (alius, a, ud) obcy, nieodpowiedni; *non alienus* (litotes) bardzo odpowiedni. (Myśl jest następująca. Być może, że w dawnych czasach, kiedy przodkowie nasi pilnie pracowali na roli i nie mieli czasu na zaglądanie do miasta, wybrano taki dzień do dania togi męskiej, kiedy najwięcej ludzi zbierało się w Rzymie. W ten sposób jak największy tłum mógł towarzyszyć młodemu obywatelowi, po przywdzianiu togi męskiej, na Forum i na Kapitol. A takim dniem były Liberalia, wieśniacy przychodzili tłumnie oczywiście z pobożności, a nie z ochoty do zabawy i rozrywki). *mitis*, e, łagodny, łaskawy; *placatus* (plāco 1.) przejednany, ublagany, życzliwy; *secundus*, a, um, właściwie part. fut. do *sequor* 3. następujący, drugi, w języku żeglarskim wiatr następujący za okrętem, więc: pomyślny, szczęśliwy; *velum*, i, żagiel, zasłona; *Szyk*: veritas huc (tutaj do mnie), pater, (vocatīv.) mite caput placataque cornua (accusatīv.) et des secunda vela meo ingenio = ojczyźnie Bachusie, zwróć ku mnie łagodną głowę i łaskawe rogi i pozwól szczęśliwie płynąć w dal mojej twórczej sile (ingenio). (Bachusa często przedstawiano sobie jako rogatego, a byk był jego symbolem).

13. ŚWIĘTO PASTERSKIE (PALILIA, IV. 721 nn).

abeo, ĩre, ii, ĩtum, odejść, *nox abiit* noc minęła; *aurōra*, ae, jutrenka; *orior* 4. ortus sum, wchodzić; *Parilia* = Palilia (dysymilacja, cf. caerūlus zamiast caelūlus niebieski, polskie: prześcieradło zamiast prześcieladło); *posco* 3. poposci, żądać, domagać się, *poscor Parilia* domagają się ode mnie pieśni o Paliliach; *frustrā* (fraus, dis, urobionena wzór intra, extra) nadaremnie; *faveo* 2. vi, autum, (poboczna forma do foveo 2. grzać) sprzyjać, być łaskawym; *almus*, a, um, (alo 3.) żywiący, karmiący, dobroczynny, łaskawy; *pastorius*, a, um, (pastor, ōris) pasterski, *pastoria sacra*, ōrum, święto pasterskie; *cāno* 3. cecini, opiewać; *festum*, i, (festus) święto, uroczystość, obchód; *prosequor* 3. cūtus, postępować za kim, ścigać, poświęcać coś komu (= z darem iść za kims); *prio officio prosequor tua festa* spełnianiem świętych obowiązków święcę twe uroczystości; 5. *certe* z pewnością (Owidyusz wylicza tu owe święte obowiązki, które spełniał). *vitulus*, i, (może od *vetus* roczny = leciwy, = stary, cf. *ἔτος* *Fétos* więc roczne ciele) ciołek; *cinis*, ĩris, m. (cf. *κόπρις* pył) popiół; (15 kwietnia obchodzono w Rzymie „fordicalia“ czyli „fordicidia“. Ziemi (Tellus) ofiarowano cielne krowy [cielna krowa = forda bos] w czasie, gdy sama ziemia była zapłodniona i ciężarna ziarnem. Ciele, wydarte z żywota zabitej na ofiarę krowy, paliła na ogniu najstarsza z westalek, a popiół przechowywano do świąt na cześć bogini Pales, by przy jej pomocy oczyścić pobożnych uczestników obchodu); *stipula*, ae, źdźbło, plur. słoma, łodyga, badyle; *faba*, ae, bób, fasola; *fabalis stipulae* badyle bobu; *plena* który przypadek i do czego należy?; *februa*, ōrum, środki służące do ofiary oczyszczalnej (temi środkami są tu popiół z cieląt i łodygi bobu, który w czarach u Rzymian odgrywał wielką rolę). *castus*, a, um, czysty, nieskalany, (raczej ten przymiotnik odnosićby się powinien do sprawującego święte owe czynności, tylko z czystych rąk owe środki oczyszczalne są skuteczne). *transilio* 4. ui, (sālio 4.) przeskakiwać (cf. nasze „sobótki“); *ter* trzy razy łącz z *transilui*; *positas in ordine flammās* przez płomienie ognisk w szeregu rozłożonych; *udus*, a, um, (synkopowane [skrótcone] z *uvidus* mokry) mokry, wilgotny; *roso* 1. (ros, ris, rosa) rosić, sączyć, spadać

kroplami; *laurēa*, ae, (domyślne arbor lub czasem corona, virga = różga) wawrzyn; (wawrzyn ma wielką moc oczyszczającą, tem bardziej oczyszcza woda, jeśli się kropi gałązką laurową). *udāque rorātas...* i wilgotna gałązka wawrzynu skrapiała mnie wodą; *mōveo* 2. ōvi, ōtum, ruszyć, wzruszyć; *navāle*, is, (navis, is) stanowisko okrętowe, port, plur. warsztaty okrętowe, doki; *exi* imperat. od *exeo*; 10. *mea vela habent suos ventos* moje żagle mają swe wiatry,... wzdymają pomyślne wiatry; (porównanie pieśni z okrętem [puppis = rufa, tył okrętu] a natchnienie użyzonego przez bóstwo z pomyślnymi wiatrami); *virginēus*, a um, (virgo, inis) dziewiczy, *ab ara virginēa* = ab ara Vestae; *popūlus* narodzić (nominativu zamiast vocativ. używa się często dla lepszego dźwięku lub ze względów metrycznych); *suffimen*, inis, (fumus, i, dy m) kadzidło; *purus*, a, um, czysty, *munere Vestae purus eris* Westy darem będziesz oczyszczony, czystym będziesz dzięki darowi W.; *favilla*, ae, (z foveilla, foveo 2. grzeję) popiół; *durus*, a, um, twardy; *culmen*, inis, (cf. colūmen, columna) żdźbło, słoma, strzech, dach, szczyt; *inānis*, e, próżny, *czczy*; *culmen ināne fabae* gołe badyle bobu (bo bób poobrywano), (o bobie i popiele ze spalonych ciolków była już mowa. Dodany jeden nowy szczegół: krew konia. Dnia 15. października (Idibus Octobribus) odbywały się na cześć Marsa wyścigi. Po wyścigach ofiarowano jednego ze zwycięskich koni. Ogon odcięty niesiono śpiesznie do regii (starożytny pałac króla Numy obok świątyni Westy na płd. od via sacra), by tam krew ściekla na ołtarz Westy. Krew tę zastygłą przechowywały Westalki, by służyła za kadzidło w dzień Paliljów). 15. *pastor* = vocativ. należy oddzielić od reszty przecinkiem; *sātūr*, a, um, (satis) syty, pełny; *crepusculum*, i, (zdrobniały wyraz od crepus [nieużywane] cf. greckie κρέφας) mrok, ciemność; *lustrum* 1. oczyścić ofiarą; *unda*, ae, fala, woda; *spargo* 3. si, sum, sypać, kropić, bryzgać; *virga*, ae, różga, miotłka; *verro* 3. versum, zamijać; *humus*, i, f. ziemia. (Zamiatanie ziemi miotłką zwłaszcza z różg wawrzynowych często zastoso-
wano jako środek oczyszczalny, także wykadzanie siarką służy do tego celu). *frons*, ndis, liść, gałązka; *figo* 3. xi, xum, wbić, przymocować, przytwierdzić; *decōro* 1. (decus, ōris) ozdobić, umaić; *ovile*, is, (ovis) owczarnia; *ramus*, i, gałąź; *tego* 3. xi, ctum, pokrywać; *fores*, ium, dwuskrzy-

dłowe drzwi (foris, is, jednoskrzydłowe drzwi); *ornātas* prolepsis, ozdoba jest skutkiem wieńca, niech długi wieniec (długa girlanda) pokrywa i zdobi drzwi; *caeruleus*, a, um, (caelum, caeluleus dysymilacja) niebieski, ciemny, sinawy; *sulphur*, is, siarka; *vivum* s. siarka żywa, nie sztuczna. (Żywą siarką nazywali Rzymianie siarkę do-
bywaną z ziemi, zieloną i przeświecającą, w przeciwstawieniu do siarki wytapianej, otrzymanej z siarczoków sztucznie). 20. *tango*, 3. tetigi, tactum, dotknąć; *fumo* 1. dymić; *balo* 1. becząć; *ros* (oris) *marinus* [ros maris] rozmaryn; *taeda*, ae, luczywo, smolak, sosnowe drzewo; *herba Sabina* jałowiec sabiński (iunipērus Sabina L.); *crēpo* 1. ui, itum, szeleścić, trzaskać; *laurus*, i, (czasem ūs) wawrzyn, laur; *focus*, i, ognisko, ko-
minek, ołtarz, stos; *adūro* 3. ssi, stum, przypalić, palić. (Liście lauru palą się z głośnem trzaskaniem, rozświetlając się jasnym płomieniem). *millum*, i, proso; *libum*, i, placek; *fiscella*, ae, (deminutivum od fiscena, a to znowu jest uro-
bione jako przymiotnik od fiscus kosz, za czasów cesarstwa tak zwał się skarb cesarski) koszyczek; *sēquor* 3. cutus, iść za czemś, towarzyszyć; *rusticus*, a, um, (rus, ris) wiejski; *praecipue* (prae-cāpio 3.) szczególnie, osobliwie; *laetus*, a, um, wesoly, uradowany, *laeta est* raduje się; *cibus*, i, pokarm, potrawa; 25. *daps*, is, ofiarna uczta, uczta; *mulctra*, ae, (mulgeo 2. mulsi, mulctum, doić) skopiec, mleko w skopcu. *Szyk*: adde suas (= solitas zwykłe) dapes mulctramque. *resēco* 1. ui, ctum, odciąć, ciąć, *dapibusque resectis* pociąwszy jadło z ofiarnej uczty (w celu obdzielenia uczestników obchodu). *silvicōla*, ae, (silva — colo 3.) zamieszkujący lasy; *tepidus*, a, um, (tepeo 2.) ciepły, letni; *lac*, ctis, mleko; *precōr* 1. modlić się, prosić, *precāre* (imperat.) *lacte* módl się, wylewając mleko; *consūlo* 3. ui, ultum, alicui troszczyć się o kogo, opiekować się; *pecus*, ōris, bydło, *pecōris magister* opiekun bydła, pasterz; *pariter* (par) zarówno; *stabulum*, i, (sto 1.) stajnia; *noxa*, ae, (noceo 2. ūi, itum) szkoda; *repello* 3. ūli, ulsum, odeprzeć; *effugiat stabulis meis noxa repulsa* niech precz z mych stajen ucieka (przez ciebie) odparta szkoda; *paseo* 3. vi, pastum, paść; *sivē sacro pāvī, sedive* (ve albo)... [sacro scil. loco, sacra błęd drukarski]. Jeżeli czyto na świętem miejscu pastem, czy pod świętem drzewem siedziałem. 30. *pabulum*, i, (paseo 3. cf. stabulum, i sto 1.) pasza; *bustum*, i, (comburo 3. ussi, com-

bustum, [uro palę] combustum z powrotem, uproszczone z compositum na simplex, ale złożenie pojmowano: com = bustum zamiast co-amb-ustum [co-amb-uro] miejsce spalenia trupa, grób; *inscius*, a, um, (scio 4.) nieświadomy (adject. pro adverbio); *carpo* 3. psi, ptum, uszczknąć, szczypać; *ovis*, is, owca; *nemus*, ōris, gaj; *intro* 1. wejść, wstąpić; *veto* 1. ūi, itum, zakazać; *fugo* 1. spłoszyć; *semicaper deus* (semi pół, caper kozioł) = Faunus; *falx*, cis, kosa, nóż ogrodniczy; *lucus*, i, gaj; *spolio* 1. z abl. pozbawić; *opacus*, a, um, cienisty, udzielający cienia; *fiscina*, ae, (właściwie rodzaj żeński przymiotnika urobionego od *fiscus*, i) koszyczek; *Szyk*: si mea falx spoliavit lucum opaco ramo, unde (t. j. z tej gałęzi) data est aegrae ovi (chorej owcy) fiscina frondis (koszyczek liścia); 35. *venia*, ae, (cf. *Venus*, *venēror* 1.) łaska, przebaczenie; *culpa*, ae, wina; *degrandinat* (grando, īnis, grad) pada grad; *obsum*, esse, obfui, szkodzę, wychodzę na szkodę; *agrestis*, e, (ager, i) polny, wiejski; *fanum*, i, świątynia; *suppono* 3. pōsui, situm, podłożyć; *Szyk*: supposuisse (scil. me) pecus agresti fano (dativ. zależny od supposuisse); *lacus*, ūs, jezioro, staw; *turbasse lacus* żem zamącił wodę jezior; *ignosco* 3. ōvi, przebaczyć, wybaczyć; *obscurus*, a, um, ciemny; *ungula*, ae, (unguis, is, m. paznokcie) kopyto, racica; *Szyk*: quod mota ungula aquas fecit obscuras = że niespokojne kopyto, grzebiące kopyto (poruszone kopyto) zamąciło fale (bydło pojone mąci wodę bijąc kopytami [racicami]); *fons*, tis, źródło; *fontanus* źródłany; *fontana numina placā* przejedną dla nas bóstwa źródłane (nimfy Najady), wstaw się za nami u...; *nūmen*, īnis, (nuo 3. używane tylko w złożeniach, n. p. adnūo 3. skinąć, nūtus, ūs, skinienie, wola) wola boża, bóstwo; 40. *tu deos per omne nemus sparsos* scil. placā, przejedną dla nas bogów, którzy rozsypali się po całym lesie; *labrum*, i, (lavo 1. lavi, lautum, myć, kąpać) wanna (tak nazywa poeta źródła leśne, w których Diana się kąpie. Podpatrywanie bogów jest grzechem srodze karanym. Diana Akteona, który ją przypadkiem widział kąpiącą się, zmieniła w łanię, a rozszarpały go jego własne łowcze psy. Pasterz modli się o to, by nawet mimowoli nie popełnić grzechu i nie popaść pod karę, którą pociąga za sobą zobaczenie boga). *arvum*, i, niwa, *cum premit arva medio die* gdy gniecie niwy

(s.c. Faun po grecku Pan) w środku dnia; gdy w południowej porze śpi gdzieś na niwie; *pello* 3. pepūli, pulsum, pędzić, napędzić; *procul* daleko, wdal, precz; *morbus*, i, (z domysłnego przymiotnika moribus [końcówka bus jak w acer-bus, a, um] więc śmierć zadająca, synkopowana [skrótowa wyrzuceniem głoski i] forma) choroba; *valeo* 2. ui, być silnym, być zdrowym, cieszyć się zdrowiem; *grex*, gis, m. trzoda; *vigil*, is, (vigeo 2. gui, być pełnym sił żywotnych cf. niemieckie wach) strażnik; adject. czujny; *providus*, a, um, (video 2. di, sum) przewidujący, przezorny, czujny; *turba*, ae, tłum, gromada; *canis*, is, pies, *provida turba* appositio (dopowiedzenie) do *vigiles canes* niech cieszą się zdrowiem czujne psy, ta pełna przezorności gromada; 45. *redigo* 3. ēgi, actum, (āgo 3.) pędzić zpowrotem; *neve minus multas* scil. oves (= pauciores oves) i bym mniej owiec nie pędził zpowrotem, niż ich było...; *manē* (subst. indeclinabile) ranek, rankiem, rano; *gemo* 3. ui, itum, wzdychać, jęczeć, płakać; *vellus*, ēris, (vello 3. velli, volsum, skubać) wełna, runo, skóra owcza; *rapta* = abrepta (rapio 3. ui, raptum, porwać) odebrana, wydartą (skórę owczą); *lupus*, i, wilk. (Myśl: abym nie płakał odnosząc do domu tylko skórę owczą, którą zdołałem wydrzeć wilkowi, czyli by mi wilki nie porywały owiec). *iniquus*, a, um, (aequus, a, u m) nierówny, nieuczliwy, wrogi, niesprawiedliwy; *fames*, is, głód; *herba*, ae, zioło, roślina, trawa; *absit... supersit* niech braknie... niech będzie podostatkiem; *lavo* 1. lavi, lautum, myć, kąpać; *artus*, ūs, staw, członek; *bibo* 3. bibi, (asymilowane z pibo cf. staroindyjskie pibati on pije, w dialektach italskich [u Falisków] pipafo będę pił) pić. (Wody w Italji niema podostatkiem, w lecie często jej brak). *uber*, ēris, n. wymię, *ubera plena premam* obym gniotł... obym doił...; *caseus*, i, ser; *referat mihi caseus aera* niech mi ser zpowrotem przyniesie grosze (ja ser posyłam do miasta, a on mi na zad odesła pieniądze); *aes*, ris, n. spiż, pieniądz, grosz; 50. *liquidus*, a, um, (liqueo 2.) jasny, płynny; *vimen*, īnis, (viere pleść, staroindyjskie vyayati, niemieckie winden, polskie wić, łac. vitis, winna macica) wiklina, różga, pręt; *rarus*, a, um, rzadki; *serum*, (staroindyjskie saras płynny) serwatka; *dentque vimina rara viam... liquido sero* (prolepsis = ita ut liquidum sit) niech rzadkie pręty prze-

puszczają czystą (bez sera) serwatkę. (Ser przyrządzano na plecionkach z wikliny, która służyła niejako do przecedzania serwatki; gdy pręty były splecione niegęsto, serwatka spływała szybko, ale porywała za sobą i ser); *salax*, ācis, (salio 4.) jurny, lubieżny; *aries*, ētis, baran; *semen*, īnis, nasienie; *concepta semina coniunx* sc. arietis reddat barana małżonka niech wydaje na świat poczęty płód; *agna*, ae, jagnię; *lana*, ae, (z pierwotnego vlana, cf. litewskie vilna) wełna; *provenio* 4. vēni, ventum, wychodzić, wyrastać, udawać się; *laedo* 3. si, sum, urazić, uszkodzić, obrazić; *mollis*, e, miękki; *tener*, a, um, delikatny; *quamlibet* jak się podoba, *quamlibet teneras* delikatne jak się podoba, choćby jak najdelikatniejsze; *aptus*, a, um, (właściwie partcp. perfecti pas. do nieużywanego apio 3. przyczepić) stosowny, odpowiedni; 55. *precor* 1. prosić, modlić się; *evenio* 4. ēni, ntum, wyjść, wypaść, spełnić się; *ad annum* do roku, za rok; *Szyk*: et nos faciamus... grandia liba Pali (dat. od Pales) pastōrum domīnae = a my byśmy za rok składali wielkie placki w ofierze bogini Pales, pani (królowej) pasterzy (z wdzięczności za spełnione prośby i zesłane dobrodziejstwa). *his dea placanda est* taką modlitwą trzeba błagać boginię; *conversus ad ortus* zwrócony twarzą na wschód (taką postawę ma modlący się); *ros*, ris, rosa, plyn, woda; *vivus ros* (woda zaczerpnięta z źródła lub płynącej rzeki, a nie ze stawu, jeziora lub morza); *perluo* 3. ūi, lūtum, (lavo 1. z pierwotnej formy lovo, cf. λoέω z λoεFω; o przed w przechodzi często w a n.p. foveo, faveo; zresztą ō skłania się często do głoski ū. II deklinacja to tematy na o, hortūs z hortōs. Istnieją więc formy luvo 3. i lavo 1.) obmyć; *camella*, ae, (deminutiv. z camēra, ae, sklepienie, camerla: camella) filiżanka, garnuszek; *adpono* 3. pōsui, pōsitum, przystawić, przytknąć; *crater*, ēris, m. (wyraz obcy κρατήρ) dzban, mieszalnik; 60. *lac*, ctis, (dysymilacja z glact, cf. γάλα, γάλακτος) mleko; *niveus*, a, um, (nix, nivis, z pierwotnego snigvs śnieg) śnieżny; *poto* 1. (frequent. do tematu po, cf. pōculum puhar πο-πω-κα) pić, *licet potes* możesz pić, wolno ci pić; *adposita camella* scil. ad os... do ust; *sapa*, ae, moszcz wywarzony; *mox* wnet; *ardēo* 2. si, sum, płonąć, palić się; *acervus*, i, (właściwie przymiotnik do acus, ēris, kupa, plewy) stos, *per ardentē acervos stipulae crepitantis* przez

stosy z trzaskiem płonącej słomy (= badyli bobu); *traicio* 3. iēci, ctum, przerzucić; *strenuus*, a, um, mocny, żwawy, śmiały; *celer*, ēris, re, szybki, chyży; *traicias... membra* (= corpus = te) szybko i żwawo przeskocz; *expōno* 3. ōsui, situm, wyłożyć, wytłumaczyć, przedstawić; *origo*, īnis, (orior 4.) pochodzenie; *restat origo* pozostaje pochodzenie scil. jeszcze do objaśnienia; *turba* scil. causarum moris facit (me) *dubium*... wielka ilość przyczyn tego zwyczaju budzi u mnie niepewność i wstrzymuje postęp zaczętego opowiadania; 60. *purgo* 1. (ze starołacińskiego purigo, pur, πῦρ ogień i āgo 3. ogniem oczyszczać, cf. pūrus) oczyszczać; *edax*, ācis, żarłoczny, trawiący, niszczący; *vittum*, ii, błąd, skaza, wady, ułomność; *metallum*, i, (μέταλλον) kruszec; *excoquo* 3. coxi, coctum, (coquo 3 z domyślnego quequo = pequo, cf. staroind. pācati gotuje, polskie piekć) wygotować, wypalić; *idcirco* (id i abl. od circus dookoła tego) dlatego; *dux* scil. gregis, pasterz; *cunctus*, a, um, wszystek; *contrarius*, a, um, przeciwny; *semina rerum* = elementa = żywioły, pierwiastki, zarodki; *discors*, dis, (discordia, cor, rdis, serce) niezgodny; *Szyk*: An patres iunxerunt elementa... quia duo discordes dei, ignis et aqua sunt semina... cunctarum rerum w tłumaczeniu polskim można zachować szykoryginału, to znaczy wtrącić zdanie przyczynowe w środek głównego: Czy może dlatego, że głównymi pierwiastkami (semina) wszechświata (cunctarum rerum) biegunowo przeciwnymi sobie (conctaria) są dwaj niezgodni bogowie, ogień i woda, ojcowie nasi złączyli te dwa żywioły i uznali za rzecz odpowiednią, by dotknąć się ognia i skropić się wodą (dosłownie: ogniem i rozbryzganą [spargo 3. rsi, rsum] wodą dotknąć ciała); 70. *in his vitae causa est* na tych jest powód życia, one stanowią najniezbędniejsze warunki życia (t. j. ogień i woda); *perdo* 3. didi, dītum, zniszczyć, zgubić, stracić; *exsul*, is, (exsilium exsilio 4. sālīo 4. skacze) wygnaniec, banita; *his nova fit coniunx* temi się staje nowa małżonka, tem przyjmuje się pannę młodą; *Szyk*: An haec duo (scil. ignem et aquam) magna putant (uważają za coś wielkiego ludzie, wogóle cenią), quod... (Ogień i woda są głównymi warunkami bytowania ludzkiego, bez nich obejść się nie można. Skazanego na banicję wyklucza się od używania ognia i wody, co wyraża się zwrotem alicui aquā

et igni interdicere. Gdy dziewczyna wyjdzie zamaż i wstępuje w progi nowego domu, w którym teraz ma zostać panią i gospodynią, przyjmuje się wchodzącą ogniem i wodą). *equidem* zaprawdę; *vix* ledwie, z trudnością; *sunt qui credant* są tacy, co wierzą (zd. w zgl. skutk.), niektórzy wierzą. *Phaëthonta referri*... że to przypomina się Faetona i potop (zbytne wody) za Deukaljona, że to się dzieje na pamiętkę... (Aluzja do znanego podania o pożarze świata, spowodowanym przez Faetona, i do potopu, z którego uratowała się tylko para staruszków, Deukaljon i Pyrra, cf. z Przemian ustępy 5. 6. 7.) 75. *pars quoque* s.c. hominum; *ferunt* = dicunt; *ferio* 4. uderzać; *saxum*, i, skała, głaz, kamień; *scintilla*, ae, iskra; *subito* (sub eo, i.e., podchodzę, niespodziewanie się zjawia) nagle, niespodziewanie; *prosilio* 4. ui, wyskoczyć; *pereo*, ire, ii, iturus, zginać; *excipio* 3. cēpi, ceptum, (cāpio 3.) podjąć, podchwycić; *argumentum* (argūo 3. twierdzić) uzasadnienie, dowód, treść; *flamma*, ae, (z pierwotnego flagma, cf. flagrāre palić się) ogień, płomień; *māgis* (magnus) bardziej, raczej; *morem fecit*... wprowadziła ten zwyczaj (mos) pobożność; 80. *innocūus*, a, um, (noceo) nieszkodliwy, nieuszkodzony; *cui victo innocūum*... któremu zwyciężonemu... któremu po klęsce ogień (ignis) otworzył drogę bezpieczną, bez szkody; (Eneasz bez żadnej szkody przeszedł się przez płomienie, opuszczając zdobyte miasto). 80. *Num* (pytanie, na które spodziewamy się odpowiedzi przeczącej) *vero* (dat.) *est propius* (comparat. od prope) może bliższym jest prawdy...; *cum condita Roma est*... że po założeniu Rzymu kazano przenieść Lary do nowych domów; *cesso* 1. (frequendo cedo 3.) ustępować, zostawać w tyle, być nieczynnym, świętkować, próżnować; *casa*, ae, chata; *mutantesque*... i ci co zmieniali swe domy, podłożyli ogień pod wieśniackie dachy i pod chaty skazane na próżnowanie (cessatūrae skoronikt nie miał w nich mieszkać, miały te chaty próżnować). 85. *salio* 4. ui, itum, skakać; *colonus*, i, (colo 3.) chłop, rolnik, wieśniak; *quod fit nunc quoque die natali*... co się jeszcze i dziś dzieje w dniu urodzin, Rzymie..., w rocznicę twego założenia.

15. NAZWA MAJA. (V. 1. nn.).

Quaeritis unde putem (zd. pyt. zawisłe) *data* (esse) *nomina mensi Maio* pytacie, skąd sądzę, że dano miesiącowi majowi nazwę, skąd moim zdaniem nadano miesiącowi majowi

imię (lub miesiącowi temu imię maj wzorem: *nomentibidātum* est Marco). *liquidus*, a, um, (liqueo 2.) jasny, płynny; *liquido* abl. który stał się adverb. jasno, pewno; *ut*... (porównawcze)... *eic.* 5. *datur posse* danem jest, że mogę, dana jest możność; *diversus*, a, um, (verto 3.) zwrócony w różne strony, różny, rozmaity; *reddere causas* podawać powody, przytaczać, wyliczać; *ignōro* 1. (ignārus zin-gnarus, nieświadomy, z czasownika [g]nosco 3.; g w nagłosie utrzymane jest jeszcze w compositach: *cognosco* 3.) nie wiem; *copia*, ae, scil. *causarum*: mnóstwo (objaśnień, które mógłbym przytoczyć); *noceo* 2. ūi, itum, szkodzić; *Szyk*: *ut viātor* (podróżny), cum videt ex omni parte (z wszystkich stron) iter, nescit, qua sit sibi eundum (którędy ma pójść), sic ego ignōro, qua ferar (mam być niesiony = mam się udać), quia datur posse reddere *diversas causas*, et ipsa copia (i właśnie to mnóstwo, dalszy ciąg zd. głównego) nocet. *Aganippe* (źródło, które Owidjusz odróżnia gdzie indziej od Hippokreny, gdyż to są dwa różne źródła; jeśli tu używa powiedzenia aganippijska Hippokrene, to chce przez to wyrazić: Hippokrene, darząca natchnieniem). *dicite, quae*... powiedzcie wy (Muzy), które dzierżycie źródlane fale natchnieniem darzącej Hippokreny, milej pamiętki (znaku śladu = signum cf. Słowniczek imion własnych) po meduzejskim koniu. *dissentio* 4. nsi, nsum, (sentio 4.) mieć różne zdania, nie zgadzać się; 10. *sileo* 2. ui, milczeć; *dictaque* jaki przypadek? *mente notare* zapisywać sobie w myśli, zapamiętywać sobie; *chaos* n. tylko w nom. acc., w abl. *chao*, chaos, masa mgławicowa przed powstaniem świata; *ut primum* skoro tylko; *tria corpōra* = niebo, ziemia, morze; *mundus*, i, świat; *species*, ei, = forma, ae; *recessit* = ustąpił, przeszedł w...; *pondus*. ēris, ciężar, *pondere* abl. *causae*; *subsideo* 2. sēdi, sessum, osiąść, opaść; *terra traxit aequōra* ziemia pociągnęła za sobą morza, oceany; *caelum levitas tulit* lekkość wniosła niebo w najwyższe przestworza; 15. *stella*, ae, (staroindyjskie stār, gr. ἀστὴρ, niemieckie Stern, więc zdrobniałe i asymilowane z domysłnego sterūla: sterla) gwiazda; *gravitas*, tis, ciężar; *exsilio* 4. ui, wyskoczyć; *Phoebo* = Soli; *Szyk*: *sed diu neque Terra Caelo nec cetera sidēra Phoebo cedebant*; *sidus*, ēris, gwiazda, ciało niebieskie; *cedo* 3. ssi, ssum, ustę-

pować: *omnis honos* (= honor późniejszy); *solium*, ii, (sedeo 2. d. w łacinie czasem zastępuje się przez l, n. p. odor woń, olere wonieć, starołacińskie *lingua* = *lingua*, cf. niemieckie *Zunge*; łacrinia greckie *ῥάχνη*; to zjawisko czasem i w grece n. p. nazwa *Ulysses* i *Odyseusz*) tron, krzesło; 20. *audeo* 2. *ausus*, (z *avidus*, *avideo* synkopowane *avdeo* = *audeo*) być chciwym, ważyć się, śmieć; *de media plebe* z pośród pospółstwa; *latus*, ěris, bok; *advēna*, ae, (*vēnio* 4.) przybysz, przybłęda; *deus advēna* ktoś podniesiony niedawno do rzędu bogów; *recipio* 3. *cēpi*, ceptum, przyjmować; *Szyk*: iam quis (= aliquis) *deus advēna* junxit *latus Oceano*, *Tethys extremo loco...* już ktobądź niedawno... stykał się bok w bok z Oceanem.. (Ocean i Tetys [odróżnij od *Tethys* *Tetydę* (*Thetis*), matkę *Achilleśa* a córkę *Nereusza*] byli najstarszymi bogami; na Olimpie doznawali wielkiej czci. Należała im się tembardziej cześć ze strony bogów, którzy byli na Olimpie przybyszami); *reverentia*, ae, (*vereor* 2.) uszanowanie; *placidus*, a, um, gładki, spokojny, pogodny; *vultus*, ūs, twarz, oblicze, wyraz twarzy; *corpora legitimis toris imposuere* wiązały się prawowitem małżeństwem; 25. *sēro* 3. *sēvi*, sātum, siać, rodzić; *hinc sata est* stąd pochodzi, zrodziła się (z tego małżeństwa); *maiestas*, atis, (utworzone z *maius*, ěris, tak jak *tempestas* z *tempus*) godność dostojność, majestat; *tempero* 1. (*tempus*) ochładzać, miarkować, rządzić; *partus*, ūs, (*pārio* 3.) poród, *edita est partu* zrodziła się; *nec mora* niema zwłoki, bezzwłocznie; *consido* 3. *ēdi*, sessum, zasiąść; *sublimis*, e, (*sub-limen* utworzone przez t. zw. hipostazę jak polskie nagrobek z „na grobie“; właściwie znaczy: wiszący pod poprzeczną belką nad drzwiami, równoległą do progu) wspinały, wysoki; *conspicienda* godna oglądania, budząca podziw; *sinus*, ūs, łuk, fałdy sukni (strój więc bogini składa się ze złota i purpury); *simul* razem; *videres con. potent.* dla przeszłości. 30. *omne numen composuisse cultus suos ad hanc* (= majestatem) każde bóstwo ułożyło swój strój, zewnątrz wygląd według majestatu, zastosowało się w stroju do...; *cultus*, ūs, (*colo* 3.) strój, dbałość o powierzchowność, zewnętrzny wygląd; *compono* 3. *pōsui*, *pōsitum*, składać, układać; *protinus* natychmiast; *intro* 1. wejść; *suspectus*, ūs, (*suspicio* 3) spoglądanie wgórę, podziwia-

nie, poszanowanie; *pretium*, ii, cena, nagroda; *nec sibi quisque placet* nie każdy sam sobie się podoba i nikt nie zachwyca się tylko sobą; *status* ūs, stan; *permaneo* 2. *nsi*, *nsum*, przetrwać; *senior deus* = *Saturnus*; *futis* z woli przeznaczenia, wyrokiem losu; *excido* 3. *idi*, wypaść, zostać strąconym; *arx*, cis, zamek (*arce* = *de caelo* lub *Olympo*); 35 *ferus*, a, um, dziki; *partus*, ūs, (*pārio* 3.) poród, płód, potomstwo; *immanis*, e, (starołaciński wyraz *mānus* dobry, cf. *manes*, ium, [dobre] duchy zmarłych) straszny, okropny, dziki, wielki; *monstrum* i, (*moneo* 2. temat + strum, strum mylnie odczuwane jako końcówka, cf. *claustrum* [z *claudtrum*]) znak cudowny, nadnaturalne zjawisko, potwór; *cras*, ūris, goleń, noga; *anguis*, is, (litewskie *angis*) wąż, gad; *aiō*, ais, ait, (z domyślnego *agjo*, cf. *maior* z *magior*, temat *ag* = mówić, cf. *ad-agium* przysłowie) powiadać; *exstruo* 3. *xi*, ctum, wystawić, wybudować, stawiać jedno na drugim, piętrzyć; *Szyk*: *hi parabant extruere montes ad summa sidera*; 40. *sollicito* 1. (od przymiotnika *sollicitus* powstałego z *sollus* = *śłoc* cały i *ciō* 2. podniecać) niepokoić, dręczyć; *iaculor* 1. (*iaculum*, i) rzucać oszczepem, rzucać; *vastus*, a, um, pusty, olbrzymi; *Szyk*: *Iuppiter iaculatus de arce caeli fulmina, vertit vasta pondera (exstructorum montium) in suos auctores* (= in eos qui hos montes congesserant); *resto* 1. *stiti*, pozostać; *culta manet* pozostaje czczona, trwa jej cześć; 45 *assideo* 2. *sēdi*, sessum, siedzieć przy kimś, tron z kimś dzielić; *custos*, dis, stróż, strażniczka; *praesto* 1. *stiti*, dostarczać; *Szyk*: *et praestat lovi sceptrā timenda sine vi* = i dostarcza *Jowiszowi* berła budzącego lęk bez gwałtu, i zapewnia dla *berła Jowisza* lęk bez potrzeby uciekania się do gwałtu. *venit* co za czas? *mox* wnet, wkrótce potem; *in honore pio tuetur patres* strzeże ojców w czci zbożnej i pełnej przywiązania (*pio* ze strony dzieci) przestrzega czci... dla ojców; 50. *commendo* 1. (*mando*) powierzać, polecać; *ebur curule* kość słoniowa kurlna, (senackie krzesło wykładane kością słoniową (bez poręczy); symbol władzy najwyższych magistratów: *pēki różg*, *fascēs*, i *sella curulis*). *ebur*, ěris, kość słoniowa; *curulis* (z *currulis*, *currus* wóz*), należący do wozu, *sella c. sie-*

*) Powinno być *cūrulis*, ale jest *cūrulis*; zgłoska przed akcentem czasem się skraca.

dzenie jak na wozie wyścigowym (curia ratusz z co-viria zebranie mężów); *Szyk*: illa commen-dat... = owa Maiestas zaleca..., podnosi w oczach, zaszczyca...; *prōbo* 1. (prōbus) próbować, badać, uznać, pochylać; *curva lyra* wygięta, krzywa lutnia (siedmiostrunna); *scitus*, a, um, (właściwie part. pfti pass. do scisco 3. (incoh. do scio 4)) rozstrzygać, postanawiać biegly, świadomy; 55. *excipit* podejmuje, zkolei zaczyna; *silentium*, ii, (sileo 2.) milczeć; *reverentia*, ae. (vereor 2.) szacunek; *cānus*, a, um, siwy, biały; *in suo pretio erat ruga senilis* zmarszczka starcza była w swej cenie miała swą cenę; *ruga*, ae, zmarszczka, fałd skóry; *animosus*, a, um, odważny, śmiały, gwałtowny; *Szyk*: iuvenes gerēbant Martis opus animosaeque bella (que explicativum) et adērant in statione (i stali na placówce, na stanowisku, w obronie) pro suis deis; 60. *viribus* (abl. limitationis) *illa* (= senectus domyslna z „ruga senilis”) *minor nec habendis utilis armis*..... niezdalna do władania bronią, radą często niosła pomoc; *Ops*, is, (nom. i dat. tylko jako imię własne) potęga, majątek, pomoc; *pateo* 2. ui, stać otworem; *serus*, a, um, późny; *nomen aetatis mite* = nomen mitis aetatis, nazwa łagodnego wieku; (łagodnym wiekiem nazywa się starość w przeciwstawieniu do gorącej, porywczej młodzieży [fervida iuventus]. Nazwa senat oznacza radę starców, więc była też oznaczeniem wieku). *Szyk*: Nec patuit tunc (= tum, illo tempore) curia, nisi post seros annos et senatus erat mite nomen aetatis, = kurja (= senat) stała wtedy otworem tylko po późnych latach a wyraz senat był nazwą łagodnego wieku; (Za czasów Owidjusza wstęp do senatu był otwarty dla tych, co mogli się wykazać t. z. senatorius census. Census senatorius wynosił za Augusta początkowo 800.000 sestercjów a potem 1.000.000 lub nawet 1.200.000. Za dawnych jednak czasów prawo wyznaczało, w jakim czasie wolno się ubiegać o jakiś urząd i w jakim wieku może urzędnik kurulny otrzymać dzięki swemu urzędowi wstęp do senatu. To prawo to lex Villia annalis z r. 180 a. Ch., najmłodszy senator według niego mógł mieć lat 32). 65. *legibus certis est finita* pewne prawa (= lex Villia annalis) określiły; *unde petatur* = a qua petatur: wiek, który może ubiegać się o urząd, godność; *indignor* 1. uważać za niegodne, oburzać się; *Szyk*: et (senior) ibat medius iuvenum, ipsis non indignantibus et, si comes erat unus, (ibat) interior... = siedł w środku między młodymi, na

co oni sami się zgadzali (co oni sami uznawali za stosowne), a jeśli był tylko jeden towarzysz, to starzec siedł po stronie wewnętrznej. (U Rzymian było uważane środkowe miejsce jako zaszczytne, gdy szło trzech to w środku był ten, kto zasługiwał na większy szacunek. Gdy szło tylko dwóch, to starszy bardziej szanowany towarzysz siedł bliżej kamienic (interior), a młodszy bliżej ulicy) *coram* z abl. wobec; *rubor*, ōris, rumieniec, wstyd; *rubore* abl. limit. zależny od digna; 70. *censuram* = ius notandi, prawo piętnowania; *senecta*, ae, (senectus, a, um, zestarzały) starość; *selecta pectora dixit*... wybrane osobistości (piersi) nazwał ojcami; *urbis summa* naczelne kierownictwo nad miastem; *refero*, erre, rettuli, relatum, odnieść, oddać; *tangor* jestem dotknięta = = moveor = indūcor ut credam; *maiores* starsi; *vocabulum*, i, słówko, nazwa; *tribuo* 3. ūi, ūtum, przydzielić, dać; *consulo* 3. ui, ultum, z dat. troszczyć się o co, myśleć o czym; 75. *pignus*, ōris, zakład, zastaw, dowód; *successor*, ōris, (succedo 3.) następca; *Szyk*: lunius dictus a nomine iuvenum non leve pignus honoris propositi (scil. maioribus) = następny miesiąc Junius, tak nazwany od imienia młodzieży, stanowi niemałoważny dowód czci oddawanej starszym. (Owidjusz podaje tłumaczenie wyrazu Maius: [mylnie: cf. magis, maior, deus Maius bóg wzrostu więc i mensis Maius] albo pochodzi ta nazwa od maiestas, albo od maior).

PODRÓŻE POETY (EX PONTO II 10, 21 nn.)

(Wyjątek z listu do poety Makra (Macer). Owidjusz powołuje się na ich dawną przyjaźń i na podróże, jakie razem ze sobą odbyli).

Te duce pod twoim przewodem (Makra); *magnificus*, a, um, (magnus-facio 3) wspaniały; *perspicio* 3. ēxi, ctum, przeglądna, zwiedzić; *nosco* 3. ōvi, ōtum, poznać; *Szyk*: te duce T. est nota meis oculis; *splendesco* 3. ui, (incohativ. do splendeo) jaśnieć, błyszczeć; *vomo* 3. ūi, itum, womitować, rzygać, buchać, ziać; *gigas*, antis, gigant (zobacz Słowniczek imion). [Gigant Tifoeus, przytłoczony olbrzymią górą Etną, stara się otrząść z tego ciężaru i zije ogniem]. *Szyk*: vidi caelum splendere Aetnā flammā, quam vomit ore gigas monti suppositus; 5. *lacus*, ūs jezioro; *oleo* 2. olui, (zamiast odeo, cf. odor, d i l się mieniają często w łacinie) wonieć, cuchnąć; *stagnum*, i, (sto 1.) woda

stojąca, kaluża, jezioro; *Cyanen* acc. z grecką końcówką też *Nymphen*; *Elidos* genet. grecki; *nec procul hinc* i niedaleko stąd; *amnis*, is, m. rzeka, strumień; *Szyk*: nunc quoque currit sub aequorē aquā tecta (scil. aequoreis aquis); *tego* 3 xi, ctum, pokryć; *aequoreus*, a, um, (aequor) morski. (Ową nimfą jest Arethusa [zobacz Słowniczek imion własnych]).

C) Z KSIĄG „ŻALÓW”

1. POSEŁ Z WYGNANIA (I 1.).

Urbs = Roma. *Szyk*: parve liber, ibis sine me in urbem. *invideo* 2. idi, sum, zająrzeć, patrzeć złem okiem, zazdrościć. (Owidiusz mówiąc, że swej książce nie zazdrości, chce przez to zaznaczyć tylko swą dla niej życzliwość, a nie, że nie pragnąłby też dostać się do Rzymu). *vado* 3. si, asum, kroczyć, iść; *incultus*, a, um, (colo 3.) nieustrojony. *qualem decet esse exsulis* (librum) domyślne talis vade, (idź) tak jak wypada na wygnańca (dosłownie: jaką być wypada wygnańca [sc. książce]). *habitus*, ūs, postawa, zewnętrzny wygląd; *temporis huius* = exsilii; 5. *velo* 1. (velum, i) zasłaniać, okrywać; *vaccinium*, ii, rodzaj hjacyncu, pokrowiec hjacyncowego koloru; (kwiat ten zagotowany na wodzie z mlekiem dawał barwik czerwony); *fucus*, i, wodorost, służący do barwienia na czerwono jako namiastka purpury, czerwona barwa; *lucius*, ūs, żaloba, smutek; *convenio* 4. schodzić się, zgadzać się; *titulus*, i, napis, tytuł (wisiał na kawałku pergaminu); *minium*, ii, minja, cynober, (tak nazwany od hiszpańskiej rzeki Minjo); *cedrus*, i, f. cedr, olej cedrowy (który wcierano w zwoje papyrusowe, by je ochronić przed molami); *charta*, ae, i *carta*, ae, (wyrz. obcy *ὁ χαρτης*) papyrus, karta; *notetur* dzeugma, tłumacz dwa razy: niech nie wytłacza się tytułu minja, niech karty nie zapuszczają olejkami cedrowym; *candidus*, a, um, biały; *niger*, a, um, czarny; *cornu*, ūs, róg, gałka (ze słoniowej kości na waku, naokoło którego nawijano papyrusowe zwoje. Książka bowiem ma postać zwoju); *candida nec nigra cornu fronte geras* nie nos białych gałek na czarnym czole; *libellus*, i, (z liberlus, asymilacja) książeczka; *orno* 1. zdobię; 10. *fragilis*, e, kruchy, łamliwy; *geminus*, a, um, bliźniaczy, podwójny; *geminæ frontes* oba (górny i dolny) brzegi (książki, zwoju);

polio 4. gładzić, wygładzać; *pumex*, icis, m. pumeks, lawa, (kamień dziurkowaty. Pumeksem gładzono brzegi książki, poczem je barwiono [„czarne czoło“ „nigra frons“] jak dziś introligator obcina je i czasem barwi; niewygładzone brzegi papyrusowej karty strzępiły się jak nieobrebione płótno); *hirsutus*, a, um, (hirtus zjeżony włosami) kosmaty, najeżony, szorstki; *coma*, ae, włos, *sparsae comae* rozsypane (spargo 3.) włosy, tu i ówdzie strzępiące się włosy; *litura*, ae, (lino 3. smarować) przekreślenie, zamazanie, plama; *pudet me* alcius rei wstyd mi jakiejś rzeczy; *sentio* 4. nsi, nsum, czuć, myśleć, zrozumieć; 15. *verbis meis saluta* moimi słowami powitaj; *contingo* 3. tigi, tactum, dotknąć; *certe* przynajmniej. (Myśl: niech dotknę ich przynajmniej tą stopą, którą mi wolno [t. j. stopą wiersza]).

ut in populo o ile to możliwe wśród narodu (w wielkiej ilości ludzi, czemś zawsze zajętych, można łatwo być zapomnianym) *illic* = tam = Romae; *requiro* 3. sivi, situm, (quaero 3.) wyszukiwać, dopytywać się; *forte* ablat. od fors. (Całą deklinację ma tylko jako imię własne Fors) przypadkiem; *Szyk*: si quis erit, qui forte requirat (zd. przynajmniej) quid agam (zd. pytaj. zawisłe). *salvus*, a, um, zdrowy; *nego* 1. przeczyć, oświadczyć że nie; *Szyk*: dices me vivere (vivo 3. xi, ctum) sed negabis me salvum esse (2 accusativi c. infinitivo); *id quoque quod vivam munus (me) habere* a to że żyję uważam (mam) za dar (munus, eris) boży; (dei = Augusti uchwałą senatu z r. 30, przyznano mu cześć boską); *tacitus*, a, um, milczący, cichy; *caveo* 2. vi, autum, mieć się na baczności, wystrzegać się; *Szyk*: cave, ne forte loquāre (= loquaris) quae non opus est (sc. loqui czego nie trzeba powiedzieć); *protinus* natychmiast; *admonitus lector* czytelnik napomniany, czytelnik przypomniałszy sobie; *repeto* 3. i vi, itum, sięgać wstecz, powtarzać, rozpamiętywać; *crimen*, inis, zarzut, вина, zbrodnia; *perago* 3. egi, actum, przeprowadzać, coś ciągle obrabiać, dokonać, skazać, potępić; *reus*, i (od res = proces) obwiniony, winowajca; *Szyk*: et ore populi peragat (futur.) publicus (tłumacz przez adverb.) reus. 25. *mordeo* 2 momordi, morsum gryźć; *dictum*, i, słowo; *patrocinium*, i, (patronus, i, pater, is) obrona; *patrocinio* abl. causae; (Myśl: nie broń mnie, gdyż moja zła sprawa przez obronę jeszcze się pogorszy). *suspiro* 1. (sub-spiro) wzdychać; *adimo* 3. e mi, mptum, odjąć;

me ademptum westchnie po mej stracie; *nec perlegat* (z d. względno skutkowe) *siccis oculis haec carmina* = et... non siccis...; *siccus*, a, um, (siticus ze sitis pragnienie, synkopa i asymilacja) suchy; *gena*, ae, częściej plur. (staroindyjskie hānu-ś, greckie γένυς, niemieckie Kinn) szczeka, policzek, oczodoły; *secum optare* (ze sobą) w duchu życzyć sobie; *30. mea* = Ovidii; *lenio* 4. łagodzić; *precor* 1. (preces, um.) błagać; *placo* 1. przejednać; *deos* = Caesarem Augustum; *rātus*, a, um, (reor 2.) obrachowany, pewny, spełniony; *quaeque volet rata sint* i to co zechce... i niech życzenie jego się spełni; *aufēro* 3. abstuli, ablātum, unieść, porwać; **Konstrukcja:** ablātā principis irā det mihi posse = zniknięcie gniewu (według wzoru Roma condita = założenie Rzymu) niech mi pozwoli, bym mógł (princeps tytuł Augusta od r. 28 przed Ch.).

35. mandatum, i, zlecenie; *culpo* 1. (culpa, ae) obwiniać, ganić; *forsan* (forsitan = fors (sit) an) może; *ferēre* 2. os. fut. passivi (podobnie jak culpabere) = dicēris. **Szyk:** culpabere, liber, forsan, ut (= concessivum) perāgas mandata et ferēre minor laude mei ingenii może spotkasz się, książko, z naganą, choćbyś wypełniła zlecenia (i będziesz ogłaszana jako mniejsza od sławy mojego talentu), może i głosić będą, żeś niegodna wielkości mego talentu; *iudicis officium est*... jest obowiązkiem sędziego badać nietylko (= ut) wypadki (= res), lecz także (= ita) i okoliczności im towarzyszące (= tempora rerum), po zbadaniu okoliczności będziesz bezpieczna (= nie narażona na nagane). *serenus*, a, um, pogodny; *carmina proveniunt animo deducta sereno*... pieśni udają się, jeśli się je snuje z pogodnej duszy, a okoliczności, w jakich żyję, to pora zachmurzona nagłami nieszczęściami (dosłownie a nasze czasy...; wyrazu „okoliczności” musimy tu użyć wobec tego, żeśmy dwukrotnie „tempora” tłumaczyli przez „okoliczności”). *40. nubilus*, a, um, chmurny; *secessus*, ūs, (se-cēdo 3.) ustron, zacisze; *carmina*... pieśń wymaga dla piszącego twórcy spokojnej ustroni, a mną miota...; *obsum*, esse, obfui, szkodzę; *perdo* 3. didi, ditum, zgubić, stracić; *ensis*, is, miecz; *haereo* 2. si, sum, utkwic; *iugulum*, i, (zdrobniałe od iugum jarzmo, więc właściwie odnosi się do obojczyka) gardło, szyja; *pūto iam iamque haesurum* s.c. esse, myślę, że już już utkwii w mem gardle (każdej chwili grozi napad wrogów, Bistonów). *45. aequus*, a, um, równy, sprawiedliwy; **Szyk:** aequus iudex mirabi-

tur quoque, quod haec facio et cum venia leget scripta qualia-cumque s.c. sunt = sprawiedliwy sędzia dziwić się będzie, że i takie pieśni piszę i me pisma, bez względu na to, jakie one są, przeczyta z pobłażaniem; *tot circumice casus* (ei) rzuć tyle (circumicio 3. iēcī, iectum) przypadków naokoło niego i otocz go tyloma nieszczęściami; *excido* 3. cidi, wypaść, zniknąć, szczeznąć; **Szyk:** omne ingenium excidet tantis malis (= intantis malis).

denique wkońcu, jednym słowem; *securus*, a, um, (securā bez troski) beztroski, spokojny; *famae* spokojny o swą sławę, nie troszcząc się...; *ire memento securus* tłumacz: idź i pamiętaj, nie troszcz się o...; *50. neu sit tibi lecto pudor displicuisse* i niech ci nie będzie wstyd po przeczytaniu, żeś się nie spodobała; *fortuna praebet se nobis secundam*... (podwójny accusat. se secundam przedmiotu i orzeczenia) nasz los nie przedstawia się nam tak pomyślnie, żebyś ty mogła mieć wygląd na swą sławę (tak jestem nieszczęśliwy, że nie mogę dbać o sławę); *sospes*, itis, nieuszkodzony, szczęśliwy; *titulus*, i, tytuł, napis na pomniku, powód do sławy, sława; *tangor amore* jestem tknięty miłością, trawi mnie miłość; *ardor*, ōris. (ardeo 2. rsi, rsum) zapal; *erat mihi ardor quaerendi nominis* paliła mnie żądza zdobycia, szukania rozgłosu; *55. studium*, ii, zamięlowanie; **Szyk:** sit satis, si nunc non odi carmina studiumque, quod obfuit = niech będzie dość na tem, że nie czuję teraz nienawiści do pieśni i do zamięlowanego mego zamięlowania, które mi wyszło na szkodę. (Dobrze, że poezja nie stała mi się obojętną lub nienawistną, o sławę już nie dbam). *pārio* 3. pepēri, partum, zrodzić, nabyć, zgotować; *sic* (= cum carmina scriberem) *fuga parta est meo ingenio* (abl.) bo (tak) przez to ściągnął na mnie mój talent wygnanie; *peregrinus*, a, um, (z peregre, ager, na polu, za miastem, zagranicą) zagraniczny, obcy; **Szyk:** nec puta te posse venire populo ignotum, quod peregrinus venias in magnam Urbem = nie sądź, że mogłabyś przyjść (jako) nieznana dla ludu, dlatego że przybywasz obca do wielkiego miasta. *60. careo* 2. ui, aliqua re być pozbawionym, nie mieć; *ut careas* zdanie przyzwolone; *noscere* = noscēris będzie można cię poznać; *colore*. (czarna barwa przypomni nieszczęśliwego poetę, poznają autora i bez tytułu); *dissimulo* 1. udawać że nie, kryć się, tać; *dissimulare velis* choćbyś się chciała zataić; *liquet* (liqueo 2. liquidus) jest rzeczą jasną;

te esse meum że ty jesteś moją; *clam* (celo 1.) potajemnie; *intro* 1. wejść; *laedo* 3. si, sum, obrazić, urazić; *ne te mea carmina laedant* by ci nie zaszkodziło to, że mieścisz moje pieśni; *non sunt, ut...* = non sunt plena favōris ita ut ante erant; *favor*, ōris, łaska, życzliwość; *plenus favōris* ciesząc się łaską (pełny łaski). 65. *Szyk*: Si quis erit, qui putet te non esse legendum (w łacinie negacja przy verbum finitum non putet...) quia sis meus...; *reicio* 3. ieci, odrzucić, wyrzucić; *gremium*, ii, łono (gdy Rzymianin czyta, opiera zwój na czemś, jeśli siedzi, to książka spoczywa na kolanach); *praeceptor*, ōris, (praecipio 3. praeceptum, i) nauczyciel (aluzja do Ars amatoria cf. Wstęp VIII).

forsitan (fors sit an) może; *expecto* 1. (specto 1.) wyglądać, oczekiwać; *palatium*, ii, pałac (tak zwie się dwór Augusta, zbudowany na wzgórzu palatyńskim). *scando* 3. ndi, nsum, wspinać się, wstępować; *Szyk*: an te missum (scil. Romam) iubeam scandere in alta Palatia Caesareamque domum; 70. *ignosco* 3. ōvi, ōtum, wybaczyć; *augustus*, a, um, święty, dostojny; *di locōrum* bogowie opiekujący się tem miejscem, (Juppiter, Juno, Apollo, Westa mieli na Palat. świątynie). *arx*, rcis, zamek; *hoc caput* = meum caput; *mitis*, e, łagodny; *numen*, inis, (nūo używane w złożeniach adnūo skinać) wola boża, bóstwo; *Szyk*: memini quidem illis sedibus esse mitissima numina (August), sed timeo deos, qui nocuerunt; 75. *penna*, ae, skrzydło; *stridor*, ōris, (strideo 2.) szelest; *columba*, ae, gołąb; *unguis*, is, pazur, szpon; *accipiter*, tris, jastrząb; *saucius*, a, um, ranny; *saucia facta* zraniona; *procul* daleko; *stabulum*, i, (sto 1.) stajnia; *excutio* 3. ssi, ssum, (quatio 3.) wyrwać, wydrzeć; *avidus*, a, um, chciwy, łakomy, żarłoczny; *lupus*, i, wilk; *agna*, ae, jagnię; *optarat* = optaverat; *stultus*, a, um, głupi. (Faeton sam prosił ojca, boga słońca, by mu oddał do kierowania słoneczny rydwan. Własna prośba wtrąciła go w nieszczęście). *Szyk*: nollet tangere equos, quos stulte optaverat; 80. *fateor* 2. fessus, przyznać się; *Szyk*: fateor me quoque timere Iovis arma quae sensi; *reor* 2. rātus, sądzić; *infestus*, a, um, niebezpieczny, nieprzyjazny, wrogi; *tono* 1. ui, grzmieć; *Szyk*: cum tonat reor me peti igne infesto = gdy grzmi, zdaje mi się, że na mnie godzi... (Myśl: boję się Augusta, gdyż z jego woli spotkało mnie nieszczęście). *retorqueo* 2. torsi, rtum, skrecać w bok, odwracać; 85. *cumba*, ae, i *cymba* (wyrz obcy $\kappa\upsilon\mu\beta\eta$) łódź, łódka; *vastus*, a, um, pusty, obszerny, ogromny, straszny,

okropny; *percutio* 3. ssi, ssum. (quatio) wstrząsać, skołatać, strzaskać, nadwężyć; *procella*, ae, (procellare obalić) burza; *horreo* 2. ui, wzdrygać się, obawiać się; *Szyk*: horret adire illum locum quo est laesa = wzdryga się przed przystąpieniem... obawia się przystąpić do owego miejsca, gdzie była na szwank wystawiona.

ergo (z wyczajnie ergo) cāve a zatem miej się na baczności; *timida circumspice mente* i rozglądaj się wkolo z trwożną uwagą; *ut sit tibi satis legi a media plebe* aby ci wystarczało koło czytelników z pośród tłumu; *sublimis*, e, (limen, wiszący nad drzwiami) górny, wysoki; *Szyk*: Icarus dum infirmis pennis petit nimium sublimia (dąży do zbyt wysokich sfer), aequoreis aquis nomina fecit (nadał imię). 90. *hinc* stąd (z Tomi, miejsca wygnania Owidjusza); *remus*, i, wiosło; *aura*, ae, wiatr; *resque locusque* okoliczności i czas; *Szyk*: difficile tamen est hinc dicere, remis utaris (zd. pytajne zawisłe) an aura (w Rzymie) (porównanie z życia żeglarskiego, czy masz używać wiosł czy wiatru, czy masz śmieiej (iść sama), czy ostrożniej postępować (szukać protekcji i sposobności), ja stąd nie mogę dać ci wskazówek. Zastosuj się sama do okoliczności); *vacuus*, a, um, próżny, wolny od zajęcia; *trado* 3. dīdi, dītum, wydać, dać w ręce; *si poteris tradi vacuo* scil. Augusto, jeśli będzie możliwem, by w wolnej chwili wziął cię w ręce; *cuncta mitia* wszystko w łagodnym nastroju; *frango* 3. frēgi, fractum, złamać; 95. *pausa loquatur adi* kilku słowami doda ci otuchy, to zbliż się; *luce bona* w dobrym dniu (światle), w szczęśliwą godzinę; *domino ipso* abl. comparat.; *illuc* tam (do pałacu Augusta); *levo* 1. ulżyć czemu (aliquid) ulgę sprawić, usunąć, wyleczyć; *vel* (właściwie imperativ. do velle = lub) albo; *tollo* 3. sustūli, sublātum, znieść; *Szyk*: nam ea vulnera vel nemo tollere potest vel solus is Achilleo more tollere potest, qui ea fecit = tych ran nikt nie może wyleczyć lub na wzór Achillesa tylko ten, co je zadał. (August skazał mnie na wygnanie, August może mnie odwołać, cf. Achilles w Słowniczku); 100. *tantum* tylko; *Szyk*: tantum videto (bacz) ne noceas, dum vis prodesse; *prosum*, desse, profūi, pomóc; *timore* abl. qualitatis; *timore animi* = timore nostro; *Szyk*: nam spes nostra est minor timore animi; *moveo* 2. ōvi, ōtum, poruszać, drażnić; *resaevio* 4. na nowo srożyć się; *Szyk*: et cave ne ira, quae quiescebat

(quiesco 3. ięvi, spoczywać), mota resaeviat et tu (= neve tu) sis altera (drugą) causa poemae.

105. *penetrare*, is, (penetro 1. penes - intro 1.) wewnątrz domostwa (biblioteka poety); *scrinium*, ii, skrzynia na pisma i książki (kształtu wydrążonego walca) .. *scrinia curva* dopowiedzenie do *tuam domum* i (dotkniesz) staniesz w swym domu t. j. w kragłej szafce; *positos ex ordine*... ustawionych w porządku,... po porządku; *evigilo* 1. (vigil) czuwać, nie spać; *quos idem studium evigilavit* których ta sama gorliwość, (to samo zamięlowanie) opracowała wśród bezsennych nocy. (Większa część dzieł starożytnych to owoc prac wśród bezsennych nocy, w dzień był Rzymianin zajęty polityką, sądem lub innymi sprawami. Na pracę umysłową, czyli, jak to Rzymianie nazywali, na „wytchnienie“ (otium), były przeznaczone godziny nocne). *cetera turba* reszta tłumu, (prze-ciwstawione trzem księgom, o których później mowa). Tłumacz: cały ten tłum, a później przed tres dodaj: ale, natomiast; *palam* jawnie; *ostendo* 3. di, tum, (obstendo 3.) wyciągać coś przeciw komuś, do kogoś, pokazywać; *aperio* 4. ūi, rtum, otworzyć; *apertus*; a, um, jawny, otwarty; *palam ostendet apertos titulos* jawnie będzie pokazywało swe tytuły, nie starając się ich ukryć; 110. *detego* 3. xi, ctum, odkryć, detecta fronte = in detecta fronte; *procul* zdala; *obscurus*, a, um, ciemny, mroczny; *latito* 1. (frequent. do lateo 2.) skrywać się; (in) *obscura parte* w mrocznym zakątku; *sic quoque* tak jeszcze także (skrywając się); *quod nemo nescit* co każdy umie (litotes 2 przeczenia) to znaczy kochać; (usprawiedliwienie: przecież one uczą tego, co każdy umie); *os*, ōris, n. usta, śmiałość, odwaga; *Oedipodas* acc. plur. grecki; *facito*... *voces*.. mień.. nazywaj; (Telegonus zabił ojca, u Sinki str. 194 błąd); 115. *de tribus* scil. libris Artis amatoriae; *si qua est tibi cura parentis* jeśli żywisz jaką troskę o rodzica (o mnie poetę, który cię stworzył). *Szyk*: et moneo (te) ne, si qua est tibi cura parentis, ames quemquam (librum) de tribus, quamvis ipse (ille liber) docebit (amare); *quamvis* w prozie z con.; *volūmen*, īnis, zwój, tom, księga, *ter quinque volumina* (w prozie ter quina 3 × 5) *mutatae formae* = 15 ksiąg Przemian; *exsequiae*, ārum, (ex sequor) wyprowadzanie na cmentarz, pogrzeb; *carmina* dopowiedzenie do *volumina*, *carmina rapta*... pieśni uratowane z mojego pogrzebu. (pogrzeb = wygnanie. Owidjusz rzucił w ogień rękopis Metamorfoz, otrzymałszy roz-

kaz opuszczenia Rzymu i pójścia do Tomi. Jednak pieśni te uratowały się dzięki odpisom, jakie krążyły wśród przyjaciół); *mando* 1. polecać, *mando dicas* = mando ut dicas powiedz — polecam ci; *refero*, erre rettūli, lātum, odnieść, zaliczać; *vultus*, ūs, wyraz twarzy, twarz, wygląd, postać; *Szyk*: mando dicas his (libris) vultum meae fortunae posse referri inter mutata corpora = ...że wygląd mego losu można (także) zaliczyć do przemienionych istot; 120. *nam ea* (= fortuna mea), *dissimilis est effecta priori* scil. fortunae stała się niepodobną do dawniejszej; *flenda* taka która musi być oplakiwana, teraz lzy wyciska, budzi płacz, godna płaczu.

habebam styl listu; piszący wstawia się w położenie czytelnika, co dla autora prae-sens, to dla adresata czas historyczny. Tłumacz po polsku przez con. miałbym do powiedzenia, do zlecenia; *vereor* 2. eritus, obawiać się, *vereor fuisse causa tardae morae* ne sim tibi causa tardae morae; *fuisse* oznacza nie czynność minioną, lecz dokonaną, na wzór greckiego aorystu γενέσθαι nle: że byłem, lecz: stać się; *tardus*, a, um, powolny; 125. *subeunt* sc. in mentem co mi na myśl przychodzi; *sarcina*, ae, tobolek, tłumok, ciężar, brzemień; *laturo* (fero) dla tego, co cię będzie niósł; *propere* 1. śpieszyć się; *habito* 1. mieszkąć; *nobis* dat. auct. = a nobis; *remotus* (removeo 2.) oddalony, odległy; *Szyk*: nobis.. orbis ultimus, terra (appositio do orbis) remota a mea terra = będziemy zamieszkiwali kraniec świata, krainę (habitabitur; poeta ułożył tę pieśń jeszcze w czasie podróży).

2. BURZA NA MORZU (I 2.).

votum (voveo 2.) ślub, modlitwa, życzenie; *quid suspersunt nisi vota* cóż mi jeszcze pozostaje innego, jak modły; *solvo* 3. vi, lūtum, rozwiązać, rozluźnić rozbić; *quasso* 1. (frequ. do quatio 3.) wstrząsać, uderzać; *quassata ratis* skołatany statek; *parco* 3. peperi, oszczędzać; z inf. oszczędzam coś robić, jestem łaskaw czegoś nie robić; *parcite solvere membra quassatae ratis* tłumacz: oszczędzajcie, nie rozbijajcie... raczcie nie rozbijać...; *subscribo* 3. psi, ptum, podpisywać, *neve subscribe Caesaris irae* nie dołączajcie swego wyroku do gniewu Cezara. (Porównanie z życia sądowego: pod imieniem głównego oskarżyciela mogli

podpisywać się na akcie i inni, którzy przyłączali się do oskarżenia). *premente deo alter deus fert opem* gdy bóg jakiś brzemieniem nieszczęścia przytłacza, drugi bóg niesie pomoc (więc jeśli bóg August na mnie zsyła nieszczęście, to wy przy najmniej bogowie nieba i morza miejcie mnie w swej opiece); 5. *stabat* = instabat = contra Troiam stabat; *aequus*, a, um, życzliwy; *iniquus*, a, um, nieżyczliwy, wrogi; *oderat Aenean Saturnia propior Turno* nienawidziła Eneasza córa Saturna, bliższa Turnusowi, ... a sprzyjała...; *Veneris numine tutus* świętą potęgą Wenery zabezpieczony, broniony (Eneasza); *ferox*, ócis, dziki, okrutny, sroggi; *cautus*, a, um, (caveo 2.) ostrożny, chytry; *peto aliquem* godzę na kogoś, czyham na czyjąś zgubę; *Ulixen* grecka końcówka accusat. 10. *patrus*, i, (pater, is) stryj, brat ojca; *disto* 1. stać zdala, *distamus ab illis* wielki jest odstęp między nami (nie mogę się równać z bohaterami). *Szyk*: et — quamvis distamus (w prozie con) ab illis — quis vetat aliquod numen adesse nobis (accusat. c. infinitiv. po veto; nobis zależne od adesse), irato deo (abl. absol. = choć inny bóg jest zagniewany, wobec gniewu innego boga, mimo...); *proficio* 3. ēci, ectum, wykonać, skutecznić; *Szyk*: frustra miser perdo verba non proficientia = nadaremnie ja nieszczęśliwy tracę bezskuteczne słowa; *graves aquae spargunt ipsa ora loquentis* ciężkie wody obryzgują i nawet same usta mówiącego; 15. *lacto* 1. (frequ. do iacio 3.) miotać; *Szyk*: ...iactat, non sinit (scil. mea dicta precesque) ire ad deos, ad quos mittuntur; *sino* 3. sīvi, sītum, pozwalając (łączy się z accus. c. inf.); *ergo* (z erogo z tego ustawienia, z tego kierunku; rogus ustawiony stos drzewa) a więc, zatem (poeta dochodzi do wniosku) *ne causa laedar in una* bym nie był rażony tylko w jednej sprawie, bym nie w jednym tylko względzie doznawał przeciwności (nieszczęście zawsze lubi chodzić w parze); *velāque votāque* przedmioty zależne od ferunt; *nescio quo* nie wiem dokąd; *nescio* podkreśla tylko nieokreśloność wyrazu quo, więc nie jest to zd. n. pyt. zależne i nie ma con.

me miserum accus. wykrzyknienia; *montes aquarum volvuntur* toczą się góry wodne; 20. *tacturos* scil. eos montes aquarum że dotkną...; *putes* con. potent. od puto 1.; *subsido* 3. ēdi, osiadać dołem; *Szyk*: Quantae vales subsidunt diducto aequore = jak głębokie rozwierają się

u dołu otchłanie skutkiem rozstąpienia się morskich przestworzy. (Poeta na otchłan mówi dolina, gdyż wysokość gór wodnych, o których przed chwilą mówił, chce przeciwstawić niż rozstępujących się wód). *hic... ille* = pontus... aer; *tumidus*, a, um, (tumeo) wzdęty; *minax*, cis, (minor 1. mina) groźny; 25. *inter utrumque* = inter pontum et aerem; *fremo* 3. ūi, itum, huczeć, ryczeć; *immanis*, e, (in = nie, manus, starać. dobry) okropny, ogromny, straszliwy; *murmur*, ūr, is, szmer, hałas; *pareo* 2. być posłusznym; *unda nescit cui pareat* fala nie wie, komu ma być posłuszna (komu, co ma znaczyć, tłumacz następną wiersze). *Eurus capit vires* Eurus wzbiera na siłach; *ab ortu purpureo* scil. solis od strony purpurowego wschodu (purpurowo lśni niebo o wschodzie); *modo... nunc* = modo... modo; *Zephyrus misus* (ab) *sero vespere* teraz znów zjawia się Zefir wysłany od późnego zachodu; *vesper*, i, abl. także vespere zorza wieczorna, wieczór, zachód; *siccus*, a, um, suchy (nie zanurzając się w wodę, Niedźwiedzica nie zachodzi czyli nie zanurza się w morzu od 36° szerokości płn.); *gelidus*, a, um, (gelu, ūs) zimny, mroźny; *arctos*, i, f. (acc. on. nom. plur. arctoe według greckiej odmiany) Niedźwiedzica (tylko o konstelacji gwiazd w północnej stronie nieba). 30. *adversa fronte bella gerit* nadstawiając czoła toczy bój; *rector*, ōris, (rego 3.) kierownik, sternik; *in incerto est* jest w niepewności; *nec invenit, quid* (zd. pyt. zawist) *fugiat petatque* nie wpada na myśl (znachodzi), przed czym ma uciekać, a do czego dążyć; *ambiguus*, a, um, (ambo — ago 3) otaczający, obustronny; *stupeo* 2. ui, słupieć, stawać bezradnym; *unda obruit vultus meos* fala zalewa mą twarz; 35. *opprimet hanc* (= meam) *animam fluctus...* zdławi mój oddech (mą duszę) bałwan, a ustami nadaremnie zasyłającemi prośby przyjmie, chłonać będziemy wodę, która życia nas pozbawi; *at atoli, tymczasem; pia coniunx nihil aliud dolet quam me exsule* (abl. causae przy doleo jako przysłowie wyrażającym uczucie [verba affectuum], nil przy tem samem słowie stoi w accusat. jako zaimek rodzaju nijakiego; me exsule więc = quod exsul sum) tymczasem wierna (tkliwa) małżonka nad niczem innym nie boleje, jak tylko nad mem wygnaniem; *gemo* 3. ui, itum, jęczeć, wzdychać, opłakiwać; *nostri mali* genet. partitiv;

hoc unum nostri mali scitque... z moich wszystkich nieszczęść zna tylko to jedno i nad tem jednym biada; *immensus*, a, um, (metior 4. mensus) niezmierny, bezgraniczny, bezbrzeżny; *corpora* tłumacz = homines; *lactari...* *agi* tłumacz czynnie; 40 *nex*, cis, (neco 1. *vēx-us*, *vēx-ōs*) zabójstwo, śmierć; *conscendo* 3. ndi, nsum, wstąpić, wsiąść (na okręt); *passus* scil. meam coniugem żem nie zezwolił mej żonie razem ze mną wsiąść na okręt; *ut peream* (concessivum) choćbym zginął (pereō); *illa* (= uxor mea) *caret periculo* = est libera periculo; *dimidius*, a, um, (medius) przedzielony na połowę, przepołowiony; *superstes*, itis, (super sto 1.) ten co stoi przy czymś, pozostający przy życiu; *dimidia parte certe ero superstes* przeżyję to przynajmniej połowę swej duszy (połowa duszy = żona).

45. *et mihi* biada mi; *mico* 1. ui, łysnąć; *nubilus*, a, um, chmurny, *nubila*, orum, chmurzyska; *aetherius*, a, um, (aether górne powietrze, niebo; dolne powietrze = aër) niebieski, należący do niebios; *persōno* 1. ui, (sōno 1. sonus, i,) huczeć, rozbrzmiewać; *axis*, is, m, (staroind. āksa-s, gr. ἄξων, niem. Achse) oś u wozu, oś niebios, niebiosą; *fragor*, ōris, łoskot, grzmot; *tabula*, ae, deska; *latus*, eris, (navis) bok (okrętu); *ferio* 4. uderzać; *onus*, ōris, ciężar, ciężki pocisk; *ballista*, ae, (βάλλω) machina do miotania ciężkich pocisków, działo (zobacz Cybulski Tabulae quibus antiquitates Graecae et Romanae illustrantur IX); *superemineo* 2. ui, wysterczać ponad, górować ponad; *Szyk*: hic fluctus qui vēnit supereminet omnes fluctūs (accusativ.) 50. *posterior nono undecimo* (ablativi comparationis) *prior* następuje po dziewiątym a wypowiada jedenasty (bałwan). (Rzymianie uważali dziesiątą falę za szczególnie niebezpieczną. [fluctus decumanus cf. z Przemian ust. 23, w. 67 i nn]).

letum, i, śmierć; *miserabilis*, e, pożałowania godny. (Myśl: nie obawiam się śmierci, lecz wstręt i strach mam przed utopieniem się; to przecież pożałowania godny rodzaj śmierci); *demo* 3. mpsi, mptum, ująć, usunąć na bok; *naufragium* ii, (navis - frango) rozbicie okrętu; *munus*, ōris, dar, łaska, tłumacz: niech się obejdzie bez rozbicia, niech nie dojdzie do rozbicia, bo śmierć naturalna będzie dla mnie nieszczęśliwego łaską; *est aliquid* dodaj w polskim przecież i to, przecież coś jest, znaczy (to nie jest bezwartościowy przesąd); *solidus*, a, um, lity, stały, twardy; tłumacz: ...umierając

z wyroku losu czy od ciosu żelaza złożyć umierające ciało na stałej ziemi i dać swoim jakieś zlecenia i spodziewać się grobu, a nie dla morskich ryb...; 55. *cibus*, i, pokarm, potrawa; *finco* 3. nxi, ctum, wymyśleć, pomyśleć, wyobrazić sobie; *figite*... wyobraźcie sobie. dajmy na to, żem zasłużył na śmierć taką (abl. limitat. po dignus) [jako ten co zgrzeszył przeciw Cezarowi]; *non ego* dodaj w tłumaczeniu: ale przecież (asyndeton = połączenie bez spójników, brak spójnika attamen); *veho* 3. xi, ctum, wieźć, passiv. jechać; *immeritus*, a, um, niewinny.

pro wykrzyknik, och; *viridis*, e, zielony, zielonawy, *virides dei* bogowie zielonawych otchłani (= morscy, superi = bogowie niebiescy); *quibus aequora curae* (dativ. skutku lub celu) pod których opieką są morskie przestworza; 60. *utraque turba* (= superi et marini dei) oba tłumy, jedni i drudzy; *sisto* 3. stiti, statum, zatrzymać, zastanowić, zakończyć; *mina*, ae groźby (od nieba pochodzą pioruny i wichry, od morza bałwany); *mitissima ira* najlaskawszy gniew (gniew Cezara w porównaniu z waszym był łaskawy i łagodny); *sinite* sino łączy się z acc. c. inf, ale w zdaniach wyrażających życzenie często się wtrąca imperativus słowa sino. *Szyk*: sinite, (ego) infelix feram in loca iussa (quo fugere sum iussus) hanc vitam quam dedit mitissima ira Caesaris (Cezar nie skazał go na śmierć, więc niech mu pozwolą bogowie to życie zanieść do nakazanego mu na wygnanie miejsca); *pendo* 3. pependi, pensum, ważyć, płacić; *Szyk*: Si vultis, me pendere (acc. cum inf. zależny od vultis) poenam, quam commerui, [at tamen] (asyndeton, brak spójnika) culpa mea ipso iudice (= Augusto, według uznania samego sędziego, abl. absolut.) est minor morte (abl. comparat. jest mniejsza od śmierci, nie zasługuje jeszcze na śmierć); 65. *ego* 2. ui, ope potrzebować pomocy; *Szyk*: si Caesar voluisset me iam mittere ad Stygias undas, non eguisset in hoc (w tem) vestra ope; *invidiosus*, a, um, (invidia) budzący zazdrość; *cruor*, ōris, krew; *est illi non invidiosa copia nostri cruoris* on ma nie budzącą zazdrości możność naszej krwi, nasza krew jest niezaprzeczenie w jego mocy; *quod dedit ipse feret* (= auferet) cum volet, co mi dał (t. j. życie, gdyż nie skazał mnie na śmierć), to będzie mi mógł sam odebrać kiedy zechce, (August może mnie skazać zawsze na śmierć, do mo-

Konstrukcja: immo ita parcite mihi... si... = tak, tak mnie oszczędźcie, jak prawdą jest, że...; 100. *publica iussa mihi sunt satis* publiczne rozkazy są mi dosyć, święte są mi rozkazy publiczne, rządowe...; *saeculum*, i, wiek; *dixi felicia saecula* opiewałem szczęśliwość wieków; *tus*, ris, n. kadzidło, *tura dedi pius* pobożnie składałem kadzidła. *Tłumacz*: Tak, jeśli wiecie to (że niema w tem mej winy), jeśli mię błąd zapędził na manowce, a myśl moja głupia tylko a nie zbrodnicza, jeżeli sprzyjaliśmy temu domowi, co przecież wolno i najniższym (t. j. domowi julijskiemu), jeśli świętami dla mnie były nakazy Augusta, jeśli opiewałem szczęśliwość wieków pod jego rządami, jeśli pobożnie składałem kadzidła, zanosząc modły za Cezarem i za Cezarami, to jak prawdą jest, że żywiłem takie właśnie usposobienie, tak łaskawie mnie teraz oszczędźcie bogowie; 105 *si minus* jeśli nie, w przeciwnym razie; *alta unda cadens obruat caput* wysoka fala..., fala spadając z wysoka niech pogrąży mą głowę.

vanescō 3. (vanus) znikać; *fallor, an. . frangitur victa ira mutati maris* czy myślę się, czy naprawdę łamię się pokonany gniew morza, które się już zmieniło (prolepsis = tak, że się zmieniło); *non casu* to nie przypadkiem (to łaska boża); *sed...* lecz to wy bogowie, których nie godzi się zwodzić, wezwani warunkowo, przynosicie mi tę pomoc. (Wezwalem bogów, by mi pomogli, jeżeli byłem pobożny i lojalny; niebo rozjaśnia się, burza ustępuje; bogów oszukać nie można, więc widać, że byłem zawsze pobożny i lojalny).

6. WIOSNA W TOMI I W RZYMIE (III 12).

frigus, ōris, (frigeo 2.) mróz; *minūo* 3. ūi, ūtum, (od minus podobnie jak statuō od status) pomniejszać; *Szyk*: Zephyri minūunt frigōra; *perāgo*, ēgi, āctum, przepędzić, *annō peracio* po upływie roku (od jednej wiosny do drugiej); *intepesco* 3. (incohativum do tepeo 2.) ogrzać się, stawać się ciepłym; *hiems ipsa Tomitis longior* = hiems ipsis Tomitis longior, zima nawet dla Tomitów za długa (w Tomi zima trwa znacznie dłużej niż w Italii); *impositamque sibi... facit tempōra diurna nocturnis* (dativ.) *aequa* i wierzchowiec (dodajemy ten wyraz), który należy nie doniosł Helli na grzbiet mu wsadzonej (na nim umieszczonej) wyrównywał dzień z nocą (czas dzienny z czasem nocy). (Mowa tu o wiosennem zrównaniu dnia z nocą, które

następuje w Tomi, kiedy słońce wschodzi pod znak Barana 20/IV) 5 *viola*, ae, fiolek; *lego* 3. lēgi, lectum, zbierać; *hilaris*, e, (iλaγός) wesół; *rusticus*, a, um, wiejski; *sēro* 3. ēvi, sātum, siać, *nullo serente* (abl. absol.) mimo, iż nikt nie siewie; *veho* 3. xi, ctum, wieźć, przynosić; *pratum*, i, łąka; *pubesco* 3. (incoh. at. do pubeo 2.) dorastać, *prata pubescunt flore* łąki pokrywają się kwieciami; *indocilis*, e. (doceo 2.) nieumiejętny, nieuczony; *loquax*, cis, (loquor 3.) gadatliwy; *guttur*, ūris, gardło, szyja; *verno* l. (ver wiosna) odmładniać się, *vernāt avis* ptak dzwoni pieśń wiosenną; *depōno* 3. sui, sītum, odłożyć, wyzbyć się; *hirundo*, inis, jaskółka; 10. *trabs*, bis, belka; *cunae*, ārum, kołyska. *Tłumacz*: a jaskółka, by zbyć się zarzutu, że złą matką, gotuje kołyskę, budując mały domek pod belkami. (Aluzja do podania o Proknie, królownie ateńskiej a żonie Tereusa trackiego, która zamordowała własnego syna, by się zemścić na mężu za krzywdy, jakie wyrządził jej siostrze Filomeli. Tereus nie mógł tego czynu ukarać, gdyż zmienił się podczas pościgu w dudka, Prokne natomiast zmieniła się w jaskółkę a Filomele w słowika. Inne podanie mówi że to Filomele była żoną Tereusa i teraz jako słowik żałuje swego okrutnego czynu i płacze za synem, powtarzając żałośliwie jego imię: Itys, Itys). *sulcus*, i, bródza; *lateo* 2. ui, być skrytym, kryć się; *obruo* 3. ūi, ūtum, zasypać, przysypać; *excito* l. wzniecać, pobudzić, wywołać; *tepīdus*, a, um, ciepły; *mollis*, e, miękki; *cacamen*, inis, wierzchołek; *Szyk*: excitat molle cacumen e tepida humo = wywołuje miękki szczyt z ciepłej ziemi, wykluwa się miękkim pędem...; *vitis*, is, winorośl, winna macica; *palmes*, itis, m. winna lato-rośl; *gemma*, ae, pączek, oczko, drogi kamień; *nam procul...* bo winorośl uprawia się daleko od wybrzeży Getów; bo objaśnia dlaczego poeta poprzednio użył wyrażenia quoque loco vitis est = a gdzie jest winna macica tam... inaczej niż w Italii, tu winogrodu niema ani drzew; *turgesco* 3. (turgeo 2.) pęcznieć; *ramus*, i, gałązka; *istic* tam = Romae; *ludus*, i, zabawa, igrzysko; *verbosus*, a, um, (verbum, i) pełen słów, hałaśliwy; *garrulus*, a, um, (urobione od garrere gadać, jak credulus od credere) gadatliwy; *otia nunc istic...* tam teraz panuje spokój świąteczny, przed jednym szeregiem zabaw (igrzysk) [przed zabawami z porządku połączonego, z kolei następującymi po sobie] ustępują gadatliwe walki głośniego rynku. (W Rzymie odbywają się igrzyska i zabawy

teraz: od 12 kwietnia do 19 włącznie, to święto Cerery i obchodzi się różne igrzyska i zabawy. Igrzyska odbywają się (zaczynają się od konnych wyścigów) ostatniego dnia t. j. 19/IV. Lecz przewagę mają nie zabawy cyrkowe, lecz przedstawienia sceniczne w teatrze. Cały kwiecień następowały rzędem po sobie uroczystości [iuncti ex ordine lud] Megalesia na cześć Cybeli (Magnaе matris deorum) z cyrkowymi zabawami i teatrem od 4/IV — 10/IV, Cerealia 12/IV — 19/IV, Palilia 21/IV). 20. *pila*, ae, piłka, *nunc pila* s.c. vertitur; *trochus*, i, obręcz żelazna zaopatrzona w dzwonki; *trochus orbe ceteri vertitur* szybkim łączy się kołem; *labor* 3. psus, płynąć; *perfusa est oleo* (o l e u m) *labente* zlała się obficie oliwą, natarła się tłusto...; *defessos* (defossos błąd drukarski) *artus* = zmęczone członki; *tingo* 3. nxi, nctum, maczać, zanurzać; *scaena viget*... scena tętni życiem a żywotność płonie odmiennym zapalem... a widzowie rozplamienieni różnią się w okazywaniu łaski i zamiast trzech forów (rynków) rozbrzmiewają gwarem trzy teatry (terna fora = forum Romanum, forum Iulium Caesaris, f. Augusti; theatrum Pompei, Balbi, Marcelli. W czasie tych wiosennych świąt młodzież hasa na koniach (lusum est equis) i wykonywa ćwiczenia wojskowe dla zabawy na polu Marsowem, lub oddaje się zapasom, przed którymi naciera się oliwą. Na polu Marsowem zbudował M. Vipsanius Agrippa, wódz i zięć Cezara, łaźienki czyli termy, i w nich młodzież kąpała się po znojnjej walcie. Termy zaopatrzył Agrippa w wodę przez wybudowany przez siebie wspaniały wodociąg, zwany aqua Virgo, gdyż te źródła miała wskazać żołnierzom szukającym wody jakaś dziewczyna. Wodociąg ten dziś jeszcze zachowany. Teatry mają publiczność tak rozentuzjasmowaną, że rywalizacja aktorów czasem wywołuje rozruchy). 25. *interdico* 3. xi, ctum, zakazać, wzbraniać; *O quater beatum, o quotiens non est numerare* = totiens beatum quotiens non est numerare [non est numerare = non potest numerari] o po czterokrotnie szczęśliwy, o po tylekroć szczęśliwy, ilekroć zliczyć nie można, o po czterokroć, po niezliczone razy raczej szczęśliwy ten.....; *cui licet frui Urbe non interdicta* komu wolno rozkoszować się niezakazanem miastem (= Rzymem), komu niezakazanem swobodnie rozkoszować się...; *ac mihi sentitur nix soluta* (solv o 3.) *verno sole*... a ja tu odczuwam, że śnieg stają pod tchnieniem wiosennego słońca i że nie wykopuje się (wygrybuje się) twardej wody z sadzawki. (W zimie wody w Tomi zamarzają, więc gdy komu trzeba wody, musi wyrąbać sobie

kawał lodu). *fodio* 3. odi, ossum, (cf. fossa) kopać; *cresco* 3. crēvi, crētum, zrastać się razem, ścinać się, zsiadać, pokrywać się powłoką; *glacies*, ei, (gelu, ūs) lód; 30. *stridulus*, a, um, (strideo 2.) skrzypiący; *plaustrum*, i, wóz; *Saurōmātes*, ae, nom. z grecką końcówką, starsza forma nazwy: Sarmāta, ae; *bubulcus*, i, poganiacz wołów, wołopas, parobek; *adno* 1. (no 1. navita, ae) dopływać, przyplwać; *hospitus* nieużywany, *hospes*, itis, (z hosti-potis gości mający, na rodzaj żeński i nijaki w liczbie mnogiej używa się *hospita*) obcy, gościnny, *puppis erit hospita* zagości okręt; *sedulus*, a, um, (utworzony z sedulo = sedolo, bez podstepu, szczerze, gorliwie) skrzętny, gorliwy, ochoczy, pełen zapału; *dicta salute* abl. absol. wygłosiwszy pozdrowienie; *Szyk*: quaeram, quid veniat, quisve, quibusve locis = spytać w jakim celu przybywa, kto on zacy i skąd (droga prowadzi); 35. *regio*, ōnis, (rego 3.) kierunek, droga w jakąś stronę, strona świata, okolica; *vicinus*, a, um, sąsiedni; *aro* 1. orać; *Szyk*: mirum quidem ni (= nisi) ille de regione propinqua, [qui] nisi tutus ararit vicinas aquas non domyslnie n. p. navigaverit. Dziwo to (byłby cud), jeśli on nie z bliskiej strony — i nie odbył podróży żadnej wyjąwszy, że bezpiecznie orał sąsiednie morze; *rarus*, a, um, rzadki; *tantum* tylko; *transēo*, ire, ii, itum, przechodzić, przebiegać; *orbis*, a, um, (cf. ὁ ὅραρος, niemieckie Erbe) osierocony, pozbawiony; *Szyk*: rarus venit in haec litōra orba portūbus (abl. separat zależny od orba); *Graecā... sive Latīnā voce scierit* (fut. exact.) *loqui*... będzie umiał mówić językiem...; 40. *usus*, ūs, (utor 3.) używanie, obcowanie, przestawanie z kimś. (Choć ten przybysz nie z Italji, to przecież z pewnością milej z nim przestawać, jeśli władza językiem łacińskim lub greckim); *fas est* godzi się, jest rzeczą możliwą; *fretum*, i, cieśnina, *ab ore freti* od ujścia cieśniny (Bosforu lub Hellespontu); *longaeque Propontidos* (grecki genetiv.)... i (que można uważać za explicativum = mianowicie) od fal podłużnej Propontydy; *huc vela dedisse certo Noto* w tym kierunku do nas poddał żagle pewnemu Notowi, że z pewnym wiatrem południowym tu przyżeglują (dedisse = greckiemu inf. aoristi, wyraża czas dokonany a nie przeszły). *Szyk*: fas quoque aliquem huc dedisse vela certo Noto ab ore freti undisque longae Propontidos; *rumor*, ōris, pogłoska, wieść; *memōri*

voce referre pamiętającym głosem opowiadać, opowiadać wiernie zapamiętane wieści; *potest fieri pars famae gradusque* może się stać częścią sławy i stopniem, może brać udział w rozgłaszaniu i pomnażaniu sławy. (Każdy, kto opowiada o sławnym czynie jest częścią składową sławy, która przecież jest tylko sumą opowiadań wszystkich ludzi i wszystkich wieści, odnoszących się do danego wypadku. Każdy, kto jeszcze o tem opowiada, nieraz dodając, pomnaża tę sławę i podnosi ją na wyższy stopień, przyczynia się do jej postępu [gradus]). 45. *precor* (ut) *is* (ten przybysz, co przyjechał na okręcie) *possit narrare auditos* (znane ze słychu, gdyż jako nie mieszkający w Rzymie nie mógł widzieć rzymskich uroczystości) *triumphos Caesaris et vota reddita Latio Iovi*. by mógł opowiedzieć o... i o złożeniu ślubowanych ofiar Jowiszowi Łatyńskiemu. (Do triumfu ma prawo wódz, który prowadził wojnę sprawiedliwą, sam sprawował naczelne dowództwo (suis auspiciis rem gessit), pomnożył obszar państwa, poraziwszy wrogów (tak, że najmniej 5000 padło w bitwie), jeżeli do odbycia triumfu otrzymał pozwolenie Senatu. Wodzowie nie naczelnicy odbywali triumf niższego rzędu t. z. ovatio. Jeżeli Senat nie udzielił swego pozwolenia mógł odbywać triumf wjeżdżając nie do Rzymu, ale na górę Albańską (dziś Monte Cavo), gdzie składał ofiary Jowiszowi Łatyńskiemu (Iuppiter Latiaris), dawnemu opiekunowi związku łatyńskiego. Za cesarstwa tylko cesarz ma prawo do triumfu, gdyż tylko eius auspiciis res geritur, on jest naczelnym wodzem wszystkich sił zbrojnych (imperator). Ostatni triumf człowieka prywatnego odbył się w r. 19. przed Ch.; odprawił go Cornelius Balbus, ten sam, co zbudował kamienny teatr w 12 r. przed Ch. [Pierwszy teatr zbudował Pompeusz w r. 55, trzeci August theatrum Marcelli w 11 przed Ch. cf. w. 24]). *bellatrix*, 1cis, f. *bellator*, 0ris, m. wojowniczy; *Szyk*: (scil. possit narrare) te quoque, Germania, (vocatīvus) supposuisse triste caput pedibus (= sub pedes, zależne od supposuisse) magni ducis = że i ty także nareszcie; Germanjo, rzuciłaś smutną (skutkiem klęski) głowę pod nogi wielkiego wodza. (Gdy Owidjusz rozpoczął swe wygnanie, straszną klęskę ponieśli Rzymianie od Germanów. Mianowicie Cheruskowie pod wodzą Arminjusza wycięli w pięć rzymskie legiony, pozostające pod komendą Warusa (klęska w lesie Teutoburskim 9 r. po Chrystusie). Pomścił tę klęskę dopiero Germanik, syn Druzusa, Augustowego pasierba, lecz już po śmierci Owidjusza. Tu mowa o Tyberjuszu, który w roku 10

i 11 walczy w Germanji ale bezskutecznie. Caesar = Tiberius). *qui mihi refert haec, quae non vidisse dolebo* kto mi opowie to, czego niewidzenie sprawia mi boleść, kto mi to opowie — ach, jakże boleję, że sam tego na własne nie widziałem. 50. *protinus hospes erit meae domui* ten w tej chwili będzie gościem i przyjacielem (hospes) dla mego domu; *ei mihi; iamne...* biada mi; czy już dom Nazona jest w scytyjskim świecie i daje mi miejsce swoje ta kraina na moje domostwo (pro lare = jako lara, lar bóg domowy, przez metonimję dom); *penetrāle*, is, (penētro 1. z penus = intro 1.) wewnątrz domu, dom, *penetrāle domusque* tłumacz: dom; *hospitium*, ii, gościna, *hospitium poenae* gościna podczas odbywania kary, do odbycia kary (niech tu nie będzie mój dom i stałe mieszkanie, lecz tylko chwilowy pobyt, niejako gościna, kara niech się ograniczy do pobytu na jakiś czas a nie do osiedlenia tu na zawsze); *Szyk*: Di facite, ut Caesar velit esse hic (= tutaj) non penetrāle (meum) domumque sed hospitium meae poenae.

D) Z „LISTÓW Z PONTU“.

1. DO RUFINA (I. 3.)

mittit salutem przesyła pozdrowienie (zwykły początek listu rzymskiego); *si suus esse potest ulli* jeśli swoim być może dla kogoś, jeśli dla kogoś może być jego własnością, jeśli wogóle może być czymś; *Szyk*: si is, qui est miser, potest esse suus ulli, gra słów: tuus Naso... si suus... twój... jeśli czyimś...; *confundo* 3. fūdi, fūsum, zlać, mieszać, w nieład wprowadzić, zamącić, przygnębić, wytrącić z równowagi; *nuper*, (z novi-pārus nowonabyty) niedawno; *solacium*, ii, (solor 1.) pociecha; *Szyk*: solacia reddita nuper (meae) confusae menti auxilium spemque nostris malis (dat.) tulerunt (orzeczenie do solacia); (Tę pociechę dla Owidjusza jest list otrzymany niedawno od Rufina). 5. *Ut... sic* porównanie, podobnie jak... tak samo; *heros*, 0is, bohater; *lenio* 4. łagodzić, uśmierzyć; *mente iacere* pod względem umysłu leżeć (abl. limit.), być upadłym na duchu; *acerbo ictu saucius* od srogięgo ciosu ranny; *Szyk*: Ut heros Poeantius sensit opem medicam (odczuł pomoc lekarską) lenito vulnere (abl. absol.) artibus (abl. instr.) Machaoniis (Machaonis błąd drukarski, sic ego..... coepi esse fortior

tuo. admonitu (abl. causae); *deficiens* (deficio 3.) omdlewający, opadający z sił, konający; *revivo* 3. xi, ctum, na nowo odżyć; 10. *vena*, ae, żyła, puls; *infundo* 3. ūdi, fūsum, wlać; i, scil. vinum, czyste wino (starożytni pili wino zmieszane z wodą); *Szyk*: ut vena solet redire infuso mero = jak po dawce wina wraca tętno, znowu żywo bije tętno (gdy u chorego puls słabnie, podnieca się go zapomocą wina, podanego w odpowiedniej chwili). — (Filokteta, ugryzła na wyspie Lemnos jadowita żmija, gdy razem z innymi bohaterami, wyruszającymi na Troję, tam zawinął. Rana okropnie ropiła i wydawała wstrętny odór, krzyk cierpiącego przeszkadzał Grekom do tego stopnia, że ofiary żadnej nie można było złożyć, gdyż nie można było utrzymać zbożnej i skupionej cizy, jakiej potrzeba przy ofierze. Odysseusz doradzał pozbyć się niewygodnego towarzysza i naczelný wódz Agamemnon rozkazał rannego wysadzić na bezludnej wyspie, przy której się zatrzymali (Lemnos). Nędzny wiódł tu żywót opuszczony przez wszystkich Filoktet, żywiąc się zwierzyną, którą ubijał z łuku, otrzymanego w spadku po Heraklesie. [Herakles umierając na stosie sam go darował Filoktetowi za to, że stos podpalił]. Tymczasem po dziewięciu z górą latami, po śmierci Achillesa, schwytany do niewoli wieszcz trojański Helenos, syn Priama, obwieścił Grekom wolę bogów, że bez łuku Heraklesa niemożliwe jest zdobycie Troi. Sprowadzono więc Filokteta do obozu greckiego pod Troją, a tu wyleczył go z rany lekarz Machaon, syn Eskulapa (Aesculapius). Owidjusz porównywa się w pewnej mierze do Filokteta a przyjaciela do Machaona, choć niżej stwierdza, że zupełnie go wyleczyć przyjaciel nie potrafił).

exhibeo 2. ūi, itum, (ex-habeo 2.) pokazać, wykazać; *facundia*, ae, (facundus, a, um, z for, fari, urobiony jak ira-cundus z ira = iratus) wymowa; *sanus*, a, um, zdrów; *Szyk*: facundia (twego listu) tamen non exhibuit tantas vires, ut mea pectora sana sint (wyzdrowiała) tuis dictis (abl. causae). *ut concessivum*; *demo* 3. mpsi, mptum, ujać; *gurgēs*, itis, wir, topiel, głębina; *exhaurio* 4. ausi, stum, (haurio 4.) wyczerpać; *Szyk*: ut multum demas de gurgite nostrae curae, (tamen) id quod superabit (= reszta, to co zostanie), erit non minus (= erit multo maius) exhausto (abl. comparationis = quam id quod exhaustum est). 15. *cicatrix*, icis, rana, blizna, *cicatrix ducetur* rana się zablizni (brzegi

rany doprowadzone zostaną do siebie); *admota manus* przysunięta dłoń, dotyk dłoni; *crudus*, a, um, (z crevidūs [cruor krew] = creudus [eu przechodzi na u: Ζεῦ πάτερ Jupiter] cf. κρέας z κρέας) krwią ociekający, krwawiący jeszcze, świeży; *Szyk*: cicatrix fortasse longo tempore (abl. rei efficientis, prawie = causae) fortasse ducetur (tłumacz czynnie); *cruda vulnēra horrent admōtas manus*; *relēvo* 1. ulgę sprawić; *docta arte* abl. compar.; *ceruo* 3. crevi, cretum i certum widzieć; *pulmo*, ōnis, płuco; *limes*, itis, droga, tor; *Szyk*: cernis, ut (= jak, zd. pyt. zawisłe) sanguis remissus ex molli pulmone (krew wystana z miękkich płuc, wybuch krwi) certo limite ducat ad Stygias aquas; 20. *licet concessivum*; *Szyk*: vulnēra (acc. plur.) cordis nullā ope sanābit; *nodōsus*, a, um, (nodus, i, węzeł) pełen guzów, wywołujący guzy (przy podagrze tworzą się guzy na stawach). *Szyk*: medicīna nescit tollere nodōsam podagram = nie umie usunąć...; *formidatus*, ā, um, (formido 1. przerażać) budzący obawę; *aquae formidatae* (cf. Roma condita założenie Rzymu) obawianie się wody (ὕδροφοβία, następuje skutkiem ukąszenia przez wściekłego psa) wściekliwość [inni tłumaczają formidatae aquae = hydrops, puchlina wodna, która taką budzi obawę]; 25. *cura quoque interdum. medicabilis* i troska także niekiedy nie daje się wyleczyć żadną sztuką; *extenuo* 1. (tenuis, e) wycieńczyć, osłabić; *Szyk*: aut extenuanda est longā morā ut sit sc. medicabilis; *iacens animus* przygnębiony umysł, pogrążony w rozpacz; *sumpta mihi* (= a me) *sunt arma pectoris tui* wzięta została przeze mnie broń twojej piersi (= rozumu), uzbroilem się w oręż, w jaki zaopatrzyła mnie twoja mądrość, (mądra rada podana w liście). *rursus* (właściwie ptpi pfti od revertor, reversus, revorsus) znowu; *valens*, ntis, (valeo 2.) silny, potężniejszy; *retexo* 3. ui, xtum, (texo 3. ui, xtum) odplatać; pruć tkaninę; *Szyk*: opus, quod tua scripta fecerunt, retexunt = dzieło to, którego dokonały twoje pisma, obala; — tkanekę myśli spokojnych, twych pism skutek, znowu pruje. (Owidjusz porównywa uspokojenie się pod wpływem listów Rufina do tkaniny, której twórcą jest oczywiście Rufinus. Ale miłość ojczyzny i tęsknota za nią obalają najlepsze rozumowanie, niszczą tę tkaninę i psują. Obraz ten wzięty z Odyssei z podania o Penelopie, wiernej małżonce Odysseusza. Gdy zalotnicy ubiegający się o jej rękę,stawiali, by nareszcie

objawiła, kogo wybiera, królowa, chcąc zyskać na czasie, o świadczyła, że da odpowiedź po skończeniu tkaniny, którą ma właśnie na krosnach. W dzień Penelepa tkala a w nocy prła to, co zrobila. i tak oddalała chwilę rozstrzygnięcia). *pius*, a, um. pobożny, przywiązany, czuły (o uczuciu w rodzinie lub względem boga). *Szyk*: sive vis vocari hoc pium sive muliebre, confiteor molle cor esse mihi misero = czy chcesz to nazwać (by się to zwało) objawem przywiązania czy zniewieściałości, przyznaję, że mam miękkie serce.

fumus, i, dym; *focus* i, ognisko; *Szyk*: optat posse videre (= klasycznemu ut possit...) fumum de patriis focis (cytat z Odysei I 57, że Odyseus, tułając się na obczyźnie, chciałby przed śmiercią zobaczyć choć dym wznoszący się z ojczystej ziemi do góry); 35. *nescio quā dulcedine* dziwną jakąś słodyczą... (nescio nie jest verbum finitum, od którego jest zależne zdanie pytajne, zaczynające się od qua, lecz nescio qua stanowi razem zaimek nieokreślony, nescio tę nieokreśloność akcentuje); *duco* 3. xi, ctum, prowadzić, wieść za sobą, wiązać do siebie; *non sinīt esse immemores sui* (genetiv. od se) nie pozwala o sobie zapomnieć; *Romā* ablativ. compar.; *frigus*, ōris, mróz, frigore jaki ablativ? *huc* tutaj (na pytanie dokąd?); *ex illa urbe* = Romā; *claudio* 2. si, sum, zamknąć; *cavea*, ae, (cavus wydrążenie, w którym przechowuje się schwytane dzikie zwierzęta) klatka; *clausae* (dativ. przydawka do natae) *Pandione* (ablativ. originis) *natae* (córką Pandjona jest Filomela, zamieniona w słowika, zobacz uwagę do ustępu 6. z „Żalów“ (III 12) w. 9 i 10.); 40. *nitor* 3. nixus, później nixus (z gnitor 3. gnixus, genu kolano, polskie gniotę) opierać się, usiłować; *saltus*, ūs, (salio 4.) skok, rozpadlina, parów leśny, kotlina leśna, lesiste wzgórza, pastwiska leśne; *antrum*, i, (ἄντρον wyraz tylko w poezji używany) grot, jaskinia; *Szyk*: tauri petunt adsuetos saltus, leones petunt adsueta antra... = byki dążą do zwykłych swych pastwisk, lwy do jaskiń, do których przywykły — a dzikość im w tem nie przeszkadza (feritas = loci asperitas dzikość miejscowości); *morsus*, ūs, (mordeo 2. momordi, morsum, gryzę) ukąszenie, ból; *fomenta, ōrum*, i, (foveo 2. grzać) ciepłe okłady, pociecha, *fomentis tuis cedere posse morsus speras* spodziewasz się, że na skutek twych słów po-

ciechy może ustąpić ból, wywołany wygnaniem (wygnańca); 45. *careo* 2. ui, z ablativ. być pozbawionym, obchodzić się bez; *Szyk*: ut sit levius malum caruisse talibus (scil. amicis ut vos). (Myśl: jeśli chcesz, bym nie tęsknił, to postaraj się, byś ty i inni przyjaciele byli mniej sympatyczni i godni miłości. W takim razie lżejszy będzie przymus obchodzenia się bez was).

gigno 3. enīi, itum, zrodzić; *contingit mihi* udaje mi się; *Szyk*: At — puto — [wtrącone ironicznie, należy rozumieć wprost odwrotnie] (mihi) carenti (= pozbawionemu) (ea) tellure (in) qua fueram genitus, tamen contigit esse in humano loco (in w prozie przylocus niepotrzebne); *desero* 3. ūi, rtum, opuścić, zostawić samotnym; *harena* później *arena*, ae, piasek. *Szyk*: iaceo desertus in harenis extremi orbis leżę osamotniony na piaskach gdzieś na końcu świata; 50. *ubi terra obruta perpetuas nives fert* gdzie wieczne śniegi dźwiga przywalona (śniegiem) ziemia, ziemia leży wiecznie ciężarem śniegu przywalona; *pomum*, i, owoc; *edūco* 1. (dux) wychować, hodować; *salix*, icis, wierzba; *ripa* in ripa; *robur*, ōris, dąb; *monte* = in monte; *virēo* 2. (viridis, e) zieleńnić się; *fretum*, i, cieśnina; *neve...* = et ne laudes... magis (= plus) *terrā* (abl. compar.); *rabies*, ej, wściekłość; *Szyk*: aequora orba solibus semper tument rabie ventorum (= to wiedz, że, należy uzupełnić) przestworza morskie słońca pozbawione wiecznie wzdymają się skutkiem wściekłości wiatrów. 55. *cultor*, ōris, (colo 3) uprawiacz, *campi cultore carentes* pola pozbawione rolnika; *vindico* 1. rościć sobie prawo własności; *arvum*, i, (od aro 1. orać, jak pascuum od pasco 3.) niwa; *hostis adest* wróg jest blisko; *timendus*, a, um, budzący postrach, grożący; *vicinus*, a, um, sąsiedni; *vicino metu terret utrumque latus* scil. hostis, sąsiednim strachem przeraża jeden i drugi bok (lewą i prawą stronę kraju) strachem przed sąsiadem drżą obie strony krainy; *sarissa*, ae, (σάρισα) długa macedońska pika; (Bistonowie, lud tracki, nad ujściem Hebru [dzisiejsza Marica]); *spiculum*, i, (deminutiv. od spicum, ispica kłós) ostrze grotu, strzała; *Szyk*: altera pars est sensura (odczuże) sarissas Bistonias, altera (scil. sentiet) spicula missa Sarmaticā (abl!) manu.

2. DO KOTTY (HI 2).

salus, ūtis, zdrowie, pozdrowienie (list rzymski zaczyna się od słów n. p. Naso Cottae suo salutem dicit lub mittit). *Szyk*: precor ut ea salus, quam legis tibi missam, vere sit missa perveniatque = proszę (scil. bogów) aby owo zdrowie, którego życzenie ci Kotto — jak czytasz — przesyłam, naprawdę było przesłane i doszło (do swego adresata.) (W łacinie „salus“ oznacza zdrowie i pozdrowienie. Owidjusz zatem powiada, że życzy sobie, by wyrazy zaczynające list „mittit salutem“ były prawdziwe, by można było zdrowie przesyłać jak list i by to zdrowie przesłane doszło do adresata. Innymi słowy: moje życzenie zdrowia niech się spełni). *sospes*, ūtis, cały, nieuszkodzony, nienaruszony; *cruciatus*, ūs, (crux, cis, męczarnia, katusze; *salvus*, a, um, zdrów; *pars bona* = pars magna; *Szyk*: nam tu sospes (= nietknięty nieszczęściem) auferis multum de meis cruciatibus et facis, ut bona pars in nobis (= animi nostri) salva sit... znaczną część z naszej katuszy ujmujesz i doprowadzasz do tego, że wielką część naszego „ja“ jest zdrową, wiele ujmujesz z naszej męki i w znacznej części podtrzymujesz moje zdrowie; 5. *lābo* 1. (obok *lābor* 3. cf. *plācēre* i *plācāre*) chwiać się, być niestałym; *iactata vela relinquere* opuszczać okręt, którego żaglami miotają (szarpia) wiatry; *lacer*, a, um, poszarpany; *ancōra*, ae, (ἄγκυρα) kotwica; *Szyk*: tu remānes sola ancōra lacōrae rati; *pietas*, ātis, wierne przywiązanie; *ignosco* 3. gnōvi, gnōtum, nie chcieć wiedzieć, przebaczać; *tergum*, i, grzbiet, *cum fortuna terga fugae dederunt* razem ze szczęściem (mojem, z uciechą szczęścia) zwrócili się do ucieczki; *ferio* 4. bić, uderzać; 10. *percūtio* 3. cussi, cussum, (quātio 3.) uderzyć, razić; *Szyk*: et pavēre solet turba iuncta percusso = zwykle truchleje tłum przytykający do rzonego; *paries*, ētis, ściana; *sollicitus*, a, um, (pticip. pft. cieo i sollus całkiem podniecony) niespokojny; *Szyk*: cum paries dedit signa ventūrae ruinae locus ille sollicito metu (abl. caus.) fit vacuus = gdy ściana da znak nadchodzącego (= futūrae) upadku (że zaraz runie), opróżnia się owo miejsce skutkiem niespokojnego strachu; *timidus*, a, um, (timeo 2.) trwożliwy; *contagia*, ōrum, (con-tango) zetknięcie, zaraza, (rzeczownik ten właściwie brzmi

cōtagio, ōnis; ponieważ do hexametru ten wyraz się nie nadaje, stworzyli poeci *contāgia*, ōrum, a późna proza urobiła do tego sing. *contāgium*, ii); *vicinum metuens*, ne... obawiając się sąsiada, by od niego (stamtąd) nie nabawić się nieszczęścia; 15. *destitūo* 3. ūi, ūtum, opuścić, porzucić; *Szyk*: me (accus) quoque quidam amicorum (genet. part. niektórzy z przyjaciół) non odio mei (genet. od ego, obiectivus do odio) sed terrore metuque (ablativi causae); *non pietas non officiōsa voluntas*... nie brakło im przywiązania ani gotowej do usługi woli, lecz przerazili się nieżyczliwych mi bogów; *ut... sic* jak z jednej strony... tak z drugiej; *magis cauti possunt videri* mogą się wydawać zbyt ostrożnymi; 20. *non meruere* (meruerunt) *appellari mali* nie zasłużyli sobie na nazwę złych; *candor*, ōris, (candeo 2. candidus) białość, szczerzość, poczciwość; *faveo* 2. avi, autum, (poboczna forma do foveo 2. grzeję) żywić ciepłe uczucie, sprzyjać; *aut meus candor caros amicos excusat et favel* (scil. candor meus) *ut nulla* (=tak jak by) *crimīna de me habeant* albo może tylko moja poczciwość tak usprawiedliwia drogich przyjaciół i tak życzliwie o nich myśli (favel), jakby ich nie spotykał żaden zarzut ze względu na mnie; *venia*, ae, przebaczenie; *purgo* 1. (ze starolaciń. pur-igo, pur = πῦρ, igo = ago przez ogień przepędzić, oczyścić) oczyszczać, usprawiedliwiać; *testis*, is, świadek; *Szyk*: sperentve licebit suum factum purgari me quoque teste (abl. abs.) = i będą mogli się spodziewać, że ich postępek jest usprawiedliwiony nawet kiedy i ja jestem świadkiem, że i moje świadectwo także zwalnia ich od winy.

25. *pauci* (vos) *estis melior pars* scil. meorum amicorum; *artus*, a, um, ciasny, niewygodny, *res artae* nieszczęście; *Szyk*: qui turpe putavistis (którzy uważaliście za hańbę; turpis, e) in rebus artis nullam opem mihi ferre; *gratia*, ae, łaska, wdzięczność; *absumpto corpore* po zniszczeniu ciała (absūmo 3.); *cinis*, ēris, m. popiół; *superabit tempōra vitae* przewyższy czas mego życia (scil. gratia wdzięczność); *si legar a memōri posteritāte* jeśli potomność nie zapominająca o mnie czytać mnie będzie. (Myśl: wdzięczny ci będę aż do grobu, a nawet — jeśli się nie mylę — to i poza grobem, gdyż moje utwory, wyrażające ci wdzięczność, będą czytali potomni). 30. *maestus*, a, um, (maereo 2.) smutny; *exsanguis*, e, bez krwi, blady; *bustum*, i (co am-

būro = comburo 3. ussi, ustum, z combustum urobiono nanowo simplex przez odrzucenie co m, choć właściwie simplex brzmi ūro 3 ussi, ustum) miejsce spalenia trupa, grób; *struo* 3. xi, ctum, ustawiać; *structus rogos* spiętrzony stos; *ocīdo* 3. idi, cāsum, (cādo 3.) paść, umrzeć; *comīto* 1. częściej jako depōnens, towarzyszyć; *Oresten* acc. z grecką końcówką; *sed tamen uterque vivit in suas laudes* a jednak obaj żyją na swoją chwałę, ..przez swą chwałę; 35. *serus*, a, um, późny; *nepos*, ōtis, wnuk; *meis scriptis* abl. causae; *hic* adverb. tutaj; *novēre* = novērunt (nosco 3.) znają; *et* należy do *barbara turba* nawet i barbarzyński tłum.; *probo* 1. (prōbus ci. niemieckie prüfen i probieren, próbować) badać, uznawać, pochwalać; *probitas*, ātis, prawość, szlachetność; *referre* opowiadać; 40. *coetus*, ūs, (co ēo, īre) zebranie, zgromadzenie; *cum starei* tłumacz przez imię słów: stojący; *sonus*, i, (sono 1. ui, nītum) dźwięk, głos, słowo, mowa, opowiadanie; *Szyk*: reddidit ad nostros sonos talia verba; *hospes*, ītis, (z hostis-potis) gość, cudzoziemiec; *Szyk*: nos quoque, quos procul a vobis habet Pontus et Hister, amicitiae nomen (acc. zależny od novimus), bone hospes, (vocativ.) novimus = także i my, których zdala od was zamyka morze Czarne i Hister, zdala od was mieszkamy między morzem Czarnem a Histrem. ...

45. *priōres* (prior) wcześniejsi, przodkowie, *priōres dixere* = przodkowie nazwali; *disto* 1. stiti, stać zdaleka, być odległym; *Szyk*: non ita longe distat (ab) humo Getica; *hac terra* = in hac terra; *non paenitet* nie żal..., nie wstyd...; *consors*, rtis, (sors) mający wspólny los, brat, siostra, *consors Phoebeida* = Diana; *templa manent hodie...* do dziś istnieje świątynia wsparta na olbrzymich kolumnach (dosłownie: dziś zostaje, po polsku sing., w łaciń. plur. dla większego dostojęstwa: plural. maiestatis); 50. *itur in illa (templa) per...* wchodzi się do niej po 40 stopniach; *fama refert* wieść głosi; *illic* = tam (in templo); *signum*, i, znak, posąg, *signum caeleste* posąg z nieba spadły (statua Diāny); *quoque minus dubites* = ut eo minus = ne... abyś nie wątpił, wiedz; *basis* is, (wyraz obcy βάσις) podstawa, postument, cokół; *basis orbā deā* cokół pozbawiony posągu bogini, cokół bez...; *rubeo* 2. (ruber, a, um) czerwienić się; *Szyk*: ara, quae natūra saxi candida fuērat, rubet decolor tincta (tincto błąd drukarski)

adfūso cruōre = ołtarz, który był biały skutkiem natury kamienia, czerwieni się jako odmienionej barwy, pomazany wylaną na nim krwią, — ołtarz dawniej biały naturalną barwą kamienia, czerwieni się odbarwiony plamami z wylanej na nim krwi; 55. *sacrā* acc. zależy od *facit*; *taeda*, ae, luczywo, pochodnia, ślub; *iugalis*, (iugum, iungo 3.) małżeński; *taeda iugalis* pochodnia ślubna, przy której blasku odprowadzano pannę młodą do nowego jej domu; *non nota taedae iugali* nieznaną pochodni ślubnej, niezaślubiona; *nurus*, ūs, (rvōs z starszej formy οrvvός, łaciń. nurus, z esnurus [s w nagłosie wypada, interwokaliczne przechodzi w r = rotacyzm] niemieckie Schnur) synowa; u Owidjusza często: młoda niewiasta; *Szyk*: quae Scythicas nurūs (acc. plur.) nobilitate supērat... = wysokością rodu przewyższa; *sacrificium*, ii, ściągnięte i (sacrum-facio 3) ofiara; *institūo* 3. ūi, ūtum, urządzić, zaprowadzić, ustanowić; *parentes*, ium, (um) rodzice, przodkowie, ojcowie; *advena*, ae, (venio 4.) przybysz, obcy; *virginēus*, a, um, (virgo, īnis) dziewiczy; *ensis*, is, miecz; *caedo* 3. cecīdi, caesum, zabić.

60. *notior* (comparat. do notus) bardziej znany, głośnie; *Euxinis aquis* ablativ. loci; *sceptrum*, i, berło; *Szyk*: illo (= Thoante) *tenente* (abl. absolut.) scepra; *liquidas*, a, um, (liqueo 2. być płynnym, przezroczystym, jasnym) jasny; *aura*, ae, wiew, powietrze; *nescio quam* zaimek nieokreślony (gdyż mówi nie Grek, lecz Tauryjczyk) (porównaj uwagę do w. 35. w poprzednim ustępie); *iter facere* przybyć; *Iphigeniān* acc. z grecką końcówką *Szyk*: dicunt illo scepra tenente Iphigeniām nescio quam fecisse iter per liquidas auras et (quam = et... eam) eam vectam (wiezioną, jadącą, veho 3. xi, ctum, acc. przedmiot do deposuisse) levibus ventis (abl. instrumenti do vectam) sub nube (= nube tectam) per aethēra (acc. z grecką końcówką od aether) Phoebe creditur deposuisse (nomin. c. infi. = tłumacz: wedle powszechnej wiary) his locis; 65. *praeesse templo* stać na czele świątyni, mieć pieczęć nad chramem; *rite* (ritus, ūs obrządek, staroindyjskie rta, święty obrządek) wedle obrządku, wedle przepisów, ściśle; *invitus*, a, um, niechętny, *invitā* łącz z manu; *velifer*, a, um, dźwigający żagle; *premo* 3. ssi, ssum, gnieść; *presserunt suo pede nostra litōra* i wstąpili

swą nogą na nasze wybrzeża; 70. ast poetyczne, znaczeniem = at; *fama tenet nomina* wieść zachowuje imiona. (Zdanie to tłumaczy, skąd barbarzyńca zna te greckie imiona. Wprowadzenie całe opowiadającego Tauryczyska jest oczywiście poetyckim zmyśleniem). *protinus* natychmiast, zaraz; *immitis*, e, (mitis) niełagodny, srogi, okrutny; *evincio* 4. vinxī, vinctum, (vincio 4.) wiązać, krępować; *geminus*, a, um, podwójny, bliźniaczy, *gemini* obaj; *Szyk*: evincti geminas manus (accus. graecus = limitationis) ad sua terga = ze związaniem poza plecy oboma rękami (dosłownie: skrępowani pod względem rąk). *spargo* 3. rsi, rsum, skropić, obryzgać; *lustralis*, e, (lustrum, i, ofiara oczyszczalna) oczyszczalny, służący do oczyszczania; *Graia sacerdos* grecka kapłanka (= Ifigenja); *ambio* 4. ii, itum, (amb-eo) obchodzić, otaczać; *fulvus*, a, um, żółty, płowy; *infula*, ae, opaska (szeroka opaska wełniana, biała, zdobna w szkarłatne pręgi. Zakładano ją na czoło i przywiązywano zapomocą białej wstążki, zwanej vitta, przez czoło. Końce opaski zwisały z lewej i prawej strony. Czasem i infulę nazywa się vitta n. p. w. 75. Opaskę taką zakładano ofiarnym bydłom, nosili ją kapłani i ludzie proszący o opiekę (supplices). 75. *velo* 1. osłaniać; *temous* ōris, skroń; *tardus*, a, um, powolny, opóźniający; *mora* ae, zwłoka; *ipsa* = sama kapłanka chce opóźnić jak najwięcej przykrą ofiarę. *suo loco* ablat. loci; *barbariora sacra* zbyt barbarzyńskie ofiary; *ritus*, ūs, obrządek, uświęcony obyczaj cf. w. 65; *qua urbe* = ex qua.; 80. *faustus*, a, um, (faveo 2.) pomyślny, szczęśliwy; *pa'um faustus* za mało szczęśliwy, nieszczęśliwy; *consortes urbis suae* mający (los) udział z jej miasta, jej ziomkowie z tego samego miasta; *comperio* 4. pēri, pertum, dowiedzieć się; *alteruter*, tra, trum, jeden z dwóch; *votis* (scil. Dianae) *sacris* dativ.; *hostia*, ae bydlę ofiarne, *cadat...* *hostia* tłumacz sacris przez = aris niech padnie jako ofiara na ołtarzu poświęconym Dianie; *nuntius*, ii, posłaniec, 85. *peritūrus*, a, um, (ptcip. fut. od pereō 4.) mający zginąć, gotowy na śmierć; *Szyk*: Pylades peritūrus iubet carum Oresten (acc. z grecką końcówką) ire (scil. ad patrias sedes), hic negat = ten mówi że nie, sprzeciwia się; *in vices, in vicem* (vicis nominativ. i dativ. brak, w plur. brak gen.) na przemiany; *uterque pugnat mori* (poetyczny zwrot pugno z infin.) spierają się obaj o to, by umrzeć; *exsisto* 3. xstiti, powstawać, pokazać się;

convenio 4. vēni, ventum, zejść się, zgodzić się; *quo* dokąd, w czym; *cetera* acc. adverbialnie użyty, zresztą, pod każdym innym względem; *pār*, āris, para; *concoris*, rdis, (cor, rdis) zgodny; *lis*, tis, (dawniej stlis cf. starogórnoniemieckie strit) spór, sprzeczka; *Szyk*: Hoc exstitit unum, quo illis (= inter illos) non convenerit, cetera (zresztą) par fuit...; *peragunt certamen pulchri amoris* podczas gdy starają się rozstrzygnąć ów spór wynikły z chlubnej miłości; 90. *exaro* 1. orać, wyłabiać brzozy (na tabliczce woskiem powleczonej, czyli pisać); *nota*, ae, znaczek; *scriptas exarare* pisać znaczki żłobić, pisać list na tabliczce; *mandatum*, i, (mando 1.) zlecenie; *cui* = et is cui; *humanos casus adspice* (adspicio 3) popatrz na ludzkie przypadki, co się ludziom przytrafia; *nec mora* scil. fuit, nie było zwłoki, bezzwłocznie (Owidjusz używa tego skróconego zwrotu przysłówkowo); *simulacrum*, i, (similis, simūlo 1.) posąg; *clam* (celo 1.) potajemnie, skrycie; *puopi feruntur per immensas aquas* rufą są unoszeni przez niezmiernie wody, na okręcie uciekają przez morskie przestworza; *immensus*, a, um, (metior 4. mensus) niezmierny, bezmierny. (Orestesa, matkobójcę, prześladowały Erynje. Uwolnić się przed ich zemstą mógł przez przywiezienie posagu Diany z Tauridy do ojczystego miasta). *quamvis ab iere* (= abiērunt; w prozie klasycznej quamvis z con.) choć tyle lat minęło; *nomen*, mīnis, imię, sława, rozgłos.

vulgaris, e, (vulgus) ludowy, gminny, rozpowszechniony wśród ludu, pospolity; *Szyk*: postquam (ea) vulgaris fama ab illo narrata est, omnes laudaverunt.; *ferox*, ōcis, (ferus) dziki; *Szyk*: Scilicet etiam (in) hac (ora) qua (abl. comp.) nulla ora est ferocior, nomen amicitiae movet barbāra corda; 100. *dirus*, a, um, okrutny, dziki, srogi; *indiciūm*, ii, (indico 1.) zeznanie, doniesienie, *indiciūm habere* = indicare wskazywać, podawać, oznaczać (indico 3. xi, ctum, ogłosić); *mores...* charakter zapowiada wysoką szlachetność; 105. *quos* = mores; *nomīnis patrii auctor* praojciec ojcowskiego imienia; *Numa maternus...* Numa, praojciec rodu matkińskiego, nie zaprzeczyłby, że (jego jest) zgodny z jego rodem jest ten charakter, poznałby go Volesus... — i nie wyparłby go się Numa.. (matka Kotty zwała się Aurelia, gens Aurelia Numam regem habebat auctorem); *genetivus*, a, um, (gigno 3. genitus) rodowy; *Szyk*: Cottae (nominat. plur.) inte-

ritūra domus, nisi tu esses, adiecti ad genetiva nomina probent (scil. quos mores zd. względ. skutkowe) = i uznaliby twój charakter do rodowych twych imion dodani Kottowie, dom skazany na wymarcie, gdyby ciebie nie było. (Pełne imię adresata brzmi M. Valerius Maximus. Jest on synem sławnego mówcy i opiekuna poezji i poetów Marka Walerjusza Messali Korwina, zmarłego w r. 8. po Chrystusie. Wuj adresata czyli brat matki, Aurelius Cotta, adoptował go, więc w ten sposób dostaje się Valerius Maximus do gens Aurelia i teraz nazywa się M. Aurelius Cotta Maximus. Dlatego wyraża się Owidjusz interitura domus o Aurelia gens i adiecti Cottae... Po śmierci starszego brata [M. Valerius Messalinus] przybrał imię M. Aurelius Cotta Messalinus); *series*, ei, (sero 3. ui, rtum, łączyć, wiązać) łańcuch, szereg; *Szyk*: vir digne hac serie (nominum) puta succurrere lapso amico (succurrere jest podmiotem w accus. z inf.) conveniens esse (orzeczenie accusativu c. inf.) istis moribus = mężu, godny szeregu takich imion, bądź przekonany (puta), że pomoc dla upadłego przyjaciela jest zgodna z ich (istis z temi) zasadami (charakterem).

3. DO SEKSTUSA POMPEJUSZA (IV 5.).

elēgi, ōrum, (*ēlega*) wiersze elegijne, elegje; (nazywają się one lekkie lub drobne w przeciwstawieniu do poważnego heksametru bohaterskiej epopei). *auris*, is, ucho; *ad doctas aures consulis* = ad docti consulis aures; *honoratus*, a, um, obdarzony zaszczytem (konsulatu); *nee vos pedibus proceditis aequis* a wy nie stąpacie jednakowymi stopami, utykacie na jedną stopę. (Elegja nie ma jednakowo długich stóp (nóg), gdyż składa się z hexametru i tak zwanego pentametru. Pentametr jest krótszy, hexametr dłuższy, więc elegja idąc utyka i daleka droga jest dla niej mozolniejsza, niż dla wierszy jedną miarą budowanych). *terra tectaque...* — *latet* a do tego jeszcze ziemia (pokryta) przywalona śniegiem zimowym, kryje się pod jego powłoką; *brumalis* e, (brūma zima z brevima dies = brevissima dies) zimowy; 5. *operto* 4. ui, rtum, pokryć, owinać, zasłonić; *transieritis* co za czas? *luce minus decima* mniej niż za dziesięć dni; *in Urbem domīnam* do Rzymu pani (dodaj: świata); *festino* 1. (confestim zaraz) śpieszyć się, *ut festinatum iter non faciatis* choćbyście nie robiły przyśpieszonej drogi, choćbyście się nie

śpieszyły. (Z morza Jońskiego, które oblewa Grecję od zachodu, przybijał jadący z półwyspu bałkańskiego do Rzymu, do miasta Brundisium na wschodnim wybrzeżu Italii. Droga stąd do Rzymu trwała niecałych dziesięć dni). *inde* z tego miejsca, (gdzie w Rzymie staniesz, w tłumaczeniu *inde* opuść); *vobis petatur* (dat. auctoris = a vobis petatur) podążcie do domu (Dom Pompejuszów (domus rostrata w którym mieszkał i Cn Pompeius Magnus) stał obok świątyni Ziemi (Tellūris), zbudowanej na wzgórzach dzielnicy Carinae. Dzielnica ta przytykała do zachodniej strony wzgórza Eskwilińskiego [zobacz plan Rzymu w Cybulskiego Tabulae quibus antiquitates Graecae et Romanae illustrantur tablica XV b] dziś zwie się S [anto] Pietro in vincioli. Dom ten stał bardzo blisko forum Augusti. [Prócz forum Romanorum istnieją za Owidjusza jeszcze dwa: forum Iulium Caesaris i forum Augusti]). 10. *iunctus*, a, um, (iungo 3.) związany, łączący się, bliski; *ulla* s.c. domus.

ut in populo o ile to możliwe w tak licznym narodzie (by cię ktoś zauważył); *decipio* 3. ēpi, eptum, (cāpio 3.) oszukiwać, zwodzić; *Szyk*: si quis.. requiret, qui sitis (w y elegje) et unde (scil. veniat) ferat (is qui requisiverit = ten kto spyta) quaelibet nomina decepta aure (= dicatis falsum nomen quodlibet) = jeśli.... to niech w zwiedzionem uchu nosi..., zwiedźcie jakimkolwiek nazwiskiem; *reor* 2. rātus, rachować, sądzić; *finjo* 3. nxi, ctum, zmyśleć; *Szyk*: ut sit fateri (= podmiot) tutum (ita) sicut reor esse, certe ficta verba minus timoris (genet. partitiv. po minus) habent = choćby nawet przyznanie się (że jesteście dziełem Owidjusza wygnanego cesarską niełaską) było, tak jak myślę, że jest naprawdę, bezpiecznem, to przecież to pewne, że zmyślane słowa mniej dają powodów do strachu. 15. *copia videndi consulis* = potestas. możność; *nec ullo* (= nullo) *prohibente* abl. absol.; *limen*, īnis, próg, *ut limen...* z d. czasowe skoro tylko...; *ius dicere* sprawować sądy; *conspicius signis* ściągający na siebie wzrok obrazami, (signum obraz n. p. na herbie lub pieczęcie) pięknie zdobny, rzeźbiony; *ebur*, ōris, kość słoniowa; *sella curulis* [currus siedzenia na wozie, więc powinno być curulis, r wypada a zgłoska pierwsza powinna być długa, skraca się jednak przed akcentem] krzesło senatorskie (dla konsulów, pretorów, edylów kurulnych, bez poręczy, wykładane kością słoniową, na skrzywionych nogach);

cum premet altus... kiedy wysoko zasiądzie na... krzesle z kości słoniowej; *reditus*, ūs, powrót, dochód; *minuo* 3. ūi, ūtum; *aut ad positam hastam componet populi reditus...* albo pod zatknietą włócznią (układać), ustalać będzie dochody narodowe i nie zezwoli na zmniejszanie...; (Dochodów państwowych Rzym nie pobierał przez urzędników, lecz wydzierżawiał je tak zwanym publikanom w drodze licytacji, temu kto ofiarował najwięcej (*summis pretiis*) Licytacja odbywa się pod znakiem włóczni zatknietej w ziemię; ten zwyczaj pozostał ze sposobu sprzedawania zdobyczy wojennej i jeńców, przyczem włócznia oznaczała, że sprzedawane rzeczy i osoby są zdobyte bronią. Licytację prowadził konsul, a potem cenzor wynajmował dochody państwa (podatki, cła) na 5 lat, więc niby układał budżet).

20. *Iulia templa* = basilika Iulia (Król Tullus Hostilius zbudował rzekomo ratusz na posiedzenia Senatu przy forum [curia Hostilia], który przez 600 lat służył swemu celowi. Cezar zbudował wspaniałą kurję, która zajmowała całą prawie dawną przestrzeń komicjum (*comitium* obok forum plac zgromadzeń ludowych [curia Iulia]; poświęcił ją dopiero August w r. 29 przed Chrystusem). *Szyk*: aget do rebus dignis tanto consule; *aut feret solitam salutem...* albo będzie składał zwyczajne pozdrowienie Augustowi i synowi i zasięgać rady w sprawie niejasnego (mało znanego) obowiązku. (W czasach republikańskich zjawiali się u konsulów rano senatorowie i w ogóle poważniejsi obywatele, by złożyć im swoje uszanowanie. Za czasów cesarstwa był obowiązek składania takich odwiedzin z pozdrowieniem rannem cesarzowi. Synem cesarza jest tu nazwany Tyberjusz. Pompejusz przy sposobności takiej wizyty nieraz wszczyna rozmowę o obowiązkach swego urzędu i radzi się doświadczonemu cesarza w sprawach zawilszych. Konsulat objął dopiero niedawno, więc z biegiem urzędowania nie jest obznajomiony. Nie jest to dlań obrazą, że się cesarza radzi, przeciwnie wskazuje na dobry jego stosunek do tak wysoko postawionej osoby).

45. *tempus auferet* zabierze mu, zajmie mu czas; *hunc colit a magnis deis* jego czi po wielkich bogach (po Augustie i Tyberjuszu); *miansuetus*, a, um, (*suesco* 3. przyzwyczajony do ręki) obłaskawiony, łaskawy; *porrigo* 3. rēxi, rectum, wyciągać; *parens*, ntis, ojciec; *Szyk*: fortasse requireret, quid agam ego, vester parens (ojciec wierszy = twórca); 30. *volo vos reddere...* chce, byście odpowiedziały.

prius... = quāquam Caesar prius ipsi donavit; *memōri ore referre* pamiętnemi usty opowiadać, z wdzięczną pamięcią,

wspominać; *Szyk*: memori ore solet referre, te sibi (żeś mu) cum fugeret, vias barbariae exhibuisse tutas; *exhibeo* 2. (*ex-habeo* 2.) pokazywać, *exhibere tutam viam* zabezpieczać, starać się o bezpieczeństwo; 35. *tepefacio* 3. feci, factum, (*tepeo* 2. tepidus) ogrzać; *vitae tuendae* dativ. dla utrzymania życia; *proprius*, a, um, (z propatrius synkopowane) własny; *attenūo* 1. (*tenūis*) wycieńczyć, uszczuplać nadwężyć; (Pompejusz zasilał Owidjusza pieniędzmi); 40. *mancipium*, ii, (*munus capio* 3.) kupno, prawo własności, rzecz posiadana, niewolnik; *se fore tui Mancipii* że będzie twą własnością, tobie zawsze uległy; *careo* 2. ui, iturus, być pozbawionym; *fretum*, i, cieśnina, morze; *velivolus*, a, um, (*velum i volo* 1.) żagłolotny; *supinus*, a, um (z *sup*) zwrócony do góry, wsteczny; *reditura...* viae fuerit peracta tak spełniony będzie cel waszej drogi (jeżeli będzie Pompejusz nadal strzegł mego życia).

E) Z „KSIĄG MIŁOŚCI“.

1. NIEŚMIERTELNOŚĆ POETÓW (I 15.).

Quid czemuż? *livor*, ōris, siność, zawiść, zazdrość; *edax*, ācis, (*edo* 3. *edi*, *esum*) żarłoczny, zgryźliwy; *ignāvus*, a, um, (z *in-gnavus*, *gnavus* = starołaciński wyraz = *navus* czynny, pracowity) leniwy, gnuśny, bezczynny; *obīcio* 3. iēcī, iectum (*iacio* 3.) zarzucać, czynić wyrzuty, wyrzucać; *ingenium*, ii, (*ingenēre* = *ingignere*) wrodzone zdolności, duch, siła twórcza; *iners*, rtis, (*ars*) bezczynny, próżniaczy; *Szyk*: vocas carmen (acc. przedmiot) opus (acc. orzeczenia) inertis ingenii = zwiesz pieśń dziełem próżniaczego ducha; *me non sequi praemia...* że nie gonię za nagrodą *accusat.c. infin.* zależny ciągle od obicis; *strenuus*, a, um, (cf. *στονηρός* siła) silny, krzepki, zdrowy; *sustineo* 2. intūi, entum, (*sub-teneo* 2.) podtrzymywać, znosić, wytrzymywać; *militia*, ae, służba wojenna, wojna; *pulverulentus*, a, um, (*pulvis*, ēris, m.) kurzem okryty, zapyłony; 5. *verbosus*, a, um, pelen słów, przeladowany słowami; *edisco* 3. didici, wyuczyć się; *prostitūo* 3. ūi, tūtum, wystawiać na sprzedaż, sprzedawać, (że nie występował jako mówca); *quaero* 3. sivi, situm, szukać, domagać się; *Szyk*: mortale est opus, quod quaeris (= żołnierka, sąd, polityka); *mihi quaeritur* (dat. auctoris) = a me quaeritur; *perennis*, e, (*annus*, i) roczny (jak n. p. źródło).

dłó w Italji nie wysychające w lecie = nigdy nie wysychające) trwały, wieczny; *cano* 3. cecini, opiewać.

dum póki; 10. *rapidus*, a, um, (rapio 3.) rwący; *volvo* 3. volvi, volūtum toczyć; *mustus*, a um, młody, *mustum* s.c. vinum młode wino, moszcz; *uva*, ae, winogrono; *tumeo* 2. ui, nadymać się, pęcznieć, puchnąć; *incurvus*, a, um, wygięty, wykrzywiony; *falx*, cis, kosa, sierp; *resēco* 1. secūi, sectum, (seco 1.) ścinać, żąć; *quamvis ingenio* (abl. limit.) *non valet* (proza coniunctiv.) *arte valet* chociaż moc jego nie polega na wrodzonych zdolnościach, to polega na sztuce; 15. *iactura*, ae, (iacio 3.) zrzucenie z pokładu okrętu, ubytek, strata, uszczerbek; *cothurnus*, i, (κόθορνος wyraz obcy) but aktora tragicznego, styl tragiczny, tragedia; *arie carens* pozbawiony sztuki, artyzmu; *animōi oris* (genet. qualit.) o podniosłych słowach, natchnionych, grzmiących ust; *prima ratis* = (Argo okręt, na którym jechali Argonauci. Był to pierwszy okręt w świecie i pierwszy przykład żeglugi). 20. *aurea terga* złoty grzbiet, złote runo; *duci* = (dat. auctoris) = a duce; *exitium*, ii, (exeo, ire) zagaba, zgon; *cum „una dies“ dabit exitio* gdy „jeden dzień“ (i ten sam) wyda na zagładę ziemie (należy tłumaczyć „jeden“ w cudzysłowie, gdyż Owidjusz cytuje tu wiersz „podniosłego“ poety Lukrecjusza De rerum natura V 95. i n. ziemię, niebo, morze czeka koniec świata w jednym dniu, una dies dabit exitio. multosque per annos, sustentata ruet mōlēs et machīna mundi [heksametry]). *Tityrus* = Bucolica (czyli Eclogae [sielanki]); *seges*, ētis, zasiew, (tu = Georgica ziemiaństwo w IV ks. dzieło Wergilego); *Aeneia arma* = (Enejda); *dum erit caput triumphati orbis* póki będzie stolicą świata, nad którym odniosła triumf; 25. *ignis*, is, ogień, pochodnia, *donec erunt*... póki pochodnie i łuk będą orężem Kupidyna (cf. pieśń następną w. 7 i 8); *numerus*, i, część, takt, rytm, melodia, liczba; *cultus*, a, um, (colo 3.) uprawiony, starannie opracowany, ustrojony, gładki, wytworny, wykwintny (forma poezji Tibulla jest bardzo gładka). *sua Lycōris cum Gallo* a razem z Gallusem jego Lykoris znana będzie.

ergo (z e-rogo z tego kierunku) zatem, więc; *silex*, icis, m. rzadziej f. krzemień, twardy głaz; *arātrum*, i, (aro 1.) pług; *dens patientis aratri* ząb cierpliwego pługa; 30. *depereo*, ire, ii, itum, zupełnie zagańać; *aevum*, i, wiek, aevo (abl. causae) z wiekiem; *cedant carminibus*

(dat.)... niech ustąpią przed pieśniami...; *aurifer*, ěra, um, (aurum — fero) złotonośny; *benignus*, a, um, (bonus — gigno dobry z urodzenia, z natury) dobrotliwy, łaskawy, szczodry, hojny; *villis*, e, tani, lichy, małowartościowy; *vulgus*, i, n. tłum, motłoch; *villā miretur vulgus* tłum niech podziwia te małowartościowe rzeczy (sławę wojenną, wymowę i znaczenie polityka, pracę i bogactwo); *flavus*, a, um, płowy, płowowłosy; *ministro* 1. (minister, i, z min-is-teros, min w związku z minus, wyraz przeciwstawiony rzeczownikowi magister) usługiwać, podawać; *potūlum*, i, (potus, ūs, potāre) kielich, puhar; *potulā plenā aquā* zwykle plenus łączy się z genetiv.; 35. *coma*, ae, włos, *sustineamque comā myrtum metuentem frigōra* niech noszę na włosie myrt, co się mrozów lęka; *multus* adiectivum pro adverbio i często mnie tak (= jako natchnionego) czyta niespokojny kochanek; *pascor* 3. āstus, żywić się, paść się; *post fata* = post mortem; *quiesco* 3. ēvi, quiētum, spoczywać; *cum suus... quemque...* suus zaimek dzierżawczy do quemque podczas gdy każdego według zasługi własna jego (część) sława strzeże (broni); *adēdo* 3. ēdi, ēsum, dojadac, dogryzac; *cum... concessivum suprēmus ignis* = stos pogrzebowy (ostatni ogień); 40. *multa pars mei* (genetiv. od ego) znaczna część mojej duszy; *superstes* itis, (super-sto 1) stojący nad czem, świadek, pozostający przy życiu.

2. NA ŚMIERĆ TIBULLA (III 9).

Memnōna acc. z grecką końcówką; *si māter* scil. ploravit; *ploro* 1. płakać, oplakiwać; *flebilis*, e, płaczliwy, żalony, płaczący. wśród łez; *indignus*, a, um, niegodny. ten co sobie nie zasłużył...; *Elegia „solve capillos indignos“* rozpuść elegjo (na znak żaloby) włosy, co sobie na to nie zasłużyły (by były oznaką żaloby czyli Elegja nie zasłużyła sobie na taką żalobę = na wczesną śmierć Tibulla); *nimis ex vero...* Ach, niestety zbyt będzie prawdziwem twe imię (wyraz elegja wywodzili starożytni od smutnego okrzyku e, e, ē, ē λέγειν, oznacza pieśń smutną); 5. *vates tui opēris* wieszcz twego dzieła; *ardeo* 2. si sum, płonąć; *exstruo* 3. xi, ctum, wybudować, spiętrzyć; *corpus ināne* ciało próżne, ciało bez duszy; *rogus*, i, stos; *eversa pharetra* odwrócony dnem do góry kołczan, sajdak; (Oznaką żaloby Amora (Kupidyna) stanowi to,

że zgasił swą pochodnię, którą zapala serca do miłości, złamał luk, a saidak odwrócił tak, że gubi zeń strzałę); *ala*, ae, skrzydło; *ut eat...* zd. pyta jne zawisłe, jak idzie żaloszny ze spuszczone mi skrzydłami; 10. *infestus*. a, um, niespokojny. (o miejscowości), wrogi, zawzięty, gotowy do boju; *tundo* 3. *tutūdi*, *tūsum* lub *tunsum*, tłuc, uderzać; *Szyk*: *pectōrā apertā. tundit infestā manu* = niezaskłoniętą (nagą) pierś tłucze zawziętą dłonią (na znak żałoby); *sparsi per colla capilli excipiunt lacrimas* podejmują łzy rozsypane po szyi włosy, rozsypane... włosy chłoną łzy (niefryzowanie włosów jest oznaką żałoby); *collum*, i, starołaciń. *collus*, i, (z pierwotnego *collos* cf. niemieckie Hals) szyja; *singultus*, ūs, łkanie; *concūtio* 3. *cussi*, *cussum*, (*quatio* 3.) wstrząsać; *funus*, ěris, pogrzeb; *Szyk*: *dicunt sic illum egressum (e) tuis tectis, pulcher lule in funere Aeneae, fratris (sui)*; 15. *confundo* 3. *fūdi*, *fūsum*, złać, zmieszać, zakłopotać, przerażać, przejmować do głębi; *inguen*, ĩnis, słabizna, podbrzusze; *aper*, pri, dzik, odynieć; *Szyk*: *neque Venus est minus confusa... quam (fuit), cum ferus aper rupit iuvēni inguen* = i nie mniej jest przerażona Venus, jak wtedy kiedy rozjuszony dzik rozpruł młodzieńcowi podbrzusze. ((Młodzieńcem tym Adonis, syn Cynirasa, króla Cypru. Miłowała go wielce Venus dla jego cudnej urody, a gdy zginął na polowaniu pod kłami dzika, zmieniła go w kwiat [anemona = zawilec]).

At a przecież; *vocāmur vates et divum* (= *deorum*) *cura* nazywają nas wieszczami i ulubieńcami (= troską czyli przedmiotem troski) bogów; *numen*, ĩnis, (cf. *ad-nūo* 3. skinać, okazywać skinieniem swą wolę) boża moc; *importūnus*, a, um, niewygodny, uciążliwy, bezwzględny, bezlitosny; *profano* 1. (pro, fanum świątynia, profanus niemający wstępu do świątyni) odbierać świętość, bezcześcić; 20. *obscurus*, a, um, ciemny; *Szyk*: *omnibus (dat. zależny od inicj) inicj obscūras manūs; obstipesco* 3. ui, osłupieć; *Szyk*: *quid profuit Ismario Orpheo (czytaj dwuzgłoskowo Orpheo) pater (= Apollo), quid (scil. profuit) mater (= Calliōpe) quid feras obstipuisse (accus. c. inf. stanowiący podmiot do profuit) carmine victas = cóz..... cóz pomogło, że słupiały dzikie zwierzęta zniewolone pieśnią; et idem pater (= Apollo) in altis silvis dicitur Linon (acc. z greck. końc.) concinuisse „aelinon“ invitā lyrā również Apollo jako ojciec opłakiwał — jak opowiadają — Linosa przy dźwię-*

kach niechętniej liry wołając „e linon“ (elinon jest to refren żalosznej pieśni. Tłumaczono sobie ten wykrzyknik jako jęk Apollina ach Linos, elinon = *aižovov* wykrzyknik i accusativus wykrzyknienia. Lira jest niechętna, gdyż jako przyzwyczajona do wesółch melodyj, odmawia posłuszeństwa teraz skutkiem wielkiego żalu). 25. *ceu* (z *ceve*) jakby; *fons perennis* (per annum całoroczny; jeśli w Italji źródło nie wysycha w lecie, jest całoroczne czyli wieczne) wieczne źródło, niewysychająca krynica; *rigo* 1. zwilżać, skrapiać, użyźniać; *Szyk*: *ora vatum riganur Pieriis aquis* = usta wieszczów skrapiają się wodą natchnienia; (Pieria, kraj w Macedonii pod górą Olimpem. Tu przyszły na świat muzy) córki Jowisza i Mnemozyny. Dlatego Pierides (sing. Pieris, Pieriae, arum = Musae, Pierius, a, um, poetyczny); *summa dies* ostatni dzień; *submergo* 3. *rsi*, *rsum*, zanurzyć, pogrążyć; *avidus*, a, um, (aveo 2.) chciwy, żarłoczny, nienasycony; *duro* 1. być, twardnieć, trwać; *Troiāni fama laboris* = Ilias; 30. *tela*, ae, (z *tex-la* cf. *texo* 3. tkać) tkanina, krosno; *tardaque tela retexta nocturno dolo* (= Odyseja) powolna tkanina, pruta nocnym podstępem, opowieść o tkaninie powoli wykonywanej, którą prul nocny podstęp. (Penelopa prosiła załotników, by na jej odpowiedź czekali, aż zdola skończyć tkaninę, którą ma na krosnach. W dzień siedziała przy robocie (texebat), w nocy sama swą robotę prula [retexebat]); *recens*, ntis, świeży, niedawny, nowy, *recens cura* nowy przedmiot troski (= miłości); *ignoscite fasso* (ptcip. pfti od *fateor* 2.) scil. mihi, przebaczcie mi, że się otwarcie do tego przyznaję; *sollicito* 1. (*sollus* cały, *cio* 2.) podniecam; *sollicitor putare* poetyczne wyrażenie = addūcor ut putem; 35. *pūs* tłumacz przez adverb.; *moriēre* = *moriēris*; *bustum*, i, (na nowo utworzony simplex z *coamburo* 3. = *comburo* 3. *ussi*, *combustum*, przyczem *com* — opuszczono a *bustum* mylnie ujęto jako simplex) spalony na popiół stos z kośćmi trupa, grobowiec; *cavus*, a, um, wydrażony; *Szyk*: *gravis mors trahet (te) colentem (quamvis colas sacra) in cava busta*; *urna*, ae, (z *urcna*, *urceus*, i, dzban) dzban, naczynie na popiół urna; *quod parva urna capit* co mała pomieści urna (popioły zmarłego Tibulla); *rogales* (rogus, i) *flammae* płomienie stosu; 40. *nec timuere* (= *timuerunt*) *pasci tuis pectoribus* nie obawiały się paść się (żywić się) twemi piersiami; *uro* 3. *ussi*, *ustum*, palić; *sustinēo* 2. ui,

ntum, wytrzymać, znieść, zdobyć się na coś. (Spalenie ciała Tibulla jest czynem świętokradzkim, płomień, który obrócił w popiół ciało poety, nie zawahałby się przed spaleniem świątyni). *nego* 1. twierdzić że nie; *Szyk*: (dea) quae possidet Erycis arces (= Venus) avertit vultus (accus. plur.); sunt quoque, (są także tacy, którzy) qui negent (eam = Venērem) continuisse lacrimas; 45. *vilis*, e, tani, lichy, niesławny, marny; *Mysł*: sed tamen hoc (= żeś umarł w Rzymie) melius est, quam si Phaeacia tellus supposuisset (te) ignotum vili humo.... = niż gdyby cię feacka ziemia jako nieznanego (na wyspie Korcyrze nikt nie znał rzymskiego poety) przywaliła swą marną grudą (dosłownie podłożyła pod tanią ziemię). (Tibullus towarzysząc Messali, swemu opiekunowi i protektorowi w podróży na Wschód, musiał z powodu ciężkiej choroby zostać na wyspie Korcyrze. Podczas gdy Messala z towarzyszami odbywał drogę dalej, walczył poeta ze śmiercią na małej wysepce zdala od swoich. Uczucia swe wyraził w pieśni (I 3. w tem wydaniu Tibullus ustęp 2), do której aluzję czyni Owidjusz, nawet przypomina niektóre wyrażenia Tibulla „Me tenet ignotis aegrum Phaeacia terris“); *hinc.. hic* z tej strony... z tej strony, tu... tu; *madidus*, a, um, wilgotny, mokry; *fulgentis* scil. de vita konającego; *ocellus*, i, (diminutivum od oculus, a to znowu zdrobniałe do domysłnego oculus = oko cf. *ὄξυς* = *ὄσσε* = oczy) oczko, oko; *pressit ocellos* przycisnęła oczy (powieki), zamknęła oczy; *ultima dona* ostatnie podarunki. (Popioły zmarłych skrapiają krewni mlekiem i miodem, poczem chowają je w urnie); *cinis*, ěris, popiół; *dilatio* 1. (lanio 1. siekać mięso, lanus, ii, rzeźnik) rozszarpać; *Szyk*: soror dilaniata inornatas comas (accus. graecus [relationis]) venit in partem doloris cum misera matre = tu siostra z rozburzonymi w nieładzie włosami podzieliła się bolem z nieszczęsną matką. 50. *aliquid nisi* coś innego jak tylko; *resto* 1. stiti, pozostać; *vallis* is, dolina; *obvius*, a, um, wychodzący naprzeciw, zachodzący w drogę; *obvius huic venias* wyjdź mu naprzeciw; *hedera*, ae, bluszcz (bluszczowy wieniec należy się poecie); *Szyk*: docte Catulle, venias obvius huic (Tibullo) cum tuo Calvo, cinctus venias iuvenalia tempora (accus. graec.) hederā; *cingo* 3. nxi, nctum, otaczać, wieńczyć; *tempus*, ěris, skroń. (Poeta starożytny musi być doctus, dla starożytnego poety „doctus“ jest tak zaszczytny tytuł, jak dla naszego „wieszcz“); 55. *temero* 1. (temere) obrazić, bezcześcić, *si falsum est crimen temerati amici* jeśli fałszywy

zarzut obrazy przyjaciela (Augusta); *prodigus*, a, um, hojny, nieoszczędzający; *anima*, ae, dusza, życie; *comes*, itis, towarzysz; *si qua modo est* jeśli tylko jest jakiś; *cultus Tibullus* wytworny, gładki (co do formy) T.; *numeros pios* = numerum piorum (dusze błogosławione w Elizjum); 60. *tuta* co za przypadek?; *oneratus*, a, um, (onus, ěris) ciężki, cf. zdanie sit tibi terra levis, wymawiane po pogrzebaniu.

3. NA ŚMIERĆ PAPUŻKI (II 6).

psittacus, i, papuga; *imitatrix*, ěis, (f. do imitator, ěris) naśladowca; *ates* itis, (ala, ae) ptak; *exsequiae*, arum, (exsequor 3.) wyprowadzanie, pogrzeb, exsequias = in exsequias; *frequenter* gromadnie; *volucris*, is, (volucer, cris, cre, lotny) ptak; *plango* 3. nxi, nctus, uderzać (pięścią w pierś na znak żałoby); *pinna*, ae, (poboczna forma do penna) pióro, skrzydło; *rigidus*, a, um, (rigeo 2.) sztywny, zdrętwiały, najeżony; *unguis*, is, pazur, szpon; *tener*, a, um, delikatny; *gena*, ae, policzek; 5. *horridus*, a, um, najeżony, nastrzępiony; *pro maestis capillis* zamiast smutnych (żałobnych) włosów (capillus, i); *lanio* 1. (lanus, ii, rzeźnik) rozrywać, szarpać; *pluma*, ae, pióro; *pro longa tuba resonent vestra carmina* zamiast dźwięków długiej trąby niech rozbrzmiewają wasze pieśni. (Na pogrzebie grano na długich prostych trąbach, a nie na krzywych rogach). *liquidus*, a, um, (liqueo 2) jasny, przezroczysty; *libro* 1. (libra, ae, waga) ważyć, utrzymywać w równowadze; *lubratis in aere cursus* unosicie się w powietrznych szlakach; *turtur*, is, (onomatopeiczne) turkawka, synogarlica; *plenus*, a, um, zupełny; *tenax*, ěis, (teneo 2) trzymający się, mocny, pewny; *et stetit ad finem...* i długa wasza i mocna wierność utrzymała się aż do końca; *rarus*, a, um, rzadki; *quid (iuvat) quid...* (iuvat...) cóż pomaga że, co za korzyść, cóż z tego że; *vox ingensosa mutandis sonis* głos umiejący naśladować dźwięki rozmaite, dar zręcznego odmieniania głosów; 15. *ut datus es* zdanie czasowe, kiedyś została dana, tłumacz: żeś jako dar spodobała się mojej dziewczynie; *avium gloria* ptaków chłubo; *nempue* (nem spokrewnione z namenim, pe z quippe) przecież, oczywiście, oto; *fragilis*, e, (frango 3.) kruchy; *hebetus* 1. (hebes, ětis) stępieć, stępieć blask; *smaragdus*, i, f. (wyrz obcy *σμάραγδος*) szmaragd; *tingo* 3. nxi, nctum,

maczać, barwić; *gero* 3. ssi, stum, nosić, mieć na sobie; *ruber*, a, um, czerwony; *rostrum*, i, dziób, *crocus*, i, m. i *crocum*, i, szafran; *Punica rostra* purpurowy dziób; proleptycznie: zabarwiony szafranową barwą tak, że był purpurowy; *ales vocum simulantior* ptak zdolniejszy do naśladowania głosów; *blaesus*, a, um, (wyraz obcy βλασιός) szepleniący.

20 *raptus es invidia* tłumacz czynnie; *moveo* 2. vi, otum, poruszać, wzniecać; *movebas* impf. de conatu. *garrulus*, a, um, (*garrio* 4. cf. *credulus* z *credere*) gadatliwy; *placidae pacis amator* miłośnik błogiego spokoju; *coturnix*, icis, przepiórka; *inde* stąd, dlatego (myśl: zło nie zaginie; ponieważ lubią wojnę, dlatego długo żyją); *anus*, ūs, staruszka; 25. *plenus eras minimo* scil. cibo, sytyś był okruszyną; *ora vacare* zachować usta wolne dla..., zostawić ustom sposobność do obfitszego jedzenia; *nux*, cis, orzech; *esca*, ae, (e do 3) jadło, pożywienie; *papaver*, is, mak; *papavera*.. drobne ziarnka maku, co sen sprowadzają (mak ma moc usypiającą); orzeczenie do *papavera* = *esca* erant, causae = apposito do pap.; *simplex*, icis, prosty, czysty; *umor*, ōris, (u mīdus) płyn, wilgoć.

edax, ācis, żarłoczny; *vultur*, ūris, sep; *aëra* acc. sing. z grecką końcówką; *gyrus*, i, (wyraz obcy γῦρος, tylko w poezji) zakręt, krąg, koło; *ducere gyros* zataczać kręgi; 30. *miluus*, i, (później *milvus*, i) kania; *graculus*, i, (cf. krakać) kawka; *cornix*, icis, wrona. (Wrona była ptakiem Minerwie miłym, ale gdy poskarżyła przed nią na córki Cekropsa, że przekroczyły rozkazy bogini, Pallas znienawidziła ptaka donosiciela). *loquax imago humanae vocis* gadatliwy obraz ludzkiego głosu, gadatliwe echo...; *psittacus* dopowiedzenie do imago humanae vocis; *munus datum ab extrēmo orbe* dar dany z krańców świata; 35. *fere* prawie, z reguły, stale; *avarus*, a, um, chciwy, skąpy; *deterior*, ius, (comparativus) gorszy; *deteriora implentur suis numeris* gorsze rzeczy napelniają się swą liczbą, tylko to, co gorsze, żadnego nie doznaje uszczerbku; *vivis fratribus* abl. abs. tłumacz: choć bracia żyli jeszcze, po- piołem był Hektor (trup spalony na stosie).

refero, erre, rettūli, relatum, opowiadać, przytaczać; *votum*, i, (voveo 2.) ślubowanie, prośba, modlitwa; 40. *procellōsus*, a, um, (*procella*, ae) burzliwy, sprowadzający burze; *notus*, i, wiatr południowy; *exhibeo* 2. ui, itum, wy-

kazać, pokazać; *septima lux venit*... siódmy dzień nadszedł, który nie miał pokazać następnego, ...po którym nie miał już ósmy nastąpić (choroba papużki trwała sześć dni, siódmego nastąpiła śmierć); *stabat tibi* = instabat, stawiała na ciebie Parka, stała nad tobą P.; *colus*, i, lub ūs, po największej części tylko abl. sing. coloi acc. plur. colos, kądział; *vacuo colo* abl. absol. kiedy kądział była pusta, z pustą kądziałą (gdy nić żywota się skończyła; boginie losu przędą nić życia ludzkiego; poeta żartobliwie przenosi to i na ptaki); *ignavus*, a, um, (in-gnavus) leniwy, gnuśny; *stupesco* 3. ui, stупить; *palatum*, i, podniebienie; *Szyk*: verba tamen non stupuerunt (in) ignavo palato (= słowa jednak nie skamieniały na leniwem podniebieniu („leniwe“ jest powiedziane proleptycznie, podniebienie staje się leniwem dopiero skutkiem tego, że głos zamarł), słowa jednak nie zeszytniały na beczynnem podniebieniu; *moriens lingua clamavit*... umierający język zawołał jeszcze...

45. *coltis*, is, pagórek; *nemus*, ōris, gaj; *ilex*, icis, dąb; *frondeo* 2. mieć liście, *nemus frondet nigra ilice* gaj ciemnych dębów rośnie; *udus*, a, um, (synkopowane z *uvīdus*, uveo 2. jestem wilgotny) wilgotny; *gramen*, īnis, trawa, murawa; *vireo* 2. (viridis, e) zielenić się; *perpetuus*, a, um, (peto 3. iść) wieczny; *Szyk*: uda terra viret perpetuo gramine; *si qua fides dubiis* scil. rebus, jeśli można dawać wiarę niepewnym rzeczom, ...temu co jest wątpliwe; *ille locus dicitur* (scil. esse) *volucrum piarum* (genetiv. possessivus) miejsce to ma należeć do pobożnych ptaków.., jest siedzibą...; *obscaenus*, a, um, (caenum, i, błoto, brud) szkaradny, brudny; *avis*, is, ptak; *quo* (abl. separationis) *obscaenae aves prohibentur* od którego są wstrzymywane..., dokąd nie mają dostępu; *illic... late*... tam na szerokiej przestrzeni...; *innocuus*, a, um, (noceo 2.) nieszkodliwy, niewinny; *olor*, ōris, łabędź; 50. *vivax* ācis, długo żyjący, długiem obdarzony życiem; *unicus*, a, um, jedyny; *phoenix* (bajeczny ptak, który żyje pół tysiąca lat, a potem spala się w swoim gnieździe Z tych popiołów powstaje nowy feniks); *explico* 1. avi, atum, u Cycerona; u innych też cui, itum, rozwijać, roztaczać; *ipsa Iunonia ales* nawet ptak Junony (tak wysoko postawiony w hierarchji ptaków) = paw. (Junona zmieniła królową argiwską, imieniem Io, w krowę i oddała ją pod straż wiernego swego sługi, tysięcznego Argosa [stąd po-

wiedzenie: „strzegł argusowem okiem“]. Gdy Merkury z rozkazu Jowisza zabił strażnika, zmieniła Junona zabitego w pawia, który ma teraz jeszcze tysiąc oczu, na każdym piórze jedno). *osculum*, i, (deminutivum od os) usteczka, pocałunek; *cupidus*, a, um, chciwy, spragniony, stęskniony, zakochany; *blandus*, a, um, przymilający się, czuły, kłiwy; *columba*, ae, gołębicą; *mas*, āris, (mascūlus, masculinus) męski, mąż; *nemoralis*, e, (nemus) gajowy, leśny; *convertit pias volucres in sua verba* zwraca uwagę pobożnych ptaków na swe słowa; 55. *tego* 3. xi, ctum, kryć; *tumulus*, i, (tumēo 2.) pagórek, mogiła; *pro corpore* w stosunku do ciała; *quo* = in quo (tumulo); *exiguus*, a, um, (z exigo 3. tak jak *ambiguus* z *ambigo* 3.) dokładnie odmierzony, mały, szczupły; *par sibi carmen* również mały napis wierszowany; *colligo* 3. ēgi, ctum, zbierać, wnioskować; *colligor placuisse* (nomin. c. infinitivo) można wywnioskować, że podobałam się; *sepulcrum*, i, (sepelio 4.) grobowiec; *Szyk*: ex ipso sepulcro colligor placuisse dominae; *domina*, ae, pani; *ave* abl. comparationis po plus; *ora fuere*... miałam usta wyuczone mówić ponad miarę ptaka.

4. POŻEGNANIE PIEŚNI MIŁOSNYCH (III 15).

rado 3. si, sum, (staroindyjskie *rādati*=drapie) skrobać, drapać, ocierać; *elēgus*, i, wiersz elegijny; *meta*, ae, meta (słup u końca toru wyścigowego, który się wymija, objeżdżając go wozem tak blisko, że oś się ociera); *ultima meta nunc raditur*... teraz po raz ostatni ocieram się o metę ze swemi elegjami, ...moje elegje ocierają się... (wóz okrażał metę kilkakrotnie [12 razy]); *rus*, ris, wieś; *alumnus*, i, (alo 3.) wychowanek; *deliciae*, arum, (delecto 1. = nieużywane u delicio) rozkosz, zabawki, fraszki; *meae deliciae*... moje miłosne wierszyki nie sprawiły mi ujmę (dedēcet); 5. *si quid id est* jeśli to cośkolwiek znaczy, jeśli... ma jakąś wartość (domyśl. to wiedz); *proavus*, i, pradziad; *heres*, ēdis, spadkobierca dziedzic, *vetus ordinis heres* stary dziedzic stanu (rycerskiego); *modo* niedawno; *turbo*, īnis, m. wir, zawierucha (cf. Autobiografię); *dicar gloria*... będą mnie wymieniali jako chlubę; *aquosus*, a, um, (aqua, ae) bogaty w wodę, pelen źródeł (w Italji okolica pełna wody jest rzadkością, cf. początek Autobiografii); *Szyk*: aliquis hospes spectans moenia aquosi Sulmonis quae... dicat (niech powie);

10 iugerum, i, (singularis zostało utworzone później z pluralis iugēra, choć powinno było brzmieć iugusa a nie iugum [analogia do arvum arva n. p.] gdyż deklinacja plur. brzmi iugurum iugeribus) morg=1/4 hektara; *quantulacumque estis* (scil. iugera) choć jesteście tak malutkie; *voco* 1. wołam, nazywam; *imbellis*, e, niewojowniczy, pokojowy (przeciwstawienie do bohaterskiego eposu). *gentilis*, e, (genius ducha opiekuńczy człowieka) pogodny, wesoły; *post mea fata* po mojej śmierci; *opus mansurum superstes* dzieło, co masz pozostać przy życiu, masz przeżyć...

F) Z „HEROID“.

1. LAUDAMIA PROTESILAO (HER. 13).

Szyk: Haemonis Laudamia mittit salutem Haemonio viro et optat amans (eam salutem) ire, quo mittitur = hemońska Laodamja przesyła życzenia zdrowia (salutem) hemońskiemu mężowi i w swej miłości pragnie (optat w prozie ut...) by zdrowie poszło tam, dokąd się je posyła (= do męża); *vento retinente* abl. absolut. zamiast zd. przyczynowego; *moror* 1. zwlekać, bawić; *Szyk*: fama est te morari Aulide (abl. według składni imion miast). *ubi hic ventus erat?* (wolałabym, by cię wiatr zatrzymał, gdyś odjeżdżał z domu). 5. *fretum*, i, cieśnina, morze; *debeo* 2. ūi, itum, (de habeo) winien jestem, powinienem; *obsisto* 3. stiti, zastąpić drogę, stawiać opór; *remus*, i, wiosło; *saevus*, a, um, srogi, srożący się; *utile tempus* czas (pożyteczny) odpowiedni; *raptus es hinc* wyrwałeś się stąd; *praeceps*, itis, spadający na głowę, na łeb na szyję, pośpieszny (tu tłumacz przez adverb.); *Szyk*: et erat ventus qui tua vela vocaret, quem cuperent nautae, non ego = i był (dodać po polsku: niestety) taki wiatr, co wzywał w drogę twe okręty, jakiego pragnęli żeglarze, nie ja: *linguāque mandantis reliquit imperfecta verba* lingua Laudamiae, mandantis tłumacz: cum mandatura essem; *mando* 1. wydawać polecenia; *imperfectus*, a, um, niedokończony; 10. *vix* ledwie; *incumbo* 3. cubūi, cubitum, zalegać, leć na coś, *incubuit* (scil. mari) wpadł... zerwał się; *abrepta vela tetendit* = vela abripuit et tetendit zagle uchwycił i wzdął je..., i napiął je; *longe* daleko; *iuvat* (me) sprawia przyjemność, miło jest; *usque* ciągle; *tuos oculos sum secuta meis* (oculis) ścigałam twe oczy swojemi;

15. *ut te non potëram vidëre* zd. czasowe; *vela detinuerunt meos vultus* żagle trzymały mój wzrok na uwięzi; *fugax*, cis, (fugio 3.) uciekający; *oborior* 4. rtus, powstać; *tenebris obortis* ablativ. absolt. tłumacz przez zdanie współrzędne; *succiduus*, a, um, chwiejny, uginający się; *procumbo* 3. cubiti, cubitum, lec; *genu*, ūs, kolano, dicor procubuisse nominativ. c. infinit. Tłumacz: A kiedy już nie widziałam ani ciebie, ani uciekających żagli, a tylko widok morza rozstaczał się przed memi oczyma, odeszło razem z tobą światło, nastąpiła ciemność po demną bladą (exsanguis) ugięły się kolana (w łaciń. abl. caus.) i — tak opowiadają — padłam zemdlona. 20. *socer*, eri (ἐκχορῶς ze σφεκχορῶς, cf. niemieckie Schwieger, polskie świekr) teść; *grandaevus*, a, um, (grandis, aevum) sędziwy; *reficio* 3. fëci, ectum, napowrót zrobić, odnowić, przywrócić do zdrowia, do przytomności; *gelidus*, a, um, (gelu, ūs) zimny; *Szyk*: vix maesta mater refëcit me gelidā aquā; *indignor* 1. uważać za niegodne, oburzać się; *licuisse* inf. pfti do licet.

25. *animus rediit* świadomość wróciła; *pariter redierunt dolores* równocześnie wróciły i bole; *castus*, a, um, czysty, niepokalany, cnotliwy; *legitimus*, a, um, (lex) prawny, prawy, prawem nakazany; *mordeo* 2. momordi, morsum, gryźć, dręczyć; *Szyk*: legitimus amor momordit (mea) casta pectora (miłość małżonki do męża jest nakazana prawem); *pecto* 3. pexi, pexum, czesać; *capillos pectendos praebere* scil. ancillae, dawać włosy do czesania; *libet* 2. (libido) mieć ochotę, chcieć, mieć upodobanie; *aurata veste tegi corpus* tłumacz czynnie; acc. c. inf. corpus tegi zależny od libet) pokrywać ciała złotem haftowaną szatą, ubierać się w złotem haftowane szaty; *pampinëus*, a, um, z winogrodu, liściem winorośli zdobny; *pampinea hasta* = thyrsus (cf. Kalend. ustęp 10, 42 Przemiany 9, 115). *Szyk*: eo huc illuc, qua furor egit, ut (porównawcze) (eae) quas Bicorniger creditur tetigisse (nom. c. infinit.) pampinea hasta = idę to tu, to tam, któredyś szal mnie popędzi, podobnie jak te niewiasty (bachantki), których według wiary ludzkiej dotknął dwurogi bóg berłem w liście winogrodu zdobnem; 30. *induo* 3. ūi, ūtum, wdziwać; *regalis*, e, królewski; *sinus*, ūs, łuk, fałd szaty, szata; *Phylacides* = Thesalae; *satiuro* 1. nasycić; *murex* icis, m. ślimak, barwa purpurowa (ze ślimaków morskich); *saturata murice vestis* nasycona

purpurą szata. (Wierna małżonka nie będzie nosiła szat purpurowych, ni dbać będzie o strój, gdy mąż na wojnie). 35. *ipsa comas* (accus. graecus.) *pectar* sama pod względem włosów będę czesana, będę czesała swe włosy, *ille premëtur caput* on będzie uciskany pod względem głowy = będzie gniótl głowę; *galea*, ae, hełm, szyszak; *vir*, i, małżonek; *squalor*, ōris, brud, nieczystość, żałoba; *Szyk*: dicar imitata [esse] (nom. c. inf.) tuos labōres (eo) squalōre quo possum et tristis agam haec tempōra belli = będą o mnie mówili, że naśladuję twe mozoly taką prostotą, jaką mogę, i w smutku pędzić będę te wojenne czasy.

Priamīde voc. z grecką końcówką; *damnum*, i, szkoda; *formōsus*, a, um, piękny, kształtny; *damno tuōrum formōse* piękny na szkodę, zgubę swoich (gdyż pięknoscą spowodował wybuch wojny z powodu porwania Heleny, ujętej jego pięknoscą właśnie); 40. *iners*, tis (ars) beczynny, gnuśny, niedołężny; *culpo* 1. (culpa) obwiniać, nie znachodzić upodobania; *marita*, ae, (maritus, i) małżonka; *Szyk*: vellem (coniunctiv. optativus) te culpasse faciem (postać, oblicze). aut illi (Helenae = Taenariae maritae) tuam faciem displicuisse (acc. cum infinitivo zależny od vellem); *labōro* 1. trudzić się, mozolić się; *numium* zbytnio, zanadto; *flebilis*, e. (fleo 2.) płacziwy, oplakany, lży wyciskający, bolesny; *ulior*, ōris, (ulciscor 3.) mściwiec; 45. *omen*, inis, znak, przepowiednia, wróżba; *sinister*, a, um, lewy, zły; *removëo* 2. ōvi, ōtum, usunąć, oddalić, odwracać; *redux* ūcis, odprowadzający; *Iovi reduci* Jowiszowi opiekunowi powrotu (mąż, wracający z walki cało, składa swoją zbroję w ofierze Jowiszowi).

subiit scil. in mentem; *Szyk*: lacrimae eunt more nivis madentis sole (abl. causae); *nix*, vis, śnieg; *madeo* 2. moknąć, tajać; 50. *paene* prawie; *timendus*, a, um, (timeo 2. part. fut. passiv.) budzący grozę; *hospes erat* był gościem, (a więc wiedział, że zbrodnia jego nie ujdzie bezkarnie, jeżeli nie dbał o tę karę, to widocznie był pewny swej potęgi, której my może nie doceniamy); *Hectōra* acc. z grecką końcówką; *Szyk*: Paris dixit Hectōra sanguineā manu movëre ferreā bella; 55. *signo* 1. (signum, i) zaznaczyć, zapisać; *habe nomen memōri pectōre signatum* zapisz sobie to imię głęboko w pamięci; *vitāris* = vitaveris fut. exact. od *vito* 1, unikać; *illuc* tam; *facito ut dicas* opisanie trybu rozkazującego i mów sobie, ilekroć...; 60. *Laudamia*

iussit me parcere (acc. c. inf. po iubeo) *solī* (dat. po parco); *fas* (nieodmienne) godziwość, przeznaczenie; *non ullum* = nullum; *te habente* abl. absol. choćby nie miał żadnej rany; *pugnet* con. hortativus; *nupta*, ae, (nubo 3. psi, ptum) małżonka; 65. *dispar* niejednakowy; *pugna* (imperativ.) *vivere et redire* poetyckie = ut... *in pios sinus dominae* = in sinus piaae dominae (= Laudamiae) na łono kochającej (wiernej) pani (małżonki); *precor* 1. (preces, cum) błagać; *Szyk*: *precor*, *parcite* uni (huic = Protesilaō) de tot hostibus, ne eat meus sanguis ex illo corpore (kto zrani mego małżonka, ten moją krew z jego ciała wytoczy).

fateor 2. fassus, przyznawać się; *animus fert* zbiera ochota; 70. *subsisto* 3. stiti, stać cicho, zatrzymać się, zawa- hać się; *auspiciū*, ii, (avis — conspicio 3.) wróżba z lotu ptaków, wróżba, przepowiednia; *Szyk*: *lingua substitit timore* (abl. causae) mali auspicii (Laudamja obawiała się zawołać na męża, by się wrócił; to słowo mogło stać się nieszczęsnym znakiem (wróżbą złą); *foris* drzwi; *fores*, ium, f. drzwi dwuskrzydłowe; *Szyk*: *cum velles exire foribus paternis* (ojcowskiego domu); *offendo* 3. ndi, nsum, potraćić; *limen*, inis, próg; *ut vidi* zd. czas.; *ingemo* 3. ui, itum, westchnąć; *ista sint signa viri reversuri* niech to będzie znakiem, że mąż powróci; 75. *refero*, erre, rettuli, relatum, opowiadać; *animosus*, a, um, odważny, zapalczywy; *timor eat in ventos* po polsku dodać: na wszystkie wiatry (na cztery wiatry).

sors designat... iniquo fato los wyznacza kogoś na nieżyczliwe przeznaczenie..., skazuje na srogie przeznaczenie (śmierć) (Troada acc. z grecką końcówką). [Była przepowiednia, że kto z Greków pierwszy stanie na trojańskiej ziemi, ten padnie. Rzeczywiście stanął pierwszy Protesilaus i padł z ręki Hektora]. *lugēbit virum ademptum* będzie płakała (lugeo 2. xi) po stracie (adimo 3. emi, mptum) męża; 80. *ne velis esse strenuus* byś nie chciał być dzielny; *millensimus* = millesimus; *fatigo* 1. (ad-fatim, fatisco temafatiago 3.) męczyć, nękać; *verso* 1. (frequent. do vorto) obracać, tłumaczyć; niech ostatni pruje znekane już wody (znekane przejazdem poprzednich okrętów); *praemoneo* 2. ui, itum, zgóry napominać, przestrzegać, polecać; *novissimus exi* wyjdź ostatni; *non est ter paterna tibi quo* (= ut eo abyś tam) *propres*

to nie twa ziemia ojczysta, abyś tam się śpieszył; 85. *cum venies* scil. in terram paternam, kiedy będziesz wracał; *move remo veloque carinam* staraj się statek w ruch wprowadzić przy pomocy wiosel i przy pomocy żagli; *sisto* 3. stiti, statum, (reduplikowane ze sto 1.) stawiać; *gradus*, ūs, (gredior 3.) krok; *lateo* 2. ui, kryć się; *Phoebus* = Sol; *terrīs altior exstat terris altior* (ablativ. compar.) exstat (sterczy) jaśniej niż wysoko nad ziemią (jako wyższy od ziemi); *luce* za dnia; *venis* scil. dolor, ty przybywasz do mnie jako ból w nocy, bolesne myśli o tobie nachodzą mnie i w nocy; *palleo* 2. ui, blednąć; *occurrit nobis* zjawia się przed mem okiem; *imago*, inis, obraz; 90. *querella*, ae, (queror 3.) skarga; *multa querella venit a tuis verbis* głośną brzmia skargą twe słowa; *excutio* 3. ssi, ssum, (quatio 3.) wytrząsać, wytrącić; *excutio* zrywam się; *adoro* 1. (rękę do ust zbliżyć) składać czołobitność, czcić, modlić się do; *simulacrum*, i, (simulo 1. similis) obraz, widziadło, *simulacra noctis adoro* i modły zanoszę do nocnych mar (by nie nawiedzały jej w nocy i nie straszyły); *fumus*, i, dym (z ofiar); *nulla Thessalis ara caret...* żaden tessalski ołtarz nie jest pozbawiony dymu z mych ofiar; *tus*, ris, n. kadzidło; *lacrimaque super* i lzy z góry na to, a nadto...; *spargo* 3. rsi, rsum, skrapiać, bryzgać, prysnąć; *quā sparsa* (scil. flamma est) *relucet* gdzie płomień został skropiony, tam jaśniej blaskiem; *surgo* 3. rrexī, rectum, powstać; *merum*, i, (scil. vinum) czyste wino; *ut solet surgere flamma adfuso mero* podobnie jak zwykł buchać (surgere) po dolaniu wina.

95. *redux*, ūcis, powrotny, powracający; *amplector* 3. xus, obejmować, ściskać; *lacertus*, i, ramię; *languidus*, a, um, ociężały, powolny; *solvo* 3. solvi, solutum, rozwiązać, uwolnić, osłabić; *ipsa solvar languida* (dopełnienie orzeczenia) *ab mea laetitia* sama z własnej swej radości ociężała omdleję; *subit* scil. in mentem, przychodzi na myśl; *sollicitus*, a, um, niespokojny, pełen niepokoju; 100. *me movet invitis aquis* (abl. abs.) *paratis ire* niepokoi mię, gdyż gotujecie się do drogi, choć wody na to nie pozwalają; *vento prohibente* (abl. abs.) mimo iż...; *vela dātis* śpieszycie w drogę z rozwiniętymi żaglami; *pelago vetante* mimo iż wzbrania wam drogi morze; *pelagus*, i, n. morze; *veto* 1. ūi, itum, zakazywać; *non praebet iter* nie dostarcza drogi, zamyka drogę (Neptun wraz z Apollinem obwarowali Troję za króla Laomedonta. Dlatego Troja nazywa się miastem Neptuna).

105. *subitus*, a, um, nagły, niespodziewany; *non subiti casus* (n o m plur.) *numinis ista mora est* to nie przypadek niespodziany, ta zwłoka, lecz wola boża; *revocamen*, inis, odwołanie; *revocaminis omen abesto* = absit ab hac mea revocatione sinistrum omen, niech moje odwoływanie nie będzie złą wróżbą; *blanda aura* pomyślny wiatr; *compositus*, a, um, ułożony, spokojny; *secundo* 1. sprzyjać; *aura secundet aquas compositas* wiatr pomyślny niech uspokoi wam wody [compositas prolepsis = ita ut compositae sint (skutek)].

Troasin dat. z grecką końcówką (Los Trojanek rest lepszy niż Greczynek) 110. *maritus*, i, małżonek; *osculum*, i, uścisk, pocałunek; 115. *fac referas* = refer (cf. v. 46); *recens*, ntis, świeży; *mandatum*, i, zlecenie; *caute* ostrożnie; *respicietque domum* = cogitabit de domo dabitque operam, ut revertatur incolumis; *incertus*, a, um, niepewny, pełen niepewności; *anxius*, a, um, trwożny; *Szyk*: *anxius timor cogit nos putare, facta esse omnia, quae fieri possunt...* = że już się stało to wszystko, co staćby się mogło.

120. *diverso in orbe* w innej stronie świata; *miles* jako żołnierz, dopełnienie orzeczenia; *cera*, ae, воск, obraz z wosku, wizerunek woskowy; *refert tuos vultus* przypomina mi rysy twojej twarzy; *blanditia*, ae. (blandior 4.) przymilanie się, pochlebstwo, pieszczotliwe wyrazy; *verba tibi debita* słowa, które się tobie należą; *amplexus*, ūs, uścisk; 125. *adde sonum cerae* = cereae imagini; *vero* abl od verus, a, um; przydawka do coniuge; *queror* 3. stus, żalić się, skarżyć się; *iuro per reditus* (scil. tuos) *corpusque tuum, mea numina*, przysięgam na twój powrót i na twą osobę, która jest bóstwem dla mnie; 130. *fax*, cis, pochodnia, (po weselu odprowadzano pannę młodą do nowego domu przy świetle pochodni); *coniugium*, ii, małżeństwo; *per pares animi coniugii que faces* na naszą wzajemną gorącą miłość małżeńską; *perque...* = *et iuro per caput (tuum), quod possis tecum ipse referre* i przysięgam na twą głowę, obym widziała ją tak bielejącą od siwych włosów, obym ją tak sam przyniósł do domu (trupa odwieźliby towarzysze broni), jak prawdą jest, że...; *me venturam comitem* = me comitaturum esse te acc. c. inf. zależny od iuro, w polskim uzależniamy od wtrąconych słów: jak prawdą jest; *vocaris* fut. exact. = vocaveris; *sive* scil. mortuus eris; *superstes*, itis, ten co pozostaje przy życiu; (Aluzja do

podania o Protezylaosie i Laodamji. Po śmierci pozwolili bogowie wrócić Protezylaosowi do małżonki na jeden dzień. Po oddaleniu się męża zabija się Laodamja, by pójść za nim); 135. *ultima epistula* = finis epistulae; *claudio* 3. si, sum, zamykam; *parvum mandatum*, i, małe, krótkie zlecenie; *sit tibi cura mei...* troszcz się o mnie i o siebie. (Starając się o swe bezpieczeństwo troszczysz się nietyle o siebie, jak o mnie, troszcz się o mnie w ten sposób, że troszcz się o siebie).

2. PENELOPE ULIXI (HER. 1).

hanc sc. epistulam; *lentus*, a, um, giętki, wiotki, nie dający się złamać, ociągający się, powolny; *lento tibi Ulixi* tobie... resztę datiwów w polskim oddać przez vocativ; *at tamen* jednakowoż, po zdaniach zaprzeczonych: nie odpowiadaj mi na ten list listem, jednakowoż odpowiedz inaczej; *prybydź sam*; tłumacz = sed; *iacet* leży dodaj w gruzach; *invisus*, a, um, znienawidzony; *puellis* = mulieribus; *tanti* genet. pretii tyle wart (cała Troja nie warta tylu trudów i tylu łez Greczynek i smutków); 5. *classe petebat Lacedaemona* (accus. z grecką końc.) na flocie zdązał...; *obrui* 3. ui, rui, zasypać, pograżyć, zatopić; *insanus*, a, um, niezdrowy, szalony, rozszalały, wzburzony; *adulter*, eri, cudzołóżnik, uwodziciel; *spatiosus*, u, um (spatium) przestrzenny, długi; *fallo* 3. fefelli, falsum, zwieść, oszukać, łudzić; *lasso* 1. męczyć; *viduus*, a, um, wdowi; *pendulus*, a, um, (pendeo 2) wiszący; *tela*, ae, krosno (krosna są albo poziome, albo wiszące pionowo). *Szyk*: *pendula tela non lassasset mihi viduas manus quaerenti fallere spatiosam noctem* = nie zmęczyłyby mi wdowich rąk wiszące krosna, podczas gdy staram się (quaerenti) zwieść (zabić) długie godziny nocy (wśród pracy stara się Penelopa zapomnieć o bólu, sen zapomnienia nie przynosi, gdyż zmartwienie nie pozwala jej usnąć); *veris* scil. periculis abl. comp.; Człowiek w obawie o los drugiej osoby wyobraża sobie rozmaite niebezpieczeństwa, groźniejsze od rzeczywistych. 10. *sollicitus*, a, um, niespokojny; *amor* = podmiot; *tingo* 3. nxi, ictum, wymyślać, wyobrażać sobie; *violentus*, a, um (vis) gwałtowny, natarczywy; *Szyk*: *tingebam Troas* (acc. plur. grecki od Tros) *ituros in te*; *pallidus*, a, um, blady, *in nomine Hectoris pallida eram* na wspomnienie Hektora-

wego imienia bladła zawsze, *Antilochus erat causa timōris* (na wieść o zabiciu Antylocha zaczęła się Penelopa znowu obawiać o życie męża). 15. *Menoetiaden* (acc. według greckiej deklinacji) *cecidiſſe* acc. c. inf. zależny od *narrabat*; *falsis sub armis* Patroklos walczył w zbroi Achillesa i był uważany za niego przez uciekających Trojan, tłumaczy: w niewłasnej zbroi; *successus*, ūs (*succedo* 3) powodzenie; *dolus*, i, podstęp fortel (Odysseus był znany ze swej chytrości, ale na wieść o tylu zgonach płacze Penelopa w obawie, że w bitwie podstęp i fortel może się nie przydać nanić). *tepefacio* 3 *fēci*, factum, (tepeo 2. — *facio* 3) zagrażać, *sanguine tepefecerat hastam* gorącą krwią oblał włócznię; *letum*, i, śmierć; *ново* 1 wznowić; *iugūlo* 1 (iugulum, i, szyja) zadusić, udławić, *castris* = in castris; 20. *frigidus*, a, um, zimny; *glacies*, ei (gelu) lód; *pectus amantis* pierś miłującej (małżonki = moja).

castus, a, um, niepokalany, czysty, cnotliwy; *sospes*, itis, cały, nieuszkodzony (*incolumis*) *Szyk*: sed aequus deus bene consulit casto amōri: Troia versa est in cinēres sospite viro = lecz sprawiedliwy (łaskawy) bóg zaopiekował się cnotliwą miłością, Troja obrócona w popiół, a małżonek ocalony; *rediere* = redierunt; *altaria*, ium, ołtarz; *fumo* 1. dymić się; *praeda*, ae, zdobycz; 25. *grata ferre* składać podziękowania; *nymphae* = feminae Graecae; *salvus*, a, um, zdrow, cały; *maritus*, i, małżonek; *illi* = mariti; *canunt Troica fata victa suis fatis* opiewają, jak to przeznaczenie ich zmogło losy przeznaczeń Troi, głoszą jak odnieśli zwycięstwo nad Troją; *trepidus*, a, um, trwożny, lękliwy; *coniunx pendet ab ore narrantis viri* małżonka zawisa na ustach opowiadającego męża (dodaj oczyma, gdyż tu chodzi o uwagę, z jaką słucha opowiadania = audit tanta attentione narrante virum, intuens eum, quasi pendere ab eius ore videatur); *posita mensa* = in posita mensa, na ustawionym stole (stoły wnosi się, gdy ma się jeść lub pić). *monstro* 1. pokazywać; 30. *pingo* 3. nxi, ictum, malować; *merum*, i (sc. vinum) czyste wino (zwykle pije się vinum mixtum, mieszane z wodą); *exiguus*, a, um, drobny, szczupły; *exiguo mero* kilku kropelkami wina; *hac tēdy*; *haec est... tellus* to jest..., *hic* tu; *celsus*, a, um, wyniosły, wysoki; *regia*, ae, pałac królewski, zamek; *Szyk*: hic steterat celsa regia, senis Priami... = sędziwego Priama; *tendo* 3. tetendi; *tentum*, rozpinać; *tendebat* miał rozpięte namioty (= habebat

bat tentoria); *illic... hic* tam... tu; *lacer*, a, um, poszarpany; *admissus equus* rozpedzony koń, koń w pędzie (Hektorowego trupa włócił Achilles po ziemi, uwiązawszy go za nogi do swego rydwanu). 35. *namque* Penelopa tłumaczy, jak słyszała takie opowiadania; *refero*, erre, rettūli; relatum, opowiadać. *Szyk*: nam senior Nestor omnia rettulerat nato = Telemachomisso (= qui missus erat ut te quaereret) te quaerere, at ille (= Telemachus) mihi (scil. narravit czy rettulit). (Dziesiątego roku nieobecności Odysseusza (po zburzeniu Troi) wyjechał syn jego na poszukiwania i przedewszystkiem z Itaki przybył do Pylos do króla Nestora, aby tam zasięgnąć języka). *Dolōna* acc. z grecką końcówką; *ut* zdanie pytajne; *prodo* 3. didi, ditum, zdradzić; *nimum oblite* (obliscor 3.) zbytnio zapomniawszy, których zapomniiał. (Penelopa czyni wyrzuty mężowi, że tak dalece zapomniiał, iż musi oszczędzać swe życie ze względu na żonę i dziecko, że puszcza się na awanturnicze nocne wyprawy). 40. *mico* 1 ūi, drgać; *usque metu micuerunt sinus* ciągle ze strachu drgało me łono; *dum dictus es isse victor per amicum agmen Ismariis equis* aż opowiedziano, żeś na ismaryjskich koniach iechał jako zwycięzca przez przyjacielskie (bratnie) szeregi.

disicio 3. iēci, iectum, rozrzuć, rozwalić; *lacertus*, i, ramię; *murus quod fuit esse solum* że jest ziemią to, co było murem. 45. *duro* 1 trwać, istnieć; *si maneo qualis manebam Troia durante* jeżeli zostaję tak, jak zostawałam za czasów istnienia Troi; *vir abest mihi carendus dempto fine* (= sine fine) i nieobecnym mój mąż, bez którego muszę się obywać ciągle bez końca, za którym muszę tęsknić bez końca...; *restant...* (dla innych zburzony Pergam, dla mnie jeszcze istnieje) *quae* (Pergama) *incōla victor* (= Graeci victores) *arat captivo bove* (= Troianis bubus); *seges*, ōtis, zasiew; *falx*, cis, sierp, kosa. 50. *luxurio* 1. bujnie plenić się, rozrastać się; *pinguis*, e, tłusty, urodzajny; *Szyk*: humus pinguis Phrygio sanguine luxuriat rescanda falce (= ita ut falce rescanda sit) gotowa do żniw bujnym pleni się zasiewem tłusta od krwi trojańskiej ziemia; *sepelio* 4. ūi, ultum, pogrzebać, *semisepulta ossa* napół pogrzebane kości, *virum* = virorum; *ferio* 4. bić, uderzać, *feriuntur curvis aratris* tłumacz czynnie: krzywe plugi potracają kości...; *ruinosus*, a, um, rozwalony, w gruzach; *occūlo* 3. ūi, ultum, ukryć, pokrywać; *lateo* 2. ūi, kryć się; *ferreus*, a, um, żelazny, nieczuły; *Szyk*: victor abes (choć zwycięzca...)

nec licet mihi scire, quae (sit) causa morandi (z w ł o k i) aut in quo orbe, (tu) ferreus, lateas.

55. *quisquis vertit peregrinam puppem ad haec litōra* tłumacz jakby było quisquis peregrinus (cudzoziemiec)...; *mihi rogatus* = a me rogatus (dat. auctoris) odchodzi, kiedy się go o wiele wypytam; *digitus*, i, palec; *charta novata* na nowo zapisana karta, nowy list; *Szyk*: traditur huic (temu obcemu, co przybył do Itaki) charta meis digitis novata (= epistula nova) quam tibi reddat (zd. wzgl. celowe) si modo te viderit usquam (jeśli w ogóle kiedykolwiek cię zobaczy); *Pylon* acc. z grecką końcówką do Pylos; *arvum*, i, niwa, kraj. 60. *incerta fama est remissa* niepewną wieść nam odesłano z Pylos; *Sparten* grecka deklinacja, accus.; *nescia veri* nieświadoma prawdy, nie zna prawdy; *moenia Phoebe* = Troia. (Apollo z Neptunem zbudowali mury Troi za Laomedonta, ojca Priama). *levis*, e, lekkomyślny; *irascor votis* (pro Troiae excidio factis). 65. *querella iuncta cum multis* łączyłabym z wieloma swą skargę, podzielałabym skargi z wieloma; *demens*, ntis, szalony; *arēa lata est aperta in meas curas* szerokie otwiera się pole dla mych trosk; *area*, ae, boisko, tok; 70. *suspīcor* 1. podejrzyc; *procus*, i, zalotnik, *Szyk*: proci, quos tulit... turba luxuriosa ruunt in me = ...nastają na mnie; *luxuriōsus*, a, um, bujny, zbyt kowny, zuchwały; *aula*, ae, dwór, pałac królewski; *Szyk*: et regnant in tua aula, nullis prohibentibus (abl. absolut.); *viscus*, ěris, częściej pluralis, mięso wewnętrzności; *dilacerantur opes tuae, nostra viscera* (dopowiedzenie do opes) i szarpią twój majątek, naszą krwawicę (opes tam mihi caras quam sunt viscera). 75. *dirus*, a, um, okrutny, dziki; *avidus*, a, um, chciwy, żarłoczny, łakomy; *egeō* 2. ui, potrzebować; *egens* cierpiący niedostatek, nędzarz. (Irus był żebrakiem w Itace); *actor pecōris edendi* poganiacz bydła przeznaczonego na rzeź, na jedzenie; 80. *accēdunt in damnum* dołączają się, w dodatku działają na twą szkodę; *ultimus pudor* dopowiedzenie do Irus i Melantjos, tłumacz: a wkońcu, już ostateczny wstyd, w dodatku jeszcze... (wstyd królowej doznawać krzywdy od żebraka i pastucha); *imbellis*, e, niewojowniczy, słaby; *paene* prawie; *adīmo* 3. ěmi, mptum, zabrać, porwać; *invitis omni bus* (abl. absol.) wbrew woli wszystkich. (Gdy Telemach wyprawił się do Pylos, aby zasięgnąć wieści o ojcu, postanowili go zalotnicy zabić i urządzili nań zasadzkę, która jedna-

kowoż się nie udała). 85. *ut euntibus ordine fatis*... aby losy poszły swoim porządkiem, by on zamknął moje oczy i swoje (porządek losu jest taki, że dzieci żyją dłużej od rodziców); *hac faciunt* tąż drogą postępują, do nas też należą, po naszej są stronie; *custos boum* stróż wołów, pasterz wołów; *longaevus*, a, um (longus-a-evum) długowieczny, stary; *nutrix*, icis (nutrio 4.) żywicielka, piastunka; *cura fidelis* = custos fidelis; *immundus*, a, um, nieczysty; *hara*, ae, chlew, trzoda chlewna. (Z całej służby wiernie służyli tylko Filejtjos, pasterz wołów, piastunka Eurykleja, która wychowała Odyseusza i świniarz Eumajos); 90. *pello* 3. pepuli pulsum wypędzić; *tectis* abl. separationis; *cito* szybko; *portus et ara tuis* port i ołtarz..., ty co jesteś pociechą i ochroną, przystanią i ołtarzem dla swoich; *molles anni* (miękkie) młode lata; *erudio* 4. kształcić; *erudiendus erat* tłumacz przez coniunctivus = trzebaby było zaprawiać do ojcowskich zalet (sztuki robienia bronią); 95. *respice Laërten* accus. z grecką końcówką) miej wzgląd na Laertesa; *lumen*, ĩnis, światło, oko; *extrēmum diem fati sustinet. ut iam sua* (= eius) *lumina condas* wstrzymuje ostatni dzień przeznaczenia... odwleka godzinę śmierci, abyś ty już zamknął jego oczy; *te discedente* = cum tu discederes ad bellum Troianum; *protinus* zaraz, natychmiast, wnet; *ut pryzwolone*; *videbor* scil. tibi; *anus*, ũs, staruszka; *incrēpo* 1. łaję; *immensus*, a, um, niezmierny, długi (ojciec Penelopy chciał ją wydać drugi raz zamaż i starał się ją zmusić do porzucenia wdowiego łoża. Penelopa szukała wymówek, by odwlec zameżcie, co ściągało na nią zarzuty). 100. *incrēpet*... może sobie... niech sobie ciągle...; *tua dicar oportet* musi się mnie nazywać twoją.

DODATEK.

ALBIUS TIBULLUS.

1. ŻYCZENIA POETY (I 1).

fulvus, a, um, płowy, złoty; *congero* 3. gessi, gestum, nagromadzić, zbierać; *auro* abl. instrumenti = congerat divitias auro (congerendo) niech sobie zbiera bogactwa ze (zgromadzanego) złota, ... ze stosów złota; *solum*, i, ziemia; *multa iugera culti soli* liczne morgi... wielkie obszary uprawnej roli; *labor*, ěris, trud, móżół, wojna; *vicinus*, a, um, sąsiedni, bliski;

adsiduus, a, um, ciągly, ustawiczny; *terreat... fugent* czasownicy w zdaniu wzgl. skutkowym; *classicum*, i, (classicus odnoszący się do oddziału wojska *classis*) hasło dane rogiem, róg; o instrumentach dętych mówi się *canere*, *flare*, *inflare*, natomiast *pello* 3. używa się o tych instrumentach, o które uderza się palcami lub pałeczką (*plectrum*). Poeta jednak nie przestrzega tej różnicy w używaniu obu zwrotów; *fugo* 1. płoszyć; *paupertas*, atis, niezamożność (ubóstwo = *egestas*); *iners*, rtis, bez czynów, bez kłopotów; 5. *dum* byleby tylko; *focus*, i, ognisko, kominek; (zgaszony ogień na ognisku jest oznaką ubóstwa i ostatecznej nędzy); *maturus*, a, um, dojrzały, wczesny, w odpowiedniej porze; *sero* 3. sēvi, sātum, siać, sadzić; *vitis*, is, winorośl; *facili manu* zręczną dłonią; *grandis*, e, wielki (w potocznej mowie używane częściej niż *magnus*); *pomum*, i, owoc; *grandia poma tu* = *grandes pomos* wielkie jabłonie w przeciwstawieniu do *tenēras vites*; *destitio* 3. ūi, ūtum, opuszczać, zawodzić; *frux*, gis, owoc, plon; *acervus*, i, stos; 10. *pinguis*, e, tłusty; *lacus*, ūs, wgłębienie w kształcie koryta, kładz, cysterna (W Italji dziś jeszcze przechowują oliwę w cysternach polerowanych, murowanych w ziemi a dokładnie dających się zamknąć); *mustum*, moszcz, młode wino; *nam* = Myśl: spodziewać się mogą obfitszych zbiorów, albowiem...; *veneror* 1. czcзе, szanuję; *stipes*, itis, pień; *desertus*, a um, (desēro 3.) opuszczony, samotny; *trivium*, ii (tres viae) rozdroże; *floridus*, a, um (flos) z kwiatów; *serta*, orum (sero 3 ui, rtum wiązać) wieniec, girlanda; Szyk: *veneror*, seu *stipes desertus in agris* (habet florida *serta*) seu *vetus lapis habet florea sertā* = albowiem czcзе bóstwa polne, czyto w kwietne girlandy zdobny samotnie w polu stojący słup, czy na (ludnem) rozdrożu głąz stary (pal lub głąz są to obrazy boga granic, Terminus); *libo* 1. składać ofiarę (płynną); *ante* przedtem, przedewszystkiem (pierwociny składa się bogom); *libatum* (supinum) *ponitur agricolae deo* (zbiorowo deo = deis) w ofierze składa się bóstwom rolniczym pierwociny.

15. *flavus*, a, um, (fulvus) płowy, płowowłosy; *spiceus*, a, um, (spica) z kłosów; *pomosus*, a, um, bogaty w owoce; *ruber*, a, um, czerwony, pomalowany na czerwono; *custos* tym stróżem jest bóg sadów Priap; *falx*, cis, kosa;

(figura boga Priapa służy jako straszdyło na ptaki); *felicitis quondam nunc pauperis* Tibullus prawdopodobnie stracił swój majątek, podobnie jak Vergiljusz, skutkiem podziału ról między weteranów Augusta. 20. *munera vestra ferte* bierzcie sobie należne wam dary; *vitula*, ae, cieliczka; *lustrum* 1. oczyszczać; *iuvencus*, i, byczek; *hostia*, ae, ofiarne bydło; *pubes*, is, młódzież; *messis*, is (meto 3 pf. opisane *messem feci*, *messum*), żniwo; 25. *modo* byleby tylko (Myśl: złożę wam, bogowie, ofiarę, bylebyście tylko użyzyli mi skromnego dochodu); *viae* = marszom wojennym. Przyjacieli i opiekun poety M. Valerius Messala Corvinus otrzymał polecenie (po bitwie pod Akcjum 31) zgniecenia powstania Akwitanów. Poeta towarzyszył mu w drodze do Galji. Po zwycięstwie wysłał August Messalę na wschód do Cylicji, Syrii, Egiptu; poeta jednak w drodze zachorował i został na wyspie Korcyrze; *sed* przeciwstawienie do *nec deditus esse*; *canis* (konstelacja Syriusza, wschód tej gwiazdy uważa się za przyczynę skwarów (Cf. „Kalendarz”) wschodzi w połowie lipca); *aestivos ortus canis* (genet.) letnie wschody, poeta używa plur. gdyż skwary występują przez szeregnici; tłumacz: letnie upały ze wschodem Syriusza; *interdum* niekiedy; *bidens*, ntis, dwuzębny; *bidens* scil. *hostia*, dwuzębne zwierzę ofiarne (wyrosła owca), owca; 30. *stimulus*, i, bodziec; *incerto* 1. ūi, itum, łajać, popędzać; *fetus*, ūs, płód; *capella*, ae, (capra) kózka; Szyk: *non pigeat sinu (na łonie) referre domum agnam, vel capellae fetum desertum* (porzuconą młodą kózkę) oblita matre (abl. abs. skutkiem zapomnienia matki, gdy matka o niej zapomniała); *fur*, is, złodziej; 35. Podczas święta na cześć bogini Pales (Palilia 21/IV) skrapiano mlekiem obraz jej i zapalano ognie przez które skakano, dla oczyszczenia się (cf. Kalendarz ust. 12); *fictilis*, e, (fingo 3.), gliniany, *fictile* (vas) gliniane naczynie; *sperno* 3. sprēvi, sprētum wzgardzić; 40. *potulum*, i, (f. potus, potare) puhar, kielich; *lutum*, i, błoto, glina; *facilis*, e, dający się łatwo obrabiać.

condita messis zebrane, zwiezione do stodoły żniwo (stały zwrot o plonach: *condere* zwozić); *avus*, i, dziad; *seges*, etis f. zasiew; *lectus*, i, łóże; *membra levare* = *corpus levare* = rozłożyć się; *torus*, i, łóżko, legowisko, (w zwykłym swem łożu śpi człowiek najlepiej, gdy je zmieni, ciężko mu zasnąć). 45. *iuvat* jest przyjemnie; *cubo* 1. ubui, itum, leżeć; *securus*, a, um (se-cura) beztroski, spokojny,

bezpieczny; *somnos sequi* iść za snem, usypiać; *imbre iuvante* przy pomocy deszczu, podczas gdy deszcz zaprasza (monotonny plusk deszczu ma moc usypiającą); *hoc mihi contingat* niech mi się to przytrafi, niech to mam; *iure* (abl. od *ius*) słusznie; *potius pereat quantum est...* raczej...; *smaragdus*, i, f. szmaragd; 50. *quaeso* 3. iui, itum (z *quaesso*) prosić, *quaeso segnis inersque vocer* (voco 1.) proszę niech mnie zwą gnuśnym i leniwym; *suprema hora* ostatnia godzina; *deficiente manu* omdlewającą ręką; 55. *flebis*, poeta z życzeń (spectem — teneam) przechodzi w futurum *flebis*, to, czego sobie życzył, wyobraża sobie, jakby się stało; *ardeo* 2. rsi, rsum, płonąć; *lectus arsurus* mary przeznaczone na spalenie; *osculum*, i (os) pocałunek; *praecordia*, ium, (cor) błona oddzielająca serce i płuca od wnętrzości w jamie brzusznej, osierdzie, serce; *vincio* 4. nxi, nctum, wiązać, pętać, otaczać, zasklepić; *silex*, icis, m. r. z adziej f. krzemień; 60. *virgo*, inis, dziewica; *siccus*, a, um, suchy; *de illo funere* = pogrzebu mojego; *manes*, ium (starołac. manus dobry) dusze zmarłych; *laedo* 3. si, sum, obrażać, urażać, ranić; *gena*, ae, szczeka, policzek; (dusza Tibulla po śmierci martwiłaby się, gdyby Delja na znak żałoby szarpała sobie włosy, rozpuszczone w żałobie, i kaleczyła sobie policzki).

iungamus amores łączmy się w uczuciu miłości; *adoperio* 4. ui, rtum, zasłonić, pokryć; *Mors adoperta caput* (accusativ. graecus [relationis]) *tenebris* Śmierć z głową pogrążoną w ciemnościach; 65. *subrepto* 3. psi, ptum, chyłkiem nadczołgać się, podpełzać; *iners aetas* = senectus; *blanditiae*, iarum, miłe, pieścizotliwe słówka; *canus*, a, um, siwy; *hic* tu na polu, słów pierwotliwych i uczuć miłosnych; *procul* daleko; *cupidis* scil. laudis et divitiarum; *composito acervo* ułożywszy swój stos; *condito acervo* umieściwszy swój stos zboża w śpichrzu; *dites* = divites acc. plur.; *despicio* 3. exi, ctum, lekceważyć; *fames*, is, głód.

2. PRZECZUCIA CHOREGO (I 3).

(Poeta towarzyszył Messali w wyprawie na wschód, ale złożony chorobą, musiał zostać na wyspie Korcyrze).

cohors scil. praetoria, orszak (towarzyszący wodzowi, młodzież ze znakomitych domów, stawiająca pierwsze kroki w służbie państwowej [contubernales, comites], prócz tego służba

i urzędnicy (lictōres, praecōnes, scribae, interprētes, haruspices) *aeger*, a, um, chory; 5. *lego* 3. ōgi, ectum, zbierać; *peraro* 3. ussi, ustum, przepalić, spalić na popiół; *sepulcra* = sepulcrum grób; *coma*, ae, włos.

10. *dicitur consuluisset* jak mówią radziła się; *pueri* scil. sortilēgi (na forum koło cyrku Circus Maximus i głównych ulicach Rzymu stali chłopcy sprzedający losy (p. dzisiaj-kataryniarzy, u których mysz wyciąga los). Delja wyciągnęła trzy takie losy i za każdą razą wytłumaczył (obwieścił) jej chłopak, sprzedający te losy (puer rettūlit), co te losy zapowiadają. Odpowiedź była pewna, bo trzykrotnie się powtarzały. Gdyby raz los opiewał tak, a drugi raz inaczej, odpowiedź byłaby niepewna); *cuncta* (scil. omina) *dabant reditū* (accus. plur.) wszystkie przepowiednie obiecywały powrót (że wróć cało); *respicio* 3. exi, ctum, oglądać się, troszczyć się, martwić się; 15. *ipse ego solator* (= qui eam solatus eram) pocieszyciel; *mandatum*, i, zlecenie (ostatnie polecenia dane przed wyjazdem); *anxius*, a, um, trwożny; *usque* ciągle; *causor* 1. składać przyczynę na kogo, wymawiać się, mieć wymówkę; *omina dira* ogólniejsze wyrażenie tego samego, co *aves*: wróżby, przepowiednie; *dies Saturni* (sacra) sobota; *tenuisse* = retinuisse (Za czasów Tibulla mieszkało w Rzymie sporo Żydów. Zabobonni Rzymianie przyjmowali niektóre ich zwyczaje, n. p. uważali sobotę za dzień święty, w którym nie wolno przedsięwzierać podróży. [dni tygodnia: dies Solis niedziela, dies Lunae poniedziałek, dies Martis wtorek, dies Mercurii środa, dies Iovis czwartek, dies Venēris piątek, dies Saturni = sabbāta, orum]; *ingressus iter* zacząwszy podróż; *Szyk*: quotiens ingressus iter dixi pedem offensum in porta (potknięcie się w bramie) dedisse mihi tristia signa. (Potknięcie się nogą o próg uchodziło za złą przepowiednię, zwłaszcza, gdy ktoś potknął się trzy razy. Gdy pannę młodą odprowadzano do nowego domu, przenoszono ją przez próg, by nie potknęła się. Wergilusz w Enejdzie II 242 opowiada, że drewniany koń, wprowadzany do miasta, potknął się). 20. *prohibente deo* mimo, że bóg nie zezwala na to.

aera spiżowe brzękadła (grzechotki); (*sistra*, ōrum) (w czasie święta Izydy uderzali uczestnicy uroczystości takimi brzękadłami o siebie, płacząc nad utratą Ozyrysa, lub radując się z odnalezienia jego. Brzękadła te były nie tylko ze spiżu, ale czasem i ze złota lub srebra. Kult Izydy był w Rzymie za Tibulla już dość rozpowszechniony. Szczególniej czcili ją nie-

wiasty, zwłaszcza wyzwolenice). 25. *medeor* 2. leczyć; *templis tuis* = in templis; *tabella picta* tabliczka malowana, obraz na tabliczce; *Szyk*: *tabella... docet* (d o w o d z i) (te) posse *mederi*; *motivae voces* słowa modlitwy, słowa ślubowania; *persolvo* 3. vi, ūtum, wypełnić; *linum*, i, płótno; *resoluta comas* acc. w z g l ę d u t. z. *graecus* rozwiązana pod względem włosów, z rozpuszczonymi włosami; *insignis*, e, odznaczający się, górujący pięknnością. (Poeta wzywa Izydy, by go ratowała (*succurre*), przecież jest to w jej mocy, tylu ludzi już uratowała, jak to widać z wotywnych tabliczek, zawieszonych w jej świątyni. Tabliczki takie zawierały napis i obraz, przedstawiający wypadek, w którym bogini pomogła. Delja ślubowała, że jeśli poeta wróci cało, będzie siedziała w tłumie kapłanów Izydy (Egipcjan) w ich stroju (kapłani egipscy i czciciele Izydy nosili płócienne szaty, Rzymianie i Grecy noszą z reguły szaty wełniane) i będzie śpiewała pieśni na cześć bogini, dwa razy dziennie (rano i wieczór), biorąc udział w nabożeństwie). 30. *at mihi contingat* ale mnie niech będzie wolno; *celebro* 1. odwiedzać, święcić; *patrios penates celebrare* reverti in patriam; *menstruus*, a, um, miesięczny; (Larowi składa się ofiary najmniej raz miesięcznie, w Kalendy, ale też i na Nony, Idy i w ważniejsze święta; ofiara składała się z kadzideł, płonów, prosiąt lub cieląt).

Saturno rege = cum S. rex esset; *tellus est patefacta* ziemia otworzyła się na dalekie podróże, stanęła otworem dla dalekich podróży; 35. *caeruleus*, a, um, (*caelum*, z *caeleus* dysymilacja) błękitny, niebieski; *pinus*, ūs, lub i, f. sosna (okręt); *contemno* 3. mpsi, mptum, gardzić, lekceważyć; *effusus* (fundo 3.) wzdęty; *ventis* dat. zależny od *prae buerat*, nadstawiła wiatrom wzdęte łona (żagli); *vagus*, a, um, błędny, blakający się; *compendium*, ii, (*compendo* 3. d o w a ż y ć) zysk, zarobek, oszczędność; *externus*, a, um, obcy, zagraniczny; *merx*, cis, towar; *Szyk*: *nec vagus nauta presserat ratem* (g n i ó t ł = o b ł a d o w y w a ł) *externā merce*, *repētens* (w i o z a c z p o w r o t e m) (e) *ignotis terris compendia*; *validus*, a, um, silny; *subire iugum* wejść, poddać szyję pod jarzmo; *Szyk*: *illo tempore validus taurus non subiit iuga*. 40. *domo* 1. ui, itum, poskromić, ujarzmić; *mordio* 2. momordi, morsum, gryźć; *frenum*, i, plur. częściej *freni* niż *frena*, wędzidło, lejce; *figo* 3. xi, xum, wbić, utwierdzić, postawić; *fixus lapis* = terminus, kamień umieszczony na roli rządził niwami, wyznaczając im pewne granice; *ipsae* = sua

sponte; *mel*, llis, miód; *ultro* = sua sponte; *ferēbant* nadstawiały; *uber*, ěris, n. wymię; *oves obvia ūbēra lactis* (plena) *ultro ferebant securis* (hominibus) tłumacz jakby było ...*obviis* hominibus napotkanym ludziom, co żyli bez troski, owce same nadstawiały pełne mleka wymiona; 45. *acies*, ěi, szysk bojowy; *immittis*, e, srogi; *ducere enses immitti arte* wykładać miecze okrutną sztuką (*ducere* używa się o wykonywaniu przedmiotów z metalu); *saevus*, a, um, srogi, nieczuły; *faber*, i, rzemieślnik, kowal; *sub love domū* pod panowaniem Jowisza; *nunc caedes, vulnera, nunc mare* orzeczenie należy uzupełnić; po *vulnera* sunt w przeciwstawieniu do: *non acies fuit*, natomiast *nunc mare* uzupełnij *repertum est*; *nunc reperta est...* streszcza wszystko od *caedes...* do *mare*, tłumacz: Teraz (czyhają na człowieka) rzezie ciągle i rany, teraz odkryto morze (= sztukę żeglowania po morzu) i wynaleziono rozliczne drogi śmierci; *reperio* 4. *repperi*, *repertum*, znaleźć, wynaleźć; *letum*, i, śmierć; *parce pater* = oszczędzaj mnie ojciec (= Jowiszu), łaski ojciec: *timidum me terrent* proleptycznie = *terrent me ita ut* *timidus* *fiam* nie przestraszają mnie; *periurium*, ii, (i u s, ris, i u r o 1.) krzywoprzysięstwo.

50. *fatales anni* przeznaczone lata; *nota*, ae, napis; *consumo* 3. mpsi, mptum, zużywać, niszczyć, zgładzić; *Szyk*: *fac stet* (= d o z w ó ł, n i e c h s t o i...) *super ossa (mea) lapis inscriptis notis* (= z w y r y t y m n a p i s e m): *hic iacet* (stały napis na grobowcach: *hic iacet* lub *situs est*) *Tibullus immitti morte consumptus, dum terra marique Messalam sequitur*; 55. *facilis*, e, posłuszny (Amor nie ma ze mną trudności); *tener*, a, um, czuły, tkliwy; *ipsa Venus* a nie *Mercurius*, który wiodł dusze do podziemia (*Ἔρως ψυχοπομπός*); *chorea*, a, lub *chorēa* taniec; *vigeo* 2. ui, żyć pełnem życiem, tętnić; *passim* (pando 3 ndi, ssum) tu i ówdzie, na wszystkie strony; *vagor* blakać się; *tenuis*, e, cienki, wysokim tonem śpiewający; *guttur*, ūris, gardło; *dulce sonat tenui gutture* słodko dzwoni gardziółkiem... *seges*, ětis, f. zasiew, urodzajna niwa; *casia*, ae (wyraz obcy *κασία*) dziki cynamon; 60. *benignus*, a, um, łaskawy, hojny; *series*, ei, (sero 3. ui, rtum) szereg; *adsidue proelia miscet Amor* Amor ustawicznie wszczynają wojenne zamieszki (o przekomarzaniu się kochanków); *rapax*, cis, (rapio 3.) drapieżny; *illic est cuiusque amanti...* = *illic est quisque amans, quem*

rapax mors abstulit; *insignis*, e, zdobny (wieńcami, proleptycznie); *serta*, ōrum, girlanda, wieniec; *coma*, ae, włos; *Szyk*: et gerit insigni comā myrteā sertā (acc. plur.).

65. at przeciwstawienie, w w. 61 wprowadzenie nowego szczegółu. Podobnie używasię i: *sed*; *scelerata sedes* = sedes sceleratorum = Tartarus; *profundus*, a, um, głęboki; *abditus*, a, um; skryty, pogrążony; *flumina nigra sonant* czarne rzeki (nurty) huczą. (Flegeton, płomienista rzeka, otacza Tartar); *impexus*, a, um (pecto 3. pexi, pexum) nieuczesany, kudłaty, z rozwichrzonymi włosami; *impexa feros angues* (accus. graec) *pro crinibus* rozwichrzona pod względem dzikich węży zamiast włosów, z rozwichrzonymi gadami, które ma zamiast włosów; *serpens*, ntis, (serpo 3. czołgać się) wąż; *Szyk*: niger Cerberus stridet serpentum ore = czarny Cerber syczy paszczkami węży (które ma na głowie zamiast włosów); 70. *aeratus*, a, um, okuty spiżem; *excubo* 1. ui, itum (ex cubo leżeć zewnątrz) odbywać straż, czuwać; *tempto* 1. próbować, ważyć się, porywać się na kogoś; *noxius*, a, um, (noceo 2.) szkodliwy, grzeszny; *rota*, ae, koło; *Szyk*: illic (tam = w Tartarze) celeri rotā versantur membra Ixionis ausi (= qui ausus est) temptare lunōnem; *porrigo* 3. rrēxi, rrectum, rozciągnąć; *ater*, a, um, czarny; *viscus*, ōris, częściej plur. wnętrzości = serce, płuca, wątroba; *pasco* 3. āvi, pastum, paść; *Szyk*: Tityos porrectus per novem iugera terrae atro viscere adsidūas aves (tłumacz przysłówkiem: ciągle, ustawicznie) pascit; 75. *stagnum*, i, stojąca woda, staw, jezioro; *sitis*, is, pragnienie; *desero* 3. ui, rtum, opuścić, zawodzić; *Szyk*: unda desērit acrem sitim iam iam poturi (sc. Tantāli); *poto* 1. (frequentativum do tematupo, cf. pōculum, πε-πω-να ptcipium fut. act. i pfti passivi urabia się od tematu po: potūrus i potus) pić; *proles*, is, potomstwo, pokolenie; *laedo* 3. si, sum, obrazić; *quod laesit numina Venēris* zdanie przyczynowe; *dolium*, ii, beczka; *Szyk*: portat Lethaeas aquas in cava dolia; *violo* 1. obrazić, targnąć się (o rywalach tak się Tibullus wyraża); 80. *optavit*.. życzeniami swemi sprowadził na mnie; *lentus*, a, um, powolny.

castus, a, um, czysty, wierny; *sedulus*, a, um, (se dolo = sine dolo) pilny, troskliwy; *anus*, us, staruszka (= matka Delji); *fabellas* (deminutivum od *fabula*) *referre* opowiadać bajeczki; *lucerna*, ae (z lux, może na wzór wyrazu

lanterna z greckiego λαμπτήρ) lampa (oliwna); *stamen*, inis, nić pionowa w krosnach stojących, osnowa, nić, *deducere* snuć; *colus*, us, lub i, f. kądziel; 85. at przytacza nowy szczegół; *circa* dookoła; *puella collectivum* = puellae; *adfigo* 3. xi, xum, przymocować, przygwoździć; *pensum*, i (pendo 3. ważyć) welna (odważana dla niewolnic; niewolnice otrzymywały pewną ilość wełny, którą miały uprząć w przeciągu dnia. Było to ich dzienne zadanie). *puellae adfixae gravibus pensis* zajęte przy grubych warstwach wełny; *paullatim* zwolna; *remitto* 3. mīsi, ssum, opuszczać, zaprzestawać; *subito* nagle; *nuntiet con. prohibitivus*; *caelo* = de caelo missus; *qualis eris* tak jak będziesz (w tej chwili wyglądała, niezaczesaana i nieobuta); *longos capillos* (acc. graecus) *turbata* z wzburzonemi długimi włosami, z rozburzonym warkoczem; 90. *nudato pede* z obnażoną stopą; *obvia curre* wybiegnij naprzeciw; *hunc portet* takim niech mi go przyniesie (podwójny accusativus: życzę sobie tego: ów dzień powrotu (ille) niech będzie takim (hic), jak dopiero co opisany) taki właśnie..., niech mi ześle...; *nitens*, ntis (niteo 2.) błyszczący, jasny, piękny; *lucifer*, i, jutrzienka, dzień; *roseus*, a, um, różowy; *candidus*, a, um, biały, promienny, jasny; *Szyk*: hunc roseis equis portet nobis Aurora illum nitentem luciferum.

3. WOJNA A POKÓJ (i 10),

horreo 2. ui, jeżyć się, przerażać się; *horrendus*, a, um, przerażający, okropny; *profero*, erre tūli, lātum, wynieść, pokazać, wymyśleć; *ferreus*, a, um, żelazny, bezlitosny; *ferus et ferreus* alliteracja; *dirus*, a, um, srogi, okrutny; 5. *ille miser* = qui primus protulit enses; *meruit* (mereo 2. i mereor) zawinił (zasłużył na zarzut); *fera*, ae, sc. bestia, dzikie zwierzę (Myśl: niestusny może spotkałby zarzut wynalazcę miecza, wynalazca dał ludziom w ręce środek obrony przed dzikimi zwierzętami a tylko my sami obracamy ten wynalazek na nasze własne nieszczęście. Powodem zaś rozlewu krwi jest chciwość bogactw). *vitium*, ii, błąd, wada; *faginus*, a, um, (fagus, i, f.) bukowy, z bukowego drzewa; *scyphus*, i, puhar; *daps*, is, ucztą; *vallus*, i, kół, wał; 10. *securus*, a, um, (se cura = sine curā) beztroski, spokojny, bezpieczny; *dux gregis* = pastor; *inter varias oves* w najdawniejszych czasach pały

się różne owce w jednej trzodzie, później dzielono je według zabarwienia wełny; osobno pasły się czarne, osobno białe; *vulgus*, i, n. pospólstwo, tłum; *corde micante* (abl. absol.) z drgającym sercem; *trahōr* wloką mnie, ostatnia zgłoska z natury krótka wzdłużona przed cezurą pen-themimeres; *forsitan* (fors sit an) może; *haereo* 2. aesi, sum, utkwieć; *latus*, ēris, bok; *Szyk*: forsitan quis (= aliquis) hostis gerit tela haesūra in nostro latere; 15. *alo* 3. ui, altum, żywić. hodować, *aluistis et idem* i wyście ci sami wychodowali mnie; przecież wasza łaska pozwoili wychować mi się; *curso* 1. (frequent. do curro 3.) biegać; *tener*, a, um, delikatny, w młodym wieku; *priscus*, a, um, stary; *stipes*, itis, kół, pal, pień; *avus*, i, dziad. (Posągi larów stały w szafce [lararium], umieszczonej ponad ogniskiem; *pauper cultus* ubogi wygląd zewnętrzny; 20. *exigua aedes* mały domek; *ligneus*, a, um, (lignum i) drewniany; *placo* 1. prze-błagać, zjednać; *libo* 1. składać ofiarę płynną; *uva*, ae, winogrono; *sanctae comae* scil. dei, na święte włosy (lara); *spicēus*, a, um, (spica, ae) z kłosów; *serta*, ōrum, wieniec; *atque* dodaje i stopniuje; *voti compos* ktoś, którego życzenie się spełniło (i teraz jest zobowiązany złożyć ślubowaną podczas swych próśb ofiarę); *libum*, i, placek ofiarny (z tartego sera, mleka, jaj i białej maki, pieczony na oleju i posmarowany miodem); *comes*, itis, towarzysz; *favus*, i, plaster miodu; *purus*, a, um, czysty; *Szyk*: atque aliquis voti compos liba ferēbat ipse (sam gospodarz) et post comes (eius) parva filia (ferēbat) purum favum.

porcus, i, wieprz; *hara*, ae, chlew; *Szyk*: porcus (de) plenā harā erit rustica hostia = ...wiejską ofiarą; *canistra*, ōrum (κἀναστρον) koszyczki (plecione z trzciny); *vincio* 4. nxi, nctum, wiązać, wieńczyć; *vinctus et ipse caput* (accusativ. graecus) i sam będę miał wieniec na głowie (w koszykach niesie się przybory do ofiary, kadzidło, placki, mąkę); 30. *sterno* 3. stravi, stratum, ścielić, ścielić trupem; *faveo* 2. avi, fautum, sprzyjać; *mihi potanti* (poto 1) mnie przy picu; *pingo* 3. nxi, nctum, malować; *merum* (scil. vinum) czyste wino (niezmieszane z wodą). (Opowiadający rozlewa trochę wina i palcem kreśli na stole strategiczne położenie).

bellis abl. instr.; *arcesso* 3. iui, itum, wzywać; *im-mineo* 2. sterczeć, grozić; *clam* potajemnie, chylkiem; *infra*

w podziemnym świecie; *seges*, ētis, f. zasiew, rola zasiana; *vineā*, ae, winnica; *turpis navita* = Charon, (przewożący dusze przez Styks); *perscindo* 3. scīdi, scissum, pokrajać, pokaleczyć; *gena*, ae, policzek. (Poeta przenosi na zmarłych wygiad ich krewnych, którzy z żalu kaleczą sobie policzki); *uro* 3. ssi, ustum, palić, (włosy spaliły się na stosie); *pallida turba errat ad obscūros laūs* blade tłum (dusz) błąka się nad ciemnymi jeziorami; jeziorami zwa się także i rzeki podziemia, gdyż wody ich płyną leniwo. *quam potius laudandus est* o ileż bardziej zasługuje na pochwałę; *prole parata* abl. absol. po postaraniu się o potomstwo, wśród potomstwa; 40. *piger*, a, um, leniwy, bezczynny; *senecta*, ae, starość; *casa*, ae, chata; *senecta occūpat*... starość zaskoczy (starość zbliża się niespostrzeżenie i człowiek nie spodziewa się jej nigdy; choćby przyszła jak najpóźniej, zawsze go zaskoczy). *sector* 1. (frequent. do sequor 3.) iść za kimś; *agnus*, i, baranek; *filius agnos* sc. sequatur; *calidus*, a, um, gorący (żona przygotowuje gorącą kąpiel dla męża. Starożytni używali kąpeli częściej niż my [zwłaszcza niż wieśniacy]); *candescō* 3. ui, bieleć; *canus*, a, um, siwy; *canis*, scil. capillis, *candescere caput* (accus. graecus) canis bieleć pod względem głowy siwymi włosami, niech mi pobieleją na głowie włosy; *liceat senem referre facta prisci temporis* niech mi będzie danem (wolno) jako starcowi opowiadać dawnych czasów dzieje; 45. *interea* tymczasem (aż do mej starości); *arvum*, i, niwa; *candidus*, a, um, biały, (bogini pokoju miała białe szaty); *pax duxit sub iuga araturos boves* = duxit boves, ut ararent; *pandus*, a, um, (pando 3.) wciśnięty, wygięty; *vitis*, is, winorośl; *sucos uvae condidit* przechowywał soki winogrona; (wino, które przechowywano, miało zostać „starem winem“; czerpano je z dolium i wlewano in amphoras lub cados, poczem zatykano szczelnie i smolą oblewano zatyczkę); *testa*, ae, skorupka, naczynie, amfora; *Szyk*: ut paterna testa (by po ojcu odziedziczony dzban) fundēret merum nato (= filio); *bidens*, ntis, dwuzębna motyka (używana w ogrodzie i winnicy); *vomer*, ris, i vomis, ēris, m. lemiesz; *situs*, ūs, pleśń; *Szyk*: at tristia arma duri militis in tenēbris occupet situs.

4. ŚWIĘTO SIELSKIE (II 1).

(Pod koniec kwietnia odbywało się „święto obchodzenia ról“, ambarvalia, zapowiadane corocznie przez kapłana, gdyż

nie wypadło na pewien oznaczony dzień miesiąca. Podczas tego święta składano Cererze i Bachusowi w ofierze wieprza, owcę i byka (suovetaurilia), ubożsi składali jedno tylko zwierzę, n. p. owcę lub świnię. Przed zarżnięciem oprowadzano bydłąta ofiarne trzykrotnie naokoło pól, co miało chronić niwy przed złem. Tibullus obchodzi to święto na swej posiadłości).

faveat scil. linguā lub ore: niech zachowuje zbożne milczenie (przy ofiarach należy wstrzymać się od wypowiadania złych słów, najlepiej nic nie mówić. Zwrot wzywający do takiego milczenia brzmiał: *favete linguis* = εὐφρανεῖτε cf. z Przemian ustęp 28 w. 56). *lustrō* 1. składać ofiarę, oczyszczać ofiarą; *frux*, gis, plon, owoc; *ritus*, ūs, obrządek, zwyczaj; *priscus*, a, um, stary, dawny; *exsto* 1. istnieć; *avus*, i, dziad; *ut extat ritus traditus a prisco avo* jak nakazuje obrządek, odziedziczony po dawnych dziadach, zgodnie z obrządkiem, przekazanym przez starożytnych przodków; *uva*, ae, winogrono; *pendeo* 3. pependi, wisieć, zwiśać; (Bachusa przedstawiano jako rogatego boga); *spica*, ae, kłos; *tempus*, ōris, skroń; *cingo* 3. nxi, nctum, otoczyć, uwienczyć; 5. *lux sacra* dzień świąteczny; *requiesco* 3. iēvi, spocząć; *humus*, i, f. ziemia; *arator*, ōris, oracz; *tesso* 1. ustępować, ustawać; *suspendo* 3. ndi, nsum, zawiesić; *vomis*, eris, i *vomer*, ris, m. lemiesz; *opus*, ēris, praca, dzieło; *Szyk*: grave opus cesset suspenso vomere (a bl. a bs.) solvite vincla (= vincula) iugis (abl. separ.) = odwiążcie więzy (rzemyki) od jarzma (rzemyki, któremi jarzmo przywiązywano do szyi wołów = zdejmcie jarzmo z wołów). *praesepe* = praesaepe, is, i praesaepes, is, (saepes płot) ogrodzenie, żłób, stajnia; *Szyk*: nunc ad plena praesepia debent stare boves coronato capite (także wołom wieńczono głowy); *omnia* wszystko: ludzie i zwierzęta; *opëror* 1. (opus) być zajęтым, składać ofiary, oddawać cześć bogu; *non ulla* = nulla audeat (scil. mulier, audeat = coniunct. potentialis: nie waży się...); 10. *lanificus*, a, um, (lana-facio 3) robiący z wełny; *pensum*, i, (pendo 3. ważyć) (odważona ilość wełny dla niewolnicy, jako jej dzienne zadanie. Taką wagę przędzy miała oddać pani wieczorem) wełna, tłumacz: żadnej prądki ręka niech nie legnie na...; *imposuisse* = położyć, infinitivus ze znaczeniem dokonania bez znaczenia czasu przeszłego (greecyzm = inf. aoristi).

castus, a, um, czysty, niepokalany; *purus* czysty; *sumite aquam* nabierzcie wody (przed modlitwą i ofiarą należy sobie

obmyć ręce); *fulgeo* 2. lsi, błyszczeć, świecić; *agnus*, i, baranek; *olea*, ae, oliwka (wieniec oliwny); *Szyk*: cernite, ut (z d a n i e p y t a j n e z a w i s ł e = j a k) sacer agnus eat ad aras fulgentes (świecących płomieniem) et post (a z a n i m) candida turba vincta comas (accus. graecus) olea. (Tłum przystrojony jest w strój odświętny, białe togi); *purgo* 1. oczyszczać (ofiara); *agrestis*, is, (ager) wieśniak; *pellite* = depellite; *pello* 3. pepuli, pulsum, gonić, odganiać; *limes*, itis, miedza, granica; *seges*, etis, f. zasiew; *eludo* 3. si, sum, naigrawać się, podać na pośmiewisko, zawieść czyjeś oczekiwanie; *messis*, is, (meto 3. messem feci) żniwo, zbiory; *fallax herba* zwodnicze ziele (chwasty i puste bez kłosów źdźbła); *neu* = neve = i niech nie; *tardus*, a, um, powolny; *tum* w takim razie (jeżeli spełnicie te nasze prośby i pozwolicie skutkiem tego na odprawienie wesółych dożynek); *nitidus*, a, um, (niteo 2.) lśniący, opasły, okazały, dobrej tuszy; *rusticus*, i, wieśniak; 20. *ardeo* 2. rsi, rsum, płonąć; *focus*, i, ognisko; *lignum* i, drwo, polano; *Szyk*: nitidus rusticus plenis agris confisus ingēret (będzie nakładał) ardenti foco grandia (= magna) ligna; *verna*, ae, niewolnik w domu urodzony (niekupiony na targu); *satur*, a, um, syty, zamożny, dostatni; *colonus*, i, (colo 3.) chłop, rolnik, dzierżawca; *ludo* 3. si, sum, igrać, bawić się; *ante* sc. focum; *virga*, ae, różga, pręt, gałązka; *casa*, ae, chata, szalas; *exstruo* 3. xi, ctum, wybudować, stawiać; (Podczas dożynek palono ogniska i stawiano szalasy); *viden* poet. = videsne; *exta*, ōrum, wnętrzności; *placidus*, a, um, łaskawy; *fibra*, ae, włókno (wnętrzności), wnętrzności (a m i a n o w i c i e w ą t r o b a i p ł u c a. (Poeta powiada, że prosi o taką rzecz, która z pewnością się spełni [eventura = neutr. plur.]; poznaje to z wnętrzności zabitego na ofiarę zwierzęcia; wróży z włókien wątroby i płuc są pomyślne, więc zapowiadają łaskę bogów).

25. *fumosus*, a, um, (fumus, i) zadymiony; *Falernos* scil. cados; *cadus*, i, naczynie na wino; *solvite vincla* rozpućcie, otwórzcie, odkorkujcie. (Niektóre wina są tem lepsze, im starsze: do takich należy i falerneńskie. Wino wlewano do dzbanów, te zatykano korkiem i szczelnie zalewano korek smołą. Na naczyniu lub na przymocowanej kartce umieszczano datę, czyli według rzymskiego zwyczaju nazwisko konsulów urzędujących w tym roku. Więc Falernum vetēris consulis znaczy wino starej daty, stare wino. Wino falerneńskie miało smak ostry, dlatego mieszano je chętnie ze słodkim winem z wyspy

Chios. Nasze wyrażenie „omszała flaszka“ brzmi po łacinie „zadymona“, gdyż przechowywano wino (Falernum najmniej lat 15) w komórcie obok komina [w apotheca lub fumarium]). *vina*, orum, pijatyka; *madere* być mokrym, podchmielonym, pijanym; *rubor*, ōris, różowa barwa, wstyd; *errantes pedes* chwiejne nogi; *male ferre* niepewnie dźwigać, stawiać; *Szyk*: non est rubor...; *sed* dodaje nowy szczegół, nie przeciwstawia poprzedniemu; *bene Messalam* scil. valere iubeo: każe M. być zdrowym, życzę zdrowia...; niech żyje...; *potulum*, i, puhar, kielich; 30 *nomen* *sonent* imieniem (Messali) nieobecnego (na naszej uroczystości) niech brzmia poszczególne słowa, niech często wspomina się imię jego, choć tu nieobecny; (Messala odbył triumf z powodu zgniczenia rokoszu Akwitanji 25/IX r. 27 przed narodzeniem Ch.). *magna gloria*... wielką chlubę stanowi dla staroświeckich dziadów; *intonsus*, a, um, (tondeo 2. totondi, tonsus) niestrzyżony, o bujnych kędziarach, staroświecki, (gdyż Rzymianie w najdawniejszych czasach nie strzygli brody ni włosów. Zwyczaj strzyżenia rozszerzył się dopiero w II wojnie punickiej: pierwsi fryzjerzy przybyli do Rzymu z Sycylii w r. 300). *adspiro* 1. (spiro, spiritus, ūs) tchnąć; *huc ades* (imperativ. od adsum) *et adspira mihi* tu przybądź i darz mnie natchnieniem (poeta wzywa Messali, jakby boga lub Muzy); *redditur gratia agricolis caelitibus* (Baccho et Cereri) składa się podziękowanie rolniczym bóstwom; *caeles*, itis, niebieski, niebianin.

35. *rus*, ris, wieś; *his magistris* abl. absolut. za ich nauką; *quernus*, a, um, (quercus, ūs) z dębu, dębowy; *glans*, ndis, żołędź; *Szyk*: vita desuevit (desuesco 3.) pellere famem querna glande = życie (= żyjący ludzie) odwykło odpędzać głód żołędziem dębu; *tignum*, i, belka, *tigillum*, i, (deminutiv. od tignum) mała belka, niewielka belka; *operio* 4. ui, rtum, zasłaniać, pokrywać; *compositis tigillis* abl. absol. tłumacz współrzędnie: oni to po raz pierwszy nauczyli (ludzi) składać niewielkie belki i małe domki pokrywać zieloną gałązką; *feruntur* = dicuntur; 40. *servitium* ii, niewola; *plaustrum*, i, wóz; *rota*, ae, koło; *supponere rotam plastro* (dat. po czasowniku złożonym z sub) podłożyć pod wóz koła, zaopatrzyć wóz w koła; *tum abierunt feri victus* wtedy znikły dzikie sposoby życia; *victus*, ūs, (vivo 3.) żywność, sposób życia; *conservo*, 3. servi, situm, zasiać, zasadzić; *pomus*, i, f. drzewo owocowe;

bibo 3. (asymilowane z pibo) bibi, pić, chłonać; *fertilis*, e, (fero) urodzajny; *irriguus*, a, um, zwilżający (czynnie), zroszony (biernie), [mowa o sztucznym nawadnianiu ogrodów, stosowanym w Italji od niepamiętnych czasów]; *uva*, ae, winogrono; *liquor*, ōris, płyn; *lympa*, ae, (wyraz obcy = $\nu\mu\phi\eta$ dysymilacja skutkiem zbiegu dwu nosówek) bogini źródła, woda; *sobrius*, a, um, (przeciwstawienie do ebrius, a, um,) trzeźwy, nie upajający; *merum*, i, scil. vinum, wino czyste (bez domieszki wody, starożytni pili wino z wodą zmieszane); *securus*, a, um, (sine curā) bez troski, uwalniający od trosk; *Szyk*: tum aurea uva dedit liquores pressos pedibus et sobria lympa est mixta securo mero = wtedy złote winogrono dało płyny wyciskane nogami, i trzeźwą wodę zmieszano z winem usypiającem troski, wtedy winogrona złote wygniatane nogami...; (wino wytłaczano z winogron po wsiach w taki sposób, że w każdą pełną winogron wskakiwał ktoś i deptał jagody nogami). 45. *messis*, is, (meto 3. messēm feci, messum) żniwo; *calidus*, a, um, (calor) gorący, upalny; *aestus*, ūs, żar, skwar, upał; *sidus*, ōris, gwiazda tu = sol, is; *flavus*, a, um, żółty, płowy (flavae comae = kłosa z bóź); *annuus*, a, um, roczny, *annua terra depōnit* adiectiv. pro adverbio = quotannis terra depōnit; *rure* (= używanemu w prozie ruri) na wsi; *apis*, is, pszczoła; *vernus*, a, um, (ver) wiosenny; *alveus*, i, wydrążenie, koryto, ul; *levis apis ingērit flores* (= sucum florum) *verno alveo* (verno = vere, verno tempore adiectivum zamiast określenia przysłówkowego czasu) lekka pszczołka znosi słodycz z kwiatów na wiosnę do ula; *sedulus*, a, um, (se [sine] dolo) pilny, gorliwy; *favus* i, plastr, komórka woskowa; *adsiduus*, a, um, ustawiczny, ciągły; *satio* 1. nasycić, pass. nasycić się, mieć dość; 50. *certo pede* według pewnego rytmu, melodji; *satur*, a, um, syty, mający dość (pracy nad plugiem); *areo* 2. być uschłym; *modulor* 1. (modus), rozmierzać (takty), harmonijnie grać, śpiewać, układać, wygrywać; *avēna*, ae, owies, żdźbło (piszczałka pastusza, sirinx zwana po grecku, zrobiona z jednego lub kilku ździebeł różnej wielkości); *ornātos deos* (bogów wieńczy się na uroczystość. Według Tibulla wieś jest nie tylko ojczyzną cywilizacji i kultury materialnej ale także i sztuki. Wieśniak pierwszy ćwiczył się po pracy w grze na fujarce, by w święto ładnie zagrać na cześć boga); *minium*, ii, minja, (tak zwana od hiszpańskiej rzeki

Minjo) cynober (barwi na czerwono); *rubeo* 2. być czerwonym, *rubenti minio suffusus* czerwoną minją ubarwiony (podlany); *inexpertus*, a, um, (experiō 4.) niedoświadczony, niezgrabny; (Na cześć Bachusa urządzali chłopci w Attyce chóry i mimiczne zabawy ubarwiwszy sobie twarz. Z tych zabaw powstała późniejsza tragedia. Podobne zabawy odbywały się w Italii a z tych obchodów wzięły swój początek fescennini versus [szyderskie pieśni], satūrae (satyry), mimi (przedstawienia mimiczne) i atellanae [farsy]); 55. *huic* scil. agricolae, qui choros duxerat; *munus*, ěris dar; *ovile*, is, owczarnia, stajnia (tu mowa o kozach); *vitis*, is, winorośl; *rodo* 3. si, sum, gryźć, (kozła (hircus, i) składano na ofiarę Bachusowi za to, że kozioł pogryzł młode pędy winnej macicy. Nazwa tragoedia (τραγωδία) jest w związku z greckim wyrazem „tragos” (τράγος) = kozioł, więc kozłi śpiew. Tibullus tłumaczy sobie powstanie tej nazwy [podobnie jak i inni starożytni (cf. Horat. ars poetica 220)], że przodownik chóru dostawał w nagrodę za swą sztukę kozła); *rure* = ruri; *curam exhibere* przyczynić kłopotu, sprawić troskę (wełna sprawi kłopot dziewczętom, gdyż muszą ją prząść). 60. *mollis*, e, miękki; *tergum*, i, grzbiet; *vellus*, ěris, wełna, runo; *lucidus*, a, um, jasny, błyszczący; *Szyk*: lucida ovis molle vellus tergo gerit; *hinc* = stąd = ex vellere ovis; *pensum*, i, (pendo 3. w a ż y ć) odważona ilość wełny, (jaką niewolnica dostawała od pani; to było jej zadanie dzienne; tyle przedzy miała pani wieczorem oddać; *colus*, i, lub ũs, f. kądziel; *fusus*, i, wrzecziono; *pollex*, ěcis, duży palec; *Szyk*: et fusus adposito pollice versat opus (= et opus fit... versato fuso) = wrzecziono, kiedy się przycisnie palcem, obraca dzieło, i odbywa się praca przez kręcące się wrzecziono pod przyciskiem palca, kręci nić wrzecziono pod przyciskiem palca; *textrix*, ěcis, f. (textor, m.) prządka; *operatus* poświęcający się, zajęty (= occupatus); *operatas adsiduae Minervae* (imię bogini metonimicznie zamiast pracy, której Minerva jest wynalazczynią i opiekunką) zajęta ciągłą pracą; *adplaudo* 3. si, sum, klasnąć o co, potrącić; *tela*, ae, krosno; *adplauso latere tela sonat* dźwięczy krosno skutkiem potrącenia o bok (płochą (czółenko tkackie) potrąca o napiętą osnowę i w ten sposób powstaje dźwięk. Można to zdanie też rozumieć inaczej, wywodząc latere nie od latus, ěris tylko od later, ěris, cegła. Poszczególne pionowo wiszące nici były naciągnięte zapomocą przymocowanych ciężarków (cegiełek). Te ciężarki potrącały

o siebie wzajemnie i tak powstawał dźwięk. Tłumaczylibyśmy wtedy: a dzwoni krosno skutkiem trącania się ciężarków).

65. *indomitus*, a, um, nieposkromiony, dziki; *equa*, ae, kobyła, klacz; *arcus*, ũs, łuk; *velut ante* tak jak przedtem; *figo* 3. xi, xum, przeszyć, przebić; *fixisse* infinitiv. dokonany = greckiemu inf. aoristi. 70. *gestio* 4. robić ra osne ruchy, gorąco pragnąć; *audax*, cis, śmiały; *perdomo* 1. ui, ĩtum, ujarzmić, poskromić; *urgeo* 2. ursi, rsum, dławić, cisnąć, nękać; *placidus*, a, um, łaskawy; *adflo* 1. zesłać podmuch przychylny (z języka żeglarzy), tłumacz: uśmiecha się, sprzyja; *sancte* scil. Amor; *daps festa* uczta świąteczna; *veni dapibus* = veni ad dapes; *sagitta*, ae, strzała; *pōne* = depōne; *abdo* 3. dīdi, kryję; *fax*, cis, pochodnia (cf. O widzusz z Książ miłości ustęp 2, w. 8 i ustęp 1, w. 25); 75. *voce* głośno; *palam pecōri* jawnie wołajcie go dla bydła; *clam* potajemnie; *obstrepo* 3. ui, zahuczeć, huczeć, zagłaszać hukiem; *Phrygio sono* frygijskim dźwiękiem, (flet frygijski (z bukszpanu) kończył się krzywym rogim, szeroko rozwartym, który służył do wzmocnienia dźwięku. — Każdy wyraża swe życzenia miłosne tak, by się nie zdradzić przed innymi, więc cicho, ale kiedy tłum rozbawiony hukiem frygijskich fletów wszystko zagłasza, można swe życzenie wypowiedzieć jawnie, głośno; *ludo* 3. si, sum, bawić się, igrać; *iungere equos* łączyć konie, zaprzęgać; 80. *lascivus*, a, um, swawolny; *fulvus*, a, um, płowy, złoty; *Szyk*: sidēra fulva sequuntur lascivo choro currum matris (Noctis) = złote gwiazdy idą swawolnym chórem za wozem matki (Nocy); *fervus*, a, um, czarny, ciemny; *ala*, ae, skrzydło.

5. W DZIEŃ URODZIN (2 II.).

(Tibullus składa w tym wierszu swemu przyjacielowi Cornutusowi, który niedawno się ożenił, życzenia z powodu urodzin).

venit indicat. praesentis (pf. vēnit); *natalis* scil. genius, duch opiekuńczy człowieka, odwiedzający go w dzień urodzin, duch dnia urodzin; tłumacz: zbliża się geniusz urodzin; *fave* (cf. ustęp 4. początek); *uro* 3. ssi, ustum, palić, urantur con. hortativus; *tus*, ris, kądziel; *focus*, i, ognisko; *odor*, ěris, wonność; *tener Arabs* zniewieściał Arab; 5. *decōrent* con. hort.; *mollis*, e, miękki; *serta*, orum, wieniec; (posąg geniusza zdobiono w dzień uro-

dzin wieńcem, nacierano wonnościami i składano mu w ofierze wino i kołacz); *destillo* 1. (stilla) ściekać kroplami, sączyć się kroplami; *tempus* őris, skroń; *nardus*, i, (wyrz. obcy *νάρδος*, hebrajskie *nērd*) olej nardowy (nazwa roślin, z których jest wyrabiany); *purus nardus* lub *purum nardum* czysty, niezmieszany olejek; *satur*, a, um, syty; *libum*, i, placek, kołacz cf. ust. 3. w. 23 lub Owidjusz z Kalendarza ust. 10, w. 12, inn.; *madeo* 2. być mokrym, napić się do syta; *adnūo* 3. ui, ūtum, skinieniem głowy przyzwolić, zgodzić się, użyzyć, spełnić; 10. *cesso* 1. zwlekać, ociągać się; *adnuī* ind. pīti; *augūror*, 1. (augur) przepowiadać, przeczuwać; *reor* 2. *rātus*, rachować, miarkować, sądzić, przypuszczać; *edisco* 3. didici, wyuczyć się, poznać (bogowie już znają twe życzenia, gdyż często się z nimi do nich zwracales); *fortis rusticus* rzeźki wieśniak; *validus*, a, um, (valēo 2.) silny, mocny; *Szyk*: nec malūeris arva, quae cumque arat...; 15. *gemma*, ae, pączek, drogi kamień, perła; *qua rubet maris eol unda* gdzie rumieni się fala wschodniego morza. (Starożytni wyobrażali sobie, że ocean Indyjski wyrzuca na brzeg perły i drogie kamienie. Ocean ten różowi się od promieni słońca, które w pobliżu wschodzi). *vota cadunt* życzenia wypadają pomyślnie; *strepito* 1. szeleścić, łopotać; *ala*, ae, skrzydło; *flava vincula coniugio portet* niech dla małżeństwa przyniesie żółte więzy (symbol wiernej i trwałej miłości. Barwa wesela jest żółta (lub czerwona jak ogień), welon panny młodej jest żółty (lub czerwony), płaszcz Hymeneusa boga zaślubin jest również żółty; 20. *indūto* 3. xi, ctum, przyprzewadzić; *ruga*, ae, zmarszczka; *inficio* 3. ēci, ectum, zabarwić, przyprószyć (włosy siwizną); *Sic veniat natalis avis* niech tak przyjdzie genjusz urodzin do was (dziadków), kiedy będziecie już dziadkami; *proles*, is, potomstwo; *ministro* 1. podać, użyzyć; *novellus*, a, um, (podwójnie zdrobniały *novus*, *novūlus*, *novellus*) nowy; *turba novella* w tłumie wnucząt.

SEXTUS PROPERTIUS.

1. OSTATNIA WOLA (II 13, 17 nn.).

quandocumque relatywnie: kiedykolwiek, nieokreślnie: kiedyś; *ocellus*, i, (deminut. od *oculus*) oczko, oko (poezja liryczna używa wyrazów zdrobniałych tak, jak i język codzienny łaciński i język włoski moc wyrazów zdrobniałych odziedziczył); *accipe* posłuchaj;

acta, ōrum, postanowienia odnoszące się do pogrzebu; *servo* 1. strzec, przestrzegać, ocalać; Tłumacz: Posłuchaj więc, jakich zleceń masz przestrzegać co do mojego pogrzebu, kiedykolwiek tylko śmierć zamknie moje oczy. *spatior* 1. (spatiu, m) przechadzać się (stąd pochodzi wyraz spacerować, niemieckie spaceren) rozszerzać się, rozprzestrzeniać; *pompa*, ae, uroczysty pochód, orszak postępujący za kimś; *imago*, īnis, obraz, maska. (Z twarzy zmarłego Rzymianina brano woskową odcisk i otrzymywano w ten sposób obraz twarzy. Tę woskową maskę przechowywali potomkowie; im starożytniejszy był ród, tem więcej obrazów przodków posiadał członek tego rodu. Podczas pogrzebu wynajęci ludzie przywdziewali owe maski i przybrani w strój odpowiedni dla osoby przedstawionej z insigniami władzy, jaką ona piastowała (konsulat, urząd kurulny, kapłański, oznaki władzy królewskiej), wyprzedzali mary pogrzebowe. Znaczyło to, że przodkowie odprowadzają do grobu członka rodziny, który ostatnio się do nich przeniósł). *Szyk*: nec mea pompa spatietur longā imagine (= longā imaginum serie) = a mój orszak pogrzebowy niech się nie rozwija w długi szereg wizerunków przodków; *nec tuba sit vana querella fati mei* niech trąba nie będzie marną skargą na mój los, niech głos trąby nie zawodzi marnych (bo bezskutecznych) skarg z powodu mego zgonu; (Przed uroczystym obchodem pogrzebowym szli trębacze; prawo dwunastu tablic nie pozwalało na więcej jak dziewięciu). 5 *fulcrum*, i, (fulcio 3. fulsi, fultum, zamiast fulc-si, fulc-tum, podporać) podpora, podstawka, noga łoża lub sofy; *eburnus*, a, um, (ebur, őris) z kości słoniowej; *sterno* 3. stravi, stratum, zaścielać; *nec lectus fulcro eburno* (abl. qualit.) *sternatur mihi* i niech mi się nie ścieli (śmiertelnego łoża) mar, spoczywających na podporach z kości słoniowej. (Zmarłego znakomitego Rzymianina przybierano odświętnie i w todze kładziono go na „lectus funēbris“. Łoże takie bywało albo całe z kości słoniowej, albo przynajmniej spoczywało na podpórkach z kości słoniowej. Z wierzchu zaścielano bogate purpurowe lub złotem przetykane kobierce. Tkaniny z paskami złota między włóknami zwały się Attalica, gdyż król Pergamu, Attalus, pierwszy przetykał szaty złotem). *mors mea* = ego mortuus, mój trup; *nitor* 3. xūs lub nīsus, opierać się, leżeć na czem; *torus*, i, (w związku ze *sterno* 3.) wezgiowie, pościel, łoże; *nīxa in toro* w prozie *nīxa toro* bez przyimka; *lanx*, ncis, misa, szalka (tu kadzielnica); *ordo odoriferis lan-*

cibus (abl. qualit. z ordo lancium) *mihi desit* niech mnie nie odprowadza szereg wonnych kadzielnic, niech mi się nie stawia rzędu... (Lectus funëbris stał w atrium wprost naprzeciw drzwi, nogi zwrócone były do wyjścia. Obok stawiano kadzielnicę. Tu prawdopodobnie jednak mowa o kadzielnicach noszonych podczas pogrzebu. Jeżeli odnosimy to do pogrzebu (jak wyraz ordo zdaje się wskazywać) tłumaczymy: odprowadza, jeśli do mar ustawionych w domu, tłumaczymy: niech mi się nie stawia). *exsequiae*, arum, (exsequior 3) odprowadzanie, orszak pogrzebowy, pogrzeb, pochówek, *parvae exsequiae plebei* (adiectiv.) *funëris* mały orszak pogrzebowy ludowego pochowku, niewielki orszak niech weźmie udział w ubogim, jak u gminu, pochowku; *sat* = satis; *magnā licentia poetica*, krótką zgłoskę mierzy poeta jako długą; *tres libelli* (pierwszą księgę zawierającą zbiór elegij X. do Cyntji wydał poeta osobno; drugą i trzecią wydał prawdopodobnie razem. Kiedy to pisze, dorobek jego literacki wynosi trzy księgi). 10. *lacerō* 1. szarpać; *Szyk*: tu (= Cynthia) sequëris (jaki czas?) lacerata nudum pectus (acc. graecus.) szarpiąc nagie piersi (proleptycznie: szarpiąc szatę na piersi tak, że się obnaży). (Na oznakę żaloby bito się (plangere) w piersi i szarpano na sobie suknie); *fueris* jaki czas? *lassus*, a, um, zmęczony, strudzony; *Szyk*: nec fueris lassa vocare meum nomen = nie zmęczysz się używając mego imienia, wołaniem...; *oscūlum*, i, (deminutivum od os) pocałunek; *gelidus*, a, um, (gelu) zimny; *labellum*, i, (deminutiv. od labrum, w związku z lambo 3. lizać) wargę; *Syrium munus* syryjski dar; (wonności i olejki, któremi nacierano trupa przed spaleniem); *onyx*, ychis, m. (ὄνυξ) słoik, flaszeczka. (Onyks jest to rodzaj marmuru barwy paznokcia (po grecku ὄνυx) i stąd ta nazwa. Naczynia z onyksu służące do przechowania olejków wonnych zatrzymały tę samą nazwę).

15. *ardor*, öris, (ardeo 2.) żar, pożar; *manes*, ium, dusze zmarłych, tu = *cinëres* moje popioły; *testa*, ae, gliniane naczynie, skorupka, urna, dzban; *bustum*, i, (combustum = coambustum rozdzielone na nowo na części składowe com-bustum; mylnie zamiast co-ambustum) popiół stosu pogrzebowego z kośćmi nieboszczyka i usypaną nad tem mogiłą; *quae umbra* = cuius umbra; *Szyk*: et super (a ponadto) in exiguo busto (na małej mogile) sit mihi addita laurus (na grobie poety niech rośnie laur, drzewo Apollina, a nie cy-

prys) quae umbra tegat locum extincti funëris (miejsce, na którym zgasł stos pogrzebowy). *aridus*, a, um, (areo 2.) suchy; *pulvis*, öris, m. u Propertjusza zwykle f., pył, proch; 20. *unius amoris* (unius: vocalis ante vocalem corripitur) miłości do jednej (kochanki); *notesco* 3. ui, stawać się znanym, być rozgłosnym; *busta cruenta* (na grobie Achillesa zabili Grecy na ofiarę Poliksenę, królową trojańską); *quam fuerant* scil. nota; *venies ad fata* gdy dojdiesz do przeznaczenia (śmierci); *hoc iter* = droga do mego grobu; *lapides memores* kamień na grobie, zachowujący pamięć nieboszczyka (swym napisem); *veni cana* przyjdź jako staruszka; *canus*, a, um, siwy (poeta życzy kochance, by dożyła starości i kazała pochować się obok niego); 25. *interea* = dum vivis; *aspernor* 1. wzgardzić; *caveo* 2. vi, autum, wystrzegać się, *cave sis aspernata* = ne sis aspernata = noli aspernari; *sepelio* 4. iui, ultum, pogrzebać; *non nihil* cośkolwiek, trochę; *consciis*, a, ium, współświadomy, świadomy, obdarzony świadomością; *terra* = tu cinis, popioły zmarłego; *sapio* 3. ui, mieć smak, mieć rozum, spostrzegać, miarkować, wiedzieć, *sapere ad verum* konstrukcja właściwa starej łacinie, spotykana u Plauta i Terencjusza, poznać prawdę, pojmować co się naprawdę dzieje; (Myśl: nie gardź mym grobem, lecz dochowaj mi wierności, mimo że popiołem; i popioły mają na tyle czucia, by zrozumieć, co się dzieje na świecie i obrażę swą odczuwając. Ta wiara jest w starożytności potrzebna, inaczejby na grobie nie składano obiat na cześć zmarłych).

2. UCIECZKA (III 21.).

adsidue ciągle przysłówkę należy do spectando; *cura puellae* = amor puellae; *alimentum*, i, (alo 3.) pożywienie; *Amor praebet ipse sibi maxima alimenta* Miłość (Amor) sama się najmocniej podsyca, podnieca (z miłością patrząc na kochaną coraz większą rozpalamy się miłością).. 5. *mihi omnia sunt temptata* (dat. auctoris) = a me. wszystkiego próbowałem...; *quacumque* scil. ratione lub viā; *ex omni* sc. parte; *deus* = Amor; *Szyk*: nunc amor tam procul ibit animo (ablativ. separationis) quantum Cynthia oculis (ibit = removebitur) terris mutatis (abl. absolut.); *agite propellite* hejże, napród pchnijcie; 10. *vicis*, vicem, vice, nominativu brak, vices, vicibus,

zmiana, kolej, los, stanowisko, zadanie; *ducite sorte pares vices remorum* wylosujcie jednakowe (= parami) przy wiosłach stanowiska. (Wiosłarze siedzieli na swych miejscach parami, po dwóch ludzi jednakowej siły; miejsca te rozdzielał między poszczególne pary los [pares vices miejsca dla par]). *linteum*, i, chusta płócienna, płótno, żagiel; *malus*, i, m. maszt; *iungite felicia linteae extremo malo* (dativ.) przymocujcie szczęśliwe żagle do szczytu masztu; *aura*, ae, powiew wiatru; *secundo* 1. szczęścić, sprzyjać; *secundat liquidum iter* szczęści nam na płynnej drodze; *turris*, is, wieża, (tu o domach rzymskich wznoszących się wysoko wgórę nakształt królewskich zamków). *et tu puella, qualiscumque mihi eras, vale* bądź zdrowa i ty, dziewczyno, jakąkolwiek dla mnie była, ... choć tak niedobrą byłaś dla mnie; 15. *rudis*, e, nieobznajomiony, nieokrzesany, prostacki; *ergo ego rudis* (scil. Adriatici maris) *vehar hospes Adriatici aequoris* otóż ja nieznający Adrjatyckiego morza, będę jechał jako gość adrjatyckich przestworzy, otóż będę jechał jako gość adrjatyckich przestworzy, których nie znam zupełnie. (Poeta pierwszy raz płynie po morzu Adrjatykiem, dotychczasowe podróże odbywał wprost z portu rzymskiego (Ostia, orum lub Ostia, ae) [albo może to wogóle pierwsza jego podróż okrętowa]). *undisōnus*, a, um, (unda sōno 1.) falą huczący, morski; *phaselus*, (φάσηλος) fasola, barka lekka, okręcik, (kszałtem przypominający strączek); *sedo* 1. (causativum do sedeo 2.) zmusić do siedzenia, zatrzymać, uspokoić; **Konstrukcja**: cum phaselus vectus per Ionium (mare) fessā vela sedarit (fut. exact.) Lechaeo (abl. instr. zatrzyma: kim? czem?) (in) placidā aquā, quod superest Isthmos (zd. przycz.) [ea] qua utrumque mare arcet terris (ablat. separationis) properate, pedes, sufferre labore Kiedy okręt przejechałszy morze Jońskie uspokoi żagle lechejskim portem na spokojnej wodzie, śpieszcie podjąć się trudu, wy nogi, gdyż pozostaje jeszcze Istmos, tam gdzie wstrzymuje od lądów oba morza. Konstrukcja ta jednak wygląda dziwnie trochę. Lepiej więc może uważać to zdanie za anakolut: Cum....., quod superest scil. itinēris resztę drogi..., tu chciał poeta powiedzieć: zrobię piechotą (faciam pedes [pedes, itis]), ale zmienił konstrukcję wprowadzając vocativus a resztę drogi — wy nogi starając się śpiesznie odbyć ten trud, tamtędy gdzie Isthmos... (Korynt

posiada dwa porty Lechaeum nad zatoką Koryncką i Cenchreae (Kenchreae) nad zatoką Saroncką. Poeta dojechawszy do Lechaeum, chce dojść do drugiego portu piechotą (nie przekopem [diolkos], które mógł mały statek przejechać), a stąd przez morze Egejskie do Aten) 20. *scando* 3. ndi, nsum, wstępować, wspinać się na górę; *scandam longa brachia Theseae viae* będę wspinał się po ramionach Tezeuszowej drogi..., drogi do Tezeuszowego miasta. (Droga z portu Pireus do Aten, „miasta zbudowanego przez Tezeusza“, prowadzi pod górę. Ramionami zwą się tak zwane „długie mury“, które łączyły port z miastem [zobacz plan Aten w tablicach Cybulskiego i objaśniający tekst do nich str. 10 i 13]). *illic* (= Athenis) tam; *emendare animum studiis Platōnis* doskonalić duszę nauką Platona; *emendo* 1. (mendum błąd) usuwać błędy, poprawiać, kształcić; *tuis hortis* scil. incipiam emendare animum (Epikur nauczał w ogrodzie, dlatego zwolennicy jego nazywali się po grecku „ci z ogrodu“). Tłumacz:.... lub pracą umysłową w twoich ogrodach uczony E.; 25. *persēquar studium linguae* poświęcę się gorliwie nauce wymowy (dosłownie: będę ścigał studjum języka); *libo* 1. składać płynną ofiarę, ofiarować, wziąć szczyptę czegoś, uszczknąć, zakosztować; *scitus*, a, um, (part. pf. passivi od scio 3. = incoh. od scio 4.) od scisco 3.) doświadczony, zręczny, wytworny; *sal*, is, m. sól, dowcip; *Menandrē* vocativ. grecki urobiony od nominativ. Menandros; w łacinie rzeczowniki na — er mają voc. = nom.; *certe* z pewnością, przynajmniej; *tabulae pictae* malowidła, obrazy; *lumina* = = oculos; *manus*, ūs, f. ręka, dzieło ręki ludzkiej, dzieło sztuki; *manus exactae ebore aut magis aere* dzieła sztuki wykonane z kości słoniowej lub bardziej jeszcze (będą zajmowały me oczy) dzieła ze spiżu; *spatia annorum* długi przeciąg lat; *intervallum*, i, (vallus kół, palisada) przestrzeń między dwoma palami częstokołu, odległość, rozległość, oddalenie; *profundus*, a, um, głęboki, profundum, i, głębia, morze; *longa intervalla profundī* ogromna rozległość dzielącego nas morza, daleka odległość za morzem; 30. *lenībunt* = lenient, klasyczna łacina używa futurum IV konjugacji: audiam, starsza także audibo; *sinus*, ūs, lono; *Seu moriar, fato* (abl. causae) scil. moriar, non (asyndeton, brak spójnika przeciwstawnego)... albo też umrę, ale z woli przeznaczenia, a nie złamany haniebną miłością, a ów śmierci dzień będzie dla mnie

zaszczytny. (Gdyby poeta dopuścił do tego, by go miłość do niegodnej Cyntji pozbawiła życia, to śmierć taka byłaby dlań hańbą. W Atenach spodziewa się, iż się z miłości wyleczy, czas i odległość to najlepsi lekarze, ale gdyby nawet umarł, to umrze skutkiem tego, że mu to przeznaczone, a nie skutkiem miłości, która mu ujmę przynosi).

3. RZYM DAWNIEJSZY I DZISIEJSZY (IV 1).

collis et herba hendiadys, wzgórze zarosłe trawą; *Palatia sacra Phoebō Navali* Palatyn poświęcony Febowi, opiekunowi okrętów — *sacer* łączy się z *genetiv.* lub *dativ.* (Wyraz *Palatia* oznacza nie tylko wzgórze Palatynu ale i budowlę, a mianowicie dom Augusta (stąd nazwa pałac = dom na Palatynie, rezydencja cesarza). Naprzeciw domu Augusta wznosiła się świątynia Apollina, poświęcona w jesieni roku 28. przed Ch.. Miał to być wyraz wdzięczności cesarza za pomoc boga w bitwie pod Akcjum 2/IX 31. August zaprowadził na cześć boga zwycięstwa igrzyska muzyczne i gimniczne (tudzież wyścigi) bezpośrednio po zwycięstwie, Actia, a świątynię Apollinis Actii, rozpoczętą jeszcze w roku 36 po zwycięstwie nad Sekstusem Pompejuszem pod Mylae, dokończył, i złączył Actia ze świątynią. W tej świątyni przechowywano księgi sybillińskie; w związku z nią były dwie biblioteki, grecka i łacińska (założenie bibliotek w Rzymie planował już Cezar). Do faktu poświęcenia tej świątyni czyni aluzję prócz Propercjusza i Horacy C. I 31. Propercjusz mówi *Navali* zamiast *Actio*). *5 fictilis*, e, (*fingō* 3.) gliniany, *fictilibus*... dla glinianych bogów wzrosły te złote świątynie; *opprobrium*, ii, (*probrum* z *arzu*t) hańba; *casa*, ae, chata; *rupes*, is, (*rumpō* 3.) urwisko, skała, *de nūdā rupe tonabat* z nagiej grzmiał skały (nie było jeszcze tych budowli na Kapitolu, które widzisz, n. p. *templum Iovis Optimi Maximi*, zaczął budować Tarkwinjusz, a poświęcił dopiero konsul Horacjusz w pierwszym roku istnienia Rzeczypospolitej). *Tiberis erat advēna nostris bubus* dla naszych krów Tyber był przybyszem, nasze stada pasły się daleko od Tybru. (Najstarszy Rzym, to osada na Palatynie, od strony głównie północno-wschodniej i w tym kierunku rozrastał się. Pastwiska więc odległe były od Tybru, rzeka nie przepływała tuż obok osady [zobacz plan Rzymu]). *qua ista domus Remi*... *unus focus erat*... Tam gdzie wznosił się na stopniach ten dom Remusa, jedno kiedyś ognisko stanowiło najrozleglejsze

królestwo braci. (Romulus i Remus mieli swe królestwo wielkie, mianowicie swój kąt własny. Prawdopodobnie pokazywano w Rzymie dom Remusa, a być może, iż poeta nazywa tak chatę Romulusa, jaką pokazywano w Rzymie na Kapitolu na placu przed świątynią Jowisza otoczonym kolumnadą, w pobliżu tak zwanej Curia Calabra, najstarszego miejsca posiedzeń senatu. Jeżeli obaj bracia wspólnie zamieszkiwali tę chatę, wolno poecie powiedzieć też domus Remi zamiast Romuli). *curia, quae nunc nitet alta praetexto senatu* (tłumacz *alta curia, quae*...) *habuit patres pellitos* (*pellis* skóra) wysoka kurja, która teraz jaśnieje senatem, strojnym w szatę bramowaną purpurą, mieściła ojców [miasta] (= senatorów) odzianych w skóry zwierzęce, ludzi wieśniaczego serca; *bucina*, ae, róg, trąba; *cogo* 3. *coēgi*, *coactum* (*cum* - *ago* 3.) zbierać, ściągać; *priscus*, a, um, starożytny; *centum illi in prato saepe*... często setka ich na bloniu stanowiła posiedzenie senatu; *15. sinuōsus*, a, um, spadający w fałdach, układający się w fałdy, fałdzisty; *nec sinuōsa vela dēdebant* (de) *cavo theatro* (z wydrażonego) ze sklepienia teatru nie zawisła fałdzista zasłona (Mowa tu nie o zasłonie przed sceną t. zn. *aulaeum*, którą (odwrotnie niż u nas) spuszcza się na dół przy początku przedstawienia, by odsłonić scenę, a podnosi na końcu, by ją przesłonić, lecz o zasłonie, którą nakrywano teatr, by widzów siedzących pod gołym niebem zasłonić przed palącymi promieniami południowego słońca); *pulpitum*, i, scena, podwyższenie; *oleo* 2. vi, wonieć; *sollemnis*, e, coroczny, uroczysty, zwyczajny; *crocus*, i, m. szafran, woda szafranowa (*perfuma*, którą skrapiano scenę w teatrze rzymskim).

pendulus, a, um, (*pendeo* 2.) wiszący, trwożny, *cum turba pendula tremere sacro patrio* (abl. *causae*) gdy trwożnie drżał tłum, biorący udział w ojczystych uroczystościach, (Rzymianie wprowadzali dużo kultów obcych. Poeta zaznacza, że dawniej tego nie było i podaje przykłady czci bóstw rodzimych, staroitalskich, n. p. pasterskiej bogini Pales. Podczas jej święta 21/IV, zobacz „Kalendarz“ Owidjusza, skakano dla oczyszczenia się przez płonące ognisko, cf. sobótki). *annuaque Parilia*... = *sed fuit cura celebrare*... lecz starali się święcić coroczne święto Paliljów zapalaniem...; *faenum*, i, siano; *20. lustrum*, i, ofiara oczyszczalna; *novo* 1. odnawiać, tworzyć co nowego; *curtus*, a, um, (*particip.* pfti *zaginio*-nego czasownika cf. *καίρω*, *culter* nóż) obcięty, okaleczony; *qualia nunc curto*... którego to oczyszczenia do-

konywa się teraz nowym sposobem przez (okaleczonego konia) krew konia. (Na cześć Marsa odbywano wyścigi, a jednego ze zwycięskich koni ofiarowano. Ogon koniowi temu obcinano i śpiesznie zanoszono do regji [pałac królewski (jeszcze Numa), którego ściana przytykała do domu westalek (atrium Vestae), później mieszkanie, które zajmował pontifex maximus, regia jest miejscem poświęconem]. Tu krople krwi sączące się z ogona spadały na ołtarz Westy, a westalki przechowywały je aż do uroczystości Paliljów, by służyły jako środek oczyszczający (suffimen = kadzidło), tak, jak popiół ze spalonego na ofiarę ciołka i słoma do ognisk. Zwyczaju tego za Romulusa nie było, gdyż Numa Pompiljusz dopiero wprowadził kult Westy. Dlatego może używa poeta wyrazu novantur nunc). *asellus*, i, (demonutivum od *asinus*, i), osiołek; *Vesta pauper* (Aedes Vestae Numpy miała postać starej rzymskiej chaty z trzciny, kształt tej chaty był krągły. Na święto Westy Vestalia 9/VI, święto ludzi zajmujących się wypiekaniem chleba w gospodarstwach domowych, a od roku 171 przed Ch., kiedy zawiązało się cech piekarzy zawodowych [pistōres], święto piekarzy, zdobiono osły (osioł obracał kamień młyński) wieńcami z kwiatów (fiolków) i naszyjnikami z bochenków chleba); *macer*, cra, crum, chudy, wychudły; *villis*, e, tani; *macrae boves ducebant villia sacra* chude krowy wiozły ubogi, skromny sprzęt ofiarny; *sagino* 1. tuczyć, hodować; *compitum*, i, miejsce, gdzie krzyżują się ulice, krzyżowe drogi, rozstaje; *porcus*, i, wieprz, świnia; *saginati porci lustrabant parva compita*, tuczone wieprze stanowiły ofiarę oczyszczalną dla małych krzyżowych dróg. (Rzym był w owym czasie niewielki, więc i ulice jego były małe. Bogowie, opiekujący się ulicami, nazywali się Lares compitales. Za czasów Propercjusza składano im na ofiarę jagnięta lub cielęta). *calamus*, i, m. trzcina, fujarka; *exta*, ōrum, (może pochodzi od *ex-secta* wycięte wnętrzności) wnętrzności, zwłaszcza wątroba; *lito* 1. składać ofiary z pomyślnym wynikiem; *pastor ad calamos litabat exta ovis* pasterz przy odgłosie fujarki pomyślne składał ofiary z wnętrzności owcy. (Gdy bydlę ofiarne było już zabite i rozebrane, badano wnętrzności, t. j. serce, płuca i wątrobę, czy nie zawierają jakichś znaków na przyszłość. Gdy były bez skazy [victima litat więc ofiara pod pomyślnym znakiem], palono je z częścią mięsa i tłuszczem, resztę spożywano). 25. *verber*, ris, n. uderzenie, cios, potem przyczyna zamiast skutku: pręt, bicz, rzemień do smagania;

saetosus, a, um, pokryty szczecina, kosmaty, włochaty; *licens*, ntis, (licet) wolny, swawolny; *pellitus*, *arator movebat saetosa verbera*, *undelicens Luperus Fabius habet sacra* w skórę (kożuch) odziany oracz wymachiwał kosmatym rzemieniem, skąd to swawolny Fabjuszowy Luperkus ma uroczystość, wziął początek swej uroczystości. (Święto Luperalia odbywało się 15/II na cześć Luperka (= Fauna, Pana po grecku). Początkowo było to święto dwóch rodów rzymskich Fabjuszów i Kwintyljuszów, potem stało się świętem narodu rzymskiego. Luperus zwał się bóg, także i kapłan jego. Luperki biegli nago przez miasto wywijając pasami koziej skóry; spotkane kobiety uderzali nimi, a uderzenie takie leczyło bezpłodność. To też na drodze biegnących luperków stawały kobiety, które pragnęły mieć dzieci).

rudis, e, nieokrzesany, dziki; *radio* 1. (radius ii) promienieć, siać blaskiem; *nec rudis miles...* i nieokrzesany żołnierz promieniał blaskiem w groźnej zbroi; *sudis*, is, f. kół, pal; *usta sude miscabant* (tum homines) *nuda proelia* opalonym kołem mieszały walki nagie (= bez zbroi), toczyli bójkę bez zbroi, posługując się opalonym kołem,... drogami: (jak dziś na wsi, kół z płotu, choć nie opalony w żarze, stanowi ulubioną broń przy łada gorętszej sprzeczce); *praetorium*, ii, namiot naczelnego wodza; *galeritus*, a, um, (galērus, i czapka skórzana, kołpak) odziany w czapkę futrzaną; 30. *magna pars rerum erat inter oves* = oves erant magna pars rei familiaris, wielką częścią bogactwa Tacjuszowego były owce. *hinc... hinc* (poeta pokazuje przybyszowi rozmieszczenie trzech najstarszych okręgów Rzymu i rezydencję Romulusa); *colonus*, i, (colo) rolnik, wieśniak; *albus*, a, um, biały; *suburbanus*, a, um, podmiejski; *eminus* (e manus, przeciwieństwo *comminus*, *comminus* starcie z lancą w dłoni, blisko), na odległość rzutu, daleko; *quippe* (qui abl. i przyczepka pelub z quid-pe czemuż to, a potem zaczyna zdanie odpowiedź dające lub uzasadniające coś itp.) albowiem, pewnie, oczywiście; *quippe suburbanae Bovillae eminus* (scil. erant) *parva urbe* (zależne od *eminus*) oczywiście Bowille, dziś podmiejska gmina (przedmieście, oddalone od Rzymu o 15 km. przy via Appia) daleko były od małego miasta; *ibi isse Fidenas longa via erat* tam (w małym Rzymie) pójść do Fiden byłoby daleką drogą, tam byłaby to daleka droga pójść do F. 35. *stetit* dodaj: jeszcze, *albae suis omne nata* założona (zrodzona) pod

znakiem białej świni. (Aluzja do Wergilego Eneidy VIII 42 nn. i 82 nn. (Eneasza w Italii zagrożony walką ze strony Rutulów i licznych ich sprzymierzeńców, zasypia wśród ciężkich zmar-twień nad Tybrem. We śnie zjawia mu się bóg rzeki, Tiberinus, pociesza go i każe mu szukać pomocy u Euandra, zbiega z Arkadji, panującego na wzgórzu Palatyńskim. Na dowód, że to sen proroczy, a nie złudna mara, zapowiada mu, że jutro zobaczy w dąbrowie nad rzeką olbrzymią białą świnię, otoczoną trzydziestu prosiętami. Na tym miejscu syn jego Askanjusz założył za lat trzydzieści miasto imieniem Alba, tak nazwane od białej (alba) barwy świni. Eneasza rzeczywiście taką świnię na-jazutrz spotkał i złożył ją na ofiarę Junonie). *Gabi* (ścią-gnięte z *Gabii*), *qui nunc nulli* (sc. sunt) *maxima turba* (scil. tum) i Gabje, dzisiaj są one niczem, mało-znaczne, a wtedy ogromnie ludne miasto; *alumnus*, i, (a lo 3.) wychowanek; *nil patrium...* (Myśl: że po ojcu Romy Romu-lusie obywatele odziedziczyli tylko nazwę Romani, wielkość Romy zbudowali sami swą krwią i pracą); *altrix*, icis, żywi-cielka; *lupa* wilczyca.

huc meliūs misisti lepiej, żeś tu wysłał; 40. *quali ave-recta est Dardāna puppis* pod jak dobrą wróżbą (ave: pta-kiem, wróżbą)...; *omīna spondebant bene* znaki zapowia-dały piękną przyszłość; *laedo* 3. si, sum, urazić, uszkodzić, obrazić; *abiegnus*, a, um, (z abies, ētis według wzoru ilig-nus dębowy, salig-nus wierzbowy, gdy mylnie odczuwano gnus jako końcówkę do-daną do tematu ili-, sali-) jodłowy; (Mowa o koniu trojańskim, p. Vergil. Aen II. opowiadanie o zdobyciu Troi; *cervix*, icis częściciej w plur. f. kark; *vereor* 2. itus, oba-wiać się; *umerus*, i, humerus, i, barki, ramię, plecy; (Jeżeli Rzym tak wspaniale się rozwinął z niedobitków trojańskich, to okręt, który wiozł tych niedobitków z Troi pod wodzą Eneasza, żeglował pod szczęśliwą przepowiednią. Szczęśliwą przyszłość wróżył już ten fakt, że Grecy, którzy wkradli się do miasta ukryci w brzuchu drewnianego konia, nie zabili Ene-asza i nie udaremniili ucieczki jego i towarzyszy. Eneasza uszedł z domu, dźwigając swego sędziwego ojca, Anchizesa, na barkach, a choć kroczył poprzez płonące domostwa, płomienie nie ważyły się tknąć jego barków. To było najwidoczniejszym dowodem, że przeznaczenie chce go zachować na świetniejszą i większą przyszłość). 45. *anīmī* męstwo, górny duch; *securis*, is, sie-kiera, (symbol władzy konsula. Brutus, który wypędził królów,

został konsulem i srogi zrobił użytek ze swej władzy. Miano-wicie skazał na śmierć swych synów, którzy knuli spisek prze-ciw rzeczypospolitej, pragnąc powrotu władzy królewskiej). *vexit...* *Venus* sama Wenera przywiozła broń swego Cezara. (Wenera opiekuje się Cezarem, gdyż jako matka Eneasza jest pramatką gentis Iuliae; Iulius Caesar wywodzi swój ród wprost od Juljusza (Askanjusza), Eneasowego syna, [do którego poeta odzywa się w wierszu 48. lule] towarzysza tułaczki z Troi do Italii). *resurgo* 3. rrexī, rrectum, powstać na nowo, z martwych-wstać; (Troja zmartwychwstać mająca = Rzym); *tremulus*, a, um, (tremo 3.) drżący (ze starości, zgrzybiały); *corāna*, ae, kocioł na trzech nogach, trójnog (używany przez Pytję), wy-rocznia. (Sybilla mieszkała w Kampanji w Kumach, gdzie wy-lądował Eneasza, przybysz do brzegów Italii. Tu zasięgnął jej wróżby); 50. *dixit Aventino Remo rura pianda* (esse) (treść wyroczni) że trzeba będzie dla Awentyńskiego Remusa oczyścić wsie, obszary, że trzeba będzie oczyścić pola, splamione krwią Remusa. (Po zbudowaniu miasta rozpoczęli Romulus i Remus spór o to, kto ma nadać imię nowemu miastu. Spór ten posta-nowili rozstrzygnąć wróżbą z lotu ptaków. Remus zajął stano-wisko na Awentynie, by stąd obserwować lot ptaków. Dlatego poeta używa przymiotnika Aventino Remo. — Remus padł z ręki brata, a krew przelana ściągała przekleństwo i klęski na Rzymian i trzeba było ofiarą odkupić tę zbrodnię. Poeci rzymscy doby Augustowej uważają, że właśnie skutkiem tej nieodkupionej winy spadają na Rzym wojny domowe i leje się krew bratnia od czasów Sulli aż do bitwy z Antonjuszem, a więc około 50 lat z przerwami. Od roku 31, to jest od zwycięstwa pod Akcjum, panuje zupełny spokój i niema powodu do obaw; nie grożą już bratobójcze wojny, widocznie więc — myśli Propercjusz — speł-niła się wyrocznia Sybilli, że przecież za krew przelaną Remusa dopełni się pokuta i zadośćuczynienie i przekleństwo ustąpi. I za Augusta, potomka Juljusza, który tę wyrocznię słyszał, ustąpiło). *sero* (serus, a, um) późno; *raŕtus* (prtp pft. od reor 2) obliczony, uzasadniony, mający swe znaczenie; *aut si sero rata Pergameae vatis carmina ad Priami caput* (= aures) scil. dicta, *fuērunt vera* wieszczka pergameńska, której wyrocznie (carmina) zbyt późno znachodziły wiarę (sero rata) to Kasandra, córka Priama. Była obdarzona duchem wieszczym, ale nikt jej nie wierzył, tak ukarał ją Apollo za nieposłuszeństwo jego świętej woli. *Dicam* fut. zaczyna się wyrocznia owa, którą Kasandra kładła w uszy sędzi-

wego Priama (*longaevi Priami*) *longa sepulera et maris et terrae canam* będę opiewała, przepowiadała długi szereg grobów i w morzu i na lądzie. (Nim Trojanie znajdą w Italii nową ojczyznę, wielu znajdzie grób w fali morskiej a wielu już w Italii padnie w walkach z italskimi szczepami. (Poeta czyni aluzję do Eneidy). 55. *vertite equum* odwróćcie konia (drewniany koń w którego brzuchu ukryci greccy bohaterowie mieli się dostać do wnętrza Troi). *male vincitis* na swe nieszczęście zwyciężacie. Z popiołów Troi powstanie Roma, a ta kiedyś ujarzmi Grecję.

nutrix, łcis, (*nutrio* 4.) żywicielka, *nostris rebus* dla naszej potęgi, dla nas; *lac*, ctis, mleko. (Romulus i Remus jako niemowlęta wrzuceni do Tybru ocaleli cudem. Wilczyca dawała im ssać, więc mury Rzymu rozrosły się dzięki jej mleku (piersiom dającym mleko). Do tegoż podania aluzja w wierszu 38. — Bieg myśli: Rzeczywiście Juliusz przybył z trojańskimi bogami do szczęśliwej krainy, jeśli prawdziwa wyrocznia Sybilli i Kassandry. Zaprawdę podziwu godny jest Rzym, dzieło rąk króla, wyżywionego mlekiem wilczycy. A podziw swój wyrażam tak głośno, albowiem chcę wierszem swym, pełnym miłości ojczyzny, dokładnie opisać miasto [nam coner (con. hort.) disponere moenia pio versu]). 60. *parvus sonus* słaby dźwięk. (Propertjusz żałuje, że nie stać go na wspanialszy poemat epicki, czuje, że dorasta tylko do drobnych tematów lirycznych czy eligijnych); *de exiguo pectore* z małej piersi, z piersi mało natchnionej; *rivi* gen. et. partit. *ivus* zaleźny od *quodcumque* co z potoku, jaki tylko potok (= natchnienia, poezji); *hirsutus*, a, um, kolczasty, kosmaty, prosty, Ennius... E. niech wieńczy swe słowa kolczastym wieńcem; Enniusza za jego słowa niech zdobi wieniec szorstkiego wawrzynu; (listki wawrzynu są kosmate u spodu); *folium*, ii, liść; *porrigo* 3. *rrēxi*, rrectum, wyciągać (rękę), podawać; *hedera*, ae, bluszcz; 65 *tumefacio* 3. *fēci*, factum, wzbąć w dumę, nadymać; *superbio* 4. pysznić się; *scandentes* (scando 3. di, nsu) *cernat de vallibus arces* z dolin zobaczy wspinające się zamki; *aestimet muros ingenio meo* niech ją ocenia na podstawie, przy pomocy mojej twórczości. (Poeta chce się wślawić opisem Rzymu. Nikt z oglądających miasto niech nie będzie wolny od wpływu jego poetycznych opisów. Chce w tym rodzaju poezji doprowadzić do takiej sławy, by stać się chlubą swej rodzinnej strony, Umbrji. W ślady Enniusza, autora wielkiego poematu epickiego, zakrojonego na wzór Homera, nie pójdzie. Jego wzorem aleksandryjski poeta Kalli-

mach, autor uczonych elegij. Wielkie poematy epiczne w owym czasie nie były lubiane, ani też nie udawały się szczęśliwie. Ani Grecja współczesna nie mogła się zdobyć na coś podobnego do Eneidy, a z rzymskich poetów również nikt nie mógł równać się z Wergiliuszem. Jemu jednemu udało się szczęśliwie pójść w ślady Homera, lecz i jego epeja jest od homerowych dwa razy krótsza). *Roma fave*, Romo sprzyjaj (poeta prosi bóstwo Rzymu, by mu pomagało w pieśni), *tibi surgit opus* dla ciebie powstaje to dzieło; *date candida omnia cives* dobrą wróżbą odezwijcie się, obywatele. 70. *dextera avis cantet inceptis* z prawej strony ptak niech śpiewa przedsięwzięciu, szczęście niech wróży memu przedsięwzięciu, śpiew ptaka z prawej strony. (Poeta więc obserwuje lot ptaków i głosy ritu graeco, z twarzą na północ zwróconą; strona wschodnia jest szczęśliwa. Ritu latino: należało patrzeć na południe, wschód byłby wtedy po lewej stronie). *Sacra*... będę opiewał święte obchody i dni i nazwy starożytnych miejscowości. (Podobne utwory pisał Kallimach, objaśniając przyczynę powstania pewnego zwyczaju lub pewnej nazwy. Były to tak zwane *ajtia*, *aitia*. Propertjusz napisał kilka takich ajtiologicznych utworów, a plan jego wykonał Owidjusz w swym Kalendarzu. Też pomysł Heroid Owidjusza zaczerpnięty jest z naszego poety); *meta*, ae, meta, cel; *sūdo* 1. (*sudor*, *oris*) pocić się; *equus meus sudet ad has metas* niech do tego celu zdąży z wysiłkiem mój koń (Porównanie z wyścigami).

4. TARPEJA (IV 4.).

nemus, öriś, las z pastwiskiem, gaj; *limen*, łnis, próg. *for* 1. opowiadać; *Szyk*: *fabor Tarpeium nemus*... *limina capt*; = opowiem o gaju Tarpei (Tarpeium = adiect.) i o jej hańbą okrytym grobie i o zdobyciu (cf. *Roma condita*, założenie Rz.) progów starożytnego Jowisza. (Kapitol zwie się progiem starożytnego Jowisza, gdyż na tem wzgórzu wznosiła się później świątynia Jowisza Kapitołińskiego. Tarpeję pochowano na Kapitolu, grób jej jest okryty hańbą, gdyż zdradziła swą ojczyznę. Gaju na Kapitolu za czasów Propertjusza prawa dopodobnie już nie było, pozostała tylko sama nazwa: gaj Tarpei). *lucus*, i, gaj; (tu zaczyna się opowiadanie od opisu sytuacji. Kapitol był gęsto zarosły krzakami a tak samo i grota u stóp Kapitolu. Na krańcu gaju tryskało źródło. Wrogowie okalali Kapitol, rozłożywszy się na polu Marsowem i na forum;

od pola Marsowego dostęp był niemożliwy, gdyż kapitolińskie wzgórze spadało tam stromą ścianą). *felix*, łcis, urodzajny, wydatny, szczęśliwy, bujny, gęsty; *hederōsus*, a, um, (h e d ě r a) bluszczem zarosły... opięty; *condo* 3. dīdi, dītum, skryć; *antrum*, i, grotą; *obstrepo* 3. ui, itum, huczeć przeciw czemu, nad czym; *nativae aquae* (rodzące się wody, w przeciwstawieniu do wody sztucznie sprowadzanej) wody źródlane; *multa arbor obstrepiť nativis aquis* (dat. zależny od czasownika złożonego z ob-) liczne drzewa szumią nad źródłanymi wody; 5. *ramōsus*, a, um, (r a m u s, i) gałęzisty, cienisty; *aestus*, us, żar; *fistula*, ae, piszczalka, fujarka (z kilku rurek niejednakowej długości); *poto* 1. potavi, potūrus, pić; *szuk*: *fistula* (scil. pastoris) iubebat oves ire poturas (= ut potarent); *vallus*, i, kół, pał; *acernus* (acer, eris, n.) klonowy; *fontem praecingit vallo* przed źródłem poprowadził wkoło częstokół klonowy („przed“ z punktu widzenia Sabinów); *fidus*, a, um, wierny, pewny, bezpieczny; *corōno* 1. uwieńczyć, otoczyć, zamknąć wkoło; *suggesta humus* nasypała ziemia, nasyp ziemny, wał; *corōnat castra fida* (proleptycznie ut fīda sint skutek obwarowania)... zabezpiecza obóz zamykając go wałem; *tubicen*, īnis, (tub a) trębacz; *vicinus*, a, um, sąsiedni; *Cures*, rētis, mieszkanię Cures, stolicy Sabinów; *pilum*, i, pocisk, oszczep do rzucania (używany przez rzymską piechotę. Jest to rohatyna o drzewcu długości 1½ m a grot żelazny był tej samej długości. Żelazo wpuszczano do połowy długości w drzewo tak, że cały pocisk wynosił 2¼ m t. j. 1½ + (1½ : 2). Żelazo, wbiwszy się siłą rzutu w pancerz lub w tarczę, zaginało się i pętało ruchy nieprzyjaciela); *pila stabant* = peditatus stabat; *Szuk*: Quid tum Roma fuit, cum tubicen Curētis lento murmure vicina Iovis saxa quatēret (quatio) = Czem był... gdy trębacz Kuretyjczyka (= sabiński) przeciągłym hukiem trąby wstrząsał sąsiednią (bliską) skalą Jowisza (= Kapitołem); *Sabina pila stabant* (in w prozie) *foro Romano, ubi nunc dicuntur iura subactis terris* wola ludu rzymskiego wyrażona na forum staje się prawem dla wszystkich podbitych ziem; *murus erant*..... murem była góra, gdzie dziś jest kurja okolona murem. tam ze źródła (z owego źródła) pił koń wojenny..., wodą ze źródła pojono konie bojowe; *saepio* 4. psi, ptum, ogradzać, otaczać płotem, murem; (curia Hostilia zbudowana rzekomo przez króla Tullusa Hostiliusa na comitium u stóp

zamku w miejscu, gdzie po zakończeniu wojny sabińskiej mieli zejść się celem narad pokojowych Romulus i Titus Tatius. Za czasów Propercjusza całe prawie komicjum było zajęte wspinalą kurją Cezara (Juljusza, Curia Iulia), otwartą uroczyście przez Augusta w r. 29. przed Ch.). 15 *hinc T. fontem libavit deae* z tego źródła (hinc) T. wylała wodę (fontem) na ofiarę (Weście. Tarpeja, córka Tarpejusza, dowódcy zamku, była westalką). *urgeo* 2. rsi, cisnąć; *fictilis*, e, gliniany. *Et satis...* (Westalka, która chciała zdradzić ogień Westy i złamać swe śluby, zasłużyła na wielokrotną śmierć, raz umrzeć to za małą dla niej kara. Taką uwagę w formie pytania retorycznego przerywa poeta opowiadanie). *arenōsus*, a, um, (a r e n a) piaszczysty; *prolūdo*, si, sum, ćwiczyć się uprzednio, gotować się do walki; 20. *frenum*, i, plur. frena, w prozie freni częściej (frendo 3. zgrzytać) wędzidło, uzda, lejce; *picta frena* malowane, pstre lejce; *flavus*, a, um, płowy; *levo* 1. ulgę czynić, podnosić do góry; *iuba*, ae, grzywa; *pictaque*.... ujrzała, jak podnosił pstre lejce poprzez głowę, grzywę; *obstipuit*... zdumiała się na widok postaci króla...; *inter oblitās manus* z pomiędzy (poprzez dłonie) dłoni, co zapomniały swego obowiązku; *tinguo* 3. nxi, nctum, (τ έ γ γ ω, niemieckie tunken) zamoczyć; *causor* 1. podawać za powód, częściej: zasłaniać się wymówką; *Saepe illa causata est*.... Często ona podawała jako wymówkę złowróżbne znaki księżycy i mówiła, że musi obmyć włosy w strumieniu. (Od tego czasu Tarpeja często przychodziła do źródła, aby zobaczyć Tacjusza, w którym się rozkochała. Często swoje przychodzenie do źródła musiała jakoś upozorować. Mówiła więc, że ciągle trapią ją złe sny (sny wszystkie zsyła księżyc — Luna). By nie dopuścić do sprawdzenia się złego snu, trzeba się zmyć, Tarpeja więc śpieszyła do źródła, bo zamaczanie włosów w jego wodzie odwracało od niej nieszczęście, sny już nie zmieniały się w rzeczywistość). 25. *blandus*, a, um, miły, łaskawy, dający się łatwo ubłagać; *subit Capitolia* (pluralis na wyrażenie ogromu) *nubila primo fumo* wchodzi na Kapitol spowity w ranną (pierwszą) mgłę; *fumus*, i, dym, tu mgła; *hirsatus*, a, um, kolczasty; *bracchium*, ii. ramię; *seco* 1. ui, ctum, ciąć, kaleczyć; *rubus*, i, krzak jeżynny; *Szuk*: rettūlit bracchia secta hirsūtis rubis = odniosła ramiona pokaleczone ciernistymi jeżynami, wróciła z ramionami pokaleczonymi przez cierniste jeżyny. (Tarpeja nie szuka ścieżki, miłość nie pozwala jej uważać na drogę, drze się przez krzaki i nie zważa na to,

że ich kolce ranią jej ramiona). *et residens ita ab arce Tarpeia flevit* (fleo 2) *sua vulnera, non patienda vicino Iovi* i siadając (spoczywając) tak z wysokości tarpejskiego zamku oplakiwała swe rany, których nie powinien był ścierpieć pobliski Jowisz, ...nie powinien był Jowisz jej ścierpieć w pobliżu siebie. (Zobacz na planie Rzymu Kapitol; arx Tarpeia jest niedaleko miejsca, na którym później stała świątynia Jowisza Kapitołińskiego [Iovis Optimi Maximi], nazwa arx Tarpeja jest przedwczesna, gdyż ta skała dopiero po śmierci Tarpei od jej imienia otrzymała swą nazwę Tarpeja oplakuje swe rany, t. j. nie tylko poszarpane do krwi ramiona, lecz i serce miłością zranione. Już samo uczucie miłości jest grzechem, gdyż Westalka ślubowała dziewictwo. Tarpeja jednak nie tylko uczuciem tem grzeszy; ona knuje zdradę przeciw ojczyźnie. Jowisz — wtrąca poeta uwagę — nie powinien był ścierpieć w swoim pobliżu takich uczuć i myśli).

30. *praetorium*, ii, stanowisko naczelnego wodza w środku obozu, namiot naczelnego wodza; *turma*, ae, (w związku z *turba*, ae) szwadron, oddział konnicy, (szwadron = 30 ludzi; a la pułk konnicy liczy 10 szwadronów); *praetoria Tattiae turmae* stanowiska jazdy przy namiocie naczelnego wodza Tacjusza; *famōsus*, a, um, okryty sławą, czasem: okryty złą sławą, zniesławiony; *oculis meis* = mihi; *captiva*, ae, branka; *dum conspicer ora mei* T. bylebym tylko oglądała... oblicze mojego (= ukochanego) Tacjusza; 35. *montes... et montibus addita Roma...* sc. valēte wy góry... i dodany do gór Rzymie, wy góry rzymskie i ty Rzymie w dodatku, bądźcie zdrowe, żegnajcie. (Tarpeja zrywa z uczuciami Rzymianki i westalki, a wyrażenia jej brzmią pogardą dla rodzinnego miasta: i ty Rzymie w dodatku do tych gór, które żegnam i porzucam). *probrum*, i, (cf. greckie *πρόφρων*) wyrzut, zbrodnia, występki; *probro meo* abl. caus.; *pudendus*, a, um, taki, jakiego trzeba się wstydzić, zhańbiony; *meos amōres* = me amantem; *collōcat dextras iubas* umieszcza prawe grzywy, gładzi grzywę po prawej stronie szyi. (Poetycki sposób wyszczególniania jakiejś okoliczności: jak klepie konia po szyi po prawej stronie jest mniej ogólnikowe, niż: po szyi; Tarpeja spodziewa się, że Tacjusz zdobędzie Rzym, a ją choć jako brankę na swym koniu uwiezie do swego obozowiska). *crimen*, inis, zarzut, obwinianie; 40. *imprōba* (ego) *lecta ministra virgineo foco* (dat.) ja niepocziwa wybrana na służbę dla dziewiczego ogniska; [obrać westalką

mówi się po łacinie: Vestalem legere], (westalki miały strzec wiecznego ognia). *Palladis ignem*. (W świątyni Westy (in aede Vestae) przechowywano posąg Pallady, opiekunki miasta Troi (Palladium), który Eneas z Troi przywiózł z sobą do Italii). *ignosco* 3. ōvi, ignōtus, nie chce wiedzieć o czemś, wybaczyć; *lacrimis meis ara spargitur* łzy moje rosą ołtarz (i gaszą płomienie); *cras* jutro; *ut rumor ait* jak wieść głosi, jak chodzą słuchy; *tota urbe* abl. loci (według reguły: bez przyimka, jeżeli jest przydawka totus); *spinōsus*, a, um, (spina) ciernisty, zarosły tarniną, kolczastymi krzakami najeżony; *iugum*, i, jarzmo, poprzeczny drag, grzbiet górski, góra, wzgórze; *tergum*, i, grzbiet; *ro-ridus* a, um, (ros) rosa okryty, zroszony; *tu cape imperativ. do capio* 3. (Tarpeja życzy Tacjuszowi, by zajął wzgórze Kapitolu). 45. *lubricus*, a, um, śliski; *perfidus*, a, um, wiarołomny, zdradliwy, niepewny; *limes*, itis, droga; *celo* 1. kryć, tać; *quippe* (= nam) *semper celat fallaci limite tacentes aquas* albowiem zawsze milczące wody tai w zwodniczej drodze,... kryje w sobie ten zwodniczy szlak; *cantamen*, inis, śpiew, formuła czarodziejska, zamawianie; *Magica Musa* muza magiczna, magiczne zaklęcia, magiczna sztuka (podobna metonimja jak Musa: poezja); *haec* (= mea) *quoque lingua tullisset* (con. irrealis, uzupełnij poprzednik si nossem) *opem formoso dat. scil. viro*; (Podobnie jak Medea czarodziejskimi formułkami umożliwiła pięknemu Jazonowi zdobycie złotego runa, tak samo i ja pomogłabym Tacjuszowi, gdybym tylko znała się na magii). *toga picta* toga pstra, wyszywana złotem, (strój triumfatora [zobacz tablice Cybulskiego nr. XIX.]); *sine matris honore* bez szaczonej nazwy matki; 50. *nutrio* 4. żywić (Tarpeja mówi tak, jakgdyby Romulus jeszcze ssał pierś wilczycy nie-matki); *papilla*, ae, brodawka piersiowa, pierś; *bucina*, ae, róg; (Rzymianie dzielili noc na cztery straże, do każdej zmiany warty podaje hasło dźwięk rogu, czwarty odgłos rogu oznacza więc zbliżający się świt, wczesną wiosną zatem mniej więcej 6 godzina). *lapsa* (labor 3.) *cadunt* spadają, zachodzą; *experiar somnum, quaeram somnia de te* spróbuję zasnąć, starać się będę śnić o tobie (o Tacjuszu); *fac venias* = veni, opisana forma imperativi używana i w prozie; *umbra benigna* miła mara senna.

50. *permisit brachia incerto somno* powierzyła ramiona niepewnemu snowi, w niespokojnym śnie obwisły jej ramiona;

accumbo 3. ui, itum, położyć obok kogo; *nescia*... nie wiedząc, że legła obok nowych furyj; (furje, szalone myśli, dzielą z nią łoże i przez sen podniecają ją do dalszego postępowania drogą grzechu i zbrodni). *tutela*, ae, opieka; *favilla*, ae, (z *fovilla*, *foveo* 2. grzeję) popiół; opieka popiołów trojańskich = tego, co po spalonej Troi pozostało, (wyratowane przez Eneasza); *culpam alit* winę żywi, podsyca chęć grzeszną; *plures faces in ossa condit* kryje,... zatapia w kości liczniejsze żagwie, i rozpala jej wewnątrz gorącymi pochodniami. (Westa sama potępia niewierną kapłankę i spycha ją na dno zguby przez to, że potęguje jej grzeszną chęć i podnieca jej szaf. W ten sposób przyspieszy jej zgubę i karę, cf. powiedzenie: kogo Pan Bóg chce ukarać, temu rozum odbierze [tak, że ten sam na siebie ściągą zgubę]). *60. abscindo* 3. cidi, scissum, odciąć; *Szyk*: illa ruit, qualis prope celerem Thermodonta (accus. według greckiej deklinacji) fertur Strymonis aperta (otwarta, odsłonięta) abscisso sinu (abl. limitationis zależny od aperta: odsłonięta pod względem piersi) ona rzuca się [dodajemy po polsku: na wszystkie strony], podobnie jak w pobliżu wartkich nurtów Termodontu pędzi Amazonka, z odsłonięciem odciętem łonem. (Amazonki odcinały sobie prawe piersi, by im nie przeszkadzały w używaniu prawej ręki podczas bitwy). *urbi festus* (s.c. dies) *erat* miasto obchodziło dzień świąteczny; *dixere patres* nazwali ojcowie; (Paflia albo Parilia, święto pasterskiej bogini Pales, obchodzono 21/IV; tegoż dnia obchodzono rocznicę założenia Rzymu. Parilia możnaby porównać z polską „sobótką“, gdyż skakano przez ogniska z podpalonych suchych badyli. cf. Propercjusza ustęp poprzedni w. 19 i Owidjusza Kalendarz IV 721 nn. w wydaniu Sinki ustęp 13). *hic dies coepit moenibus* (dat.) *esse primus* ten dzień był dla murów (Rzymu) pierwszym dniem (ich istnienia). (Rzym został założony 21/IV); *annua convivia* pastorum doroczne uczyty pasterzy; *lusus*, us, (ludo 3. si, sum) zabawa; *paganus*, a, um, (pagus, i) wiejski, wieśniaczy; *ferculum*, i, (fero) nosze, danie, potrawa; *madeo* 2. ui, być mokrym, ociekać, być pełnym; *deliciae*, arum, rozkosz, przysmak; *65. rarus*, a, um, rzadki; *faenum*, i, siano; *flammo* 1. płonąć; *immundus*, a, um, (mundus) nieczysty, brudny; *ebrius*, a, um, pijany; *Szyk*: ebria turba traicit immundos pedes super raros acervos flammantis faeni; *excubiae*, arum, (excubo 1. leżeć poza obrębem obozu) straż, warty; *decrevit*

excubias solvi in otia postanowił, by (po łacinie accus. c. inf) straż były uwolnione na spoczynek, postanowił dać wytchnienie strażom...; *castra silere intermissa tuba* (zależne od *decrevit*) przerwawszy trąb granie, by milczały obozy, i przerwać służbę obozową, kierowaną hasłami trąby; *suum tempus rata* (reor 2.) *convenit* (praes., perf. = *convenit*) *hostem* uważając tę chwilę za odpowiednią (= swoją) spotyka się z wrogiem; *70. pactum*, i, (pascor 3.) umowa, ugoda; *ligo* 1. wiązać, *pacta ligat* zawiera umowę; *comes*, itis, towarzysz, towarzysza; *pactis ipsa futura comes* sama miała być towarzyszką umowy, i sama stanowiła treść (dodatkowy punkt) umowy; jej osoba miała być wśród warunków umowy.

mons ascensu dubius festoque remissus była góra o wejściu trudnem i dlatego podczas święta opuszczona przez warty (= *remissus*); *vocalis*, e, głośny; *occupat ense* zabija mieczem; *omnia praebebant somnos* wszystko dostarczało snu, wszelkie okoliczności sprzyjały snowi (miejsce było warowne i trudno dostępne, skończyło się święto, ludzie byli umęczeni i pijani, służbę obozową na jedną dobę przerwano, trąby milczały. Rzymianie więc spali głęboko); *poenis tuis invigilare* czuwać nad twojem ukaraniem; *75. portae fidei* = pewności bramy, opiekę bramy, tych, którym straż bramy była powierzona; *patriam iacentem* w śnie pogrążonych obywateli; *scando* 3. ndi, nsum, wstępować, wspinać się; *cubile mei regni* łożę mego królestwa, moje królewskie łoże; *obruit armis comitum super ingestis* zasypał ją tarczami towarzyszy z góry nagromadzonemi; i przywalił ją kupą tarcz, które pozarzucali na nią jego towarzysze; *80. dos*, dotis, f. posag, dar; *officium* (opifacium = opem facere) przysługa; *dux Tarpeia* przewodniczka Tarpeja; *cognomen* nazwa; *adipiscor* 3. adeptus (apinor 3. incohāt. do apio 3. aptus) osiągnąć, uzyskać; *o vigil, iniuste habes praemia sortis* o czujny stróžu, niesłusznie masz taką nagrodę od losu. (Góra była czujną i wierną, i nie zasłużyła sobie na to, aby ją nazywano imieniem zdrajczyni. Skała Tarpejska początkowo na oznaczenie całego Kapitolu a potem tylko dla północno zachodniej części).

5. POCIECHA Z ZA GROBU (IV. 11).

(Przemawia zmarła małżonka do stroskanego i zrozpaczonego męża. Mężem tym to L. Aemilius Paulus, cenzor roku 22

przed Chr., brat Lepida, członka drugiego triumwiratu. *Pa. rozpaczal mocno po stracie żony swej Kornelji, córki Publiusza Scypjona Nazyki i Skribonji. Poeta wierszem swym, którego słowa wkłada w usta nieboszczki (cf. ostatni tren Kochanowskiego. Być może, iż i tu mamy sobie wyobrazić, że Pawłowi jawi się Kornelję w śnie) stara się pocieszyć strapionego małżonka); *desine lacrimis urgere meum sepulcrum* przestań łzami dręczyć mój grób; *urgeo* 2. rsi, cisnąć, dławić, przytłaczać, nękać, dręczyć; *pando* 3. pandi, pansum i passum, rozpościerać, roztwierać; *ianua nigra* czarne drzwi, podwoje (tamtego świata, w którym przebywają dusze zmarłych); *funera* = manes; *cum semel funera intrarunt* (= intraverunt); *infernus leges* kiedy dusza raz weszła w krainę praw podziemnych; *exoratus* = exorabilis = dający się ubłagać; *adamas*, *antis*, m. accus. — *anta* (wyraz obcy ἀδάμας) stal; *viae stant* (= obstant); *non exorato adamante* (portarum czyli via = porta quā exitur) droga zamyka się nieubłaganą stalą (bram); wyjście nieubłaganą zamyka się stalą; 5. *fuscus*, a, um, ciemnobronzowy, ciemny, czarny; *aula*, ae, dziedziniec, dwór, zamek, pałac; *nempe* oczywiście, a przecież rzecz jasna; *surdus*, a, um, głuchy; *te orantem licet audiat deus fuscae aulae* (= Pluto) *nempe litora surda tuas lacrimas bibent* choćby słyszał twe modły błagalne, prośby, bóg czarnego pałacu, przecież — rzecz jasna — lzy twe pić będzie (chłonać) głuche wybrzeże (Styksu); *portitor*, *ōris* (porto 1.) przewoźnik (Charon, przewożący dusze przez Styks za opłatę miedziaka: ubi portitor aera recepit); *obsēro* 1. (sēra, ae, zasuw, wrzeciądze) zasunąć rygiel, zamknąć; *luridus*, a, um, blade; *herbōsus rogos* (rogus = stos = bustum lub sepulcrum) zielskiem zarosła mogiła; choćby Pluton słyszał prośby, nie usłucha ich; tylko bogów niebieskich można uprosić, podziemni bogowie są nieubłagani; *sic maestae cecinere tubae* taką pieśnią za-grzmiały mi trąby. (Trąby taką myśl głosiły, którą wypowiedziałam właśnie: kto umrze, nigdy nie wróci (uroczysty pochód pogrzebowy wyprzedzali trębacze); *subdo* 3. dīdi, dītum, poddać, podłożyć; *lectus* scil. funebris, mury pogrzebowe, (nosze, na których wynoszono trupa i stawiano na stosie). 10. *fax*, cis, pochodnia; *cum fax inimica subdita* (scil. rogo) *detraheret nostrum caput* gdy wroga pochodnia, podłożona pod stos, ścigała z mar pogrzebowych mą głowę.